Ο ΝΕΟΣ ΑΜΦΟΡΕΥΣ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

ΟΙ ΑΛΛΟΙ ΜΕΤ' ΑΝΑΓΛΥΦΩΝ ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΤΟΥ ΛΑΚΩΝΙΚΟΥ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΥ

(Πίν. 78 - 103, Σχεδ. 1 - 6)

ΓΕΝΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ, ΣΧΗΜΑ, ΠΗΛΟΣ, ΤΕΧΝΙΚΗ

Μὲ τὸν νέον ἀμφορέα*, τὸν εὑρεθέντα μεταξὺ τῶν ἀρχαϊκῶν σπαρτιατικῶν τάφων καὶ πρὸ τοῦ κεραμεικοῦ κλιβάνου, δὲν ἔχομεν μόνον τὸ σπουδαιότερον καὶ πλήρως σῳζόμενον δεῖγμα τῆς ἐργασίας τοῦ λακωνικοῦ ἀγγειοπλαστικοῦ ἐργαστηρίου, ἀλλὰ καὶ τὴν δυνατότητα τῆς μελέτης μερικῶν ἐκ τῶν κεντρικῶν προβλημάτων τῆς ἀρχαϊκῆς λακωνικῆς τέχνης. Διότι τοῦτο προστιθέμενον καὶ εἰς τὰ ἄλλα γνωστὰ ἔργα τῆς αὐτῆς κατηγορίας, τὰ εὑρισκόμενα εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Σπάρτης ἢ καὶ ἀλλαχοῦ, δύναται νὰ ἀποτελέσῃ τὴν ἀφετηρίαν διὰ τὴν ἐξέτασιν καὶ τῶν συνδεομένων, μὲ τοὺς ἄλλους ἀμφορεῖς μετ' ἀναγλύφου κοσμήσεως θεμάτων[1], ὅπως καὶ τὴν πληρεστέραν διερεύνησιν τῆς ὅλης πορείας τοῦ ἐργαστηρίου. Ἡ συγκριτικὴ μελέτη τῶν διαφόρων συναπτομένων μὲ τὴν ὁμάδα τῶν λακωνικῶν αὐτῶν ἀγγείων ζητημάτων, ἐπιτρέπει ἀκόμη τὴν ἀκριβεστέραν χρονολογικὴν τοποθέτησιν τοῦ νέου ἀμφορέως, ὅπως καὶ τῶν ἄλλων, ἐνῷ παραλλήλως διευκολύνει καὶ τὴν μορφολογικὴν καὶ εἰκονογραφικὴν παρακολούθησίν των.

Συγκρινόμενος μὲ τὰ μεγάλα ἀττικὰ ταφικὰ ἀγγεῖα τῶν γεωμετρικῶν χρόνων, ὅπως καὶ μὲ τοὺς πλησιέστερον αὐτοῦ εὑρισκομένους πρωτοαττικοὺς καὶ μηλιακοὺς ἀμφορεῖς[2], ὁ ἀμφορεὺς τῆς Σπάρτης εἶναι κατὰ τὸ ὕψος μᾶλλον περιωρισμένος. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τοὺς ἄλλους λακωνικοὺς ἀμφορεῖς, τοὺς σῳζομένους ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει,

* Χρέος μου θεωρῶ νὰ εὐχαριστήσω τὸν ζωγράφον τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου κ. Ἀλέξ. Παπαηλιόπουλον διὰ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν φροντίδα τὴν ὁποίαν κατέβαλε διὰ τὴν ἐκπόνησιν τῶν σχεδίων τῆς κοσμήσεως τοῦ νέου ἀμφορέως ὡς καὶ τῶν σχημάτων τῶν ἀμφορέων, νέου, Θεάτρου καὶ Ἡρώου. Ἐπίσης τὸν φίλον φωτογράφον κ. Ν. Γεωργιάδην διὰ τὰς φωτογραφίας τῆς ἀνασκαφῆς καὶ μερικὰς ἐκ τοῦ ἀμφορέως καὶ τὰς δίδας Ἰ. Ἰωαννίδου καὶ Λ. Μπαρτζιώτου διὰ τὰς περισσοτέρας τῶν φωτογραφιῶν τοῦ νέου ἀμφορέως καὶ τῶν τεμαχίων τῶν ἄλλων.

1. Ἐκτὸς τοῦ νέου ἀμφορέως εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Σπάρτης ὑπάρχει καὶ εἰς δεύτερος πλήρης ἀμφορεύς, τοῦ ὁποίου ἐλλείπουν μόνον αἱ λαβαί. Ἐπίσης ὑπάρχουν καὶ τεμάχια ἄλλων ἀμφορέων. Εἰς ξένα Μουσεῖα ὑπάρχουν τεμάχια δύο ἄλλων ὁμοίων ἀγγείων, τὸ ἓν τῶν ὁποίων ἀνήκει εἰς τὸν αὐτὸν ἀμφορέα μέ ἓν τῶν τεμαχίων τῆς Σπάρτης. Περὶ ὅλων θὰ γίνῃ λόγος εἰς τὸν κατάλογον ὁ ὁποῖος ἕπεται κατωτέρω.

2. Διὰ τὰς διαστάσεις καὶ τὸν μνημειακὸν χαρακτῆρα τῶν πρωτοαττικῶν ἀμφορέων πρβλ. Γ. Μυλωνᾶ, Ὁ Πρωτοαττικὸς Ἀμφορεὺς τῆς Ἐλευσῖνος (Βιβλ. Ἀρχ. Ἑταιρείας ἀριθμ. 19) 1957 σελ. 15. Χαρακτηριστικὸν δεῖγμα τοῦ μνημειακοῦ χαρακτῆρος τῶν γεωμετρικῶν ταφικῶν ἀγγείων, ἀποτελεῖ ὁ ἀμφορεὺς 200/804 τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχ. Μουσείου (Matz, Geschichte d. griechischen Kunst I, πίν. I) μὲ τὸ ἐπιβλητικὸν ὕψος τῶν 1,55, μὲ τὸν ὁποῖον συνάπτονται πολλὰ ἄλλα. Διὰ τοὺς μηλιακοὺς ἀμφορεῖς τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου πρβλ. Matz πίν. 170 καὶ 171.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

οἱ ὁποῖοι ἐλάχιστα ἀπέχουν τοῦ νέου ὡς πρὸς τοῦτο. Τοιουτοτρόπως ἐνῷ τὰ ἀττικὰ καὶ τὰ κυκλαδικὰ ἀγγεῖα, ὅπως καὶ τὰ μετ' ἀναγλύφου κοσμήσεως τοιαῦτα τοῦ νησιωτικοβοιωτικοῦ ἐργαστηρίου ὑπερβαίνουν τὸ μέτρον[3] καὶ μερικὰ τὸ ἓν καὶ ἥμισυ μέτρον[4], τὰ λακωνικὰ μόλις πλησιάζουν τὸ 0,70 καὶ μόνον δι' ἕνα ἐξ αὐτῶν ἀποσπασματικῶς σῳζόμενον[5] θὰ ἦτο ἴσως δυνατὸν νὰ γίνῃ δεκτόν, ὅτι πλησιάζει τὰ 0,80. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἴσως θὰ ἠδύνατο προκαταρκτικῶς νὰ λεχθῇ, ὅτι οἱ λακωνικοὶ ἀμφορεῖς εἰς τὴν μνημειακὴν τάσιν τῶν ἄλλων ἐργαστηρίων ἀπαντοῦν μὲ τὸν ὀργανικόν των χαρακτῆρα καὶ τὴν προσπάθειαν τῆς ἐσωτερικῆς αὐτοσυγκεντρώσεως, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸ πρωταρχικόν των στοιχεῖον.

Αἱ διαστάσεις τοῦ νέου ἀμφορέως εἶναι γενικῶς συγκρατημέναι καὶ τοῦτο τὸ ἀποδεικνύουν χωρὶς δυσκολίαν οἱ ἀριθμοί.

Τὸ ὕψος του εἶναι εἰς τὴν κυρίαν ὄψιν 0,668, εἰς τὴν δευτερεύουσαν 0,684 μὲ μέσον ὕψος εἰς ἄξονα τὸν σχηματιζόμενον εἰς τὸ χεῖλος ἄνωθεν τῶν δύο λαβῶν, 0,67.

Κατὰ τμήματα τὰ ὕψη εἶναι:

Ὕψος βάσεως 0,088 μετὰ τῶν ἄνωθεν αὐτῆς τριῶν ταινιῶν μὲ τὸ σχοινοειδὲς κόσμημα.

Ὕψος κοιλίας 0,172 μετὰ τῶν ἄνωθεν αὐτῆς τριῶν ὁμοίων ὡς καὶ κατὰ τὴν βάσιν ταινιῶν.

Ὕψος ὤμου 0,157 μετὰ τοῦ ἄνωθεν αὐτοῦ γλωσσοειδοῦς κοσμήματος.

Ὕψος λαιμοῦ 0,187 μετὰ τῶν ἄνωθεν καὶ κάτωθεν τῶν μορφῶν κοσμημάτων.

Ὕψος τοῦ χείλους 0,065.

Τὸ πλάτος τοῦ ἀμφορέως εἰς τὰς λαβὰς (μέγιστον πλάτος) εἶναι 0,57.

Πλάτος εἰς τὸ ἄνω μέρος του κατὰ τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ χείλους 0,445.

Διάμετρος εἰς τὸ χεῖλος ἐξωτερικῶς 0,394, ἐσωτερικῶς 0,354.

Πάχος τῶν τοιχωμάτων τοῦ ἀγγείου εἰς τὸ χεῖλος 0,025 εἰς τὸ ὕψος τοῦ λαιμοῦ 0,018-0,022.

Περίμετρος εἰς τὸ ὕψος τῶν μορφῶν τοῦ λαιμοῦ 1,20. Περίμετρος εἰς τὸ ὑπὸ τὸ γλωσσοειδὲς κόσμημα ὕψος τοῦ ὤμου, 1,14.

Ὕψος τῶν μορφῶν τοῦ λαιμοῦ 0,16.

3. Πρβλ. Hampe, Frühe griechische Sagenbilder πίν. 36 - 9. A. De Ridder, Amphores béotiennes à Reliefs, BCH 22 (1898) σελ. 439 - 471 καὶ 497 - 519, πίν. IV - VI. F. Courby, Vases Grecs à Reliefs σελ. 66 κ.ἑ. F. R. Grace, Archaic Sculpture in Bœotia σελ. 16 - 20. Διὰ τὰ ἐκ Τήνου, N. Κοντολέων ΑΕ 1939 - 41 σελ. 26 - 28 εἰκ. 17 καὶ 18. ΠΑΕ 1952 σελ. 536 - 8 εἰκ. 6 - 8. Διὰ τὸν νέον τῆς Μυκόνου, M. Ervin, A Relief Pithos from Mykonos, Α.Δ. 18 (1963) σελ. 37 κ.ἑ.

4. Ἂν καὶ εἶναι ὀλίγα τὰ ὑπερβαίνοντα τὸ ἓν καὶ ἥμισυ μέτρον, ἀποτελοῦν ἐν τούτοις μίαν ἀπόδειξιν τῶν δυνατοτήτων τῶν διαφόρων ἐργαστηρίων, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν ἐπιτυγχάνουν πάντοτε τὴν πλήρη συνεργασίαν τῶν διαφόρων μελῶν των.

5. Τὸ τεμάχιον τὸ εὑρεθὲν εἰς τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Ἀγγλικῆς Σχολῆς εἰς τὸ λεγόμενον Ἡρῶον παρὰ τὸν Εὐρώτα, BSA 12 (1905 - 1906) σελ. 292 πίν. IX, R. M. Dawkins, Artemis Orthia πίν. XV καὶ XVI, ἐὰν αἱ ἀναλογίαι τῶν διαφόρων τμημάτων του εἶναι ἔστω καὶ περίπου ὅμοιαι μὲ αὐτὰς τοῦ νέου ἀμφορέως, μᾶς δίδει μὲ βάσιν τὸ σῳζόμενον ὕψος τοῦ λαιμοῦ συνολικὸν ὕψος τοῦ ἀγγείου περὶ τὸ 0,80 μ. Ἕνα δεύτερον τμῆμα τοῦ αὐτοῦ ἀμφορέως, ἀγορασθὲν πρὸ αἰῶνος ὑπὸ τοῦ Le Bas εἰς τὸ προάστιον τῆς Σπάρτης Μαγούλα, εὑρίσκεται εἰς τὸ Cabinet des Medailles τῶν Παρισίων, πρβλ. Le Bas, Voyag. Arc. Mon. Fig. πίν. 105. Εἰς τὸ σχέδιον τοῦ πίν. 16 (Orthia) ἀπεικονίζονται τὰ δύο τεμάχια ὁμοῦ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

Ὕψος τοῦ ἀκολουθοῦντος τὸ ἄρμα ὁπλίτου εἰς τὸν ὦμον 0,135.

Ὕψος τοῦ ρόδακος εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ ἀγγείου 0,105.

Ὁ πηλὸς τοῦ ἀμφορέως εἶναι ἐπιμελῶς εἰργασμένος καὶ καλῶς κοσκινισμένος μὲ ἐλάχιστα ἴχνη ξένων ὑλῶν καὶ εἶναι εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῶν ἀναγλύφων περισσότερον εἰς τὴν ἀφὴν λεῖος. Τὸ χρῶμα του τόσον εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιφάνειαν καὶ τὸ ἀνάγλυφον, ὅσον καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν τοιχωμάτων του, πλησιάζει τὸ ὠχροκάστανον καὶ εἶναι παντοῦ ἑνιαῖον. Εἰς μερικὰ σημεῖα, ὅπως εἰς τοὺς κορμοὺς τῶν ἵππων, τὰ γυμνὰ μέρη τῶν μορφῶν τοῦ λαιμοῦ καὶ εἰς τὰ ζῷα, διασῴζονται ἴχνη, τὰ ὁποῖα ἐπιτρέπουν νὰ δεχθῶμεν μίαν ἐλαφρὰν ἐπάλειψιν τοῦ σώματος τοῦ ἀγγείου μὲ ἐλαφροτάτην ἀλοιφὴν τοῦ αὐτοῦ χρώματος μὲ τὸν πηλόν, ἴσως πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἑνότητος ὅλων τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς ἐπιφανείας. Ἐνῷ ὁ καθαρισμὸς τοῦ πηλοῦ, ἡ λείανσις τῆς ἐπιφανείας καὶ ἡ σύνδεσις τῶν λαβῶν καὶ τῶν ἀναγλύφων μὲ τὸ κύριον σῶμα τοῦ ἀγγείου εἶναι ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ὑποδειγματικά, ἡ ὄπτησις φαίνεται ὅτι ὑστερεῖ. Τοῦτο εἶναι καταφανὲς κυρίως εἰς τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἀπολεπίζεται τὸ ἀνάγλυφον, εἰς τὴν ὄχι ἀπολύτως ἀσφαλῆ σύνδεσιν τῶν λαβῶν μὲ τὸ κύριον σῶμα καὶ εἰς τὸ σχετικῶς εὔθρυπτον τῶν τοιχωμάτων του, ἂν καὶ δὲν ἀποκλείεται ὅλα αὐτὰ νὰ ὀφείλωνται εἰς τὸν πηλόν.

Τὸ σχῆμα τοῦ ἀγγείου, χωρὶς δουλικὴν ἐξάρτησιν ἢ καὶ τυπικὴν ὑποταγήν, εἶναι αὐτὸ τοῦ ἀμφορέως, μὲ σχετικῶς εὐρὺ στόμιον καὶ λαιμόν, πλουσίως διακοσμημένας λαβὰς καὶ βάσιν ἁρμονικῶς συνδεομένην μὲ τὸ κύριον σῶμα. Βασικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ σχήματος εἶναι ἡ σαφήνεια τῆς διαρθρώσεως τῶν διαφόρων μελῶν τοῦ ἀγγείου καὶ ἡ καθαρῶς ὀργανικὴ συγκρότησις ὅλων του τῶν τμημάτων, μὲ ἰδιαιτέραν ἔμφασιν εἰς τὴν διὰ τῶν λαβῶν πλήρη συνεργασίαν των. Ὁ περιορισμὸς τοῦ ὕψους, ἐνῷ ἀναμφιβόλως μειώνει τὴν μνημειακὴν ἐμφάνισίν του, τονίζει τὴν λιτότητα καὶ τὴν ἑνότητα τῶν χαρακτηριστικῶν του καὶ παραλλήλως ἐπιτρέπει τὴν καλυτέραν ἐποπτείαν τοῦ συνόλου τῆς κοσμήσεώς του. Ἡ συγκρότησις τοῦ ἀμφορέως ἐξωτερικῶς, μὲ διακρινόμενα μέρη, βάσιν, κοιλίαν, ὦμον, λαιμὸν καὶ λαβάς, δὲν ἔχει γίνει προσθετικῶς, ὅπως εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἀγγείων χαρακτηριζομένων διὰ τὴν χαλαρότητα τῆς συνδέσεως[6], ἀλλὰ ὀργανικῶς διὰ τῆς ἀναπτύξεως καὶ διευρύνσεως τοῦ ἀρχικοῦ του πυρῆνος. Ἂν ἐξαιρεθῇ ἡ βάσις ἡ ὁποία χρησιμοποιεῖται ἀκριβῶς, ὅπως τὸ βάθρον τῶν πλαστικῶν ἔργων, ὡς εἰσαγωγὴ εἰς τὸ κύριον θέμα, διακρίνεται μία τριμερὴς κατὰ τὸ ὕψος καὶ τὸ πλάτος διάταξις τῶν τμημάτων μὲ τὴν κοιλίαν, τὸν ὦμον καὶ τὸν λαιμὸν ἀφ' ἑνὸς καὶ τὰς δύο ἑκατέρωθεν λαβὰς καὶ τὸ κύριον σῶμα ἀφ' ἑτέρου. Τοῦτο ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα νὰ παρουσιάζῃ τὸ σύνολον μίαν ἐξωτερικῶς λογικὴν συγκρότησιν, εἰς τὴν ὁποίαν τονίζονται τὰ πλαστικὰ στοιχεῖα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ τὴν διεύρυνσιν τοῦ στομίου καὶ τὴν διακόσμησιν τῶν λαβῶν. Μία σαφὴς προσπάθεια ὀργανικῆς διαρθρώσεως τοῦ συνόλου εἶναι ὁρατὴ εἰς τὴν σοφὴν χρησιμοποίησιν τῶν καθέτων τάσεων τοῦ σχήματος καὶ τῶν ὁριζοντίων στοιχείων τῆς διακοσμήσεως, τοῦτο δὲ ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ εἰκονιστικὰ χαρακτηριστικά. Ἡ ὁριζοντία διάρθρωσις τοῦ ἀγγείου παρουσιά-

6. Ἴσως τυπικὰ δείγματα μιᾶς προσθετικῆς ὀργανώσεως τῶν διαφόρων τμημάτων τοῦ ἀγγείου ὁρατῆς καὶ εἰς τὸ σχῆμα, εἶναι οἱ μηλιακοὶ ἀμφορεῖς μὲ τὸν ἀσύνδετον χαρακτῆρα των καὶ τὴν χαλαρότητα τῆς συνδέσεως. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ μὲ τοὺς κρητικοὺς πίθους.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

ζεται μὲ δύο ταινίας ἀποτελουμένας ἀπὸ τρία σχοινοειδῆ συστήματα, μεταξὺ βάσεως καὶ κοιλίας ὡς καὶ κοιλίας καὶ ὤμου καὶ συνεχίζεται ἀπὸ ἓν σύμπλεγμα γλωσσοειδοῦς, σπειροειδοῦς καὶ σχοινοειδοῦς κοσμήματος μεταξὺ ὤμου καὶ λαιμοῦ καὶ ἑνὸς ἀναλόγου μεταξὺ λαιμοῦ καὶ χείλους καὶ ὁλοκληρώνεται μὲ τὴν γραμμὴν τοῦ χείλους. Ἡ περισσότερον πλουσία ἄρθρωσις τῆς ὁριζοντίας γραμμῆς μεταξὺ ὤμου καὶ λαιμοῦ καὶ ἡ ἐπανάληψις τοῦ κεντρικοῦ της θέματος εἰς τὸ μεταξὺ λαιμοῦ καὶ χείλους τμῆμα, ἐπιτρέπει μίαν πλέον ὀργανικὴν σύνδεσιν τῶν τμημάτων αὐτῶν καὶ κάνει ὁμαλωτέραν τὴν μετάβασιν ἀπὸ τὸ ἓν μέρος εἰς τὸ ἄλλο, ἐνῷ μειώνει κάπως τὴν ἔντασιν τῶν ὁριζοντίων τάσεων. Αἱ κάθετοι γραμμαί, χωρὶς νὰ ἔχουν τὴν στατικότητα καὶ τὴν αὐστηρότητα τῶν ὁριζοντίων, παρουσιάζονται μὲ τὰ περιγράμματα τοῦ ἀγγείου, τὰ ὁποῖα εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς βάσεως ἐνισχύονται ἀπὸ τὸ γλωσσοειδὲς κόσμημα, εἰς τὴν κοιλίαν ἀπὸ τὴν θέσιν τοῦ σιγμοειδοῦς τοιούτου καὶ εἰς τὸν ὦμον διὰ τῶν λαβῶν, αἱ ὁποῖαι συμπληρώνουν τὴν ἀνοδικὴν κίνησιν τοῦ λαιμοῦ. Ὡς ὑπέρβασις τῶν ἀντιθέσεων τῶν κινήσεων αὐτῶν, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀνταγωνιστικαί, δύνανται νὰ θεωρηθοῦν αἱ ὁμαλαὶ μεταβάσεις ἀπὸ τοῦ ἑνὸς τμήματος εἰς τὸ ἄλλο καὶ ἡ ἐλαφρῶς διαγώνιος φορὰ τῶν λαβῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπίσης διὰ τῶν ἀνθεμίων ἐπιστρέφουν καὶ συνάπτονται μὲ τὸν λαιμόν. Ἡ ὁριζοντία διάταξις χρησιμοποιεῖται διὰ νὰ σχηματίσῃ ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν δυνατότητα μιᾶς ἀρθρώσεως τῆς ἐπιφανείας, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν μετάβασιν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς μέρους εἰς τὸ ἄλλο καὶ τὴν ἐπίστεψίν του, ἡ ὁποία ὁλοκληρώνεται χαρακτηριστικῶς μὲ τὸ χεῖλος τὸ ὁποῖον ἐπιστέφει ὁλόκληρον τὸ ἀγγεῖον. Ὁ ρόλος τῶν λαβῶν εἰς τὴν ὅλην εἰκόνα καὶ κυρίως εἰς τὴν συγκεφαλαίωσιν ὅλων τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ σχήματος εἶναι πρωταρχικός. Διότι ὁ τρόπος τῆς χρησιμοποιήσεώς των ἀποδεικνύει ὅτι ὁ τεχνίτης ἐπιδιώκει πολλοὺς σκοπούς. Ὁ πρῶτος εἶναι καθαρὰ λειτουργικὸς καὶ μεταφέρει τὸ βάρος τῶν χειλέων εἰς τὸν ὦμον, ἐπιτυγχάνει δηλαδὴ νὰ δημιουργήσῃ μίαν γέφυραν ἀπὸ τοῦ ἄνω εἰς τὸ κάτω μέρος καὶ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν στερεότητα τοῦ ἀμφορέως. Ὁ δεύτερος εἶναι συνθετικὸς καὶ ἀποβλέπει νὰ συνδέσῃ στενότερον τὰ διάφορα τμήματα τοῦ ἀγγείου, ὅπως τὸ χεῖλος, τὸν λαιμὸν καὶ τὸν ὦμον καὶ νὰ ὁλοκληρώσῃ τὴν ἑνότητα τῶν περιγραμμάτων του. Ὁ τρίτος εἶναι διακοσμητικός, διότι παραλλήλως μὲ τοὺς δύο πρώτους ἐπιδιώκει καὶ ἐπιτυγχάνει νὰ ἀποφύγῃ τὸ κενὸν μεταξὺ λαιμοῦ καὶ κυρίως λαβῆς μὲ τὸ ἐσωτερικὸν κόσμημα, τὸ ὁποῖον μὲ τὴν σειράν του παίζει ρόλον πλαισίου καὶ διὰ τὰς μορφὰς τοῦ λαιμοῦ. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς πρέπει νὰ τονισθῇ, ὅτι μὲ τὰς λαβὰς ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὰ δείγματα τῆς ἐργασίας τῶν ἄλλων ἐργαστηρίων, αἱ λαβαὶ τῶν ὁποίων δὲν φθάνουν μέχρι τοῦ χείλους[7]. Ὁ τεχνίτης τοῦ ἀμφορέως μας καὶ γενικώτερον τὸ σπαρτιατικὸν ἐργαστήριον, ἔφθασεν ὡς πρὸς τοῦτο εἰς μίαν ἰδεώδη λύσιν. Ὁ συνδυασμὸς τῶν λειτουργικῶν ἀναγκῶν, μὲ τὰς συνθετικὰς ἀπαιτήσεις καὶ τὰς διακοσμητικὰς ἀξιώσεις, ἀποτελεῖ τὸ μέτρον τῆς ἐπιτυχίας τοῦ δημιουργοῦ ἢ τῶν δημιουργῶν τῆς Σπάρτης καὶ ἀντέχει εἰς κάθε σύγκρισιν. Καὶ μία ἁπλῆ παρακολούθησις τοῦ τρόπου χρησιμοποιήσεως τῶν λαβῶν εἰς τὰ μὲ ἀνάγλυφον διακό-

7. Πρβλ. πρὸς τοῦτο τὰ σχήματα τῶν ἀμφορέων εἰς τὴν σειρὰν τὴν ὁποίαν δίδει ὁ Μυλωνᾶς, Πρωτοαττικὸς Ἀμφορεὺς σελ. 12, εἰκ. 10.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

σμησιν ἀγγεῖα τοῦ ροδιακοῦ[8], τοῦ κρητικοῦ[9] καὶ τοῦ νησιωτικοβοιωτικοῦ[10] ἐργαστηρίου, ἐν σχέσει μὲ τὸν σπαρτιατικὸν ἀμφορέα καὶ τά ἄλλα δείγματα τοῦ λακωνικοῦ ἐργαστηρίου, εἶναι ἐνδεικτικὴ τοῦ γεγονότος αὐτοῦ. Εἰς τοὺς λακωνικοὺς ἀμφορεῖς διακρίνεται σαφέστερον μία πράγματι νέα ἀφετηρία, ἡ ὁποία ἐπιτυγχάνει νὰ ὁλοκληρώσῃ τὴν ἐντύπωσιν τῆς ἑνότητος, τὴν ὀργανικὴν συγκρότησιν καὶ ἀκόμη καὶ τὴν πλαστικὴν διατύπωσιν τοῦ συνόλου. Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον αἱ λαβαὶ συνεχίζουν τά περιγράμματα τοῦ ἀγγείου καὶ μάλιστα χαμηλὰ σχεδὸν ἀπὸ τὴν ἀφετηρίαν τοῦ ὤμου, μὲ τὴν ἔντασιν ἡ ὁποία παρουσιάζεται εἰς τὸ ἔξω μέρος των, ὀλίγον μετά τὴν ἀφετηρίαν των, διὰ νὰ δηλώσῃ τὴν ἀντίστασιν εἰς τὸ βάρος τὸ ὁποῖον δέχονται, ὅπως καὶ ἡ συστροφὴ τοῦ ἄνω μέρους των, τοῦ καταλήγοντος εἰς τὰς σπείρας μὲ τὰ ἀνθέμια, ὁλοκληρώνει τὴν ἐντύπωσιν τοῦ λειτουργικοῦ χαρακτῆρος των. Διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ δίδονται ἐπίσης καὶ τὰ χαρακτηριστικά, τὰ ὁποῖα τονίζουν τὴν αὐτοσυγκέντρωσιν τῆς φόρμας καὶ τὴν ἔκφρασιν δυνάμεων ποὺ κατέχουν τὴν ἐπιφάνειαν, ἀλλὰ ἐξισορροποῦν ἀμοιβαίως. Τοῦτο ἄλλως τε παρουσιάζεται καὶ μὲ τὸν ἀρτιωμένον καὶ πλούσιον κυλινδρικὸν λαιμόν, ὁ ὁποῖος ἐπίσης διακρίνεται διὰ τὸν ὀργανικόν του χαρακτῆρα, εἰς βαθμὸν εἰς τὸν ὁποῖον δὲν παρατηρεῖται εἰς τὸν λαιμὸν τῶν ἀγγείων τῶν ἄλλων ἐργαστηρίων. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἔρχεται εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὸν μακρὺν καὶ εὔθραυστον λαιμόν, τὸν ὁποῖον εὑρίσκομεν εἰς τοὺς ἀμφορεῖς τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ 7ου αἰῶνος, τόσον εἰς τοὺς μετ' ἀναγλύφου διακοσμήσεως, ὅσον καὶ τοὺς μὲ ἀγγειογραφίας[11], οἱ ὁποῖοι διακρίνονται διὰ τὸν ἀνόργανον χαρακτῆρά των. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ λαβάς, αἱ ὁποῖαι εἰς τὰς ἄλλας περιοχάς, ἄλλοτε παραμένουν μακραὶ καὶ εὔθραυστοι[12], ἄλλοτε δὲ χρησιμοποιοῦνται ὡς καθαρῶς διακοσμητικὰ μέλη, χωρὶς οὐσιαστικὴν ὀργανικὴν σύνδεσιν μὲ τὸν κορμόν. Ἀπὸ τῆς γενικῆς πλευρᾶς τῆς συνδέσεως τῶν διαφόρων τμημάτων τοῦ ἀμφορέως, εἶναι κατὰ τὸ σχῆμα σαφὴς ἡ ἀπόστασις, τόσον ἀπὸ τοὺς ἀμφορεῖς τῶν τριῶν πρώτων τετάρτων τοῦ 7ου αἰῶνος μὲ τὴν χαλαρὰν καὶ φυτικὴν συγκρότησιν, ὅσον καὶ ἀπό αὐτοὺς τοῦ προχωρημένου 6ου αἰῶνος μὲ τὴν περισσότερον ὁριζοντίαν διάταξιν καὶ διαφοροποίησιν[13]. Εἰς τὸν νέον ἀμφορέα εἶναι ἀναμφίβολος ὁ συνδυασμὸς διαφόρων χαρακτηριστικῶν, τὰ ὁποῖα τείνουν ἀφ' ἑνὸς μὲν νά πλουτίσουν τὴν ἐπιφάνειαν καὶ νὰ ἀρτιώσουν τὸ σχῆμα, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐπιτύχουν μίαν λιτοτέραν ὅσον καὶ στενοτέραν συνεργασίαν τῶν διαφόρων μελῶν του. Αἱ σχέσεις ὕψους καὶ πλάτους ὡς καὶ αἱ ἀναλογίαι τῶν διαφόρων τμημάτων του εἶναι χαρακτηρι-

8. Διὰ τὰ ἀγγεῖα τοῦ ροδιακοῦ ἐργαστηρίου, πρβλ. D. Feytmans, Le Pithoi à Reliefs de l'Ile de Rhodes, BCH 74 (1950) σελ. 135 κ.ἑ. καὶ BCH 76 (1952) σελ. 197 κ.ἑ.

9. Doro Levi, Pitoi Cretesi a Rilievo, Annuario 10/12 (1927 - 29) σελ. 224 κ.ἑ. καὶ T. J. Dunbabin, Cretan Relief Pithoi in Dr. Giamalakes' Collection, BSA 47 (1952) σελ. 153 κ.ἑ.

10. Πρβλ. σημ. 3 ἀνωτέρω.

11. Χαρακτηριστικὰ δείγματα τῆς κατηγορίας τῶν πρώτων θὰ μποροῦσαν νὰ θεωρηθοῦν οἱ ροδιακοὶ ἀμφορεῖς ὅπως οἱ BCH 74 (1950) πίν. 21 καὶ 29, τῶν δευτέρων οἱ περισσότεροι τῶν πρωτοαττικῶν ἀμφορέων, ὅπως οἱ ὑστερογεωμετρικοὶ καὶ ὑπογεωμετρικοὶ πρβλ. Matz, Geschichte d. gr. K. I, πίν. 187.

12. Τῶν ροδιακῶν ἀγγείων αἱ περισσότεραι λαβαὶ παραμένουν ἀσύνδετοι καὶ εὔθραυστοι, τῶν νησιωτικοβοιωτικῶν ἐγκαταλείπουν τὸν λειτουργικόν χαρακτῆρα διὰ τὸν καθαρῶς διακοσμητικόν. Πρβλ. διὰ τοὺς πρώτους Feytmans, BCH 1950 διὰ τοὺς δευτέρους Hampe, Sagenbilder πίνακες.

13. E. Langlotz, Fr. griech. Bildhauerschulen, σελ. 14 κ.ἑ. "Die Tektonik von Solon bis Perikles".

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

στικῶς προσανατολισμέναι, εἰς τὴν προσπάθειαν ἀποδόσεως τῆς μεγαλυτέρας δυνατῆς συγκεντρώσεως ὅλων τῶν δυνάμεών του εἰς τὸ σχῆμα, τὴν τάσιν τῆς λειτουργικῆς διαρθρώσεως τῶν στοιχείων του καὶ τὴν πληρεστέραν ὀργανικήν του συγκρότησιν. Τοῦτο δὲ ὑποστηρίζεται ἐνεργητικῶς καὶ ὑπὸ τῆς κοσμήσεως καὶ γίνεται σαφέστερον ἐὰν συγκριθῇ μὲ ἄλλους ἀμφορεῖς τοῦ τέλους τοῦ 7ου ἢ τῶν ἀρχῶν τοῦ 6ου αἰῶνος.

Εἰς τὸν περίφημον ἀμφορέα τοῦ Νέσσου τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου[14], μὲ τὸν μεγάλον, ἀλλὰ σαφῶς ἀνόργανον λαιμὸν καὶ τάς λαβάς, αἱ ὁποῖαι δὲν φτάνουν ἀρκετὰ ὑψηλὰ διὰ νὰ ὑποστηρίξουν τὸ χείλωμα καὶ νὰ ὁλοκληρώσουν τὴν συνεργασίαν τῶν διαφόρων μελῶν τοῦ ἀγγείου, φαίνεται σαφῶς ἡ διαφορά. Τὸ αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰ σχήματα τῶν ἀμφορέων τῶν μετὰ τὸ 590 χρόνων[15], ὅπου ἀνατρέπονται αἱ ἀναλογίαι μὲ τὴν ὑπερβολικὴν βράχυνσιν τοῦ λαιμοῦ, τὴν ἀδυναμίαν τῶν λαβῶν καὶ τὴν περισσότερον στατικὴν ἑνότητα τῶν περιγραμμάτων. Ἡ βασικὴ διαφορὰ εἰς τὸν ἀμφορέα τῆς Σπάρτης εἶναι κυρίως, εἰς τὸ ὅτι ἐπιτυγχάνεται ὁ παράλληλος πλουτισμὸς τοῦ σχήματος μὲ τὴν διαφοροποίησιν τῶν χαρακτηριστικῶν, τὰ ὁποῖα τονίζουν αἱ λαβαὶ καὶ ἡ ἑνότης τοῦ συνόλου, χωρὶς τὴν ἀπομάκρυνσιν στοιχείων, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀναγωγήν των εἰς ἕνα κοινὸν παρονομαστήν. Τοῦτο δὲ εἶναι ἡ ἐκ τῶν ἔσω πρὸς τὰ ἔξω τάσις τῶν διαφόρων μελῶν του, τὰ ὁποῖα συνεργάζονται κατὰ τρόπον ὥστε νὰ δίδεται ἡ ἐντύπωσις τῆς ὀργανικῆς συνεργασίας ὅλων τῶν στοιχείων του. Δύναται ἑπομένως νὰ λεχθῇ ὅτι ὁ τεχνίτης τῆς Σπάρτης ἐπιτυγχάνει μίαν ἑνότητα χωρὶς νὰ ἀρνῆται τὴν πολλαπλότητα. Τοῦτο εἶναι σαφὲς κυρίως εἰς τὴν ἄρθρωσιν τοῦ σχήματος κατὰ τὸ ὕψος καὶ κατὰ τὸ πλάτος, κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ ἐπιτρέπεται μία ἰσορροπία ὅλων τῶν χαρακτηριστικῶν του καὶ ἡ ὁποία δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὸν παρατακτικὸν καὶ διηγηματικὸν χαρακτῆρα, ἀλλὰ ἐνισχύεται καὶ ὁλοκληρώνεται διὰ τῆς λειτουργικῆς χρησιμοποιήσεώς των. Τὸ σχῆμα τοῦ ἀμφορέως τῆς Σπάρτης, ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς, δὲν εἶναι τὸ αὐστηρῶς τεκτονικὸν τῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων, οὔτε τὸ ὀστεῶδες καὶ ἀσκητικὸν αὐτῶν τῆς ὑστερογεωμετρικῆς καὶ ὑπογεωμετρικῆς περιόδου[16], ὅπως ἐπίσης δὲν εἶναι τὸ ἐνδεικτικῶς πληθωρικὸν τῶν μετ' ἀναγλύφων ἀμφορέων τοῦ νησιωτικοβοιωτικοῦ ἐργαστηρίου. Μὲ τὴν ἀποφυγὴν τῆς ὑποταγῆς εἰς τὸν ἕνα καὶ τὸν ἄλλον κίνδυνον, τοῦ περιορισμοῦ δηλαδὴ εἰς τὸν μηχανικὸν χαρακτῆρα τοῦ τεκτονικοῦ καὶ τὸν ἀνόργανον καὶ φυτικὸν τοῦ πληθωρικοῦ, κατέστη δυνατὴ ἡ πλέον οὐσιαστικὴ καὶ ὀργανικὴ συγκρότησις τοῦ ἀμφορέως τῆς Σπάρτης. Ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ σχήματος, εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν, φθάνουν εἰς μίαν ἰδεώδη συνεργασίαν χωρὶς νὰ καταλήγουν ποτὲ εἰς μίαν μηχανικὴν ἐξωτερικὴν σύνταξιν. Τὸν πρωταρχικὸν ρόλον εἰς τὴν ὁλοκλήρωσιν αὐτὴν τὸν δίδει ὁ τεχνίτης εἰς τὴν λαβήν, ἡ ὁποία χρησιμοποιεῖται ὡς συνεκτικὸς δεσμός, καὶ μάλιστα κατὰ τρόπον ὥστε, χωρὶς νὰ χάνῃ τίποτα ἀπὸ τὰς δυνατότητάς της, νὰ τονίζῃ καὶ ὅλα τὰ ἄλλα τμήματα τοῦ ἀγγείου. Μὲ τὸ νὰ μὴν ἀπομακρύνεται πολὺ ἀπὸ τὸ σῶμα του, εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ λαιμοῦ, διὰ νὰ μὴν δίδῃ τὴν ἐντύπωσιν τοῦ εὐθραύστου καὶ τοῦ πλήρως ἀνεξαρτήτου μέλους, ἀλλὰ οὔτε καὶ νὰ πλησιάζῃ καθ' ὅλον τὸ μῆκος του, ὥστε νὰ συγχέεται μὲ αὐτόν, ὅπως συμβαίνει εἰς πολλὰς

14. Ant. Denkm. I, 46. Buschor, Griechische Vasenmalerei σελ. 64 - 65 καὶ κυρίως Σ. Καρούζου, Τὰ Ἀγγεῖα τοῦ Ἀναγυροῦντος (Βιβλ. Ἀρχ. Ἑτ. ἀριθ. 48) 1963 πίν. 81 - 82.

15. Langlotz, Bildhauerschulen πίν. 13, 1.

16. Πρβλ. Matz, Geschichte gr. Kunst I, πίν. 187 καὶ 197.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

λουτροφόρους, διατηρεῖ τὸν λειτουργικόν της χαρακτῆρα καὶ παραλλήλως συνδυάζει τὴν αὐτοτέλειάν της μὲ τὰς ἀνάγκας τοῦ συνόλου. Μὲ τὸ νὰ μὴν περιορίζεται ἐπίσης, ὅπως εἰς τὰ περισσότερα νησιωτικὰ παραδείγματα, εἰς μίαν καθαρῶς διακοσμητικὴν χρῆσιν, γίνεται δυνατὸς αὐτὸς ὁ θαυμάσιος συνδυασμὸς τῶν λειτουργικῶν προϋποθέσεων μὲ τὰς συνθετικὰς ἀνάγκας καὶ τὰς διακοσμητικὰς τάσεις.

Τὸ σχῆμα τοῦ ἀγγείου, εἰς τὸ σύνολόν του, ἀνέρχεται ἀπὸ τῆς βάσεως ἐλαφρῶς διαφοροποιουμένης διὰ τοῦ γλωσσοειδοῦς κοσμήματος καὶ τῶν ταινιῶν μὲ τὴν σχοινοειδῆ διακόσμησιν, μὲ μίαν ἐλαφρὰν πρὸς τὰ ἔξω κλίσιν εἰς τὴν ὁποίαν ἔχει ἀποφευχθῆ ἡ ὀστεώδης λεπτότης καὶ ἡ τονισμένη ἐξωτερικῶς πληθωρικότης. Ἡ κοιλία μὲ τὴν ἐλαφρὰν κλίσιν πρὸς τὰ ἔξω προχωρεῖ εἰς ἤρεμον κίνησιν πρὸς τὸν ὦμον, ὁ ὁποῖος καμπυλοῦται ἁρμονικῶς καὶ ἀφίνει νὰ διαφαίνωνται διάφοροι ἐντάσεις, αἱ ὁποῖαι ὅμως δὲν διασποῦν τὴν ἑνότητά του. Ἡ ὑπερήφανος καὶ κάθετος ἀνάβασις τοῦ λαιμοῦ, ἡ ὁποία εἰς τὸ ἄνω μέρος τείνει ἐλαφρῶς πρὸς τὰ ἔξω συλλαμβάνεται ἀπὸ τὴν ἀντίθετον τάσιν τῶν λαβῶν καὶ ἰσορροπεῖ. Τὸ σχετικῶς βαρὺ χείλωμα δὲν περιορίζεται ἁπλῶς νὰ ἐπιστέψῃ τὸ ἀγγεῖον, ἀλλὰ καὶ νὰ δημιουργήσῃ νέα σημεῖα δυνάμεων, τὰ ὁποῖα μεταφέρονται διὰ τῶν λαβῶν εἰς τὸν ὦμον. Διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ τὰ κάθετα καὶ τὰ ὁριζόντια στοιχεῖα, τά βάρη καὶ αἱ δυνάμεις, ἀντιμετωπίζονται καὶ ἀλληλοεξουδετερώνονται. Τοῦτο ἐπιτυγχάνεται μὲ μίαν πραγματικῶς σοφὴν μελέτην τῶν ἀναλογιῶν τῶν διαφόρων τμημάτων, ἡ ὁποία ἔχει ὡς συνέπειαν, τὴν δημιουργίαν ἑνὸς εὐκινήτου ἁρμονικοῦ σχεδὸν ζωντανοῦ συνόλου, ὅπου ὅλα συνεργάζονται. Αἱ διάφοροι ἐντάσεις ποὺ διαφαίνονται εἰς τὰ διάφορα μέρη τοῦ σχήματος, μὲ τὴν ἐλαφρὰν κίνησιν τῆς βάσεως, τὸν ἁρμονικὸν σχηματισμὸν τῆς κοιλίας, τὴν ἐνεργητικὴν καμπύλην τοῦ ὤμου καὶ τὴν ὑπερήφανον, ἀλλὰ ὄχι ἀσύνδετον ἄνοδον τοῦ λαιμοῦ, ὑποτάσσονται εἰς μίαν βασικὴν ἑνοποιὸν ἀρχήν, ἡ ὁποία κυριαρχεῖ παντοῦ. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς εἶναι σαφές, ὅτι μία τοιαύτη ἐπιτυχία εἰς τὴν συνεργασίαν ὅλων τῶν μελῶν τοῦ ἀμφορέως, ὑποδεικνύει ὅτι τοῦτο δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνήκῃ εἰς τὴν ἀρχὴν μιᾶς ἐποχῆς, ἀλλὰ εἰς τὸ τέλος της καὶ ἴσως εἰς τὴν ἀφετηρίαν μιᾶς ἄλλης. Τὰ πρότυπά του ἴσως πρέπει νὰ ἀναζητηθοῦν εἰς τοὺς θηραϊκοὺς ἀμφορεῖς[17], ἀλλὰ τοῦτο δὲν σημαίνει εἰς οὐδεμίαν περίπτωσιν ὑποταγὴν ἢ ἐξάρτησιν. Τὸ σημεῖον αὐτὸ τονίζεται ἰδιαιτέρως, ὅταν σημειωθῇ ὁ εἰδικὸς καὶ τόσον πολυσήμαντος τρόπος χρησιμοποιήσεως τῶν λαβῶν εἰς τὸν ἀμφορέα τῆς Σπάρτης.

Ὡς ἰδιαίτερα στοιχεῖα εὐκόλως διακρινόμενα εἰς τὸ σχῆμα εἶναι ἡ σαφὴς ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τὰ ἀσύνδετα ἀνόργανα καὶ περισσότερον φυτικὰ χαρακτηριστικὰ τὰ ὁποῖα κυριαρχοῦν εἰς τοὺς ἀμφορεῖς ἄλλων ἐργαστηρίων κατὰ τὸν 7ον αἰῶνα καὶ ἡ τάσις πρὸς μίαν ὀργανικὴν ὁλοκλήρωσιν, ἐπικρατοῦσαν εἰς τὸν 6ον. Ἡ ὑπέρβασις τῆς ἐξωτερικῆς τεκτονικῆς ἀρχῆς μὲ τὸν στατικὸν καὶ μηχανικὸν χαρακτῆρα, εἶναι ἐπίσης αὐτὸ τὸ ὁποῖον δίδει εἰς τὸ σχῆμα μίαν πνοὴν ὀργανικήν. Ὁ συνδυασμὸς λειτουργικῶν μὲ διακοσμητικὰ στοιχεῖα διακρίνεται εἰς ὅλα τὰ τμήματα τοῦ ἀμφορέως, ἀλλὰ τονίζεται περισσότερον εἰς τὰς λαβὰς καὶ τοῦτο εἶναι μία ἀπὸ τὰς πλέον χαρακτηριστικὰς ἰδιομορφίας τοῦ ἀγγείου. Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον τὸ ἄνω μέρος τῶν λαβῶν συνδέεται στε-

17. Πρβλ. γενικῶς Dragendorff, Thera II, εἰκ. 4, 10, 11, 144, πίν. I. Pfuhl, Der archaische Friedhof am Stadtberge von Thera, AM 28 (1903) σπορηδόν. L. D. Caskey, Two Geometric Amphorae from Thera, AJA 18 (1914) σελ. 297 - 301, πίν. I - VI.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

νῶς μετὰ τοῦ λαιμοῦ καὶ τὸ κάτω μέρος μὲ ἐλαφρὰν ἔντασιν μὲ τὸν ὦμον εἶναι ἐνδεικτικὸς. Δι' αὐτοῦ δὲν δίδεται μόνον μεγαλυτέρα στερεότης εἰς τὸ ἀγγεῖον καὶ ἀποκαθίσταται πληρέστερον ἡ ἑνότης τῶν μελῶν του, ἀλλὰ δημιουργοῦνται καὶ διακοσμητικαὶ δυνατότητες τόσον αὐτόνομοι ὅσον καὶ ὑπηρετικαὶ τῶν κεντρικῶν θεμάτων τοῦ λαιμοῦ καὶ τοῦ ὤμου. Ἡ καθαρῶς λειτουργικὴ ἀναγκαιότης τῆς συνδέσεως τῶν λαβῶν μὲ τὸν λαιμὸν καὶ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ χειλώματος, διά τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν καταληγόντων εἰς ἀνθέμια σπειρῶν, ἀναπτύσσεται εἰς μίαν ὑπέρβασιν τῆς νεκρῆς γραμμῆς εἰς ἓν ζωντανὸν ἄνθος. Εἶναι καὶ τοῦτο τυπικὸν χαρακτηριστικὸν τῆς μεταβάσεως ἀπὸ τοῦ ἀνοργάνου εἰς τὸ ὀργανικὸν καὶ ἀπὸ τοῦ στατικοῦ εἰς τὸ δυναμικόν, τὸ ὁποῖον συνεχίζεται μὲ τὴν ὑπέρβασιν τοῦ διακοσμητισμοῦ εἰς τὰς παραστάσεις τοῦ λαιμοῦ καὶ τοῦ ὤμου. Δὲν παρατηροῦνται καὶ ὡς πρὸς αὐτὸ ἅλματα, ἀλλὰ μία προοδευτικὴ πορεία ἀπὸ τοῦ ἑνὸς σταδίου εἰς τὸ ἄλλο, ἀπὸ τοῦ ἑνὸς τμήματος τοῦ ἀμφορέως εἰς τὸ ἄλλο. Ἐνῷ εἰς τὸ σύνολόν του τὸ σχῆμα, μὲ τὴν σχετικῶς στενὴν βάσιν, τὴν ὁμαλὴν ἀνύψωσιν τῆς κοιλίας, τὴν ἀποφυγὴν τῆς ἐντόνου σφαιρικῆς διογκώσεως τοῦ ὤμου καὶ τὴν διακοσμητικὴν χρησιμοποίησιν τῶν λαβῶν, εὑρίσκεται εἰς τὴν προέκτασιν νησιωτικῶν παραδειγμάτων[18], ἡ προσθήκη τῆς ὀργανικῆς διαθέσεως εἰς τὴν διάρθρωσιν τῶν μελῶν, ἀποτελεῖ νέον στοιχεῖον. Κατὰ τὴν μεγαλυτέραν λιτότητα καὶ τὴν αὐτοσυγκέντρωσιν πλησιάζει τὰ ἀττικὰ ἀγγεῖα τῆς ἀνατολιζούσης περιόδου, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὅμως ἀπομακρύνεται διὰ τῆς ἰδιοτυπίας τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν λαβῶν, αἱ ὁποῖαι ἔρχονται νὰ συνοψίσουν καὶ νὰ συνδέσουν ὅλας τὰς γραμμὰς τοῦ σχήματος εἰς μίαν ὁλότητα. Τοῦτο ἔχει ὡς μίαν περαιτέρω συνέπειαν τὴν μεγαλυτέραν ἰσορροπίαν τοῦ συνόλου καὶ παραλλήλως τὴν ἔξαρσιν καὶ τῶν πλαστικῶν χαρακτηριστικῶν τῆς φόρμας. Ἡ σοφὴ πράγματι ἀντιστοιχία τῶν καθέτων δυνάμεων καὶ τῶν ὁριζοντίων τάσεων, αἱ ὁποῖαι διαπιστώνονται εἰς τὸ σχῆμα, ἐνισχύονται ἐπίσης καὶ ἀπὸ τὰ εἰκονιστικὰ θέματα, τὰ ὁποῖα καλύπτουν τὴν ἐπιφάνειαν καὶ ὁλοκληρώνουν τὴν ἐντύπωσιν. Τὰ ὁριζόντια εἰσάγονται μὲ τὸ σχοινοειδὲς κόσμημα ποὺ συνδέει τὴν βάσιν μὲ τὴν κοιλίαν καὶ ἐπαναλαμβάνεται μεταξὺ κοιλίας καὶ ὤμου διὰ νὰ πλουτισθοῦν μὲ τὴν παρεμβολὴν καὶ ἄλλων θεμάτων μεταξὺ ὤμου καὶ λαιμοῦ. Ἡ ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω πρόοδος παρατηρεῖται κυρίως διὰ τῆς μεταφορᾶς τοῦ βάρους ἀπὸ τὸ τεκτονικὸν εἰς τὸ συνδυασμένον διακοσμητικὸν λειτουργικὸν καὶ ἀπὸ τὸ στατικὸν εἰς τὸ δυναμικόν. Διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ δὲν ἀποφεύγεται μόνον ἡ μονοτονία τῆς τυπικῆς ἐπαναλήψεως, ἀλλὰ ἐνισχύεται καὶ τὸ περιεχόμενον τῶν εἰκονιστικῶν δεδομένων τῆς ἐπιφανείας. Τὰ κάθετα στοιχεῖα εἶναι ἀνοδικὰ χωρὶς καμμίαν ὑπερβολήν, διότι βασίζονται εἰς μίαν σειρὰν ὁμαλῶν μεταβάσεων, αἱ ὁποῖαι διὰ τῶν λαβῶν ἐπιστρέφουν πάλιν πρὸς τὰ κάτω. Αὐτὸ ἐπιτρέπει τὴν σαφεστέραν ἔκφρασιν τῆς αὐτοσυγκεντρώσεως ὅλων τῶν δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι ἐπενεργοῦν ἐπὶ τοῦ σχήματος, ἐνῷ προβάλλουν καὶ μίαν ὑπέρβασιν τῶν ἀντιθέσεων. Ἡ πρὸς τὰ ἄνω καὶ πρὸς τὰ πλάγια δημιουργία διὰ τῆς λαβῆς νέων δυνατοτήτων διακοσμήσεως καὶ συνδέσεως τῶν μελῶν ἐπιτρέπει καλυτέρας ἀναλογίας ὕψους καὶ πλάτους καὶ σαφεστέραν σύνθεσιν τῶν ἀντιθέσεων εἰς μίαν ἑνότητα. Παραλλήλως διὰ τοῦ κλειστοῦ ἄνω τμήματος τῆς λαβῆς, ἡ παράστασις τοῦ λαιμοῦ εὑρίσκει τὴν δυνατότητα ἑνὸς πλαισίου, διὰ τοῦ ὁποίου ἐξαίρονται καλύτερον αἱ μορφαί. Τοῦτο διὰ τὴν ζώνην τοῦ λαιμοῦ εἶναι ἰδιαιτέρας σημασίας, διότι ἄνευ τοῦ πλαισίου, τὸ ὁποῖον

18. Dragendorff, Thera II, σελ. 17. Σ. Καρούζου, Ἀγγεῖα Ἀναγυροῦντος σελ. 124 εἰκ. 87.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

σχηματίζουν αἱ κλεισταὶ λαβαί, αἱ μορφαὶ εἰς τὰ δύο ἄκρα θὰ ἐκινδύνευον νὰ ἐξαφανισθοῦν ἀπὸ τὸ φῶς, τὸ ὁποῖον θὰ ἐμείωνε τὴν ἔντασιν τῶν περιγραμμάτων των. Τοῦτο εἶναι σαφέστερον ἂν συγκριθοῦν τὰ τμήματα τοῦ λαιμοῦ μὲ πλαίσιον καὶ αὐτὰ ὅπου ἡ λαβὴ εἶναι κενή, ὅπως καὶ τὰ ἀντίστοιχα τμήματα τοῦ ὤμου. Τὰ μέρη τῶν μορφῶν, τὰ ὁποῖα δὲν σκιάζονται, παρουσιάζονται πολὺ ὀλιγώτερον ἀνάγλυφα καὶ μὲ δυσκόλως διακρινόμενα τὰ εἰδικὰ χαρακτηριστικά των.

Αὐτὸ τὸ σημεῖον τῆς συνεργασίας τῶν λαβῶν μὲ τὸ κύριον σῶμα τοῦ ἀγγείου, τοῦ ὁποίου τὰ στάδια τῆς ἐξελίξεως μᾶς εἶναι γνωστὰ ἀπὸ τὴν ἀττικὴν ἀγγειοπλαστικήν[19], ὅπως καὶ τῶν μελῶν μὲ τὸ σῶμα εἰς τὴν πλαστικὴν[20], παρουσιάζεται πλήρως ὡλοκληρωμένον εἰς τὸν ἀμφορέα τῆς Σπάρτης. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν δὲν δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν τὰ στάδια, τὰ ὁποῖα ἔφεραν εἰς μίαν τόσον ἁρμονικὴν ὁλοκλήρωσιν, συνδυάζουσαν διάφορα στοιχεῖα. Διότι εἶναι ἀναμφίβολον, ὅτι καὶ ἐδῶ θὰ ἐχρειάσθη πολὺς χρόνος καὶ πολλαὶ προσπάθειαι διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ ὡριμότης, ἡ ὁποία παρατηρεῖται εἰς τὸν ἀμφορέα, ὁ ὁποῖος ὡς πρὸς τοῦτο φθάνει εἰς μίαν σαφῶς κλασσικὴν διατύπωσιν. Ὁ χαρακτηριστικὸς τρόπος τοῦ συνδυασμοῦ τῶν λειτουργικῶν μὲ τὰ διακοσμητικὰ στοιχεῖα μὲ μίαν σαφῆ τάσιν περιορισμοῦ εἰς ὡρισμένα ὅρια τῶν δευτέρων, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν βασικὰ γνωρίσματα τῆς λακωνικῆς κεραμεικῆς[21], ἀποδεικνύει ὅτι ὁ δημιουργὸς τοῦ ἀμφορέως μας ἀποτελεῖ τὴν ἀφετηρίαν μιᾶς νέας πορείας καὶ παρουσιάζει νέας κατακτήσεις.

Ἐξωτερικῶς ὁ τρόπος συνεργασίας τῶν διαφόρων τμημάτων τοῦ ἀγγείου ἀποδεικνύει τὴν ἐξάρτησίν του ἀπὸ τὴν μεταλλοτεχνίαν καὶ τοῦτο ἐνισχύεται ἀπὸ τὴν ὅλην διακόσμησίν του, ὅπως καὶ τὴν τεχνικήν του. Τὸ ἀποτέλεσμα ὅμως δὲν θὰ ἦτο τόσον ὡλοκληρωμένον, χωρὶς καὶ μίαν μακρὰν ἀνεξάρτητον θητείαν τῶν τεχνιτῶν τοῦ ἐργαστηρίου καὶ εἰς τὴν ἀγγειοπλαστικήν. Τοῦτο δὲ μᾶς φέρει κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν ἐπισκόπησιν καὶ τῶν ἄλλων ὁμοίων ἀγγείων μετ' ἀναγλύφου διακοσμήσεως, τῶν ἀσφαλῶς συνδεομένων μὲ τὸ λακωνικὸν ἐργαστήριον. Παρὰ τὸ γεγονός, ὅτι σχετικῶς ὀλίγα δείγματα ἀναλόγων ἀμφορέων διασῴζονται, εἶναι ἀναμφίβολον, ὅτι μᾶς παρέχουν οὐσιαστικὴν βοήθειαν διὰ τὴν κατανόησιν τῆς ἐξελίξεως καὶ τῶν κατακτήσεων αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο μία συγκριτικὴ ἀντιπαράθεσις τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ σχήματος καὶ τῆς τεχνικῆς καὶ τῶν ἄλλων ἀμφορέων, ὅσον τοῦτο εἶναι δυνατόν, προτοῦ προχωρήσωμεν εἰς τὰ προβλήματα τῆς κοσμήσεως, θὰ ἐπιτρέψῃ νὰ διακριθοῦν καλύτερον αἱ ἰδιομορφίαι, τὰ στάδια τῆς ἐξελίξεως καὶ αἱ ἄλλαι σχέσεις τῶν δημιουργημάτων τοῦ ἀγγειοπλαστικοῦ ἐργαστηρίου. Τὰ μέχρι σήμερον γνωστὰ δείγματα τῶν ἀγγείων αὐτῶν εἶναι:

I. Ὁ ἐκτὸς τῶν λαβῶν πλήρως σῳζόμενος ἀμφορεύς, ὁ εὑρεθεὶς πρὸ τοῦ θεάτρου τῆς Σπάρτης. Διαστάσεις: Ὕψος 0,69 κυρία ὄψις, 0,70 δευτερεύουσα ὄψις. BSA 27 (1925-26) σελ. 199, εἰκ. 7. (Σχεδ. 1 καὶ Πίν. 80, 81, 97 καὶ 98). Ἀριθ. Εὑρ. 3099.

II. Τμῆμα ἐκ τοῦ λαιμοῦ ὁμοίου ἀγγείου μὲ τὸ ἄνω μέρος σφιγγός, ἐκ τοῦ Ἡρώου παρὰ τὸν Εὐρώταν. Ὕψος 0,13 πλ. 0,14. Ἀδημοσίευτον (Πίν. 82α). Ἀριθμ. Εὑρ. 1759.

III. Μέγα τμῆμα ἐκ τοῦ λαιμοῦ ὁμοίου ἀγγείου μὲ παράστασιν ἠρέμα πρὸς τὰ δεξιὰ

19. Πρβλ. Gotsmich, Epitymbion Swoboda 1927 σελ. 59. Hackl, JdI 22 (1907) σελ. 83 κ.ἑ.

20. V. Lücken, Archaische griechische Vasenmalerei und Plastik, AM 44 (1919) σελ. 92.

21. Διὰ τὸν κυρίως διακοσμητικὸν χαρακτῆρα τῆς λακωνικῆς τέχνης, Pfuhl, Malerei I, 116 - 117 καὶ 225. Rumpf, Malerei (Hand. d. Archaeol. IV, 1) σελ. 43.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

βαινόντων λεόντων. Ἄνωθεν τῆς ζῳοφόρου αὐτῆς σειρὰ καθέτων αὐλακώσεων, κάτωθεν ὅμοιαι αὐλακώσεις καὶ γλωσσοειδὲς κόσμημα. Δεξιὰ διακρίνεται ἡ θέσις καθόδου τῆς λαβῆς. Ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ Βωμοῦ τοῦ Εὐρώτα[22]. Ὕψος 0,27 πλ. 0,31 Orthia πίν. 11α (Πίν. 82β). Ἀριθ. Εὐρ. 1762.

IV. Τμῆμα τοῦ λαιμοῦ ὁμοίου ἀγγείου μὲ πτερωτὸν πιθανώτατα ἵππον, εἰκονιζόμενον μόνον κατὰ τὸ ἄνω μέρος. Διακρίνεται ἀμυδρῶς τὸ περίγραμμα τῆς κεφαλῆς καὶ τὸ δρεπανοειδὲς πτερόν. Δεξιὰ μαίανδρος, ἄνω αὐλακώσεις κάθετοι. Ἐκ τῆς περιοχῆς ὅπου καὶ ὁ νέος ἀμφορεὺς καὶ ἀκριβέστερον ἐξ ἀποστάσεως 20 μέτρων δυτικῶς τῆς θέσεως τῶν τάφων. Ὕψος 0,14 πλ. 0,17 (Πίν. 83α). Ἀριθμ. Εὐρ. 5396.

V. Τμῆμα τοῦ λαιμοῦ ὁμοίου ἀγγείου. Διασῴζονται μόνον τὰ ὀπίσθια μέρη δύο σφιγγῶν στρεφομένων πρὸς τὰ ἔξω. Orthia πίν. 11β. Ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ Ἡρώου παρὰ τὸν Εὐρώταν.

VI. Ὁ νέος εὑρεθεὶς ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀρχαϊκῶν τάφων ἀμφορεύς. Διασῴζεται πλήρης καὶ εἰς καλὴν κατάστασιν μετὰ τῶν λαβῶν. Διαστάσεις ἀνωτέρω (Σχεδ. 2 καὶ Πίν. 78, 79 κλπ.). Ἀριθ. Εὐρ. 5395.

VII. Τμῆμα τῆς παραστάσεως τοῦ ὤμου ὁμοίου ἀμφορέως. Διασῴζει τὰ ἄνω μέρη ὁπλίτου καὶ ἡνιόχου καὶ ἄνωθεν αὐτῶν δύο σειρὰς γλωσσοειδῶν κοσμημάτων. Τὸ ἀνάγλυφον προέρχεται ἐκ τοῦ αὐτοῦ τύπου (μήτρας) μὲ τὸν εὑρεθέντα μεταξὺ τῶν τάφων. Ὁ πηλὸς ὅμως εἶναι διάφορος. Ἀγνώστου προελεύσεως. Ὕψος 0,14 πλ. 0,19. Tod-Wace, Catalogue of the Sparta Museum σελ. 235 εἰκ. 82 (Πίν. 83β). Ἀριθ. Εὐρ. 520.

VIII. Μικρὸν τμῆμα ἐκ τοῦ λαιμοῦ, ὁμοίου ἀμφορέως. Διασῴζεται μόνον τμῆμα τοῦ ἀριστεροῦ ποδὸς μὲ ρόδακα παρὰ τὸν γλουτὸν καὶ τὸ ὀπίσθιον τμῆμα ζῴου, πιθανώτατα κυνός, εὑρισκομένου μεταξὺ τῶν ποδῶν. Ἴσως ἀπὸ παράστασιν κυνηγοῦ ἢ κυνηγῶν. Ἐκ τῆς ἀκροπόλεως. Ὑψ. 0,08 πλ. 0,10. Ἀδημοσίευτον (Πίν. 83γ). Ἀριθμ. Εὐρ. 3212.

IX. Μέγα τμῆμα τοῦ λαιμοῦ καὶ τοῦ ὤμου ὁμοίου ἀμφορέως. Ἀποτελεῖται ἐκ πολλῶν τεμαχίων εὑρεθέντων εἰς τὸ Ἡρῶον παρὰ τὸν Εὐρώτα. BSA 12 (1905-6) σελ. 292 πίν. IX. Orthia πίν. 15. G. Richter, Archaic Greek Art εἰκ. 30. Τοῦ αὐτοῦ ἀγγείου ἓν τεμάχιον τοῦ λαιμοῦ ἀγορασθὲν εἰς Μαγούλαν εὑρίσκεται εἰς Παρισίους. Le Bas, Voyag. Arch. Mon. Fig. πίν. 105. De Ridder, Cat. Vas. Bibl. Nat. 166. Ὅλα τὰ τεμάχια κατὰ σχέδιον Orthia πίν. 16. Ὑψ. 0,50. Εἰς τὴν ζώνην τοῦ λαιμοῦ σύγκρουσις πολεμιστῶν. Εἰς αὐτὴν τοῦ ὤμου τμῆμα τοῦ ἅρματος μετὰ τοῦ ἡνιόχου καὶ πολεμιστοῦ ἀνερχομένου εἰς τὸ ἅρμα. Εἰς τὴν τῆς κοιλίας τὸ ἄνω μέρος ρόδακος (Σχεδ. 3 καὶ Πίν. 84 καὶ 99). Ἀριθ. Εὐρ. 1763.

X. Μικρὸν τεμάχιον ἐκ τῆς ζώνης τοῦ λαιμοῦ καὶ τοῦ ὤμου. Ἐπὶ τῆς ζώνης διακρίνεται κεφαλὴ καταπεσόντος πολεμιστοῦ, ἴσως νεκροῦ, ἐκ τῆς δευτέρας τὸ ἄνω μέρος τοῦ κράνους, ἀσφαλῶς τοῦ εἰς τὰς ἄλλας περιπτώσεις ἀκολουθοῦντος τὸ ἅρμα πολεμιστοῦ. Ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ βωμοῦ παρὰ τὸν Εὐρώτα. Ἀδημοσίευτον. Ὑψ. 0,12, πλ. 0,07 (Πίν. 85β, δεξιά). Ἀρ. Εὐρ. 1761α.

22. Ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ κληθέντος Βωμοῦ παρὰ τὸν Εὐρώτα δημοσιεύεται εἰς τὸ BSA XII (1905 - 6) σελ. 296 - 302, ἀλλὰ ἀτυχῶς οὐδεμία πληροφορία εὑρίσκεται περὶ τῆς θέσεως καὶ τοῦ τρόπου εὑρέσεως τῶν τεμαχίων τῶν ἀμφορέων. Εἰς τὸ εὑρετήριον τοῦ Μουσείου Σπάρτης πάντως ἀναφέρεται ρητῶς «Βωμὸς Εὐρώτα». Ὁ χῶρος αὐτὸς εὑρίσκεται ἀνατολικῶς τῆς νέας σιδηρᾶς γεφύρας τοῦ Εὐρώτα καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ἀρχαίου συνοικισμοῦ τῶν Λιμνῶν, ὅπου καὶ τὸ ἱερὸν τῆς Ὀρθίας.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

XI. Μικρὸν τμῆμα τοῦ ὤμου, ὁμοίου ἀγγείου ἐκ τῆς αὐτῆς θέσεως. Μέρος τοῦ τροχοῦ τοῦ ἅρματος. Ἴσως ἀνήκει εἰς τὸ αὐτὸ ἀγγεῖον μὲ τὸν ἀριθ. Χ. Πηλός, τεχνική, σχοινοειδὲς κόσμημα, τὸ προσεγγίζουν. Ὕψ. 0,08 πλ. 0,12. Ἀδημοσίευτον (Π ί ν. 85β, ἀριστερά). Ἀρ. Εὐρ. 1761γ.

XII. Μικρὸν τεμάχιον ἐκ τῆς ζώνης τοῦ λαιμοῦ ὁμοίου ἀγγείου. Ἐκ τῆς ἰδίας μὲ τὸ προηγούμενον θέσεως. Δὲν ἀνήκει ὅμως εἰς τὸν αὐτὸν ἀμφορέα, διότι εἰς τὸ σῶμα τούτου διακρίνεται ἐρυθρὸν γάνωμα, τὸ ὁποῖον δὲν παρατηρεῖται εἰς οὐδεμίαν ἄλλην περίπτωσιν. Διακρίνεται βραχίων καὶ ἴσως τμῆμα δόρατος. Ὕψ. 0,12 πλ. 0,06. Ἀδημοσίευτον (Π ί ν. 85α). Ἀρ. Εὐρ. 1761β.

XIII. Δύο τεμάχια ἀπό τὴν ζώνην τοῦ λαιμοῦ καὶ τοῦ ὤμου, ὁμοίου ἀμφορέως. Ἐκ τοῦ Ἡρώου παρὰ τὸν Εὐρώταν· σύγκρουσις πολεμιστῶν εἰς τὴν ζώνην τοῦ λαιμοῦ καὶ ἀνερχόμενος εἰς τὸ ἅρμα ὁπλίτης ἐκ τῆς τοῦ ὤμου, Orthia πίν. 12.

XIV. Τεμάχιον ἐκ τῆς ζώνης τοῦ λαιμοῦ μὲ ἀνάλογον σκηνὴν συγκρούσεως πολεμιστῶν. Εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Δρέσδης ΑΑ 13 (1898) σελ. 139 εἰκ. 50. Ἀναφέρεται ἐκ παραδρομῆς εἰς τὸ Orthia σελ. 92 ὡς εὑρισκόμενον εἰς τὴν Βοστώνην (Π ί ν. 89α).

XV. Δύο τεμάχια ἀσφαλῶς προερχόμενα ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἀμφορέως. Τὸ ἓν ἐκ τῆς ζώνης τοῦ λαιμοῦ, τὸ ἕτερον ἐκ τοῦ ὤμου. Τὸ ἓν ἐκ τοῦ Βωμοῦ τοῦ Εὐρώτα, τὸ ἕτερον ἐκ τῆς ἀκροπόλεως. Εἰς τὴν ζώνην τοῦ λαιμοῦ κράνος καταπεσόντος πολεμιστοῦ πρὸ τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται ποὺς ἄλλου, ἀριστερὰ βαίνοντος ἀσφαλῶς πολεμιστοῦ. Ἀκολουθεῖ ποὺς ἄλλης μορφῆς εἰς πολὺ μεγαλυτέραν κλίμακα πρὸ κυκλικῆς ἀσπίδος, πλουσίως διακοσμημένης. Ἀμυδρῶς ἐκ τῆς διακοσμήσεως τῆς ἀσπίδος διακρίνεται ἴσως πετεινὸς καὶ εἰς τὸ πλαίσιόν της σαφῶς μαίανδρος. Κάτω αἰχμὴ δόρατος καὶ μεταξὺ τῶν δύο ποδῶν ρόδαξ. Εἰς τὸ δεύτερον τεμάχιον ἐκ τοῦ ὤμου κεφαλαὶ τῶν ἵππων τοῦ ἅρματος, τὸ ἐπὶ τοῦ ἄξονος κόσμημα ἐκ κεφαλῆς ὄφεως καὶ τμῆμα ἀετοῦ πετῶντος ἄνωθεν τοῦ ἅρματος. Τὸ ἅρμα ἔχει κατεύθυνσιν πρὸς τὰ δεξιά, ἐνῷ εἰς ὅλας τὰς ἄλλας περιπτώσεις τῶν λακωνικῶν ἀμφορέων βαίνει πρὸς τὰ ἀριστερά. Τοῦ πρώτου τεμαχίου ὕψ. 0,13 πλ. 0,09 τοῦ δευτέρου ὕψ. 0,10 πλ. 0,11. Ἀριθ. Εὐρ. τοῦ πρώτου 1760 τοῦ δευτέρου 3211 (Π ί ν. 85γ). Πηλός, τεχνοτροπία, τεχνική, ἀπολύτως ὅμοια. Ἴσως ἀκόμη θὰ ἠδύνατο νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἐκ τῶν διαστάσεων τῶν τμημάτων τὰ ὁποῖα διεσώθησαν φαίνεται ὅτι θὰ ἐπρόκειτο περὶ τοῦ μεγαλυτέρου ἐκ τῶν ἀμφορέων τῆς Σπάρτης τὸν ὁποῖον γνωρίζομεν, διότι τὸ ὕψος του θὰ ἐπλησίαζε τὸ ἓν μέτρον.

XVI. Μικρὸν τεμάχιον ἐκ τῆς κάτωθεν τῆς ζώνης τοῦ ὤμου θέσεως. Διασῴζονται αἱ ὁπλαὶ τῶν ἵππων. Κάτωθεν αὐτῶν μαιανδροειδὲς κόσμημα. Ὕψ. 0,10 πλ. 0,15. Ἀκατάγραφον καὶ ἀγνώστου προελεύσεως. Πηλὸς διάφορος ὅλων τῶν ἄλλων (Π ί ν. 86β).

XVII. Τεμάχια λαβῶν, μερικαὶ τῶν ὁποίων διασῴζουν καὶ τὰς ἐσωτερικὰς σπείρας καὶ τὰ ἀνθέμια. Ἓν τεμάχιον ἐκ τῆς ἀκροπόλεως Ἀριθ. Εὐρ. 3209, ἕτερον ἐκ τοῦ Θεάτρου. Ἀρ. Εὐρ. 5229. Τρίτον ἐκ τοῦ βωμοῦ παρὰ τὸν Εὐρώτα. Ἀριθ. Εὐρ. 1764. Ἄλλα δὲν διασῴζουν τὸ ἐσωτερικόν των (Π ί ν. 87α).

XVIII. Τεμάχιον λαβῆς μὲ τὸ ἐσωτερικὸν κόσμημα. Προέρχεται ἐκ τοῦ Θεάτρου καὶ ὁ πηλός της εἶναι ἀκριβῶς ὅμοιος μὲ τὸν ἄνευ λαβῶν σῳζόμενον ἀμφορέα τοῦ Θεάτρου (ἀνωτέρω ἀρ. Ι) χωρὶς νὰ ἀνήκῃ εἰς αὐτόν. Orthia πίν. 14. Τὸ ἀγγεῖον εἰς τὸ ὁποῖον ἀνῆκε θὰ ἦτο περίπου 0,70-0,75.

XIX. Χείλωμα μετὰ μέρους τῆς κάτωθεν αὐτοῦ κοσμήσεως ἀναλόγου ἀμφορέως. Ἐκ τοῦ Ἡρώου. Ὕψ. 0,13 πλ. 0,23 Orthia πίν. 13β (Π ί ν. 87γ).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

XX. Δύο βάσεις, ἀναλόγων ἀγγείων, διασῴζουσαι καὶ μέρος τοῦ πυθμένος, ἀγνώστου προελεύσεως, ἴσως ἐκ τοῦ Ἡρώου. Ἡ μία ἀπεικονίζεται, Orthia πίν. 13α, θεωρουμένη ὡς χεῖλος (Orthia σελ. 94) (Π ί ν. 87β).

XXI. Τεμάχια τῶν ταινιῶν μὲ τὸ σχοινοειδὲς κόσμημα. Τὸ μεγαλύτερον μέρος προέρχεται ἐκ τοῦ παρὰ τὸν κλίβανον καὶ τοὺς τάφους χώρου. Τεμάχια ὅμοια ἔχουν εὑρεθῆ ἐπίσης εἰς τὸ Ἡρῶον, εἰς τὴν ἀκρόπολιν καὶ τὴν Ὀρθίαν (Π ί ν. 87δ).

XXII. Δύο τεμάχια ἐκ τοῦ λαιμοῦ ἀναλόγων ἀμφορέων, μὲ κόσμησιν ὅπως αὐτὴ τοῦ ἀμφορέως τοῦ Θεάτρου (Ἀρ. Ι). Κάθετοι αὐλακώσεις καὶ γλωσσοειδῆ κοσμήματα.

Τὰ περισσότερα τῶν τεμαχίων ἀμφορέων τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται, πρέπει νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἐλάχιστα εἶναι χρήσιμα διὰ τὴν παρακολούθησιν τοῦ σχήματος τῶν ἀγγείων καὶ διὰ τὴν προσπάθειαν μιᾶς οὐσιαστικῆς ἀποκαταστάσεως τῆς ἐξελίξεώς του, ἐνῷ ὅλα μᾶς παρέχουν σημαντικὴν βοήθειαν εἰς τὰ θέματα τῆς τεχνικῆς, τοῦ πηλοῦ, καὶ τῆς εἰκονογραφήσεως. Ἀπὸ τῆς καθαρῶς ἐξωτερικῆς πλευρᾶς τοῦ χρώματος καὶ τῆς συστάσεως τοῦ πηλοῦ, διακρίνονται εὐχερῶς πέντε ὁμάδες. Εἰς τὴν πρώτην ὁ πηλὸς ἔχει τὸ χρῶμα ὠχροκάστανον, εἶναι λεῖος εἰς τὴν ἁφήν, καλῶς καθαρισμένος καὶ μὲ ἐλάχιστα ξένα κατάλοιπα. Εἶναι αὐτὸς τοῦ νέου ἀμφορέως ἀριθ. VI, πρὸς τὸν ὁποῖον πλησιάζει χωρὶς νὰ εἶναι ὁ ἴδιος ὁ πηλὸς τῶν ἀριθ. III καὶ ἐκ τοῦ ἀριθμ. XVII ἓν τεμάχιον λαβῆς. Μιᾶς ἄλλης ὁμάδος ὁ πηλὸς εἶναι ἐρυθροκάστανος μὲ ἀτελέστερον καθαρισμὸν καὶ σαφῆ κατάλοιπα ξένων ὑλῶν κυρίως ἄμμου. Διά τοῦ πηλοῦ αὐτοῦ εἶναι κατεσκευασμένος ὁ ἀμφορεὺς τοῦ θεάτρου, ἀριθμ. Ι καὶ ἴσως τεμάχια μὲ σχοινοειδεῖς ταινίας ἀριθ. XXI. Μιᾶς τρίτης ὁ πηλὸς εἶναι χρώματος πρὸς τὸ ἐρυθρόν, καλῶς καθαρισμένος καὶ λειασμένος, στερεώτερος καὶ συνεκτικώτερος, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ σῳζόμενα τμήματα. Εἶναι ὁ πηλὸς τοῦ μεγάλου τεμαχίου ἀπὸ τὸ Ἡρῶον ἀριθμ. IX, καὶ ὅμοιος εἶναι καὶ ὁ πηλὸς τῆς λαβῆς ἀριθ. XVIII, καὶ ἐξαιρετικὰ συγγενὴς ὁ πηλὸς τῶν ἀριθ. VI, ἑνὸς τεμαχίου λαβῆς τοῦ ἀριθμ. XVII, ὁ ἀριθμ. IV καὶ IX ὅπως καὶ μερικῶν τεμαχίων μὲ τὸ σχοινοειδὲς κόσμημα ἀριθ. XXI. Εἰς μίαν τετάρτην ὁμάδα ὁ πηλὸς εἶναι πορτοκαλόχρους καὶ παρά τὴν καθαρότητα καὶ τὴν λείανσίν του εὐκόλως ἀφίνει χρῶμα εἰς τὰς χεῖρας κατὰ τὴν ἁφήν. Εἶναι ὁ πηλὸς τῶν ἀριθ. II καὶ XV καὶ εἰς αὐτὸν πλησιάζει καὶ αὐτὸς τοῦ ἀριθ. XXI καὶ τοῦ XVIII. Εἰς τὴν πέμπτην ὁμάδα ὁ πηλὸς εἶναι κατὰ τὸ χρῶμα κεραμόχρους, ἐξαιρετικὰ συνεκτικός, ἀλλὰ ὄχι πολὺ καλῶς λειασμένος. Ἐδῶ ἀνήκουν τὰ τεμάχια τῶν ἀριθμῶν X, XII καὶ ἴσως καὶ τὸ XIV, εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν ἀνήκει καὶ ὁ πηλὸς πολλῶν ἄλλων μικρῶν τεμαχίων ἐκ τῶν φερόντων σχοινοειδὲς κόσμημα ταινιῶν.

Τὰ μὴ ἀναφερόμενα τεμάχια χαρακτηρίζονται ἀπὸ πηλόν, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸ χρῶμα καὶ τὴν σύστασιν δὲν δύναται νὰ συνδεθῇ ἐπαρκῶς μὲ αὐτὸν τῶν πέντε κυρίων ὁμάδων· πρόκειται δὲ περὶ ἀσημάντων θραυσμάτων χωρὶς ἰδιαιτέραν ἀξίαν διὰ τὴν μελέτην μας. Παρὰ τὸ γεγονός, ὅτι τὸ θέμα τοῦ χρώματος καὶ τῆς ἐργασίας τοῦ πηλοῦ δὲν φαίνεται σημαντικόν, δύναται εἰς πολλὰς περιπτώσεις νὰ μᾶς βοηθήσῃ εἰς τὴν διερεύνησιν καὶ εἰδικῶν προβλημάτων καὶ τοῦτο εἶναι σαφὲς εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ νέου ἀμφορέως (VI) καὶ τοῦ προερχομένου ἐκ τοῦ αὐτοῦ τύπου τεμαχίου ἐκ τοῦ ὤμου ἰδίου ἀμφορέως τοῦ ἀριθμ. VII. Δὲν εἶναι κατεσκευασμένα ἐκ τοῦ αὐτοῦ πηλοῦ καὶ τοῦτο ἔρχεται νὰ ἀποδείξῃ τὴν καὶ δι' ἄλλους λόγους ὑποτεθεῖσαν μὲ τὴν κατασκευὴν τῶν τάφων ἐγκατάλειψιν τοῦ κεραμεικοῦ κλιβάνου, ὄχι τὴν διακοπὴν τῆς λειτουργίας του, ἀλλὰ τὴν εἰς ἄλλην θέσιν μετάθεσίν του.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

Διὰ τὴν μελέτην τῆς ἐξελίξεως τοῦ σχήματος τῶν ἀμφορέων τῆς Σπάρτης καὶ τὰ πρὸς αὐτὴν συνδεόμενα προβλήματα, τὴν βάσιν θὰ τὴν ἀποτελέσουν τὰ περισσότερον σῳζόμενα ἀγγεῖα καὶ τεμάχια, τὰ ὁποῖα ἐπιτρέπουν μίαν οὐσιαστικὴν παρακολούθησιν τῆς πορείας του, καὶ τὴν συναγωγὴν συμπερασμάτων. Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς δύναται νὰ διακριθοῦν εὐχερῶς τρεῖς κύριαι ὁμάδες εἰς τὰς ὁποίας δύνανται νὰ ἐνταχθοῦν ὅλα τὰ μετ' ἀναγλύφων λακωνικὰ ἀγγεῖα τῶν ἀρχαϊκῶν χρόνων, τὰ μέχρι σήμερον γνωστά. Ἡ πρώτη παρουσιάζεται μὲ τὸν ἀμφορέα τοῦ Θεάτρου (I), μὲ τὴν ζώνην τοῦ λαιμοῦ καλυπτομένην μόνον ἀπὸ διακοσμητικὰ στοιχεῖα, αὐτὴν τοῦ ὤμου μὲ τὴν παράστασιν τῆς πομπῆς ἁρμάτων καὶ τῆς κοιλίας, πάλιν μὲ διακοσμητικὰ θέματα. Ἡ δευτέρα, τῆς ὁποίας δὲν ἔχομεν τόσον ἐπαρκῆ δείγματα, ἀλλὰ πάντως σαφῆ, χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν χρησιμοποίησιν εἰς τὸ μέσον τῆς ζώνης τοῦ λαιμοῦ καὶ μεταξὺ ἀφηρημένων διακοσμητικῶν θεμάτων σειρᾶς ζῴων (II, III, IV καὶ V), εἰς τὴν ζώνην τοῦ ὤμου ἐπίσης πομπῆς ἁρμάτων καὶ εἰς αὐτὴν τῆς κοιλίας φυτικῶν διακοσμητικῶν στοιχείων. Ἡ τρίτη φέρει εἰκονιστικὰς σκηνὰς εἰς ὅλην τὴν ζώνην τοῦ λαιμοῦ (VI, VII, VIII, IX, X, XI, XII, XIII, XIV, XV καὶ XVI), τὴν αὐτὴν πομπὴν ἁρμάτων εἰς τὸν ὦμον, καὶ κόσμησιν ἐκ διαφόρων θεμάτων εἰς τὴν κοιλίαν μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ μεγάλους ρόδακας.

Μία πρώτη σύγκρισις μεταξὺ τῶν τμημάτων τῶν ἀμφορέων ἑκάστης σειρᾶς ἀποδεικνύει, ὅτι ἀπὸ τῆς πρώτης ὁμάδος πρὸς τὴν δευτέραν, τὴν καθαρῶς τεκτονικὴν διάρθρωσιν, τὴν ἐκτοπίζει ἡ σαφέστερον ὀργανική, ἡ ὁποία ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ τὴν παρεμβολὴν ζωικῶν θεμάτων. Ἀντὶ τῶν καθέτων αὐλακώσεων τῶν διακοπτομένων εἰς τὸ μέσον ὑπὸ τοῦ γλωσσοειδοῦς κοσμήματος, ὅπως τὰς ἔχομεν εἰς τὸν ἀμφορέα τοῦ Θεάτρου, ἡ ζώνη τοῦ λαιμοῦ ἀποκτᾷ περισσότερον βάρος ἀπὸ τὰς σειρὰς φανταστικῶν ἢ καὶ κοινῶν ζῴων, αἱ ὁποῖαι ἔρχονται νὰ ἐνισχύσουν τὴν ἐκφραστικὴν δυνατότητα τοῦ τμήματος αὐτοῦ. Διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ ὁ λαιμὸς ὄχι μόνον ἀπαλλάσσεται τῆς μονοτονίας καὶ τῆς ψυχρότητός του, ἀλλὰ καὶ συνδέεται καὶ μὲ τὴν ὅλην ταφικὴν χρησιμοποίησιν τοῦ ἀγγείου. Ἡ διαφορὰ καὶ ἡ καταφανῶς καλυτέρα σύνδεσις τῆς διακοσμήσεως τοῦ λαιμοῦ μὲ τὴν χρῆσιν τοῦ ἀγγείου φαίνεται εἰς τὴν σύγκρισιν τῆς πρώτης μὲ τὴν τρίτην ὁμάδα, ὅπου ἀντὶ τῶν ἁπλῶν κοσμημάτων ἢ τῶν ζῴων χρησιμοποιοῦνται διὰ τὸ τμῆμα τοῦτο τοῦ ἀγγείου σκηναὶ ἐκ τῆς ζωῆς. Τοιουτοτρόπως, ἐνῷ εἰς τὴν πρώτην ὁμάδα ὁ ὦμος ἦτο τὸ κέντρον τοῦ ἀγγείου, εἰς τὴν τρίτην γίνεται ὁ λαιμὸς καὶ τοῦτο μεταβάλλει πλήρως τὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν ἔχομεν ἐκ τῶν ἀμφορέων (Σχεδ. 1). Ἡ ζώνη τοῦ λαιμοῦ ἔχει εἰς τοὺς δύο αὐτοὺς ἀμφορεῖς τὸ αὐτὸ ὕψος, ἀλλὰ εἰς τὸν τοῦ Θεάτρου ἀκριβῶς ἐπειδὴ εἶναι μόνον δι' ἀφηρημένων κοσμημάτων διαρθρωμένος παρουσιάζεται βαρύτερος καὶ ἄψυχος. Τὰ διακοσμητικά του στοιχεῖα περιορίζονται νὰ τονίσουν τὸν καθαρῶς τεκτονικόν του χαρακτῆρα, χωρὶς νὰ ἐπιτυγχάνεται μία ὀργανικὴ σύνθεσις μὲ τὰ ἄλλα τμήματα καὶ περισσότερον χωρὶς νὰ ὁλοκληρώνεται μία ἁρμονικὴ συνεργασία ὅλων τῶν μελῶν του. Ἡ ζώνη τῶν ἁρμάτων εἶναι μεγαλυτέρα κατὰ τὸ ὕψος αὐτῆς τοῦ νέου ἀμφορέως (0,16 εἰς τὸν τοῦ Θεάτρου, 0,14 εἰς τόν νέον) καὶ χαμηλότερον αὐτῆς, εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀγγείου, καὶ αὐτὸ δίδει τὴν ἐντύπωσιν μιᾶς ἐπιμηκύνσεως τοῦ λαιμοῦ, ὁ ὁποῖος παρουσιάζεται ἐπεκτεινόμενος διὰ τῶν ἄνωθεν τοῦ ὤμου γλωσσοειδῶν κοσμημάτων χαλαρὸς καὶ ἀνόργανος, ἐνῷ περιορίζονται καὶ ἡ ζώνη τῆς κοιλίας καὶ ἡ βάσις. Εἶναι ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς σαφὴς ἡ προσπάθεια ἐξευρέσεως μιᾶς ἰσορροπίας, τὴν ὁποίαν ἐπιδιώκει, ἀλλὰ δὲν ἔχει ἐπιτύχει ἀκόμη ὁ τεχνίτης. Εἶναι καταφανὲς ὅτι μὲ τὸν ἀμφορέα αὐτόν, ἔχομεν τὴν ἀφετηρίαν τῶν ἀναζητήσεων, αἱ ὁποῖαι θὰ ὁδηγήσουν εἰς τὰς ἐπιτυ-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

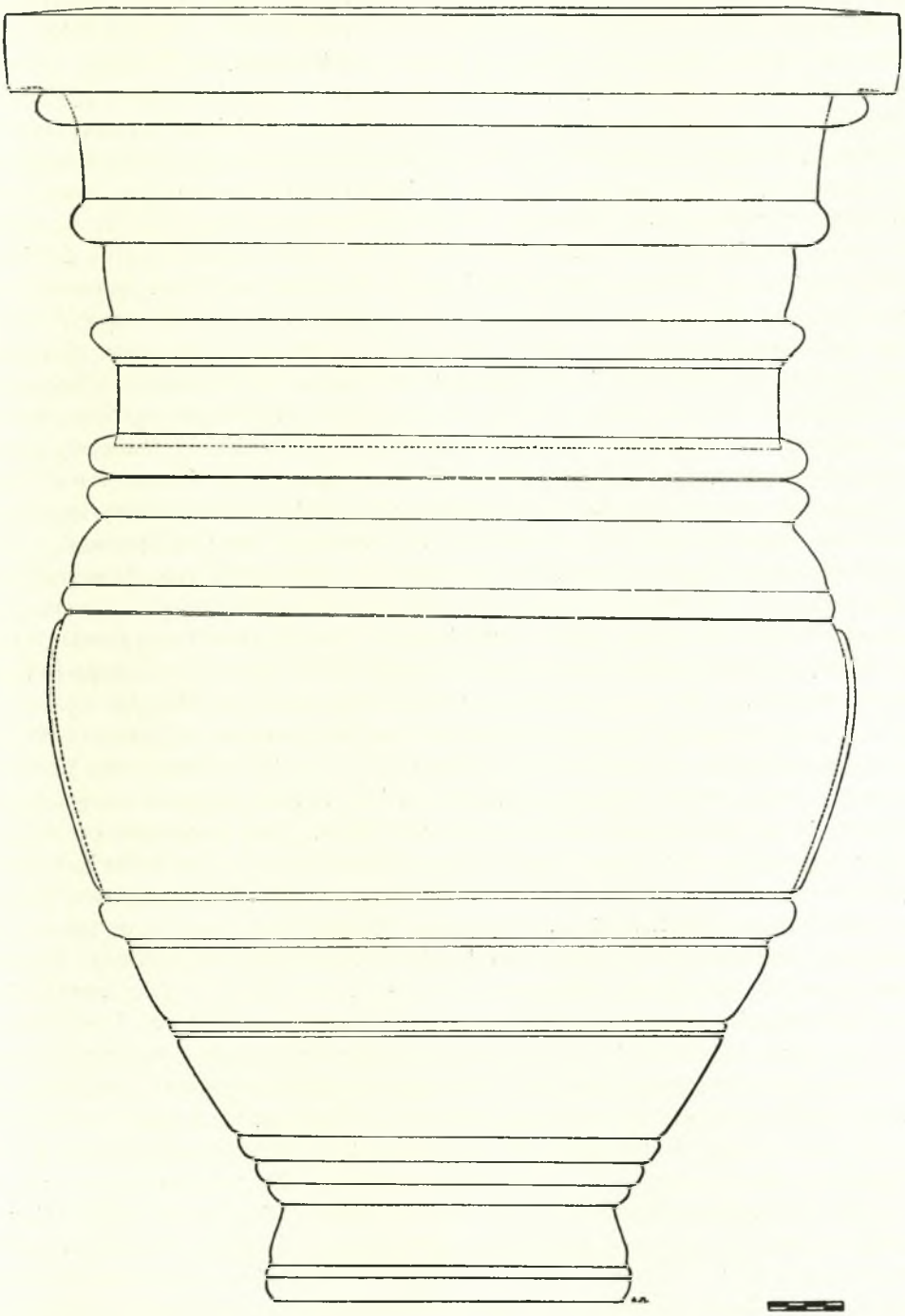

Σχεδ. 1. Ὁ ἀμφορεὺς τοῦ Θεάτρου (ἀριθ. Ι)

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

χίας τοῦ νέου ἀμφορέως μὲ τὸν συνδυασμὸν διακοσμητικῶν θεμάτων καὶ παραστάσεων καὶ τὴν συνεργασίαν τῶν διαφόρων τμημάτων τοῦ ἀγγείου, δι' ἓν ἁρμονικὸν ὅλον. Ἡ χαρακτηριστικὴ ἀκινησία τῶν διαφόρων μελῶν τοῦ ἀμφορέως τοῦ θεάτρου, ἡ ὁποία πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς βέβαιον, ὅτι ἐμειοῦτο εἰς τὸ στάδιον τῶν ἀμφορέων τῆς δευτέρας ὁμάδος, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν ἔχομεν πλήρη ἀγγεῖα διὰ νὰ τὸ ἐπιβεβαιώσωμεν, μὲ τὴν καθαρῶς ἐξωτερικὴν καὶ μηχανικὴν ἄρθρωσιν, ἔχει ἐξαφανισθῆ εἰς αὐτὰ τῆς τρίτης ὁμάδος, δηλαδὴ εἰς τὸν νέον ἀμφορέα (Σχεδ. 2). Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς, ἡ δυσαναλογία τῶν μελῶν τοῦ πρώτου εἶναι ἐνδεικτική, διότι ἡ ἐπέκτασις τοῦ λαιμοῦ διὰ τῶν κοσμημάτων καὶ ἡ τοποθέτησις τοῦ ὤμου χαμηλότερον, δημιουργεῖ μίαν κτυπητὴν ἀντίθεσιν μεταξὺ τοῦ ἄνω καὶ τοῦ κάτω μέρους τοῦ ἀγγείου. Ἡ κοιλία καὶ ἡ βάσις φαίνονται ἀνεπαρκεῖς διὰ τὸν ὑπερτροφικὸν λαιμὸν καὶ τὸν δυνατὸν ὦμον καὶ δίδουν σαφῶς τὴν ἐντύπωσιν τῆς συγκρούσεως τῶν μελῶν τοῦ ἀγγείου. Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ σχήματος ἐκ τῆς βάσεως πρὸς τὸ χείλωμα εἶναι εἰς τὸν ἀμφορέα τοῦ θεάτρου περισσότερον ἀπότομος καὶ μηχανικὴ καὶ ἡ σύνδεσις τοῦ ἑνὸς τμήματος μὲ τὸ ἄλλο σαφέστερον τεκτονική, στερεὰ καὶ ἀκίνητος καὶ ὀλιγώτερον ὀργανική, εὔκαμπτος καὶ ζῶσα. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς μελέτης τοῦ σχήματος καὶ τῆς ἐξελίξεώς του, εἶναι ἀτύχημα, ὅτι δὲν διεσώθησαν αἱ λαβαὶ τοῦ ἀμφορέως τοῦ Θεάτρου, διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἦτο εὔκολον νὰ σημειωθοῦν καλύτερον τὰ εἰδικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς πορείας ἀπὸ τοῦ τεκτονικοῦ πρὸς τὸ ὀργανικόν. Ἴσως θά ἦτο δυνατὸν νὰ ὁμιλήσῃ κανεὶς διὰ μίαν ἐξέλιξιν, ἀπὸ τὸ τεκτονικὸν διακοσμητικὸν στάδιον πρὸς ἕνα ὀργανικὸν λειτουργικόν, ἥτις μᾶς δίδεται διὰ τοῦ νέου ἀμφορέως καὶ ὅλων τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν τρίτην ὁμάδα ἀγγείων. Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς πορείας αὐτῆς, τὴν ὁποίαν μᾶς ὑποδεικνύει τὸ σχῆμα καὶ ἡ μεταβολὴ τοῦ ρόλου τῶν διαφόρων τμημάτων τῆς ἐπιφανείας τῶν ἀμφορέων, εἶναι σαφὲς ὅτι ὁ ἀμφορεὺς τοῦ Θεάτρου εὑρίσκεται, ἐξ ὅσων γνωρίζομεν, εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς σειρᾶς ὅλων τῶν ἀμφορέων τῆς Σπάρτης. Ἡ δευτέρα ὁμὰς εὑρίσκεται εἰς τὸ μέσον καὶ ἡ τρίτη εἰς τὸ τέλος. Ἡ ἀπόστασις τῶν διαφόρων ἀμφορέων, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ σχῆμα μᾶς δίδεται καὶ ἀπὸ τὰ εἰκονογραφικὰ στοιχεῖα, ὅπως φαίνεται εἰς τὰς πομπὰς ἁρμάτων καὶ κυρίως τῶν ἵππων, μὲ τὰς μικροτέρας κεφαλάς, τὰ μακρότερα σώματα καὶ τὰ περισσότερον ἀκίνητα χαρακτηριστικά, τὰ ὁποῖα ἐπικρατοῦν εἰς αὐτὸν τοῦ Θεάτρου καὶ εἶναι περισσότερον ἀρχαιότροπα. Ἀλλὰ καὶ ἐντὸς τῆς τρίτης ὁμάδος παρατηρεῖται σαφῶς μία περαιτέρω ἐξέλιξις τόσον κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τὰς ἀναλογίας τῶν διαφόρων τμημάτων τῶν ἀγγείων, ὅσον καὶ τὴν διακόσμησιν. Τὸ μέγα τεμάχιον τοῦ Ἡρώου μὲ τὴν σύγκρουσιν τῶν πολεμιστῶν εἰς τὸν λαιμόν, ἀποτελεῖ ἕνα περαιτέρω βῆμα ἐν σχέσει μὲ τὸν νέον ἀμφορέα, ὁ ὁποῖος τοποθετεῖται εἰς τὴν ἀφετηρίαν τῆς τρίτης ὁμάδος καὶ ἓν ἀκόμη μεταγενέστερον στάδιον μᾶς δίδουν τὰ ἀνήκοντα εἰς τὸ αὐτὸ ἀγγεῖον τεμάχια ἀριθ. XV. Ἐδῶ ἔχομεν σαφῶς μίαν τάσιν, ἡ ὁποία μᾶς δίδει τὴν ὁλοκλήρωσιν καὶ τὴν παρακμήν, τὴν ὁλοκλήρωσιν εἰς τὸν ἀμφορέα τοῦ Ἡρώου καὶ τὴν ἀποσύνθεσιν εἰς τὸν ἀριθμ. XV καὶ τοῦτο εἰς τὸ σχῆμα παρουσιάζεται μὲ τήν αὔξησιν τοῦ ὕψους, ἡ ὁποία τείνει πρὸς τὸ μνημειῶδες, ἀλλὰ ὅσον ἐπιτρέπουν τὰ λείψανα τοῦ XV νὰ διαπιστώσωμεν καὶ εἰς τὴν ἀποσύνθεσιν. Ἐὰν περιορισθῶμεν εἰς τὸν διασῴζοντα τὰ περισσότερα στοιχεῖα του ἀμφορέα τοῦ Ἡρώου, εἶναι εὔκολον νὰ παρατηρήσωμεν, πόσον ὡριμώτερον εἶναι τὸ σχῆμα μὲ τὴν πληρεστέραν σύνδεσιν τῆς ζώνης τοῦ λαιμοῦ καὶ τοῦ ὤμου, τὴν πλέον ὀργανικὴν συγκρότησιν τῶν μελῶν του καὶ τὸν περισσότερον λειτουργικὸν χαρακτῆρα τοῦ συνόλου. Χαρακτηριστικὸν εἶναι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν, ἡ σαφέστερον ἐσωτερικὴ ἐνότης τοῦ λαιμοῦ, ἡ ὁποία ἐνισχύε-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

ται καὶ ἀπὸ τὴν συγκέντρωσιν τῆς παραστάσεως εἰς τὸ μέσον της, ἡ καλυτέρα σύνδεσις τοῦ ὤμου μὲ τὸν λαιμὸν καὶ ἡ στενοτέρα σύνδεσις τῶν λαβῶν μὲ τὸ σῶμα τοῦ ἀγ-

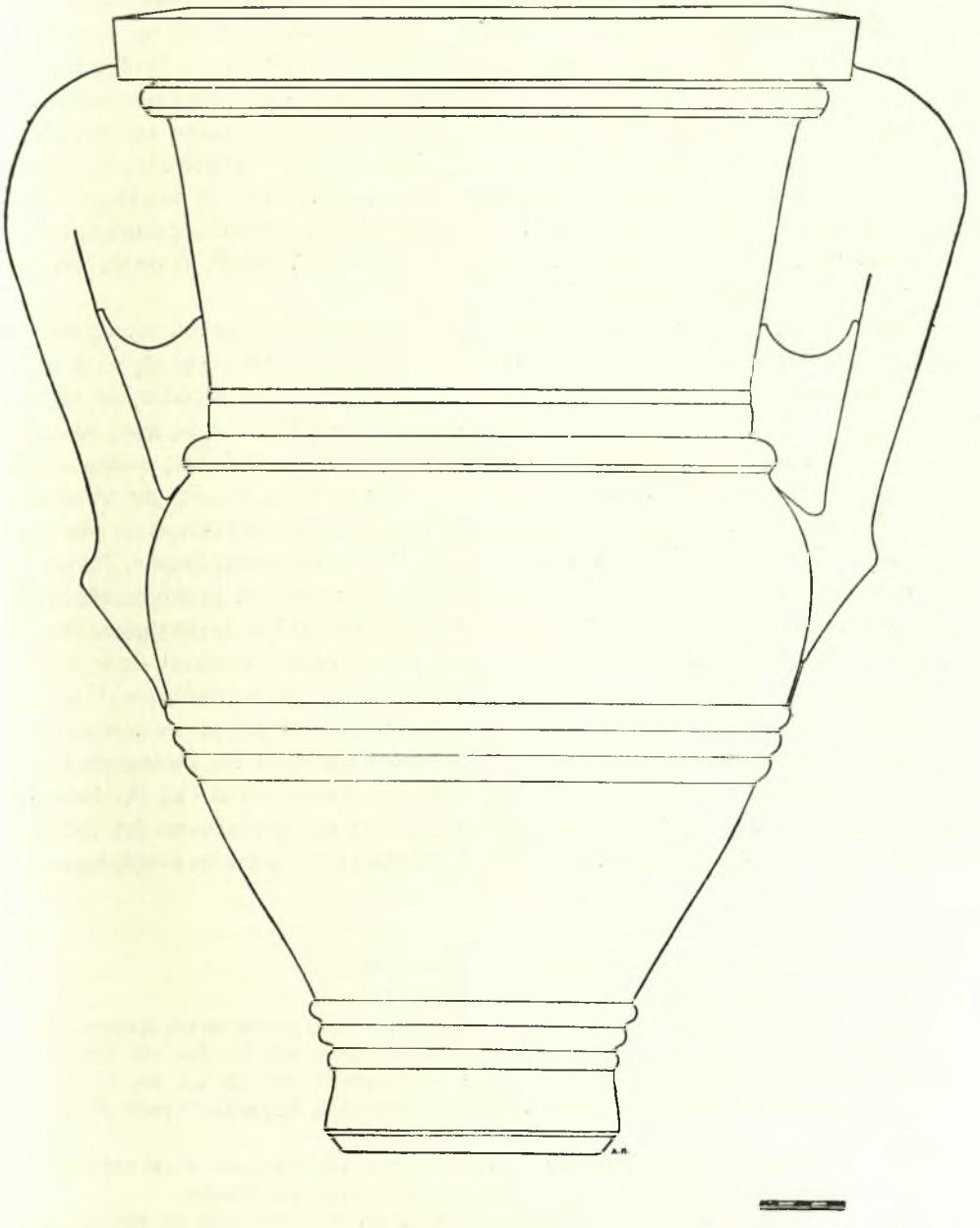

Σχεδ. 2. Ὁ νέος ἀμφορεὺς τῶν κυνηγῶν (ἀριθ. VI)

γείου, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ σῳζόμενα μέρη των. Ἡ τάσις πρὸς τὸ μνημειακόν, τόσον κατὰ τὸ σχῆμα τοῦ ἀγγείου, ὅσον καὶ κατὰ τὸ μέγεθος τῶν παραστάσεων, διακρίνεται εὐκόλως ἂν σημειωθῇ ὅτι ὁ ἀμφορεὺς θὰ ἦτο περίπου 0,15 ὑψηλότερος τοῦ νέου καὶ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

αί μορφαὶ τοῦ λαιμοῦ εἶναι ὕψους 0,23 ἔναντι 0,16 τοῦ νέου καὶ τοῦ ὤμου 0,16 ἔναντι 0,14 (Σχεδ. 3). Ἡ τοποθέτησις τῆς παραστάσεως τοῦ λαιμοῦ ἐντὸς πλαισίου εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν εὐνοεῖ τὴν συγκέντρωσιν καὶ τονίζει τὴν σημασίαν της, χωρὶς νὰ τὴν ἀποσυνδέῃ ἀπὸ τὸν κύκλον εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει καὶ νὰ τὴν ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὸν ρόλον της. Ἄλλωστε ἡ χρησιμοποίησις τῶν πλαισίων πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν, ὁ ὁποῖος ἀποβλέπει εἰς τὴν διάκρισιν καὶ διαφοροποίησιν τῆς παραστάσεως, χωρὶς τὴν ἀπομόνωσίν της, ἔχει μακρὰν παράδοσιν καὶ ἐπανέρχεται περισσότερον ἐμπλουτισμένη καὶ συγκροτημένη κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτήν. Εἰς τὰ γεωμετρικὰ ἀγγεῖα ὑπάρχει ἤδη ἀνάλογος διάταξις εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν τοῦ λαιμοῦ, ὅπως φαίνεται χαρακτηριστικῶς εἰς τὸν Πάριον γεωμετρικὸν ἀμφορέα τῆς Μυκόνου[23] καὶ εἶναι συνέχεια τῆς μετοποειδοῦς διακοσμήσεως, τὴν ὁποίαν φέρουν ἐπὶ τῶν ὤμων τὰ ἀττικὰ γεωμετρικὰ ἀγγεῖα[24], ἡ ὁποία ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὰ ὑστερογεωμετρικά[25].

Ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς κοσμήσεως λαμβάνει ἄλλον χαρακτῆρα ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 7ου αἰῶνος καὶ συνηθίζεται τόσον εἰς τὰ κυκλαδικὰ ἐργαστήρια, ὅσον καὶ εἰς τὸ ἀττικόν, ἡ χρησιμοποίησίς του δὲ καὶ εἰς τὸ λακωνικὸν ἀποδεικνύει μίαν παράλληλον πορείαν ἐπηρεαζομένην πιθανώτατα ἀπὸ τὰς Κυκλάδας. Ἡ βασικὴ διαφορὰ ὡς πρὸς τὸ λακωνικὸν εἶναι, ὅτι παρακολουθεῖται μία ταχυτέρα μετάβασις ἀπὸ τοῦ ἑνὸς σταδίου εἰς τὸ ἄλλον, χωρὶς ὅμως καὶ πάλιν νὰ παρατηροῦνται ἅλματα. Εἶναι σαφὴς μία τάσις πρὸς τὴν καθαρότητα καὶ τὴν σαφήνειαν τοῦ σχήματος, πρὸς τὴν συγκέντρωσιν τῶν περιγραμμάτων, τὴν συνεργασίαν τῶν μελῶν καὶ τὴν ὀργανικὴν συγκρότησιν. Τοῦτο φαίνεται καλύτερον εἰς τὸν τρόπον χρησιμοποιήσεως τῶν λαβῶν, αἱ ὁποῖαι διαφέρουν εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἀπὸ τὰς λαβὰς τῶν ἀμφορέων ὅλων τῶν ἄλλων ἐργαστηρίων τῶν φερόντων γραπτὴν ἢ ἀνάγλυφον διακόσμησιν. Δὲν εἶναι ἐντελῶς κλεισταί, ὅπως ὁ τύπος τῶν ἀμφορέων τοῦ Νέσσου[26], οὔτε διάτρητοι, ὅπως αὐτὸς τοῦ Κυνοσάργους[27] καὶ τῆς Ἐλευσῖνος[28], ἔχουν δὲ ἐντελῶς διάφορον χαρακτῆρα τῶν περιοριζομένων μόνον εἰς τὴν διακοσμητικὴν χρησιμοποίησιν νησιωτικῶν[29]. Ἐνῷ ἡ ἀφετηρία των εὑρίσκεται εἰς τὰς λαβὰς τῶν ἀμφορέων τῆς Θήρας[30], πρὸς τοὺς ὁποίους συνδέονται καὶ μὲ τὴν ἀνάλογον τοποθέτησιν τῶν σπειρῶν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς λαβῆς καὶ συνάπτονται διὰ τοῦ ἰδίου θέματος καὶ μὲ τοὺς νησιωτικοβοιωτικοὺς[31], ἡ ἀνάπτυξίς των φαίνεται ἀνεξάρτητος καὶ

23. Explor. Dél. 15, 18. Matz, Geschichte d. gr. Kunst πίν. 48 - 50.

24. Πρβλ. αὐτὸν τοῦ Κεραμεικοῦ, AA 1934, 238, 26. Matz πίν. 5.

25. Ἀμφορεὺς Νέας Ὑόρκης, BSA 35, πίν. 47. Matz πίν. 187b. Ὑπογεωμετρικὸς ἀμφορεὺς Würzburg, Langlotz, Würzb. Vasen πίν. 7. Matz, πίν. 188. Corolla Curtius πίν. 41, Matz πίν. 189.

26. Τὸν ἀμφορέα τοῦ Νέσσου, Καρούζου, Ἀγγεῖα Ἀναγυροῦντος σελ. 123 κ.ἑ. πίν. 81 - 82.

27. Τὸν ἀμφορέα τοῦ Κυνοσάργους τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχ. Μουσείου, Καρούζου, Ἀγγεῖα Ἀναγυροῦντος πίν. 80.

28. Τῆς Ἐλευσῖνος, Μυλωνᾶ, Πρωτοαττικὸς Ἀμφορεὺς τῆς Ἐλευσῖνος πίν. 1 καὶ τὰς λαβὰς εἰς τὰ σχέδια ἀμφορέων σελ. 12 εἰκ. 10 καὶ εἰκ. 11, 12, 16 Κυνοσάργους καὶ Νέσσου.

29. Εἰς τὴν κατηγορίαν αὐτὴν ἀνήκουν οἱ περισσότεροι τῶν Ροδιακῶν ὅπως καὶ τῶν νησιωτικοβοιωτικῶν. Πρβλ. τὸν νέον τῆς Μυκόνου, Α.Δ. 18 (1963) Πίν. 17· τοὺς ἐκ Βοιωτίας Hampe, Sagenbilder πίν. 36 οἱ δύο πρῶτοι. Ἐκ τῶν Ροδιακῶν BCH 74 (1950) πίν. 21 καὶ 29.

30. Τὸν μετ' ἀνθεμίων εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν λαβῶν τῆς Θήρας, πρβλ. Dragendorff, Thera II, 17 εἰκ. 10 καὶ πίν. 1. Καρούζου, Ἀγγεῖα Ἀναγυροῦντος σελ. 124 εἰκ. 87.

31. Πρβλ. Hampe, Sagenbilder πίν. 36 ὁ τρίτος κατὰ σειρὰν εὑρισκόμενος εἰς Βοστώνην.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

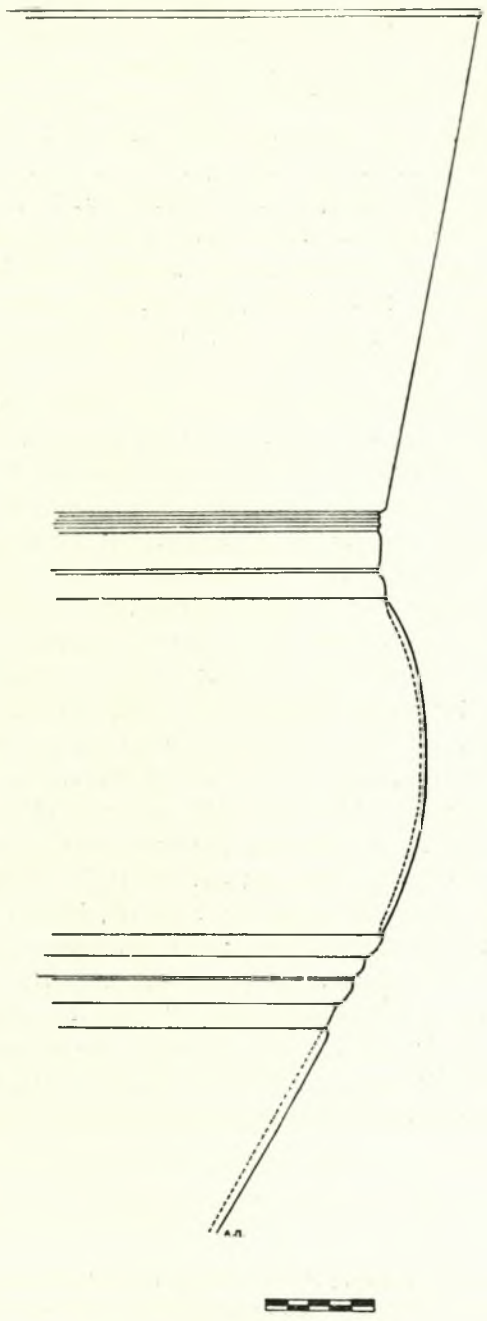

Σχεδ. 3. Τομὴ τοῦ ἀμφορέως τοῦ Ἡρώου,
ἐκ τῶν σωζομένων τεμαχίων (ἀριθ. IX)

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

ἐλευθέρα. Ἡ ἀπελευθέρωσις ἀπὸ τὸν τυπικὸν διακοσμητισμὸν καὶ ὁ τονισμὸς τοῦ λειτουργικοῦ των ρόλου, μὲ τὴν ἀποφυγὴν τῆς πλήρους ἀπομακρύνσεως ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ ἀγγείου, ὅπως γίνεται εἰς τοὺς περισσότερους ἀττικοὺς ἀμφορεῖς τοῦ τέλους τοῦ 7ου αἰῶνος [32] καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 6ου [33] δὲν δίδει μόνον νέας ἐκφραστικὰς δυνατότητας εἰς τὸ σύνολον, ἀλλὰ ἐνισχύει καὶ τὴν συνεργασίαν τῶν τμημάτων του. Ἡ δημιουργικὴ προσφορά, εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν, τῶν τεχνιτῶν τοῦ λακωνικοῦ ἐργαστηρίου σύγκειται εἰς τὴν διαίρεσιν τῆς λαβῆς εἰς ἓν κλειστὸν καὶ ἓν ἀνοικτὸν μέρος, εἰς τὴν ἐπιμήκυνσιν πρὸς τὰ δύο ἄκρα, καὶ εἰς τὸν συνδυασμὸν τῶν διακοσμητικῶν μὲ τὰ λειτουργικὰ χαρακτηριστικά. Εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἀμφορέων τῆς Σπάρτης, παρακολουθεῖ κανείς, ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην ὁμάδα, τὴν βαθμιαίαν ὑποχώρησιν τῶν διακοσμητικῶν στοιχείων εἰς τὰ εἰκονιστικά, τὴν ἀπώθησιν τῶν παραπληρωματικῶν ἀπὸ τὰ κύρια, καθὼς καὶ μερικὰς εἰδικὰς διαφοροποιήσεις εἰς τὴν τρίτην ὁμάδα. Τοιουτοτρόπως, ἐνῷ μόνον τὰ διακοσμητικὰ θέματα κατέχουν τὴν ζώνην τοῦ λαιμοῦ εἰς τὴν πρώτην ὁμάδα, αὐτὰ περιορίζονται σὲ ἕνα μόνον μέρος της εἰς τὴν δευτέραν καὶ ἀπωθοῦνται ἐντελῶς εἰς τὴν τρίτην. Οὐσιαστικῶς, δὲν πρόκειται περὶ μιᾶς ἐγκαταλείψεως τῶν πρώτων καὶ μιᾶς χρησιμοποιήσεως τῶν δευτέρων μόνον, ἀλλὰ μιᾶς συνεχοῦς ἀπομακρύνσεώς των, ἀπὸ τὰς κυρίας ἐπιφανείας καὶ μεταφορᾶς των, εἰς τὰς δευτερευούσας, δηλαδὴ ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ καὶ τοῦ ὤμου πρὸς τὰ διαχωριστικὰ σημεῖα τῶν μελῶν, πρὸς τὴν κοιλίαν, τὴν βάσιν καὶ τὰς λαβάς. Διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ, ἐκτὸς τῆς διακοσμητικῆς των προσφορᾶς, παίζουν ἕνα σαφέστερον ρόλον εἰς τὴν ὅλην συγκρότησιν τῶν μελῶν τοῦ ἀγγείου καὶ τὴν διάκρισιν τοῦ ρόλου ἑκάστου τμήματός του. Ὁ τρόπος τῆς ὑποχωρήσεως τῶν διακοσμητικῶν εἰς τὰ εἰκονιστικὰ θέματα εἶναι σαφής, ὄχι μόνον ὡς πρὸς τὰς θέσεις τὰς ὁποίας ἀπὸ σταδίου εἰς στάδιον κατέχουν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἔκτασιν τὴν ὁποίαν καταλαμβάνουν. Εἰς τοὺς ἀμφορεῖς τῆς ὁμάδος τοῦ Θεάτρου τὰ ἀφηρημένα διακοσμητικὰ στοιχεῖα καταλαμβάνουν πλέον τῶν τριῶν τετάρτων τῆς ὅλης κυρίας ἐπιφανείας τοῦ ἀγγείου, ἐνῷ εἰς αὐτοὺς τῆς δευτέρας ὁμάδος περιορίζονται σχεδὸν εἰς τὸ ἥμισυ καὶ εἰς τὴν τρίτην εἰς τὸ ἓν τρίτον. Ἀπὸ τῆς πρώτης δηλαδὴ εἰς τὴν τρίτην ὁμάδα ἔχομεν μίαν ἀντιστροφήν, ὄχι μόνον τοῦ τρόπου, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐκτάσεως τὴν ὁποίαν κατέχουν τὰ εἰκονιστικὰ καὶ τὰ διακοσμητικὰ θέματα. Μὲ τὴν τρίτην ὁμάδα παρουσιάζεται σαφῶς καὶ ἓν ἀκόμη ἐνδιαφέρον χαρακτηριστικὸν καὶ τοῦτο εἶναι ἡ ἐπικράτησις τῶν θεμάτων τῶν συνδεομένων μὲ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν ζωήν του. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ πάντως πρέπει νὰ σημειωθῇ, ὅτι καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν καλλιτεχνικῶν ἐξελίξεων τῆς Σπάρτης παρατηρεῖται ἡ ἰδία πορεία, τὴν ὁποίαν ἔχομεν καὶ εἰς τὰς ἄλλας περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία συνδέεται μὲ τοὺς γενικωτέρους προσανατολισμοὺς τοῦ ἑλληνικοῦ κό-

32. Πρβλ. τὸν ἀμφορέα τοῦ Πειραιῶς εἰς τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον, Buschor. Griechische Vasen σελ. 43, 50. Matz πίν. 224, τοῦ 630 περίπου, τὸν ἀμφορέα τοῦ Βρεταννικοῦ Μουσείου Matz πίν. 227, τοῦ 620 περίπου ὅπως καὶ πολλὰ ἄλλα παραδείγματα τῆς περιόδου αὐτῆς μὲ τὴν χαρακτηριστικὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν λαβῶν ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ ἀγγείου.

33. Καὶ διὰ τὴν περίπτωσιν αὐτὴν θὰ ἠδύναντο νὰ ἀναφερθοῦν πολλὰ παραδείγματα, πρβλ. τὸν ἀμφορέα τοῦ Μονάχου μὲ κεφαλὴν ἵππου Matz, πίν. 240, αὐτὸν τοῦ Λούβρου CV. III, HD πίν. 1, 4, 10 Matz πίν. 241.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

σμου[34]. Ἡ ὑποχώρησις τῶν φυτικῶν καὶ ἀφηρημένων θεμάτων ἀπὸ τὰ κύρια σημεῖα τῆς ἐπιφανείας τῶν ἀγγείων καὶ ἡ συγκέντρωσίς των εἰς μερικὰς δευτερευούσας καὶ παραπληρωματικὰς θέσεις, ἐπιτρέπει μίαν καλυτέραν χρησιμοποίησιν τοῦ χώρου. Ἡ διασπορὰ καὶ τὸ ὄργιον τῶν φυτικῶν καὶ τῶν ἀφηρημένων θεμάτων, τὰ ὁποῖα ἐκάλυπτον ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν, ἀκόμη καὶ τὴν μεταξὺ τῶν παραστάσεων, ἡ ὁποία μᾶς εἶναι τόσον γνωστὴ κυρίως ἀπὸ τὴν κατάχρησίν της εἰς τὴν κορινθιακὴν ἀγγειογραφίαν, ἔχει εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἀμφορέων τῆς Σπάρτης ἐξορκισθῆ. Παραλλήλως παρουσιάζεται σαφέστερον καὶ ἡ διὰ τὸ τέλος τοῦ 7ου αἰῶνος εἰς τὴν ἀττικὴν ἀγγειογραφίαν διαπιστουμένη τάσις, πρὸς μίαν ἰδιαιτέραν ἀξιολόγησιν καὶ χρησιμοποίησιν τῶν διαφόρων τμημάτων τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἀγγείου. Πρώτη κατὰ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν σημασίαν θέσις θεωρεῖται ὁ λαιμὸς τοῦ ἀγγείου καὶ εἰς τὴν ζώνην του εὑρίσκει τὴν θέσιν ἡ σκηνὴ τὴν ὁποίαν θέλει νὰ ἐξάρῃ ὁ τεχνίτης. Ἀκολουθεῖ αὐτὴ τοῦ ὤμου, εἰς τὴν ὁποίαν ἔχομεν εἰς ὅλους τοὺς ἀμφορεῖς τῆς Σπάρτης πάντοτε τὸ αὐτὸ τυπικὸν θέμα, τῆς πομπῆς τῶν ἁρμάτων, ἀσφαλῶς, διότι δι' αὐτοῦ δηλοῦται ἡ χρῆσις τοῦ ἀγγείου. Εἰς τὴν ζώνην τῆς κοιλίας ἔχουν ἀπωθηθῆ θέματα, τὰ ὁποῖα παλαιότερον ἦσαν διεσπαρμένα εἰς διαφόρους θέσεις τῶν ἀμφορέων χωρὶς ἰδιαιτέραν σύνδεσιν. Πάντως ἴσως θὰ ἔπρεπε νὰ σημειωθῇ, ὅτι δὲν φαίνεται νὰ εἶναι τυχαία ἡ παρουσία τοῦ ρόδακος εἰς τὴν θέσιν αὐτήν, ὅπως καὶ τῶν σπειρῶν μὲ τὸ ἀνθέμιον εἰς τὰς λαβὰς καὶ πιθανώτατα συνδέεται ἐπίσης μὲ ἀντιλήψεις σχετικὰς μὲ τὴν ταφικὴν χρῆσιν τῶν ἀγγείων. Αἱ δυσκολίαι τῆς συντάξεως τῶν διαφόρων θεμάτων, τὴν ὁποίαν ἔχομεν εἰς τοὺς ἀμφορεῖς τῆς πρώτης ὁμάδος εἰς τὴν ὁποίαν ὁ λαιμὸς μένει χωρὶς ἀναφορὰν εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ ἀγγείου καὶ χωρὶς σύνδεσιν μὲ τὴν σκηνὴν τοῦ ὤμου, παρουσιάζονται νὰ ἔχουν ξεπερασθῆ εἰς τὴν δευτέραν ὁμάδα, ὅπου μὲ τὴν παρεμβολὴν εἰς τὴν ζώνην τοῦ λαιμοῦ τῶν φανταστικῶν ζῴων ἢ καὶ τῶν λεόντων, φαίνεται, ὅτι ἐπιχειρεῖται ἕνας νέος συνδυασμός. Ἀλλὰ τὴν τελικὴν διατύπωσιν καὶ τὴν ὁριστικὴν λύσιν τοῦ προβλήματος αὐτοῦ, τὴν ἔχομεν εἰς τοὺς ἀμφορεῖς τῆς τρίτης ὁμάδος, ὅπου ὅλαι αἱ δυσκολίαι ἔχουν ὑπερνικηθῆ καὶ ὅλα τὰ εἰκονιστικὰ θέματα συνεργάζονται. Ἐδῶ τὸ σῶμα τοῦ ἀγγείου δὲν ἔχει μόνον μίαν σαφῆ ὀργανικὴν διάταξιν, μὲ σοφὰς ἀναλογίας ὅλων τῶν μελῶν του καὶ ἁρμονικὴν συγκρότησιν τῶν ὄγκων του, ὥστε ὅλαι αἱ ἀντιθέσεις νὰ ἀποτελοῦν μίαν ἑνότητα, ἀλλὰ καὶ μίαν κόσμησιν ἡ ὁποία ὁλοκληρώνει τὴν αὐτὴν ἐντύπωσιν.

Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τοῦ σχήματος οἱ μετ' ἀναγλύφου κοσμήσεως ἀμφορεῖς τῆς Σπάρτης ἀποδεικνύουν καὶ προϋποθέτουν ὡς ἀναμφισβήτητον μίαν ρωμαλέαν ἐγχωρίαν ἀγγειοπλαστικὴν παράδοσιν, παράλληλον μὲ μίαν ἐξ ἴσου σημαντικὴν μεταλλοτεχνίαν[35]. Ἡ ἐξάρτησις πολλῶν στοιχείων τῆς διακοσμήσεως καὶ τῆς τεχνικῆς τῶν ἀμφορέων, ἀπὸ μεταλλικὰ πρότυπα, εἶναι ὄχι ἁπλῶς πιθανή, ἀλλὰ καὶ ἀναγκαία καὶ πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς βεβαία ὄχι τόσον ἢ μόνον μία ἐξάρτησις, ἀλλὰ μία συνεργασία τοῦ ἀγγειοπλαστικοῦ μὲ τὸ μεταλλοτεχνικὸν ἐργαστήριον. Φαίνεται ἐπομένως δικαιολογημένη

34. Χ. Καροῦζος ΑΜ 62 (1937) σελ. 130. Matz, Geschichte σελ. 144 κ.ἑ. Σ. Καρούζου, Ἀγγεῖα Ἀναγυροῦντος σελ. 136. Langlotz, Antike 8 (1932) σελ. 170 κ.ἑ.

35. Ἡ λακωνικὴ μεταλλοτεχνία εἶναι γνωστὴ ἀπὸ πάρα πολλὰ ἔργα, ὅπως καὶ ἀρχαίας μαρτυρίας. Πρβλ. καὶ ἀνωτέρω (μέρος Α΄ σημ. 124 καὶ 125) καὶ κατωτέρω εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῆς κοσμήσεως τοῦ νέου ἀμφορέως. Ἐκ τῆς μεταλλοτεχνίας ἐπηρεάζονται κατὰ τὸν Poulsen, Dipylongräber, σελ. 36, καὶ τὰ βοιωτικὰ μετ' ἀναγλύφων ἀγγεῖα.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

μία ἀνταλλαγὴ θεμάτων, τεχνικῆς ἐμπειρίας καὶ μορφικῶν κατακτήσεων, ὅπως καὶ μία παράλληλος πορεία τῶν δύο. Τὸ ἀγγειοπλαστικὸν ἐργαστήριον, εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν καὶ ὅταν δέχεται θέματα ἢ ἐπινοήσεις, κατορθώνει ταχέως νὰ τὰ προσαρμόζῃ εἰς τὸ ὑλικὸν τὸ ὁποῖον ἐργάζεται καὶ τὰς εἰδικὰς συνθήκας τὰς ὁποίας αὐτὸ ἀπαιτεῖ. Εἰς τὸν νέον ἀμφορέα τῆς Σπάρτης, ἔχομεν τὸ ὡριμότερον στάδιον τῶν κατακτήσεων τοῦ ἀγγειοπλαστικοῦ ἐργαστηρίου, μετὰ τὸ ὁποῖον εὐκόλως δύναται νὰ διαπιστωθῇ ἡ ἀρχὴ τοῦ τέλους. Εἰς αὐτὸ διεσώθη ἓν ἐκ τῶν ἀριστουργημάτων τοῦ λακωνικοῦ ἀγγειοπλαστικοῦ ἐργαστηρίου, ἀριστούργημα ὑπὸ τὴν ἔννοιαν, ὅτι ἀποσαφηνίζει, ὁλοκληρώνει καὶ δίδει τὴν τελικὴν διατύπωσιν εἰς τὰς προθέσεις τῶν δημιουργῶν του καὶ τάς δυνατότητας τὰς ὁποίας προσφέρει τὸ εὔθρυπτον ὑλικόν του. Εἰς τὸν ἀποσπασματικὸν ἀμφορέα τοῦ Ἡρώου, ἐνῷ διακρίνονται περαιτέρω τεχνικαὶ κατακτήσεις, εἶναι σαφὴς καὶ ἡ ὑποχώρησις μερικῶν βασικῶν στοιχείων τοῦ σχήματος καὶ τῆς διακοσμήσεως. Ἡ ἔμφασις εἰς τὸ ὕψος, εἰς τὴν ζώνην τοῦ λαιμοῦ, παρὰ τὴν τελειότητα τῆς ἐργασίας, ὅπως καὶ ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν διακοσμητικῶν θεμάτων, μειώνει τὴν ἐντύπωσιν τῆς ἑνότητος καὶ τῆς στενῆς συνεργασίας τῶν διαφόρων μελῶν τοῦ ἀγγείου. Τὸ ἑπόμενον βῆμα, πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτήν, μᾶς τὸ δίδουν τὰ λείψανα τοῦ ἀμφορέως τῆς αὐτῆς ὁμάδος (ἀριθ. XV) (Πίν. 85γ), εἰς τά ὁποῖα παρὰ τὴν θαυμασίαν εἰς ὡριμότητα ἐργασίαν τῶν κεφαλῶν τῶν ἵππων, διακρίνεται εἰς τὰ κατάλοιπα τῆς κοσμήσεως τοῦ λαιμοῦ, ἡ ἐπιστροφὴ πρὸς τὸ ἀνόργανον καὶ τὸ φυτικόν, συνοδευομένη καὶ ἀπὸ τὴν ἐντὸς τῆς παραστάσεως παρεμβολὴν τῶν ροδάκων. Μάλιστα εἰς τὸ στάδιον αὐτό, τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς τὸ τελευταῖον στάδιον τῆς τρίτης ὁμάδος, ἀνήκουν καὶ τὰ τεμάχια χειλώματος (ἀριθ. XIX) καὶ βάσεων (ἀριθ. XX), εἰς τὰ ὁποῖα εἶναι ἐμφανὴς ἡ νέα ἐπιστροφὴ τῆς διακοσμήσεως εἰς τὰ φυτικὰ θέματα τὰ ὁποῖα, ὅπως παρατηρεῖται εἰς τὸ χείλωμα, τείνουν νὰ κατέλθουν καὶ πρὸς τὴν περιοχὴν τοῦ λαιμοῦ. Αὐτὸ πάντως τὸ ὁποῖον εἶναι χαρακτηριστικὸν εἰς τὰ προχωρημένα αὐτὰ στάδια τῶν ἀμφορέων τῆς τρίτης ὁμάδος, εἶναι ἡ ὑπέρβασις τῆς καθαρῶς παρατακτικῆς συνθέσεως εἰς τάς σκηνὰς τῶν παραστάσεων τοῦ λαιμοῦ καὶ ἡ τάσις πρὸς μεγαλυτέραν συγκέντρωσιν. Ἀπὸ τῆς καθαρῶς τεχνικῆς πλευρᾶς ἐπίσης, ἔχομεν ἀρετάς, αἱ ὁποῖαι δὲν παρατηροῦνται εἰς τὰ παλαιότερα στάδια, οὔτε κὰν εἰς τὸ παλαιότερον δεῖγμα τῶν ἀγγείων τῆς ὁμάδος αὐτῆς, τὸν νέον ἀμφορέα. Εἰς αὐτὸν ἔχομεν καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἕνα ἐνδιάμεσον στάδιον, μεταξὺ τῶν παλαιοτέρων ἀγγείων τῆς πρώτης καὶ τῆς δευτέρας ὁμάδος καὶ αὐτῶν ποὺ τὸν ἀκολουθοῦν εἰς τὴν τρίτην ὁμάδα. Ἀκόμη καὶ ὁ πηλὸς ἀπὸ ὁμάδος εἰς ὁμάδα εἶναι διάφορος, μὲ ἐπικράτησιν τοῦ ἐρυθροκαστάνου χρώματος τὸν ἀτελῆ καθαρισμὸν καὶ τὴν ἐπιπολαίαν λείανσιν εἰς τὴν πρώτην, τὸ πορτοκαλόχρουν καὶ εὐκόλως ἀποχρωματιζόμενον εἰς τὴν δευτέραν, τὸ ὠχροκάστανον καλῶς καθαρισμένον εἰς τὸν νέον ἀμφορέα τῆς τρίτης καὶ τὸ στερεώτερον συνεκτικώτερον καὶ πρὸς τὸ κεραμόχρουν χρῶμα τῶν λοιπῶν ἀμφορέων τῆς ἰδίας ὁμάδος. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἔχομεν ἀναμφιβόλως τὴν χρησιμοποίησιν διαφόρων χωμάτων καὶ ἴσως τοῦτο ἀποτελεῖ μίαν ἔνδειξιν τῆς θέσεως εἰς τὴν ὁποίαν εἰργάζετο τὸ ἐργαστήριον ἢ τῶν θέσεων ἐκ τῶν ὁποίων ἐλαμβάνετο τὸ χῶμα. Εἰς τὸν πηλὸν τῶν ἀγγείων τῆς τρίτης ὁμάδος, κυρίως αὐτὸν τοῦ Ἡρώου, ὅπως καὶ τὸ τεμάχιον τοῦ ὤμου, τὸ προερχόμενον ἀπὸ τὸν ἴδιον τύπον μὲ τὸ νέον (VII), ἡ χρησιμοποιηθεῖσα γῆ εἶναι τόσον διὰ τὸ σῶμα τοῦ ἀγγείου, ὅσον καὶ τὸ ἀνάγλυφον καταλληλοτέρα, διότι καὶ στενότερον συνδέεται καὶ ὀλιγώτερον ἀπολεπίζεται. Ἄλλωστε ἐκ τῶν Γεωπονικῶν (VI, I, 3) γνωρίζομεν ὅτι, *γῆ δὲ οὐ πᾶσα ἐπι-*

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

τήδειος πρὸς κεραμείαν, ἀλλὰ τῆς κεραμίτιδος γῆς οἱ μὲν προκρίνουσι τὴν πυρὰν τὸ χρῶμα, οἱ δὲ τὴν λευκήν, οἱ δὲ καὶ ἀμφοτέρας συμμιγνύουσι. Τὰς τρεῖς περιπτώσεις τὰς ἔχομεν εἰς τοὺς ἀμφορεῖς τῆς Σπάρτης [36] καὶ ἡ διαφορὰ τῆς γῆς εἶναι σαφὴς εἰς τὰ διάφορα σῳζόμενα τεμάχια, ἐκτὸς τοῦ χρώματος καὶ ἐκ τῆς διαφόρου περιεκτικότητος ἀχρήστων ὑλῶν. Εἰς τόν ἀμφορέα τοῦ Θεάτρου ἡ παρουσία κυρίως ἀσβεστολιθικῶν καταλοίπων γίνεται αἰτία τῆς δημιουργίας μικρῶν ὀπῶν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, εἰς δὲ μερικὰ ἀπό τὰ μικρὰ τεμάχια τῆς τρίτης ὁμάδος ἡ ὕπαρξις τεμαχίων ἄμμου εἶναι εὐκόλως ὁρατὴ καὶ ἔχει ὡς συνέπειαν ραγίσματα. Ὅσον δύναται νὰ κριθῇ, ἄνευ εἰδικῆς ἀναλύσεως τοῦ πηλοῦ, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς πιθανόν, ὅτι ἡ πυρὰ γῆ ἡ ὁποία ἐπικρατεῖ εἰς τὰ ἀγγεῖα τῆς τρίτης ὁμάδος, ἐκτὸς τοῦ πρώτου, δηλαδὴ τοῦ νέου ἀμφορέως, προέρχεται ἐκ τῶν παρὰ τὸ Μενελάϊον λόφων, ὅπου τὸ χρῶμα τοῦ χώματος εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἐρυθρωπόν, ἐνῷ τὸ πρὸς τὸ πορτοκαλὶ χρῶμα γῆς, τῆς δευτέρας ὁμάδος, προέρχεται μᾶλλον ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς Μαγούλας, τῆς ἀρχαίας δηλαδὴ Πιτάνης. Δυσκολώτερον ἀκόμη εἶναι νὰ διακριθῇ ἡ θέσις ἐκ τῆς ὁποίας προέρχεται ἡ γῆ, ἡ χρησιμοποιηθεῖσα εἰς τόν νέον ἀμφορέα, ἂν καὶ χῶμα τοῦ ἰδίου ἀκριβῶς χρώματος ἔχομεν εἰς τοὺς ἐλάχιστον ἐκ τῆς θέσεως τοῦ κλιβάνου ἀπέχοντας ἀνατολικοὺς λόφους τῆς ἀκροπόλεως. Ὅσον καὶ ἂν εἶναι παρακεκινδυνευμένον νὰ προχωρήσῃ κανεὶς εἰς συμπεράσματα βασιζόμενα μόνον εἰς τὸ χρῶμα καὶ τὴν ποιότητα τοῦ χρησιμοποιηθέντος χώματος, ὑποθετικῶς δύναται νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι αὐτὸ ἴσως ἀποτελεῖ μίαν ἔνδειξιν περὶ τῆς εἰς τὴν Πιτάνην θέσεως τοῦ ἐργαστηρίου τῆς πρώτης καὶ τῆς δευτέρας ὁμάδος, τῆς πρὸς τὴν Μεσόαν μεταφορᾶς του διὰ βραχὺν χρόνον (νέος ἀμφορεὺς) καὶ τέλος τῆς πρὸς τὴν περιοχὴν τῶν Μενελαΐων τελικῆς ἐγκαταστάσεώς του. Πρέπει νὰ σημειωθῇ ἐπίσης, ὅτι εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις τῶν ἀμφορέων τῆς Σπάρτης τὸ σῶμα τοῦ ἀγγείου καὶ τὸ ἀνάγλυφον ἔχουν κατασκευασθῇ ἐκ τοῦ αὐτοῦ πηλοῦ καὶ ἴσως χωρὶς καμμίαν περαιτέρω ἐπεξεργασίαν, διότι παρουσιάζουν τὸν αὐτὸν βαθμὸν καθαρότητος.

Τὰ διάφορα στάδια τῆς ἐργασίας τοῦ ἀγγειοπλάστου εἶναι ἐπαρκῶς γνωστὰ [37] καὶ εἰς τὰς διαφόρους ὁμάδας τῶν ἀμφορέων τῆς Σπάρτης εἶναι ἐμφανὴς ἡ διαφορὰ ἐπιτυχίας τόσον εἰς τὴν ὄπτησιν τοῦ πηλοῦ, ὅσον καὶ τὴν σύνδεσιν τοῦ ἀναγλύφου μὲ τὸ σῶμα τοῦ ἀγγείου. Τὸ ἀνάγλυφον εἰς ὅλους τοὺς ἀμφορεῖς τῆς Σπάρτης δὲν ἔχει κατασκευασθῇ διὰ σφραγῖδος ὅπως εἰς τὰ περισσότερα τῶν Ροδιακῶν καὶ τῶν Κρητικῶν ἀγγείων [38], ἀλλὰ διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τύπων καὶ ἔχει ἐπικολληθῇ ἐπὶ τοῦ σώματος, ἀσφαλῶς πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς του εἰς τὸν κλίβανον. Τοῦτο θὰ ἐλάμβανε χώραν ἀμέσως μετὰ τὴν πρώτην ξήρανσιν τοῦ πηλοῦ τοῦ σώματος τοῦ ἀγγείου εἰς τὸν ἐλεύθερον ἀέρα, ὥστε ἡ ὁριστικὴ ὄπτησις τοῦ σώματος καὶ τοῦ ἀναγλύφου τοῦ ἀγγείου νὰ εἶναι ταυτόχρονος. Τὴν πορείαν αὐτὴν ἔχομεν καὶ εἰς τὸν νέον ἀμφορέα καὶ παρὰ τὸ γεγονός, ὅτι δὲν εἶναι ἐμφανὴς προηγουμένη σχεδίασις τῶν θέσεων, τὰς ὁποίας θὰ κατελάμβανε τὸ ἀνά-

36. Πυρὰν καθαρῶς γῆν ἔχομεν εἰς πολλὰ ἀπὸ τὰ τεμάχια τῆς τρίτης ὁμάδος καὶ κυρίως εἰς τὴν λαβὴν ἀριθμ. XVII, Orthia πίν. 14, τὴν διασῴζουσαν τὰς ἐσωτερικὰς σπείρας καὶ τὸ ἀνθεμωτὸν κόσμημα. Λευκὴν εἰς ὀλίγα τεμάχια καὶ μεικτὴν εἰς τὸν νέον ἀμφορέα.

37. Blümner, Technologie, II, σελ. 35 κ.ἑ.

38. Πρβλ. J. Schäfer, Studien zu den griechischen Reliefpithoi des 8. - 6. Jahrhunderts v. Chr. aus Kreta, Rhodos, Tenos und Boeotien σελ. 53 κ.ἑ. καὶ διὰ τὸ θέμα τῆς προελεύσεως τῆς τεχνικῆς αὐτῆς, σελ. 92 κ.ἑ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

γλυφον, δὲν πρέπει νὰ ἀποκλείεται τὸ ἐνδεχόμενον αὐτό, δηλαδὴ ἡ δήλωσις τῶν θέσεων εἰς τὰς ὁποίας θὰ ἐτίθεντο αἱ μορφαὶ καὶ τὰ ἐπὶ μέρους θέματα. Τοῦτο μάλιστα φαίνεται πιθανὸν ὅτι θὰ ἐδηλοῦτο διὰ μικρᾶς ἐκβαθύνσεως τῶν θέσεων, εἰς τὰς ὁποίας θὰ ἐτίθεντο αἱ μορφαί, διὰ τῆς ἀφαιρέσεως τοῦ πηλοῦ κατὰ τὰ περιγράμματα τῶν θεμάτων, ὥστε νὰ ἐνσωματώνωνται κυριολεκτικῶς τὰ ἀνάγλυφα εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀγγείου. Εἰς πολλὰς περιπτώσεις αὐτὸ εἶναι ὁρατόν, διότι μέρος τοῦ ἐλαχίστου πάχους τοῦ ἀναγλύφου εἰσχωρεῖ εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀγγείου. Εἰς τὸν νέον ἀμφορέα εἶναι ἴσως πιθανὴ καὶ ἡ χρησιμοποίησις εἴδους συνδετικῆς κολλητικῆς οὐσίας, διὰ τὴν πρώτην στερέωσιν τοῦ ἀναγλύφου εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἀγγείου, διότι εἰς μερικὰ μικρὰ τεμάχια ἀποκολληθέντων ἀνάγλυφων, παρετηρήθη μία μελανοῦ χρώματος ξένη οὐσία, ἡ ὁποία μόνον δι' αὐτοῦ μπορεῖ νὰ ἐξηγηθῇ. Εἰς τὸν νέον ἀμφορέα εἶναι καταφανὴς ἡ ἐπιμέλεια τῆς προεργασίας τοῦ χώματος, μὲ τὸ κοσκίνισμα, τὴν ἄλεσιν, ὅπως καὶ τὴν ζύμωσίν του, ἡ ὁποία ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸ λεῖον τῆς ἐπιφανείας καὶ τὴν σχεδὸν πλήρη ἀπουσίαν πόρων. Τὸ σῶμα τοῦ ἀγγείου δίδει τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ἔχει ἀρχικῶς κατασκευασθῆ κατὰ τμήματα[39], ἂν καὶ ἀπὸ τὰ τεμάχια τῶν διαφόρων ἀμφορέων, τὰ ὁποῖα ἔχομεν, δὲν εἶναι τοῦτο ἐμφανὲς εἰς τὰς συνδέσεις τῶν τμημάτων. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τούτων δὲν διακρίνονται ἴχνη προσαρμογῆς, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τῶν ἀμφορέων, αἱ μεταβάσεις ἀπὸ τοῦ ἑνὸς μέλους εἰς τὸ ἄλλο ἐνισχύονται ἀπὸ τὰς ταινίας μὲ τὰ σχοινοειδῆ κοσμήματα. Διὰ τὰς λαβὰς οὐδεμία δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία, ὅτι ἔχουν κατασκευασθῆ κεχωρισμένως καὶ συγκολληθῆ ἐπὶ τοῦ σώματος καὶ μάλιστα εἰς πολλὰς περιπτώσεις ὄχι στερεῶς, κατὰ τρόπον ὥστε τὸ σημεῖον αὐτὸ νὰ παρουσιάζῃ πάντοτε τὴν μεγαλυτέραν εὐπάθειαν. Τὰ διάφορα τμήματα, ἂν δεχθῶμεν τὴν κατὰ τμήματα κατασκευὴν τῶν ἀγγείων αὐτῶν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον φαίνεται τὸ πιθανώτερον, θὰ συναρμολογοῦντο μετὰ τὴν πρώτην ξήρανσίν των εἰς τὸν ἐλεύθερον ἀέρα (τὸ στέγνωμα), τότε δὲ θὰ ἐτοποθετεῖτο τὸ ἀνάγλυφον καὶ θὰ ἐνισχύοντο τὰ σημεῖα συνδέσεως τοῦ ἑνὸς μὲ τὸ ἄλλο τμῆμα διὰ τῶν κοσμημάτων, ὁπότε θὰ εἰσήγοντο εἰς τὸν κλίβανον πρὸς ὄπτησιν. Ἡ τεχνικὴ αὐτὴ ἀκριβῶς, καὶ αἱ ἀνάγκαι τὰς ὁποίας ἐπιβάλλει, ἐξηγοῦν ὁμοῦ μετὰ τῆς εἰς τὴν πλευρὰν μεταξὺ τῶν τάφων τοποθετήσεως τῶν ἀμφορέων, τὴν μονόπλευρον δι' ἀναγλύφου κόσμησιν. Ἀσφαλῶς θὰ ἦτο δύσκολον νὰ τοποθετηθοῦν ὄρθια ἐντὸς τῶν κλιβάνων μερικὰ ἐκ τῶν μετ' ἀναγλύφου κοσμήσεως ἀγγείων[40] μὲ μόνον τὴν εἰς τὸν ἐλεύθερον ἀέρα ξήρανσιν τοῦ πηλοῦ καὶ ἀκόμη δὲν θὰ ἦτο δυνατὴ ἡ ἀσφαλὴς στερέωσις τοῦ ἀναγλύφου. Αἱ δυσκολίαι αὐταὶ θὰ ἦσαν καταφανῶς ὀλιγώτεραι μὲ τὴν εἰς ὁριζοντίαν θέσιν τοποθέτησιν τῶν ἀγγείων κατὰ τὴν καμίνευσιν, ὁπότε ἦτο ἐπίσης καλυτέρα ἡ συναρμογὴ καὶ ἡ ἀποφυγὴ τῶν ἀπολεπίσεων τοῦ ἀναγλύφου κατὰ τὴν ὄπτησιν. Ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς ὀπτήσεως ἐπέβαλλε νὰ μένῃ ἡ μία πλευρὰ ἀκόσμητος, διότι αὐτὴ ἐτοποθετεῖτο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς καμίνου καὶ ἡ κόσμησις συνεκεντροῦτο εἰς τὴν μίαν πλευράν. Τὸ γεγονός, ὅτι οἱ πρακτικοὶ αὐτοὶ λόγοι, οἱ ὁποῖοι δὲν ἰσχύουν εἰς τὸν αὐτὸν βα-

39. Τοῦτο δέχονται ὅτι εἶναι σχεδὸν κανὼν διὰ τὰ μεγάλου μεγέθους ἀγγεῖα, διότι ἄλλως δὲν θεωρεῖται εὔκολος ἡ κατασκευὴ των πρβλ. Blümner, Technologie II, σελ. 40.

40. Ἂν λάβῃ μάλιστα κανεὶς ὑπ' ὄψιν τὸ μέγεθος τῶν ἐκ Βοιωτίας μετ' ἀναγλύφων ἀγγείων, εἶναι εὔκολον νὰ καταλάβῃ τὰς δυσκολίας τῆς ὀπτήσεως ἢ καὶ τῆς ὀρθίας των τοποθετήσεως ἐντὸς τοῦ κλιβάνου. Ἀκόμη καὶ τὸ βάρος τῶν ἀγγείων αὐτῶν προσέθετε κινδύνους, ἐκτὸς τοῦ ὅτι τὸ ἀνάγλυφον ἂν τὸ ἀγγεῖον ἐτοποθετεῖτο ὄρθιον, θὰ ἀπελεπίζετο μὲ τὴν πρώτην ἐπίδρασιν τῆς πυρᾶς.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

θμὸν διὰ τοὺς διὰ σφραγίδων διακοσμημένους τύπους ἀγγείων, ἐπέβαλλον νὰ μένῃ ἀκόσμητος ἡ μία πλευρά, εἶχε μὲ τὴν σειράν του ὡς συνέπειαν τὴν κατὰ τὰ πλάγια μεταξὺ τῶν τἀφων τοποθέτησιν τῶν ἀμφορέων, ὥστε νὰ μὴν εἶναι ὁρατὴ αὐτή. Τοιουτοτρόπως μόνον ἡ μετὰ κόσμου πλευρὰ προσφέρεται εἰς τὸν θαυμασμὸν τῶν τιμώντων τὸν νεκρὸν πρὸ τῆς ἐπικαλύψεως τοῦ χώρου διὰ χώματος.

Τὸ περισσότερον εὐπαθὲς τμῆμα ὡς πρὸς τὴν ἀποκόλλησιν ἀπὸ τὸ κύριον σῶμα τοῦ ἀγγείου εἶναι αἱ λαβαὶ καὶ τὸ γεγονὸς τῆς ἀτελοῦς προσαρμογῆς καὶ τῆς ἀσταθοῦς συνδέσεώς των ἀποδεικνύεται τόσον ἀπὸ τὸν νέον ἀμφορέα, ὅσον καὶ ἀπὸ τὰ σῳζόμενα τεμάχια λαβῶν καὶ ἄλλων ἀμφορέων. Εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις αἱ λαβαὶ ἔχουν ἀποχωρισθῆ ἀπὸ τὸ σῶμα τῶν ἀγγείων χωρὶς ζημίας, ἀπὸ τὰς θέσεις συναρμογῆς, τοῦτο δὲ ἀκριβῶς ἀποδεικνύει τὴν ἀτελῆ σύνδεσιν καὶ τὴν ἀδυναμίαν ἐνσωματώσεώς των εἰς τὸ ἄλλο σῶμα. Ἴχνη ἴσως κολλητικῆς οὐσίας καὶ μάλιστα περισσότερον ἐμφανῆ διεπιστώθησαν εἰς τὸ ἀνάγλυφον τῶν λαβῶν, ἂν καὶ εἶναι δύσκολον νὰ λεχθῇ περὶ τίνος ὑλικοῦ ἀκριβῶς πρόκειται. Πάντως εἰς τεμάχιον ἀναγλύφου τῶν λαβῶν, τὸ ὁποῖον ἀπεχωρίσθη, διεκρίνετο εἰς τὸ συναπτόμενον μὲ τὸ κύριον στέλεχος τῆς λαβῆς τμῆμα, ὕλη χρώματος σκοτεινοῦ διάφορος τοῦ πηλοῦ καὶ μᾶλλον παχύρρευστος. Ἴσως ἡ κολλητικὴ οὐσία ἦτο ἀπαραίτητος διὰ τὴν πρώτην φάσιν τῆς ἐργασίας, πρὸ τῆς τοποθετήσεως εἰς τὸν κλίβανον διὰ τὴν μεταφοράν του. Παρὰ ταῦτα ἡ συγκόλλησις τοῦ ἀναγλύφου εἰς τὸν νέον ἀμφορέα δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ πάλιν ἰδεώδης καὶ ἀσφαλῶς μερικαὶ δυσκολίαι φαίνεται ὅτι δὲν ἔχουν ἐντελῶς ἀντιμετωπισθῆ. Ἴσως ἀκόμη ὁ εὔκολος ἀπολεπισμὸς τοῦ ἀναγλύφου νὰ ὀφείλεται εἰς τὴν ἀτελῆ ὄπτησιν καὶ τὴν μὴ ἐπαρκῆ ἐκβάθυνσιν τῶν θέσεων εἰς τὰς ὁποίας τοῦτο ἐτοποθετήθη. Τὸ στάδιον τῆς πλήρους ἐνσωματώσεως τοῦ ἀναγλύφου εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀγγείου τὸ ἔχομεν εἰς τὰ μετὰ τὸν νέον ἀμφορέα τεμάχια, ὅπου, ὅπως μᾶς διδάσκει τὸ μέγα τεμάχιον τοῦ Ἡρώου, εἶναι σχεδὸν ἀδύνατος ὁ ἀποχωρισμός του. Αἱ λαβαὶ πάντως εἰς ὅλας τὰς ὁμάδας, ἐπειδὴ εἶναι ἀδύνατον νὰ χρησιμοποιηθοῦν διὰ νὰ κρατήσουν τὸ βάρος τῶν ἀμφορέων, δὲν θὰ ἦσαν χρήσιμοι διὰ τὴν μεταφοράν των. Διὰ τοῦτο ὁ ρόλος των φαίνεται ὅτι περιορίζεται εἰς τὸ νὰ ἀρτιώνῃ τὸ σχῆμα καὶ νὰ δίδῃ χῶρον διὰ τὸν πλουτισμὸν τοῦ συνόλου μὲ διακοσμητικὰ θέματα καὶ ἐπίσης νὰ συνδέῃ τὰ ἄνω μὲ τὰ κάτω μέλη τῶν ἀγγείων, διὰ τῆς μεταφορᾶς τῶν ὠθήσεων τοῦ χειλώματος εἰς τὸν ὦμον. Αἱ ἀδυναμίαι αὐταὶ πρέπει νὰ δεχθῶμεν, ὅτι προέρχονται ἐκ τῆς χρησιμοποιήσεως μιᾶς τεχνικῆς προερχομένης ὄχι ἐκ τῆς ἀγγειοπλαστικῆς, ἀλλὰ ἐκ τῆς μεταλλοτεχνίας. Εἰς τοῦτο ὁ τρόπος τῆς κατὰ μέρη κατασκευῆς τῶν ἀγγείων καὶ τῆς συγκολλήσεως τοῦ ἀναγλύφου καὶ τῶν λαβῶν, εἶναι ἀνάλογος μὲ τὴν ἐργασίαν τῶν χαλκίνων ἀγγείων, ὅπως παρουσιάζεται εἰς τὸν κρατῆρα τοῦ Βίξ[41]. Ὅ,τι ὅμως ἦτο σχετικῶς εὔκολον εἰς τὴν μεταλλοτεχνίαν διὰ τὴν σύνδεσιν τῶν τμημάτων καὶ τοῦ ἀναγλύφου, ὅπου ἦτο δυνατὸν νὰ χρησιμοποιηθοῦν καὶ ἥλοι, ἦτο δύσκολον διὰ τὴν ἀγγειοπλαστικὴν καὶ τοῦτο ἀπέβη μοιραῖον καὶ διὰ τὴν διατήρησιν τῶν μετ' ἀναγλύφων ἀμφορέων. Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς εἶναι ἐπίσης εὔκολον νὰ κατανοηθῇ, ὅτι ἦτο πρακτικῶς δύσκολος, ἂν μὴ ἀδύνατος, ἡ ἐξαγωγὴ τῶν ἀγγείων αὐτῶν, διότι ὄχι μόνον αἱ λαβαὶ ἐκινδύνευον νὰ ἀποχωρισθοῦν τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνάγλυφον νὰ ἀπολεπισθῇ. Ἑπομένως οἱ ἀμφορεῖς αὐτοὶ κατεσκευάζοντο μόνον διὰ

41. Πρβλ. Joffroy, Trésor σελ. 6 κ.ἑ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

ἐσωτερικὴν κατανάλωσιν καὶ ἀσφαλῶς δι' εἰδικὴν χρησιμοποίησιν, ἐνῷ τὰ ἀδελφὰ των μετάλλινα ἀγγεῖα κυρίως διὰ τὴν ἐξαγωγήν. Διότι τὰ δεύτερα δὲν ἦτο δύσκολον νὰ μεταφερθοῦν καὶ τμηματικῶς, ὅπως ὁ κρατὴρ τοῦ Βίξ [42], καὶ νὰ συναρμολογηθοῦν εἰς τὸν τόπον τῆς χρησιμοποιήσεώς των, πρᾶγμα ἀδύνατον διὰ τὰ πρῶτα. Ἀκόμη καὶ διὰ τὸν τελειότερον ἀπὸ τεχνικῆς πλευρᾶς ἀμφορέα τοῦ Ἡρώου, μέ τὴν στερεωτέραν προσκόλλησιν τοῦ ἀναγλύφου καὶ τὴν καλυτέραν ὄπτησιν, ἡ μεταφορὰ θὰ ἦτο προβληματική. Τοῦτο ἴσως ἐξηγῇ καὶ διατί δὲν ἔχουν εὑρεθῇ ἐκτὸς τῆς Σπάρτης τεμάχια ὁμοίων ἀμφορέων τοῦ λακωνικοῦ ἐργαστηρίου, οὔτε εἰς τὰς πόλεις ὅπου ἐξήγοντο ἔργα τῆς λακωνικῆς τέχνης, ἀκόμη οὐδὲ εἰς τὸν Τάραντα. Ἀσφαλῶς διὰ τὴν στερεότητα τοῦ ἀναγλύφου, ὅσον καὶ τῶν συνδέσεων τῶν λαβῶν, θὰ ἔπαιζεν πρωταρχικὸν ρόλον καὶ ἡ κατηγορία τοῦ πηλοῦ, διότι καὶ εἰς μερικὰ ἀπὸ τὰ τεμάχια τῆς δευτέρας ὁμάδος (ἀριθ. II, III, IV) ἡ σύνδεσις εἶναι καλή, ἀλλὰ καὶ πάλιν μεταφορὰ των ἐκτὸς τῆς περιοχῆς δὲν φαίνεται πιθανή.

Ἡ κατασκευὴ τῶν ἀναγλύφων, τόσον τῶν εἰκονιστικῶν, ὅσον καὶ τῶν κοσμημάτων, ἔχει γίνει διὰ τύπων (μήτρας) καὶ τοῦτο εἶναι κοινὸν χαρακτηριστικὸν ὅλων τῶν ἀμφορέων τῆς Σπάρτης, ὅπου δὲν μᾶς εἶναι γνωστὰ δείγματα κατασκευῆς τοῦ ἀναγλύφου διὰ σφραγίδων. Οἱ τύποι θὰ ἦσαν πήλινοι ἢ καὶ ξύλινοι [43] καὶ δὲν ἀποκλείεται νὰ ἐτοποθετεῖτο τὸ ἀνάγλυφον ἀπ' εὐθείας εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀγγείου καὶ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ τύπου νὰ εἰργάζετο τὰς λεπτομερείας τῶν μορφῶν ὁ τεχνίτης. Εἰς μερικὰ τμήματα φαίνονται ἴχνη τῶν δακτύλων του [44], ἀλλοῦ διακρίνεται ἡ χρῆσις ὀξέος ὀργάνου καὶ γλυφίδος εἰς τὴν χάραξιν γραμμῶν ἢ στοιχείων, τὰ ὁποῖα ἤθελε νὰ ἐξάρῃ ἢ νὰ τονίσῃ [45]. Ἡ ἐργασία προσαρμογῆς τοῦ ἀναγλύφου καὶ ἡ χάραξις τῶν λεπτομερειῶν φαίνεται, ὅτι συνήθως θὰ ἐγίνετο ὀλίγον πρὸ τῆς καμινεύσεως καὶ ἴσως ἐπὶ τοῦ κλιβάνου πρὶν οὗτος πυροδοτηθῇ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐνισχύει τὴν θέσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἀμφορεὺς ἐτίθετο πρὸς ὄπτησιν ἐπὶ τῆς πλευρᾶς, ἡ ὁποία διὰ τοῦτο παρέμενε καὶ ἀκόσμητος. Ἡ ὁμοιότης πολλῶν θεμάτων, ἐπαναλαμβανομένων εἰς τοὺς διαφόρους ἀμφορεῖς [46],

42. Τὸ βάρος τοῦ κρατῆρος τοῦ Vix, τὸ ὁποῖον εἶναι 208 χιλιόγραμμα καὶ 600 γραμμάρια (Joffroy, Trésor σελ. 6) προϋποθέτει μίαν κατὰ τμήματα μεταφοράν του καὶ τὴν εἰς τὸν τόπον τῆς χρησιμοποιήσεώς του συναρμολόγησίν του.

43. Ξυλίνους τύπους δέχεται εἰς ἀναλόγους περιπτώσεις ἀναγλύφων ὁ Hauser εἰς τὸ Furtwängler-Reichhold, 3 σημ. 2, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀμφισβητεῖ, εἰδικῶς διὰ τὰ Μηλιακὰ ἀνάγλυφα, ὁ Jacobstahl, Die Melische Reliefs σελ. 104 διὰ τὴν ὅλην τεχνικὴν τοῦ πηλίνου ἀναγλύφου (πρβλ. Jacobstahl, ἔ.ἀ. σελ. 101 - 107). Ἐπίσης παλαιοτέρας ἀπόψεις, Brunn, Kleine Schriften, 2, σελ. 102, Rayet, Monum. de l'Art Antique ἐπὶ τοῦ πίν. 74. Διά τὰ Μηλιακὰ ἀνάγλυφα ὁ Jacobstahl δέχεται πήλινα πρότυπα, τὰ ὁποῖα ἐκερδίζοντο ὅπως αὐτὰ τῆς τορευτικῆς. Διὰ τὴν περίπτωσιν τῆς Σπάρτης ἴσως χαρακτηριστικὸν στοιχεῖον συγκρίσεως εἶναι ἡ τεχνικὴ τῶν μολυβδίνων εἰδωλίων (Tod-Wace, Catalogue σελ. 225), καὶ κυρίως πρέπει νὰ σημειωθοῦν αἱ παρατηρήσεις τοῦ Wace στὸ Orthia σελ. 249 κ.ἑ. εἰδικῶς σελ. 252 - 3, ὅπου διαπιστοῦται καὶ συνδυασμὸς ἢ ἡ παραλλαγὴ τῶν τύπων.

44. Δεξιά, ἀμέσως μετὰ τὴν λαβήν, εἰς τὸ γλωσσοειδὲς κόσμημα μεταξὺ ὤμου καὶ λαιμοῦ, διακρίνονται σαφῶς τὰ ἴχνη τῶν δακτύλων. Ἐπίσης εἰς τούς πόδας τῶν μορφῶν.

45. Εἰς τὴν διαγραφὴν τῶν ὀφθαλμῶν, εἰς τὴν διακόσμησιν τοῦ χιτῶνος, εἰς τὸ γένειον τοῦ αἰγάγρου, εἰς τὰς χαίτας τῶν ἵππων καὶ ἀλλαχοῦ.

46. Ὁ κοινὸς τύπος τῶν ἁρμάτων μετὰ τοῦ ἀκολουθοῦντος ὁπλίτου, τὰ κοινὰ θέματα τῶν λαβῶν, ἡ αὐτὴ σκηνὴ τοῦ λαιμοῦ μὲ μονομαχίαν πολεμιστῶν, ἐπαναλαμβάνονται εἰς διαφόρους ἀμφορεῖς ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ διότι διατηροῦνται οἱ τύποι βελτιούμενοι.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

ἐξηγεῖται τόσον ἐκ τῆς διατηρήσεως ἐπὶ μακρὸν τῶν τύπων, ὅσον καὶ ἐκ τῆς εἰδικῆς χρησιμοποιήσεως τῶν ἀγγείων. Τοῦτο ἄλλωστε διευκολύνετο ἐκ τοῦ σχεδὸν ἴσου μεγέθους τῶν ἀμφορέων ἑκάστης περιόδου, ὅπερ μέγεθος ἐπέτρεπε τὴν ἐκ νέου χρῆσιν τῶν τύπων, ἔστω καὶ μὲ ἐλαφρὰς τροποποιήσεις ἢ παραλλαγάς.

Εἰς τὸν νέον ἀμφορέα καὶ διὰ τὴν κόσμησιν τῆς ζώνης τοῦ λαιμοῦ φαίνεται ὅτι ἐχρησιμοποιήθη εἷς μόνον τύπος, ἐπαναληφθεὶς καὶ περιλαμβάνων τὴν μορφὴν ἑνὸς κυνηγοῦ μετὰ τῶν μεταφερομένων ζῴων του, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ὑπάρχουν μικραὶ διαφοραὶ εἰς τὰς λεπτομερείας. Ὡς ἡ μᾶλλον σημαντικὴ εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, θὰ ἠδύνατο νὰ σημειωθῇ τὸ ὅτι ὁ κυνηγὸς τῆς πρώτης τῶν ὁμάδων τοῦ τύπου, ὁ φέρων τὸν λέοντα καὶ τὴν ἔλαφον, ἐπαναλαμβανόμενος ἔχει ἐντελῶς διάφορον διακόσμησιν εἰς τὸ ἄνω τμῆμα τοῦ χιτῶνος. Εἰς τὴν πρώτην μορφὴν δεξιά, τὸ τμῆμα τοῦ χιτῶνος, τὸ ἄνω τῆς ζώνης, ἀποτελεῖται ἀπὸ μικρὰ ρομβοειδῆ σχήματα ἐντὸς τῶν ὁποίων εὑρίσκονται τέσσαρες τελεῖαι ἑκατέρωθεν σταυροῦ, εἰς τὴν αὐτὴν μορφὴν τρίτην ἐκ δεξιῶν, τὸ αὐτὸ τμῆμα τοῦ χιτῶνος διακοσμεῖται μὲ ρομβοειδῆ σχήματα φέροντα μικρὸν κύκλον εἰς τὸ μέσον. Δὲν ὑπάρχει ὅμως ἀμφιβολία ὅτι ἔχομεν ἐπανάληψιν τοῦ τύπου καὶ ἴσως αἱ διαφοραὶ αὐταὶ ἔχουν γίνει, κυρίως διὰ νὰ πλουτισθῇ ἡ ἐπιφάνεια, διὰ τῆς χειρὸς ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου. Ἀνάλογον ἐλαφρὰν τροποποίησιν ἔχομεν καὶ εἰς τὴν ζώνην τοῦ ὤμου, ὅπου ἐπαναλαμβάνεται ὁ τύπος τῆς πομπῆς τῶν ἁρμάτων, ἀλλὰ καὶ πάλιν ὑφίσταται μία ἐλαχίστη διαφορὰ εἰς τὸ σημεῖον ἀνυψώσεως τῶν ποδῶν. Τὰ στοιχεῖα αὐτά, ἀκριβῶς ἐπειδὴ ἀποτελοῦν μίαν ἀπόπειραν ἀποφυγῆς τοῦ τυπικοῦ, μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν, ὡς μία χαρακτηριστικὴ ἀπόδειξις τῆς ἐλευθερίας τῶν καλλιτεχνῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐνδιαφέρονται μόνον διὰ τὸ κοινόν, ἀλλὰ τὸ τέλειον καὶ τὴν ὡλοκληρωμένην εἰκόνα. Εἰς τὴν ζώνην τοῦ λαιμοῦ ὁ τύπος περιλαμβάνει δύο ὁμάδας: εἰς τὴν μίαν ὁ κυνηγὸς φέρει ἐπὶ ξύλου λέοντα καὶ ἔλαφον, εἰς τὴν ἑτέραν δὲ μὲ τὸν αὐτὸν τρόπον κάπρον καὶ αἴγαγρον· μεταξὺ τῶν ποδῶν τοῦ πρώτου παρίσταται κύων ἰχνηλατῶν, τοῦ δευτέρου δὲ κύων μὲ ἀνωρθωμένην τὴν κεφαλήν. Τὸ ἐνδιαφέρον καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν εἶναι, ὅτι αἱ δύο μορφαὶ τῶν κυνηγῶν φαίνονται νὰ ἔχουν γίνει καθ' ὅλα ἀπὸ ἕνα τύπον, εἰς τὸν ὁποῖον ἔχουν προστεθῇ εἰδικὰ διαφοροποιὰ χαρακτηριστικά. Ἡ πρόθεσις τοῦ τεχνίτου φαίνεται, ὅτι ἦτο νὰ ἐπαναλάβῃ τὰς ὁμάδας μὲ τὰς δύο φέρουσας τὰ ζῷα μορφάς, χωρὶς νὰ ὑπολογίσῃ τὸ μῆκος τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο ἀπαραίτητον διὰ τὴν ὑποδοχήν των, διὰ τοῦτο εἰς τὴν ἐπανάληψιν ὁ χῶρος ἤρκεσε διὰ τὴν μίαν μόνον μορφὴν καὶ διὰ τμῆμα τῆς δευτέρας.

Τοιουτοτρόπως ἀντὶ τῶν τεσσάρων ὁμάδων ἡ ζώνη τοῦ λαιμοῦ παρουσιάζει μόνον τρεῖς καὶ τὸν πόδα καὶ τὸ ἕνα τῶν ζῴων τῆς τετάρτης, χωρὶς τοῦτο νὰ φαίνεται ὅτι ἐνοχλεῖ τὸν τεχνίτην[47]. Ἡ τοποθέτησις τοῦ ἀναγλύφου ἔχει γίνει μὲ ἀφετηρίαν τὴν δεξιὰν ὡς πρὸς τὸν θεατὴν πλευρὰν καὶ ἐπειδὴ μετὰ τὴν τοποθέτησιν τούτου ἦτο ἀδύνατος ἡ μετάθεσίς του, ὁ τεχνίτης ἐπροτίμησε νὰ δώσῃ ἔστω καὶ τμῆμα τῆς τετάρτης μορφῆς

47. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἀπεικονίσεως μέρους μόνον τῶν μορφῶν ἢ καὶ τμήματος ἑνὸς θέματος εἶναι συνήθης καὶ εἰς τὴν λακωνικὴν ἀγγειογραφίαν εἰδικῶς εἰς τὰς παραστάσεις τῶν κυλίκων. Χαρακτηριστικὸν δεῖγμα ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς εἶναι αὐτὸ τῆς κύλικος τοῦ Βερολίνου (JdI 1901 πίν. 3), ὅπου μάλιστα μία μορφὴ πολεμιστοῦ ἔχει μὲ τὸν ἴδιον τρόπον ἀπεικονισθῇ ἀποσπασματικῶς. Διὰ ζῷα ἀπεικονιζόμενα κατὰ μέρος πρβλ. τὴν κύλικα τῆς Λειψίας JdI 1901 σελ. 191 εἰκ. 1 ἢ αὐτὴν τοῦ Μονάχου Sieveking-Hackl, Vasensammlung München 1912 πίν. 13, 383.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

διὰ νὰ μὴν ἀφίσῃ κενὸν εἰς τὴν ἐπιφάνειάν του[48]. Τοῦτο ἴσως εἶναι μία ἀπόδειξις τοῦ ὅτι, διὰ τὸν νέον ἀμφορέα δὲν εἶχον διαγραφῆ προκαταβολικῶς αἱ θέσεις εἰς τὰς ὁποίας θὰ ἐτίθεντο τὰ ἀνάγλυφα, οὔτε θὰ εἶχε γίνει ἐκβάθυνσις εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀγγείου διὰ τὴν ὑποδοχήν των, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον συνάγεται καὶ ἐξ ἄλλων στοιχείων. Ὁ τεχνίτης εἰργάσθη μὲ περισσὴν ἀφέλειαν καὶ πραγματικὴν ἐλευθερίαν καὶ κατέφυγεν εἰς λύσεις τοῦ τύπου τοῦ Γορδίου Δεσμοῦ, ὅταν ἀντιμετώπισεν δυσκολίας καὶ τοῦτο ἴσως τιμᾷ ἀκόμη περισσότερον τὴν ἀξίαν τῆς προσφορᾶς του. Ὁ αὐτοσχεδιασμός, ἡ ἐλευθερία εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τῶν ἐμπνεύσεων τῆς στιγμῆς, ἡ χαρὰ εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν λεπτομερειῶν διακρίνονται εἰς τὴν τεχνικὴν τοῦ νέου ἀμφορέως, ὅπως καὶ εἰς τὴν κόσμησίν του.

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΟΥ ΑΜΦΟΡΕΩΣ

Σύνθεσις καὶ νόημα τῆς κοσμήσεως

Ὡς κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς κοσμήσεως τῶν μετ' ἀναγλύφου ἀμφορέων τῆς Σπάρτης γενικῶς καὶ τοῦ νέου εἰδικῶς, δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ ἐναλλαγὴ τῶν παραστατικῶν μὲ τὰ διακοσμητικὰ στοιχεῖα καὶ ἡ κατὰ μίαν ὡρισμένην ἔννοιαν σύνθεσίς των. Ἡ σύνταξις τῶν μορφῶν, τόσον εἰς τὴν ζώνην τοῦ λαιμοῦ, ὅσον καὶ αὐτὴν τοῦ ὤμου, εἶναι σαφῶς παρατακτικὴ καὶ διηγηματική, δίδουσα τὸν τύπον μιᾶς συνεχοῦς πορείας κατὰ τὴν ὁποίαν ἀνελίσσονται τὰ διάφορα θέματα, κατὰ μίαν, τρόπον τινά, χρονικὴν ἀλληλουχίαν. Εἰς τὸν νέον ἀμφορέα, ὅπως καὶ εἰς αὐτοὺς τῶν παλαιοτέρων ὁμάδων, δὲν ἔχομεν τὴν συγκέντρωσιν τῶν μορφῶν περὶ ἓν κέντρον ἢ ἓν κεντρικὸν συνθετικὸν σημεῖον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν ἐπιτρέπεται καὶ ἀπὸ τὸ θέμα, οὔτε τὴν ἀναγωγήν των εἰς ἕνα συνθετικὸν πυρῆνα[49].

Ἡ καθαρότης ὅμως καὶ ἡ ἔντασις τῆς παρατακτικῆς συνθέσεως μειώνεται ἀπὸ τὴν καθ' ὁμάδας συγκρότησιν τῶν παραστάσεων, ἡ ὁποία προσανατολίζεται εἰς τὴν φέρουσαν τὰ ζῷα ἀνθρωπίνην μορφήν, εἰς τὴν ζώνην τοῦ λαιμοῦ, καὶ δημιουργεῖ ἕνα μεικτὸν συνθετικὸν τύπον. Εἶναι προφανές, ὅτι διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ ἐπιχειρεῖται καὶ ἐπιτυγχάνεται ὁ συνδυασμὸς τῆς παρατακτικῆς καὶ τῆς κεντρικῆς συνθέσεως, ὥστε ἡ κόσμησις νὰ ὁλοκληρώνῃ τὴν τάσιν αὐτοσυγκεντρώσεως, τὴν ὁποίαν εἰσάγει τὸ σχῆμα, καὶ νὰ τονίζῃ τὴν ἐσωτερικὴν ἑνότητα ὅλων τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ ἀμφορέως. Ὁ σχηματισμὸς ὁμάδων, ἀποτελουμένων ἀπὸ τρεῖς μορφὰς (ἀνθρωπίνη μορφὴ μεταξὺ δύο ζῴων), καὶ ἡ ἔνταξίς των εἰς μίαν παρατακτικὴν σύνταξιν, ἀποτελεῖ μίαν χαρακτηριστικὴν προσπάθειαν τοῦ σπαρτιατικοῦ ἐργαστηρίου νὰ φθάσῃ εἰς μίαν νέαν ἑνότητα, ἀποτελοῦσαν πρόοδον ἐν σχέσει μὲ αὐτὴν τῶν ἄλλων ἐργαστηρίων[50]. Αἱ μορφαὶ τοῦ λαιμοῦ (Σχεδ. 4 καὶ Πίν. 88, 90–92 καὶ 102α) ἐκκινοῦν μὲ ἀφετηρίαν

48. Διὰ τὸ πρόβλημα τοῦ ποῦ ἀκριβῶς ὀφείλεται αὐτὸς ὁ λεγόμενος φόβος τοῦ κενοῦ, horror vacui, πρβλ. Μ. Ἀνδρόνικου, Horror Vacui ἢ Καλλιτεχνικὸς Λόγος, Α.Δ. 16 (1960) σελ. 55 κ.ἑ.

49. Διὰ τὴν σύνθεσιν γενικῶς πρβλ. G. Krahmer, Figur und Raum in der ägyptischen und griechisch-archaischen Kunst, 28 Hallische Winckelmannsprogramm 1931 σελ. 7 κ.ἑ. καὶ σελ. 30 κ.ἑ. ἐπίσης τὰς παρατηρήσεις τοῦ Schweitzer, Zur Kunst der Antike I, 1963 σελ. 191 κ.ἑ.

50. Διὰ τὴν σύνθεσιν εἰς τὰ μετ' ἀναγλύφων ἀγγεῖα τῶν ἄλλων ἐργαστηρίων πρβλ. Schäfer, Studien σπορηδὸν, ἐπίσης M. Ervin, Α.Δ. 18 (1963) σελ. 71.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

τὴν μίαν πλευρὰν καὶ ἀναπτύσσονται καθαρῶς κινητικῶς πρὸς τὴν ἄλλην, κατά τὸν συνήθη προσθετικὸν τρόπον τῆς ἀρχαϊκῆς περιόδου. Τὸ εἰδικὸν στοιχεῖον εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ νέου ἀμφορέως εἶναι, ὅτι ἡ κίνησις αὐτὴ ἀνακόπτεται διὰ τῆς ὀργανώσεως τῶν ἐπὶ μέρους μορφῶν εἰς ἀντιθετικὰς ὁμάδας. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς εἶναι σαφές, ὅτι ἐπιχειρεῖται ὁ συνδυασμὸς τῆς χαρακτηριστικῆς διὰ τὴν ζῳφόρον συνθέσεως, μὲ τὴν παράθεσιν τῶν μορφῶν, μὲ αὐτὴν τῆς μετόπης, μὲ τὸν συγκεντρικὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν ἀντιθετικὴν ὁμάδα. Διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ, ἐπιτυγχάνεται μία ὑπέρβασις τοῦ περιωρισμένου χαρακτῆρος τῆς μετόπης, διὰ τῆς παρεμβολῆς τοῦ διηγηματικοῦ τῆς ζῳφόρου καὶ διὰ τῆς δημιουργίας μιᾶς μεγαλυτέρας ἑνότητος ἀλληλοσχετιζομένων μορφικῶν συστημάτων[51]. Εἶναι προφανές, ὅτι τὸ χαρακτηριστικὸν αὐτὸ τῆς συνθέσεως προέρχεται ἀπὸ τὴν χρησιμοποίησιν εἰς τὴν ζώνην τοῦ λαιμοῦ τοῦ ἀμφορέως, ὁμάδων ἀποτελουμένων ἀπὸ τρεῖς μορφὰς καὶ προερχομένων ἀπὸ πρότυπα ὀργανούμενα εἰς τετράγωνον πλαίσιον, τὰ ὁποῖα ἐπαναλαμβάνονται διὰ νὰ καλύψουν μίαν ζῳφόρον. Ὁ τύπος αὐτός, τῶν διὰ τριῶν μορφῶν ἀποτελουμένων ὁμάδων, εὑρίσκεται ἐνωρὶς εἰς τὴν ἑλληνικὴν τέχνην[52] καὶ συνδέεται μὲ τὴν ἀντιθετικὴν ὀργάνωσιν δύο ἑκατέρωθεν μορφῶν περὶ μίαν εὑρισκομένην εἰς τὸν μέσον τρίτην[53]. Τοιουτοτρόπως ἔχομεν μίαν συμμετρικὴν σύνταξιν διὰ τὰς μορφὰς ἑκάστης ὁμάδος[54], ἡ ὁποία ὅμως δὲν περιορίζεται εἰς τὴν ἀκινησίαν, ὅπως εἶναι φυσικὸν διὰ τὸν τύπον αὐτὸν τῆς συνθέσεως, ἀλλὰ ἐπεκτείνεται διὰ τῆς ἐπαναλήψεως εἰς τὴν ἀπεικόνισιν μιᾶς χρονικῆς πορείας. Χωρὶς νὰ χρειάζεται νὰ συζητηθοῦν ἐδῶ ἰδιαιτέρως τὰ θέματα καὶ ἡ σημασία ἢ ἡ καταγωγὴ τῶν ἀντιθετικῶν καὶ ἑραλδικῶν συστημάτων εἰς τὴν ἑλληνικὴν τέχνην[55], ἀρκεῖ νὰ σημειωθῇ ὅτι ὁ τεχνίτης τοῦ ἀμφορέως εἰς τὴν ζώνην τοῦ λαιμοῦ ἐπιτυγχάνει μίαν ὑπέρβασιν τοῦ καταναγκασμοῦ τῆς αὐστηρῶς συμμετρικῆς διατάξεως, χωρὶς νὰ ὑποτάσσεται καὶ εἰς τὴν ἀναρχίαν τῆς κινήσεως τῆς ζῳφόρου. Αὐτὸ τὸ ὁποῖον κυρίως τονίζεται διὰ τῆς συνθέσεως, εἶναι μία καθαρῶς ρυθμικὴ ὀργάνωσις, ἡ ὁποία εὐνοεῖ τὸν διηγηματικὸν χαρακτῆρα τῆς παραστάσεως καὶ διευκολύνει τὴν δρα-

51. Πρβλ. Matz, Geschichte d. gr. Kunst σελ. 332 - 3 καὶ διὰ τὴν εἰς τὰς μετόπας σύνθεσιν H. Kähler, Das griechische Metopenbild, σελ. 34 κ.ἑ. ἐν σχέσει καὶ μὲ τὰς μετόπας τοῦ Θέρμου.

52. Matz, ἔ.ἀ. σελ. 494 κ.ἑ. M. Ervin, Α.Δ. 18 (1963) σελ. 72. Götze, RM 53 (1938) σελ. 275 Ingeborg Scheibler, Die symmetrische Bildform in der frühgriechische Flächenkunst, 1960 σελ. 50 κ.ἑ.

53. Ἡ σύνταξις αὐτὴ συνδέεται κυρίως μὲ τὸν εἰκονιστικὸν τύπον τῆς Ποτνίας καὶ τοῦ Ποτνίου Θηρῶν περὶ τοῦ ὁποίου εἰδικῶς εἰς τὰς παραστάσεις τῶν μετ' ἀναγλύφων ἀγγείων πρβλ. Schäfer, Studien σελ. 34 κ.ἑ. Εἰς τὴν Σπάρτην ἐκτὸς αὐτοῦ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους παρουσιάζεται καὶ μὲ τὴν παράστασιν τῶν Διοσκούρων ἑκατέρωθεν τῆς Ἑλένης Tod-Wace, Catalogue σελ. 113 καὶ σελ. 158 ἀριθμ. 201, 202, 203 εἰκ. 38 καὶ 39. Πρβλ. καὶ Chapoutier, Les Dioscures au service d'une Déesse σπορηδόν.

54. Γενικῶς διὰ τὴν συμμετρικὴν σύνθεσιν, πρβλ. D. Frey, Zum Problem der Symmetrie in der bildenden Kunst, Studium generale, Jg 2, Heft 4/5 Berlin 1949.

55. Πρβλ. Ὑπὲρ τῆς ἀνατολικῆς καταγωγῆς E. Curtius, Über Wappengebrauch und Wappenstil in griechischen Altertum, Abh. d. Kön. Akad. d. Wiss. Berlin 1874 σελ. 79 κ.ἑ. A. Jölles, Antithetische Gruppe JdI 1908 σελ. 83 κ.ἑ. Ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς Riegl, Stilfragen 1893 σελ. 33. Buschor, Beiträge zur Gesch. d. griechischen Textilkunst, σελ. 27 κ.ἑ. Kunze, Kretische Bronzereliefs σελ. 88 κ.ἑ. Περαιτέρω Matz, G. g. Kunst I, σελ. 59. Rumpf, Malerei und Zeichnung σελ. 20, Schweitzer, AM 43 (1918) σελ. 132. Curtius, Antike Kunst II, σελ. 100 καὶ συνοπτικὴν παράθεσιν τῶν διαφόρων θέσεων εἰς τὸν I. Scheibler (Die symmetrische Bildform σελ. 9 κ.ἑ.), ὁ ὁποῖος δέχεται μίαν ἀνεξάρτητον τῆς ἀνατολικῆς καταγωγὴν τῶν Wappenbilder.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

στικότητα τοῦ συνόλου. Μάλιστα ἡ ἐπανάληψις τῶν μορφῶν, ὅπως καὶ τῶν εἰδικῶν χαρακτηριστικῶν των εἰς ἀναλόγους θέσεις, ὅπως οἱ πόδες τῶν ἀνθρώπων, τὰ κινούμενα σώματα τῶν ζῴων, ἡ στάσις τῶν χειρῶν μὲ τὰ δόρατα, δὲν δίδουν μόνον ἕνα ρυθμικὸν τόνον εἰς τὴν σύνθεσιν, ἀλλὰ καὶ μεταβάλλουν εἰς μίαν ζωντανὴν εἰκόνα τὸ σύνολον. Θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι ὁ τεχνίτης ἐπεδίωκε νὰ δώσῃ εἰς τὸ σύνολον μίαν ὀργάνωσιν βασιζομένην εἰς ἕνα κεντρικὸν ἄξονα, ἂν αἱ μορφαὶ τῶν μεταφερόντων τὰ ζῷα ἦσαν τρεῖς καὶ δὲν διεσῴζοντο τμήματα τῆς τετάρτης, ἀλλὰ τότε θὰ ἔπρεπε νὰ τονισθῇ ἢ νὰ διαφοροποιηθῇ ἡ μεσαία ἐκ τῶν τριῶν ὁμάδων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν συμβαίνει. Εἰς τὴν οὐσίαν σκοπός του ἦτο νὰ δώσῃ τὸν χαρακτῆρα τῆς σκηνῆς, χωρὶς νὰ παραμείνῃ δέσμιος τοῦ καθαρῶς ἀντιθετικοῦ τύπου μὲ τὴν ἀκινησίαν του καὶ τὸν περιορισμόν του. Τοῦτο τὸ ἐπιτυγχάνει, ὄχι διὰ τῆς κινήσεως, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς κατὰ διαφόρους τρόπους ἀπεικονίσεως τῶν φερομένων ζῴων. Ἡ κίνησις τῶν μορφῶν εἰς τὴν ζώνην τοῦ λαιμοῦ ἀκολουθεῖ μίαν ἀπὸ τὰ ἀριστερὰ πρὸς τὰ δεξιὰ κατεύθυνσιν, εἰς αὐτὴν ὅμως ἀντιτίθεται ἡ κατ' ἀντίθετον φορὰν κατεύθυνσις τῶν ἁρμάτων καὶ τῶν πολεμιστῶν τῆς ζώνης τοῦ ὤμου, μὲ ἀποτέλεσμα συνάντησιν τῶν δύο τάσεων, μεγαλυτέραν ἑνότητα τῶν παραστάσεων καὶ ἔνταξίν των εἰς τὸ σχῆμα τοῦ ἀγγείου. Ἡ κίνησις αὐτή, τῆς μὲν ζώνης τοῦ λαιμοῦ πρὸς τὴν μίαν κατεύθυνσιν, τῆς δὲ τοῦ ὤμου πρὸς τὴν ἄλλην, ἡ ὁποία θὰ ἠδύνατο νὰ κληθῇ βουστροφηδὸν σύνταξις τῆς ἀπεικονίσεως, παρουσιάζεται καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις λακωνικῶν ἔργων[56], ὅπως καὶ εἰς τὰ νησιωτικοβοιωτικὰ μετ' ἀναγλύφων ἀγγεῖα[57], ἐνῷ εἰς τὰ κρητικὰ ἔχομεν τὴν μονομερῆ τοιαύτην[58]. Οὐσιαστικῶς πρόκειται περὶ τῆς συνθέσεως, ἡ ὁποία εὑρίσκεται ὡς πρὸς αὐτὸ εἰς ἀντίθεσιν μὲ αὐτὴν τῶν ὑστερογεωμετρικῶν παραστάσεων, ὅπου αἱ διάφοροι ζῳφόροι ἔχουν τὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν[59], ὅπως κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ αἱ παραστάσεις τῆς ἀνατολικῆς τέχνης[60]. Ἐνδιαφέρον εἶναι νὰ ὑπομνησθῇ, ὅτι κατὰ τοῦτο ἐπιστρέφουν τὰ λακωνικά, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα ἀνάλογα παραδείγματα τῆς μεικτῆς κινήσεως εἰς τὰς παραστάσεις τῆς γεωμετρικῆς τέχνης, ὅπου δὲν ἐπικρατεῖ κοινότης κατευθύνσεως. Μὲ τὴν ἐναλλαγὴν πάντως αὐτὴν τῆς κατευθύνσεως ἐπιτυγχάνεται νὰ μειωθῇ τὸ βάρος τῆς παρατακτικῆς κοσμήσεως τῶν δύο ζωνῶν καὶ νὰ τονισθῇ ἡ τάσις πρὸς ἑνότητα, ἡ ὁποία παρατηρεῖται καὶ μὲ τὴν καθ' ὁμάδας σύνταξιν τῶν μορφῶν τοῦ λαιμοῦ. Ἡ κίνησις αὐτὴ τῶν δύο ζωνῶν καθ' ἑαυτὴν ἐνισχύει καὶ τὰς ὁριζοντίους τάσεις, αἱ ὁποῖαι, ὡς ἐσημειώθη, παρουσιάζονται εἰς τὸ σχῆμα τοῦ ἀμφορέως μὲ τὰς διαχωριστικὰς τῶν εἰκονιστικῶν παραστάσεων διακοσμητικὰς ταινίας. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι, ὄχι μόνον ἡ συνεργασία τοῦ κόσμου τοῦ ἀγγείου μὲ τὸ σχῆμα ἀλλὰ καὶ ὁ πλουτισμὸς τῶν ἐκφραστικῶν δυνατοτήτων τοῦ συνόλου. Παραλλήλως τὰ κάθετα στοιχεῖα ἐνισχύονται διὰ τῆς φορᾶς τῶν μορφῶν καὶ ἔρχονται νὰ ἐξισορροπήσουν καὶ νὰ ὁλοκληρώσουν τὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν ἔχομεν ἀπὸ τὰ ἀφηρημένα χαρακτηριστικὰ τοῦ σχήματος. Ἡ σωματικότης τοῦ ἀμφορέως εὑρίσκει

56. Πρβλ. τὸ τεμάχιον ἀγγείου τῆς Λακωνικῆς ΙΙ περιόδου τοῦ Μενελαΐου Orthia σελ. 79 εἰκ. 50β ἐπίσης Pfuhl, Malerei und Zeichnung εἰκ. 75.

57. Πρβλ. Hampe, Sagenbilder πίν. 36, Courby, Vases grecs à Reliefs πίν. 3 6, Matz, G. gr. Kunst I, σελ. 492 εἰκ. 251.

58. Schäfer, Studien σελ. 27.

59. Matz, G. gr. K. I, σελ. 492.

60. Μερικὰ παραδείγματα παρὰ Matz, ἔ.ἀ. σελ. 536 σημ. 701

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

μίαν ἐξαιρετικὴν ἀντιστοιχίαν εἰς τὰ σώματα τῶν μεταφερόντων τὰ ζῷα κυνηγῶν, οἱ ὁποῖοι παρουσιάζουν τὴν ἰδίαν ἀκριβῶς ὀργάνωσιν.

Ἡ κόσμησις τοῦ λαιμοῦ εἶναι συνήθης εἰς τὴν λακωνικὴν ἀγγειογραφίαν [61], ὅσον καὶ εἰς τὴν μεταλλοτεχνίαν [62] καὶ εἰδικῶς εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν μετ' ἀναγλύφων ἀμφορέων, διότι ὄχι μόνον εἰσάγει τὰ σχετιζόμενα μὲ τὴν χρῆσιν τῶν ἀγγείων στοιχεῖα, ἀλλὰ καὶ γίνεται ἀφετηρία διὰ τὴν ὑπέρβασιν τῶν τεκτονικῶν μὲ τὰ ὀργανικὰ χαρακτηριστικά. Ἡ διαφορὰ κατευθύνσεως, ἐνῷ φαινομενικῶς δίδει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι διασπᾷ τὴν ἑνότητα τῆς συνθέσεως, οὐσιαστικῶς τὴν ἐνισχύει, διότι ἔρχεται νὰ ὁλοκληρώσῃ τὴν ἰδέαν τοῦ σχήματος καὶ νὰ ἐπιτύχῃ σύνθεσιν τῶν ἀντιθέσεων. Ταυτοχρόνως τονίζεται περισσότερον ὁ διηγηματικὸς καὶ εἰς χρονικὴν διαδοχὴν χαρακτὴρ τῆς κοσμήσεως. Ἴσως αὐτὴ ἡ διαφορὰ κατευθύνσεων τῶν παραστάσεων εἰς τὰς δύο ζώνας ἔχει, ἐκτὸς τῶν συνθετικῶν, καὶ ἄλλους ἐσωτερικοὺς λόγους, εἰδικῶς εἰς τοὺς ἀμφορεῖς τῆς Σπάρτης, συναπτομένους μὲ τὴν ταφικὴν χρησιμοποίησίν των, ἀλλὰ εἰς αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ ἐπανέλθωμεν. Μορφολογικῶς δι' αὐτῆς ἀποφεύγεται ἡ ἐξωτερικὴ καὶ μηχανικὴ συγκρότησις τῶν ἀνατολικῶν ἔργων καὶ παρουσιάζεται μία νέα, μὲ βάσιν τὴν ἐσωτερικὴν συγκέντρωσιν καὶ ἀφετηρίαν ἕνα ἐλεύθερον ἀνθρωποκεντρισμόν. Εἰς τὴν ζώνην τοῦ λαιμοῦ ἐπικρατοῦν τὰ ρυθμικῶς ἐπαναλαμβανόμενα στοιχεῖα, ἐνῷ εἰς αὐτὴν τοῦ ὤμου μία περισσότερον οὐδετέρα κίνησις, ἡ ὁποία διακόπτεται εἰς τὸ μέσον καὶ ἀντιστοιχεῖ μὲ τὴν καθ' ὁμάδας σύνταξιν τῆς τοῦ λαιμοῦ. Ἀλλὰ τὴν βάσιν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν χαρακτηριστικῶν αὐτῶν τὴν ἀποτελεῖ ἡ ζώνη τῆς κοιλίας μὲ τὴν σαφῶς διακοσμητικὴν χροιὰν καὶ τὴν συγκέντρωσιν τῶν ἀντιθέσεων. Διότι ἐδῶ μὲ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν κλειστῶν κύκλων τῶν ροδάκων, οἱ ὁποῖοι περιβάλλονται ἀπὸ φυτόμορφα, ἀλλὰ καὶ ἀφηρημένα πλαίσια, ἐπιτυγχάνεται μία ἐντύπωσις ἠρεμίας καὶ πληρότητος. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς οἱ ρόδακες ἀποτελοῦν μίαν ὑπέρβασιν ὅλων τῶν κινήσεων ἢ καλύτερον μίαν σύνθεσίν των εἰς μίαν αὐστηρὰν ἑνότητα. Τὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὴν συγκέντρωσιν αὐτὴν ἀκόμη μᾶς δίδουν τὰ γλωσσοειδῆ κοσμήματα τῆς βάσεως μὲ τὴν χαρακτηριστικὴν λιτότητα καὶ τὴν σαφήνειάν των, τὰ ὁποῖα διὰ τὴν σύνθεσιν γίνονται ὑπαινιγμός. Ἀναγνωρίζει κανείς, εἰς ὅλα τὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὰ ὁποῖα διαπνέεται ἡ σύνθεσις, τὸ πνεῦμα τῆς ἑνότητος καὶ τῆς συνεργασίας, τόσον τῶν διακοσμητικῶν, ὅσον καὶ τῶν λειτουργικῶν δεδομένων τοῦ ἀγγείου. Διότι θὰ πρέπει νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι σκοπὸς τοῦ δημιουργοῦ δὲν εἶναι ἁπλῶς νὰ ὁλοκληρώσῃ μίαν μορφικὴν καὶ λειτουργικὴν πρόθεσιν, ἀλλὰ νὰ ἐπιτύχῃ καὶ τὴν ἀναφορὰν τῆς κοσμήσεως καὶ τοῦ σχήματος εἰς τὴν συγκεκριμένην χρῆσιν τοῦ ἀμφορέως. Αἱ σκηναὶ ἑπομένως, τόσον αἱ εἰκονιστικαί, ὅσον καὶ αἱ διακοσμητικαί, ἐπιδιώκουν νὰ παρουσιάσουν τὴν ταφικὴν χρῆσιν του, ἀναφερόμεναι εἰς τὴν ζωὴν τοῦ νεκροῦ, εἰς τὰς τελετὰς τοῦ τάφου καὶ ἴσως καὶ εἰς πεποιθήσεις πέραν αὐτοῦ. Εἰς τὴν πρώτην καὶ πρωτεύουσαν σκηνὴν τῆς ζώνης τοῦ λαιμοῦ ἔχομεν σα-

61. Πρβλ. τὴν Λάκαιναν ἐπίσης τῆς Λακωνικῆς ΙΙ περιόδου (630 - 600) Orthia πίν. 7. Ἐπίσης Orthia, σελ. 77 εἰκ. 48, a, e, y σελ. 87 εἰκ. 53, k,l,n. — Πρβλ. καὶ εἰκ. 61, 62, 63. Διὰ τοὺς μετ' ἀναγλύφων ἀμφορεῖς τῆς Σπάρτης ἐπαναλαμβάνεται, ὅτι παρουσιάζεται μὲ τὴν δευτέραν ὁμάδα, ἐπικρατεῖ, εἰς τὴν πρώτην φάσιν τῆς τρίτης καὶ τείνει πρὸς τὴν μνημειακὴν ἔξαρσιν εἰς τὰς ἄλλας φάσεις της. Πρβλ. ἀνωτέρω.

62. Ὡς τυπικὸν δεῖγμα δύναται νὰ ἀναφερθῇ ὁ κρατὴρ τοῦ Vix, ἐνῷ καὶ τὰ ὑπάρχοντα ἄλλα χάλκινα, τὰ προερχόμενα ἐκ τῆς κοσμήσεως ἀναλόγων ἀγγείων, ἀποδεικνύουν ὅτι δὲν πρόκειται διὰ μεμονωμένην περίπτωσιν. Πρβλ. Rumpf, Charites, Festschrift Langlotz σελ. 130.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

φῆ ἀναφορὰν εἰς τὴν ζωὴν τοῦ νεκροῦ ἐπὶ τοῦ τάφου ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐτίθετο ὁ ἀμφορεύς, ἐνῷ εἰς τὴν τοῦ ὤμου μὲ τὴν πομπὴν τῶν ἁρμάτων, τὴν συσχέτισιν μὲ τὰς ἐπὶ τοῦ τάφου τελετάς, πρὸς τιμήν του, καὶ δὲν ἀποκλείεται μὲ τὸν ρόδακα τοῦ ὁποίου καὶ δι' ἄλλας περιπτώσεις ἀναγνωρίζεται ἢ ὑποτίθεται συμβολικὸν νόημα[63], πεποιθήσεις σχετικὰς μὲ ἀθανασίαν τοῦ νεκροῦ[64].

Διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ ὁ κόσμος τοῦ ἀμφορέως καὶ ἡ εἰδικὴ σύνθεσις τῶν θεμάτων του, δὲν ἀνάγεται εἰς ἕνα ἀφηρημένον ἢ τυπικὸν διακοσμητικὸν σχῆμα, ἀλλὰ εἰς τὴν προσπάθειαν τοῦ καλλιτέχνου νὰ συνδυάσῃ εἰς μίαν ἑνότητα τὴν ζωὴν τοῦ νεκροῦ τὰς ἐπὶ τοῦ τάφου του τελετὰς καὶ ἴσως καὶ κάτι πέραν αὐτοῦ. Ἡ σειρὰ τῶν σκηνῶν εἶναι ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, μὲ τὴν διήγησιν τῶν διαφόρων στιγμῶν ἢ τῶν κεντρικῶν χαρακτηριστικῶν τῆς ζωῆς του, τῶν τυπικῶν στοιχείων τῆς ταφῆς του, καὶ ἴσως μιᾶς ἀορίστου ἰδέας ἐπιβιώσεως πέραν τοῦ θανάτου. Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς εἶναι σαφές, ὅτι διὰ τοὺς τεχνίτας τῆς Σπάρτης, ἡ ζώνη τοῦ λαιμοῦ ἔχει πρωταρχικὴν σημασίαν καὶ ἐπ' αὐτῆς τοποθετεῖται ἡ κυρία παράστασις, τόσον κατὰ τὸ θεματικὸν περιεχόμενον, ὅσον καὶ τὴν καλλιτεχνικὴν ἐπεξεργασίαν. Διὰ τοῦτο δύναται νά λεχθῇ, ὅτι ἡ ζώνη τοῦ λαιμοῦ κατέχει τὴν αὐτὴν θέσιν μὲ τὸ κύριον πεδίον τοῦ ἀττικοῦ ἐπιτυμβίου ἀναγλύφου[65], τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται εἰς τὸν νεκρόν, ἐνῷ ἡ δευτερεύουσα ἀποτελεῖ ὑπαινιγμὸν διὰ σχέσεις ἢ πεποιθήσεις σχετιζομένας μὲ αὐτόν[66]. Διὰ τοὺς ταφικοὺς ἀμφορεῖς τῆς Σπάρτης οὐδεμία δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία, ὅτι ἡ εἰκονογράφησις ἀκολουθεῖ τὴν βασικὴν αὐτὴν ἀρχήν, κυρίως ἀπὸ τῆς τρίτης ὁμάδος, ὅτε ἀντὶ τῆς ἀφηρημένης διακοσμήσεως τῆς πρώτης ἢ τῆς διὰ φανταστικῶν ζῴων σχετιζομένων μὲ τὸν θάνατον καὶ τὸν τάφον[67] κοσμήσεως, ἢ καὶ ζῴων εὑρισκομένων εἰς ἀναλόγους συσχετισμοὺς[68] τῆς δευτέρας ὁμάδος, εἰς τὴν τρίτην παρουσιάζονται σκηναὶ ἀναγόμεναι εἰς τὴν ζωὴν τοῦ

63. Χ. Καροῦζος, JdI 1937 σελ. 184 κ.ἑ. Σ. Καρούζου, Ἀγγεῖα Ἀναγυροῦντος σελ. 106, πρβλ. καὶ κατωτέρω.

64. Πρβλ. κατωτέρω εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῶν εἰδικῶν θεμάτων.

65. G. M. A. Richter, Archaic Attic Gravestones, 1944 καὶ The Archaic Gravestones of Attica, 1961 σπορηδόν, ἐπίσης K. F. Johansen, The Attic Grave Reliefs of the Classical Period, 1951.

66. Τὰ σχετικὰ μὲ τὰς σχέσεις τῶν διαφόρων πεδίων τοῦ ἀττικοῦ ἀναγλύφου προβλήματα συζητοῦνται τώρα ἐν ἐκτάσει ἀπὸ τὸν Μ. Ἀνδρόνικο, Horror Vacui ἢ Καλλιτεχνικὸς Λόγος, Α.Δ. 16 (1960) σελ. 46 - 59 καὶ εἰδικῶς σελ. 48 - 49.

67. Ἡ παρουσία τῆς σφιγγὸς εἰς τὰ ἐπιτύμβια μνημεῖα δὲν φαίνεται νά εἶναι τυχαία, ὅπως γενικῶς τῶν φανταστικῶν ζῴων, πρβλ. G. Karo, Zu den altgriechischen Fabelwesen, Strena Helbigiana 1900 σελ. 146 κ.ἑ. Buschor, Die Musen des Jenseits σελ. 1 κ.ἑ. Langlotz, Corolla Curtius σελ. 60, Kunze, AM 57 (1932) σελ. 124 κ.ἑ. C. Picard, Mon. Piot 40 (1944) σελ. 107 κ.ἑ. Πρβλ. καὶ Schefold, Orient, Hellas und Rom, σελ. 202.

68. Περισσότερον τοῦ λέοντος, ὁ ὁποῖος τοποθετεῖται καὶ ἐπὶ τῶν τάφων, ὅπως καὶ εἰς σχετιζομένας μὲ τὸν θάνατον παραστάσεις. Εἰς τὴν ὁμηρικὴν ποίησιν θεωρεῖται σύμβολον τῆς ἀνδρείας καὶ τοῦ θάρρους, Ἰλ. Ι, 136. XII, 42. XV, 630. XX, 160. Ὀδ. 6, 130 ἀλλὰ παρουσιάζεται σχετιζόμενος καὶ μὲ πολλὰς θεότητας, ὅπως τὸν Ἀπόλλωνα, K. Kerenyi καὶ L. M. Lanckoroski, Der Mythos der Hellenen σελ. 51 κ.ἑ. τὴν Ἄρτεμιν ἤδη εἰς τὸν Ὅμηρον Ἰλ. XII, 21 καὶ 483 - 4, καὶ διὰ τὸν λέοντα εἰς τὴν λατρείαν τῆς Ἀρτέμιδος τῆς Ἐφέσου, Θεόκριτος, 68, τὴν Ἀφροδίτην RE, 1, 2 λέξις Ἀφροδίτη στήλη 2731 κ.ἑ. 2767 μὲ τὴν Ἥραν P. Leveque, BCH 73 (1949) σελ. 125 κ.ἑ., τὴν Κυβέλην, Graillot, Le Culte de Cybèle σπορηδόν. Ἡ σχέσις τοῦ λέοντος μὲ τὸν τάφον παρουσιάζεται κατὰ πολλοὺς τρόπους καὶ εἰς ὅλας τὰς περιοχὰς τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἐδῶ ἡ θέσις νὰ συζητηθῇ τὸ ὅλον ζήτημα.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

νεκροῦ. Χωρὶς νὰ εἶναι βέβαιον, ὅτι τὸ αὐτὸ εἶναι δυνατὸν νὰ συμβαίνῃ καὶ δι' ὅλα τὰ ἄλλα μετ' ἀναγλύφων ἀγγεῖα τῶν ἄλλων ἐργαστηρίων [69], διὰ τὴν Σπάρτην καὶ ἡ κοινὴ πάντα σκηνὴ τῆς ἁρματοδρομίας εἰς τὴν δευτερεύουσαν ζώνην τοῦ ὤμου τῶν ἀγγείων ὅλων τῶν ὁμάδων, εἶναι μία περαιτέρω ἔνδειξις τούτου. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἡ ἑνότης τοῦ σχήματος ἐνισχύεται ἀπὸ τὴν συνθετικὴν ἑνότητα τῶν παραστάσεων διά νὰ ὁλοκληρώσῃ τὴν θεματικὴν κοινότητα τοῦ συνόλου τῆς κοσμήσεως, τὴν ἀναγομένην μόνον εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ ἀμφορέως καὶ τὴν συγκεκριμένην χρησιμοποίησίν του. Εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ μεγάλου τεμαχίου τοῦ Ἡρώου ἢ καὶ τὰ ἄλλα μικρότερα τεμάχια, τὰ ὁποῖα εἰς τὴν ζώνην τοῦ λαιμοῦ ἀπεικονίζουν σκηνὰς συγκρούσεων πολεμιστῶν, πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῇ, ὅτι ἔχομεν τὴν ἰδίαν τάσιν. Δι' αὐτῶν ἐπιδιώκεται νὰ ἐξαρθῇ τὸ κύριον περιεχόμενον τῆς ζωῆς, τοῦ εἰς τόν τάφον νεκροῦ καὶ νὰ δηλωθῇ τὸ πρωταρχικόν χαρακτηριστικόν της. Διότι ἀκόμη καὶ ἂν ἀναγνωρισθοῦν μυθικὰ πρόσωπα εἰς τὰς σκηνὰς αὐτάς, αὐτὸ δὲν ἀποτελεῖ παρὰ μίαν ἀναφορὰν εἰς τὰ κατορθώματα τοῦ νεκροῦ, ὁ ὁποῖος κατὰ τὰ ἀνάλογα ἔργα δύναται νὰ συναγωνισθῇ τοὺς ἥρωας ἢ καὶ τὰς μυθικὰς μορφάς. Ἡ σκηνὴ ἑπομένως τοῦ λαιμοῦ ἀποτελεῖ ἐπίσης ἔμμεσον ἀναφορὰν εἰς τὸ περιεχόμενον τῆς ζωῆς τοῦ νεκροῦ, ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ὁποίου τοποθετεῖται ὁ ἀμφορεύς. Διὰ τὴν παράστασιν τοῦ λαιμοῦ τοῦ νέου ἀμφορέως δύναται χωρὶς δυσκολίαν νὰ λεχθῇ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς, ὅτι ἔχομεν σκηνὴν τῆς πραγματικῆς ζωῆς τοῦ νεκροῦ, ἴσως τὴν ἐκφράζουσαν περισσότερον τὰς κυρίας του προτιμήσεις, τοῦτο δὲ ἀποδεικνύεται καὶ ἀπό τὴν εἰδικὴν ἀνάλυσιν τῶν μορφῶν. Πρόκειται δηλαδὴ διὰ σκηνὰς ἀπὸ τὴν ζωὴν ἑνὸς ἢ καὶ περισσοτέρων κυνηγῶν, ἐπιστρεφόντων ἀπὸ τὸ κυνήγιον καὶ τὴν ἔννοιαν αὐτὴν ἐπιδιώκει νὰ ἐκφράσῃ ὁ καλλιτέχνης μὲ τὴν παράστασιν, ἀκόμη καὶ ἂν ἀπεικονίζῃ μυθικὰς μορφάς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὅπως θὰ δείξῃ ἡ ἀνάλυσις δὲν συμβαίνει εἰς τὸν νέον ἀμφορέα. Ὁ νέος ἀμφορεὺς μὲ τὴν παράστασιν τοῦ λαιμοῦ ἔρχεται νὰ διηγηθῇ ἐπεισόδια τῆς ζωῆς τοῦ εἰς τὸν τάφον νεκροῦ καὶ τρόπον τινὰ νὰ τὰ διατηρήσῃ καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του.

Ἡ παράστασις τοῦ ὤμου, τυπικὴ καὶ κοινὴ εἰς ὅλα τὰ ἀγγεῖα τοῦ λακωνικοῦ ἐργαστηρίου, περιορίζεται νὰ σημειώσῃ εἰκόνας τῶν ταφικῶν τελετῶν ἢ σχετιζομένων μὲ τὴν ταφὴν παραδόσεων, ἀκόμη καὶ ἂν δὲν ἐλάμβανον χώραν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ νεκροῦ καὶ τῆς ταφῆς του (Σχεδ. 5 καὶ Πίν. 94-99 καὶ 103).

Συνθετικῶς, εἰς τὴν μὲ ἀτομικὸν χαρακτῆρα σκηνὴν τοῦ λαιμοῦ, ἀκολουθεῖ ἡ μὲ τυπικὸν τοῦ ὤμου καὶ χαμηλότερον ἀκόμη ἡ μὲ διακοσμητικὸν καὶ ἀφηρημένον περιεχόμενον τῆς κοιλίας. Ἡ συνθετικὴ ἀλληλουχία εἶναι σαφὴς καὶ δημιουργεῖ αὐτομάτως τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ὑπάρχει καὶ ἑνότης περιεχομένου καὶ οἱ ρόδακες τῆς κοιλίας τοῦ ἀγγείου ἀνήκουν εἰς τὸν αὐτὸν κύκλον τῶν περὶ νεκροῦ καὶ θανάτου πεποιθήσεων. Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς εἶναι εὔκολον νὰ κατανοηθῇ καὶ ἡ περίπτωσις τῶν ἀγγείων, τὰ ὁποῖα σῴζονται εἰς μικρὰ τεμάχια καὶ ἔχουν ἀκόσμητον τὸν λαιμόν, ὅπως καὶ πολλὰ τεμάχια μὲ τὰς ταινίας τοῦ σχοινοειδοῦς κοσμήματος. Προέρχονται ἀσφαλῶς ἀπὸ ἀμφορεῖς πτωχῶν, ὄχι μόνον εἰς πλοῦτον, ἀλλὰ καὶ ἀτομικὴν ἱστορίαν ἢ προσωπικὴν

69. Διὰ τὴν ἀλληλοσυσχέτισιν τῶν σκηνῶν τῶν ἀγγείων τοῦ βοιωτικοῦ ἐργαστηρίου πρβλ. Courby, Vas. Gr. à Reliefs σελ. 72, ἡ προτίμησις σκηνῶν μὲ μυθολογικὸν ἢ ἡρωϊκὸν περιεχόμενον εἰς τὰ νησιωτικὰ ἴσως ἀποβλέπῃ εἰς τὸν αὐτὸν σκοπὸν καὶ ἔχει ἀφετηρίαν μίαν πλέον ζωντανὴν ἐπικὴν παράδοσιν, ἐξηγουμένην καὶ ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῶν ἀγγείων τά ὁποῖα εἶναι παλαιότερα τῶν τῆς Σπάρτης.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

προβολήν, ἀνθρώπων, διὰ τοὺς ὁποίους δὲν ἦτο ἀπαραίτητος ἡ ἀναφορὰ εἰς τὸ περιεχόμενον τῆς ζωῆς των.

Ὅταν δὲν ἠδύναντο οἱ ἀπόγονοί των νὰ ἀναλάβουν τὸ βάρος τῆς δαπάνης τῆς κοσμήσεως τοῦ λαιμοῦ, ἢ δὲν ὑπῆρχε τίποτα ἰδιαίτερον διὰ νὰ ἐξαρθῇ ἀπὸ τήν ζωήν των, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν χρησιμοποίησιν μόνον τῆς τυπικῆς ζώνης τοῦ ὤμου (μὲ τήν πομπὴν τῶν ἁρμάτων), ἡ ὁποία ἀποτελοῦσε τὴν σφραγῖδα τῆς ταφικῆς χρήσεως τοῦ ἀγγείου. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ μάλιστα δὲν θὰ ἦτο ἄσκοπον νὰ σημειωθῇ ὅτι διὰ τὴν Σπάρτην, ἄγνωστον διὰ ποῖον λόγον, ὁ ἀμφορεὺς γενικῶς, καὶ ὁ μετ' ἀναγλύφων εἰδικῶς, εἶναι ἀποκλειστικῶς μὲ τὸν τάφον καὶ τὸν νεκρὸν συνδεόμενον ἀγγεῖον. Τοῦτο δὲ ἀποδεικνύεται ἀπὸ μίαν ἀρνητικοῦ χαρακτῆρος διαπίστωσιν. Τὴν σχεδὸν πλήρη ἀπουσίαν ἀμφορέων μετὰ γραπτῆς ἢ μὴ διακοσμήσεως, ἐκτὸς τῶν μετ' ἀναγλύφων ταφικῶν, τόσον ἀπὸ τὰ εὑρήματα τῶν ἱερῶν τῆς Σπάρτης, ὅσον καὶ ἀπὸ τὸν κύκλον τῶν ἐξαχθέντων κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους λακωνικῶν ἀγγείων[70]. Τοῦτο δὲν φαίνεται νὰ εἶναι τυχαῖον καὶ θὰ πρέπει νὰ θεωρῆται βέβαιον, ὅτι καὶ ἂν εὑρεθοῦν τοιαῦτα ἐκτὸς τῆς Σπάρτης μὲ λακωνικὰ χαρακτηριστικά, ἀσφαλῶς θὰ πρέπει νὰ εἶναι μιμήσεις καὶ ὄχι κατασκευῆς τῶν λακωνικῶν ἐργαστηρίων. Δὲν δύναται πάντως νὰ ὑπάρξῃ οὐδὲ ἡ ἐλαχίστη ἀμφιβολία, ὅτι ἡ ἀπουσία τοῦ ἀμφορέως ἐκ τῶν προϊόντων τῶν λακωνικῶν ἐργαστηρίων, ὀφείλεται εἰς σοβαροὺς λόγους καὶ αὐτοὶ δὲν δύνανται παρὰ νὰ εἶναι ὁ αὐστηρὸς ταφικὸς προορισμὸς τῶν ἀμφορέων καὶ ὁ περιορισμὸς τῆς κατασκευῆς των, μόνον εἰς τοὺς μετ' ἀναγλύφων ἀμφορεῖς, οἱ ὁποῖοι, ὡς ἐλέχθη, δὲν ἦτο εὔκολον νὰ ἐξαχθοῦν.

Ἐπίσης εἶναι εὔκολον νὰ ἐννοηθῇ, διὰ ποῖον λόγον αἱ ἀναφερόμεναι εἰδικῶς εἰς τὸν νεκρὸν καὶ τὴν ζωὴν του παραστάσεις τοῦ λαιμοῦ τῶν μετ' ἀναγλύφων ἀμφορέων περιορίζονται εἰς ἐλάχιστα θέματα, μὲ σκηνὰς κυνηγῶν[71], συγκρούσεις πολεμιστῶν[72], μὲ συγκεκριμένον ἢ καὶ μυθικὸν χαρακτῆρα[73] ἢ μὲ ἀναφερόμενα εἰς τὸν τάφον καὶ τὸν θάνατον ζῷα[74]. Ἀναφέρονται καὶ ἐξαρτῶνται σαφῶς ἐκ τῶν πραγματικῶν προϋποθέσεων τῆς σπαρτιατικῆς ζωῆς, ὅπου αἱ κύριαι ἀπασχολήσεις τῶν ἀνδρῶν φαίνεται ὅτι ἦσαν τὸ κυνήγιον καὶ οἱ στρατιωτικοὶ ἀγῶνες καὶ ἴσως δὲν εἶναι τυχαῖον καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ὅσον κατερχόμεθα τόσον καὶ σαφέστερον ἐπικρατοῦν αἱ συγκρούσεις πολεμιστῶν. Διότι, ὅσον δυνάμεθα νὰ κερδίσωμεν μίαν σαφῆ εἰκόνα διὰ τὴν περίοδον αὐ-

70. Εἶναι περίεργον ὅτι τοῦτο δὲν ἔχει παρατηρηθῇ, ὅσον τοὐλάχιστον γνωρίζω. Εἰς τὰ εὑρήματα τῆς Ὀρθίας καὶ τῶν ἄλλων σπαρτιατικῶν ἱερῶν ὄχι μόνον δὲν ἔχουν εὑρεθῇ ἀμφορεῖς, ἀλλὰ οὔτε εἰς ὄστρακα ἀναγνωρίζεται τὸ σχῆμα· πρβλ. Orthia σελ. 112 - 113, ἐπίσης Buschor-Massow, Von Amyklaion, AM 52 (1927) σελ. 49 - 58, BSA 13, σελ. 169 κ.ἑ. πρβλ. καὶ Lane, BSA 34 (1933 - 4) σελ. 122 - 26. Ἐνδιαφέρει νὰ σημειωθῇ ὅτι οὔτε εἰς τὸν ἐξαρτώμενον ἀπὸ τὴν Σπάρτην Τάραντα δὲν ἀναφέρεται, τοὐλάχιστον εἰς τὰ δημοσιευόμενα ὑπὸ τῆς P. Pelagatti, Ceramica laconica di museo di Taranto, Annuario 33 - 34 N.S. 17 - 18 (1955 - 56) σελ. 7 κ.ἑ. Τὸ σχῆμα τοῦ ἀμφορέως δὲν ἐμφανίζεται ἐπίσης οὔτε εἰς τὰ μικροσκοπικὰ ἀγγεῖα τῶν διαφόρων λακωνικῶν ἱερῶν. Orthia σελ. 106, AM 52 (1927) σελ. 58. Ἔργον 1956 σελ. 100 κ.ἑ. 1960, σελ. 167 κ.ἑ.

71. Ἐκτὸς τοῦ νέου πλήρως σῳζομένου ἀμφορέως φαίνεται ὅτι καὶ τεμάχιον ἑνὸς ἄλλου εἶχεν εἰς τὴν ζώνην τοῦ λαιμοῦ κυνηγοὺς ἀνωτ. ἀριθμ. VIII καὶ ἴσως καὶ ἀριθμ. XII.

72. Τὰ περισσότερα τεμάχια φαίνεται ὅτι δίδουν σκηνὴν ἀνάλογον μὲ τὸ μέγα τεμάχιον τοῦ Ἡρώου.

73. Ἴσως σκηνὴν μὲ μυθικὸν ἢ ἡρωϊκὸν περιεχόμενον ἔχομεν εἰς τὸ τεμάχιον ἐκ τοῦ λαιμοῦ τοῦ ἀμφορέως ἀριθμ. XV κυρίως λόγῳ τῆς διαφορᾶς κλίμακος μὲ τὴν ὁποίαν ἀποδίδονται οἱ σῳζόμενοι πόδες δύο μορφῶν.

74. Σφίγγας, πτερωτὸν ἵππον καὶ λέοντας.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

τὴν τῆς σπαρτιατικῆς ἱστορίας, φαίνεται ἀναμφίβολον, ὅτι προοδευτικῶς ἐντείνεται ὁ προσανατολισμὸς τῆς ζωῆς πρὸς τὸν πολεμιστήν. Δὲν χρειάζεται νὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ ἰδιαιτέρως τὸ θέμα τῆς σχέσεως τῶν παραστάσεων τοῦ λαιμοῦ μὲ τὴν ζωὴν τοῦ νεκροῦ, ὅταν, ὅπως εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ νέου ἀμφορέως, εὑρίσκεται μεταξὺ περισσοτέρων τάφων, δηλαδὴ οἰκογενειακοῦ κοιμητηρίου. Ἀσφαλῶς ἀναφέρεται εἰς τὰς κυρίας ἀπασχολήσεις τῆς οἰκογενείας ἢ τοῦ ἀρχηγοῦ της. Δύσκολος, ἐπίσης, δὲν εἶναι ἡ ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα, πῶς θὰ ἐγνώριζεν τὸ ἐργαστὴριον τί θὰ ἤθελεν ἡ οἰκογένεια τοῦ νεκροῦ νὰ ἐξάρῃ ἀπὸ τὴν ζωὴν του, διὰ νὰ τὸ ἀπεικονίσῃ εἰς τὴν ζώνην τοῦ λαιμοῦ. Ἀσφαλῶς εἰς τὰς ἀποθήκας τῶν ἐργαστηρίων θὰ ὑπῆρχον σειραὶ ἀμφορέων μὲ τὰ κύρια θέματα τῆς σπαρτιατικῆς ζωῆς[75], ὅπως θὰ ὑπῆρχον καὶ ἡμιτελῆ μὲ μόνην τὴν παράστασιν τῆς ζώνης τοῦ ὤμου τὴν τυπικὴν διὰ τὸν τάφον ἢ καὶ ἐντελῶς ἀκοσμήτων, ἐκ τῶν ὁποίων θὰ ἦτο εὔκολον νὰ ἐκλεγῇ ὁ κατάλληλος. Ἄλλως τε δι' εἰδικὰς περιπτώσεις δὲν θὰ ἦτο δύσκολον νὰ κατασκευασθοῦν καὶ ἀμφορεῖς μὲ εἰδικὸν κόσμον, ἢ μὲ ἀναφορὰν εἰς θέματα, τὰ ὁποῖα θὰ ἐπεθύμει μία οἰκογένεια διὰ νὰ ἐξάρῃ τὸν νεκρόν της. Οἱ βασικοὶ τύποι τοῦ ἀναγλύφου ὑπῆρχον εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἐργαστηρίου καὶ μὲ μερικὰς προσθήκας ἢ μεταβολὰς θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἱκανοποιηθῇ ὁ πελάτης. Ἐπίσης δὲν ἀποκλείεται καὶ ἐκ τῶν προτέρων νὰ ἠγοράζοντο τὰ ταφικὰ αὐτὰ ἀγγεῖα καὶ νὰ ἐφυλάσσοντο εἰς τὰς κατοικίας πλουσίων οἰκογενειῶν ἢ καὶ εἰς ἰδιαιτέρας θέσεις τῶν ἱερῶν, ὑπόθεσις μὴ ἀφισταμένη, νομίζω, τῆς πραγματικότητος, ἡ ὁποία ἐξηγεῖ καὶ τὴν ἀνεύρεσιν ἀναλόγων ἀγγείων τῶν ἄλλων ἐργαστηρίων[76] καὶ ἐντὸς κατοικιῶν ἢ ἱερῶν. Πάντως εἶναι χαρακτηριστικόν, ὅτι αἱ προτιμήσεις τῶν σχετικῶν μὲ τὸν πόλεμον θεμάτων εἰς τὴν ζώνην τοῦ λαιμοῦ, μποροῦν νὰ χαρακτηρισθοῦν ὡς ἀντανακλάσεις τῶν συνθηκῶν τῆς πραγματικῆς σπαρτιατικῆς ζωῆς, ἐνῷ δὲν εἶναι βέβαιον ὅτι ἔχομεν σαφῶς διακρινομένας σκηνὰς μὲ μυθολογικὸν περιεχόμενον[77].

Τὸ στοιχεῖον τὸ ὁποῖον εἰς τὴν κόσμησιν τοῦ λαιμοῦ τῶν ἀμφορέων τῆς Σπάρτης πρέπει ἰδιαιτέρως νὰ τονισθῇ, εἶναι ἡ εἰδικὴ στροφὴ τοῦ ἐργαστηρίου εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τῆς ἀνθρωπίνης μορφῆς καὶ τῆς ἀτομικῆς ζωῆς. Δι' αὐτῆς δὲν ἔχομεν μόνον μίαν ἀφηρημένην πρόθεσιν, ἡ ὁποία ἐνδιαφέρεται νὰ ἀπομακρύνῃ τὸν φυτικὸν διακοσμητισμὸν καὶ τὴν διονυσιακὴν ἔκστασιν, ἡ ὁποία ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀνατολιζουσῶν τάσεων εἶχεν κατακλύσει τὴν ἑλληνικὴν τέχνην τοῦ 7ου αἰῶνος, κυρίως τῆς Ἀττικῆς καὶ τῆς Κορίνθου[78], ἀλλὰ καὶ τὴν προβολὴν νέων σχέσεων τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν κό-

75. Τὰ θέματα αὐτὰ κυνηγίου καὶ πολέμου εὑρίσκονται καὶ εἰς τὴν λακωνικὴν ἀγγειογραφίαν, πρβλ. Lane, BSA 34 (1933 - 34) σελ. 157, Shefton, BSA 1954 σελ. 301 κ.ἑ. Droop, JHS 30 (1910) σελ. 1 κ.ἑ.

76. Ἀπὸ συνοικισμοὺς Ροδιακὰ Kinch, Vroulia σελ. 103, 106. Κρητικὰ D. Levi, Annuario 10 - 12 (1927 - 29) σελ. 58 κ.ἑ. Demargne-Effenterre, BCH 61 (1937) σελ. 19 κ.ἑ. ἀπὸ ἱερὰ κυρίως οἱ Τηνιακοί, N. Κοντολέων ΠΑΕ 1952 σελ. 531 κ.ἑ. καὶ Ἀφιέρωμα εἰς Κ. Ἄμαντον σελ. 435 κ.ἑ. Ὁ πίθος τῆς Μυκόνου Α.Δ. 18 (1963) σελ. 38 ὅμως, φαίνεται ὅτι εἶχε χρησιμοποιηθῇ ὡς τάφος, εἶχε φθάσει εἰς τὴν χρῆσιν διὰ τὴν ὁποίαν προωρίζετο.

77. Ἴσως καὶ εἰς τὴν σύγκρουσιν τῶν πολεμιστῶν τοῦ ἀμφορέως τοῦ Ἡρώου νὰ ὑπόκειται σκηνὴ μὲ μυθολογικὸν περιεχόμενον, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν διαφαίνεται εἶναι χαρακτηριστικὸν τῆς νέας κατευθύνσεως.

78. Διὰ τὴν ὑπέρβασιν τῶν ἀνατολιζουσῶν τάσεων ἐν σχέσει μὲ τὸν ἀμφορέα τοῦ Νέσσου, πρβλ. Σ. Καρούζου, Ἀγγεῖα Ἀναγυροῦντος σελ. 135 - 136· γενικῶς περὶ αὐτῆς Buschor, Griechische Vasenmalerei σελ. 84 κ.ἑ., Matz, G. gr. K. I σελ. 299 κ.ἑ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

σμον καὶ νέων πεποιθήσεών του περὶ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ζωῆς[79]. Ἡ σύνθεσις ἐπομένως τῶν παραστάσεων καὶ ἡ συσχέτισίς των ὁδηγοῦν εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῆς παρουσίας τῶν αὐτῶν χαρακτηριστικῶν, τὰ ὁποῖα μᾶς ἔδωσε καὶ τὸ σχῆμα. Ἔχομεν καὶ εἰς αὐτὰ μίαν προσπάθειαν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὴν στροφὴν τῆς σπαρτιατικῆς τέχνης κατὰ τοῦτο, ὁμόλογον μὲ αὐτὴν καὶ ἄλλων περιοχῶν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, ἡ ὁποία εἰσάγεται μὲ τὴν ἐπικράτησιν τῆς ἀνθρωπίνης μορφῆς εἰς τὰ φυτικὰ ἢ φανταστικὰ θέματα, τῶν πλαστικῶν εἰς τὰ γραφικὰ χαρακτηριστικά, τοῦ συγκεκριμένου εἰς τὸ ἀφηρημένον καὶ τοῦ λόγου εἰς τὸν μῦθον[80]. Τὰ διακοσμητικὰ στοιχεῖα ἀπωθοῦνται ὅλα συνεχῶς πρὸς τὰς δευτερευούσας καὶ ὑπηρετικὰς θέσεις, ὅπως καὶ τὰ μυθικὰ καὶ σχηματοποιημένα θέματα, περιορίζονται εἰς τὸ νὰ παρουσιάσουν καὶ τονίσουν τὰς λειτουργικὰς συνδέσεις τοῦ σχήματος ἢ τὰς μεταβάσεις ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην ζώνην. Ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς κοσμήσεως, ὁ ὁποῖος προχωρεῖ εἰς μίαν ἐξειδίκευσιν τῶν δι' εἰδικὰς θέσεις προοριζομένων θεμάτων, ἐπιτυγχάνει νὰ φέρῃ πέραν τῆς ἐξωτερικῆς συνδέσεως εἰς μίαν ἑνότητα διακοσμήσεως καὶ περιεχομένου. Ὁ κόσμος τοῦ ἀμφορέως ἀποδεικνύει, μὲ τὴν κυριαρχίαν τῆς ἀνθρωπίνης μορφῆς, τὴν πορείαν πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς προσωπικότητος, τὴν τάσιν πρὸς τὴν συνειδητοποίησιν τῆς ἀτομικῆς ζωῆς καὶ τὴν θέλησιν πρὸς ἀντίθεσιν εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν δυνάμεων τῆς μοίρας.

Αἱ παραστάσεις τοῦ λαιμοῦ, εἰς τὸ σύνολόν των παρὰ τὴν φαινομενικὴν ἀντίθεσίν των μὲ τὰς ἐντάσεις τοῦ σχήματος, συνεργάζονται μὲ αὐτὸ εἰς μίαν σύνθεσιν τῶν ἀντιθέσεων. Εἰς τὸ κλειστὸν καὶ συγκεντρωμένον σχῆμα τοῦ ἀμφορέως μὲ τὴν διαφαινομένην ἔντασιν καὶ τὰς συγκεντρικὰς μεταβάσεις ἀπὸ τοῦ ἑνὸς τμήματος εἰς τὸ ἄλλο, αἱ παραστάσεις μέ τὴν κίνησίν των καὶ τὰς διαδοχικὰς σκηνάς των παρουσιάζουν τὰς ἐκτατικὰς διαθέσεις. Μὲ τὴν βουστροφηδὸν συγκρότησιν τῶν διαφόρων ζωνῶν καὶ τὴν περὶ τὸν κυλινδρικὸν λαιμὸν κίνησιν, ἡ φαινομενικὴ ἀντίθεσις ὄχι μόνον χάνει τὴν βαρύτητά της, ἀλλὰ καταλήγει εἰς μίαν ἀνωτέρου ἐπιπέδου ἑνότητα. Ἡ ἀπεικόνισις μιᾶς γνωστῆς σκηνῆς εἰς τὴν ἐξωτερικήν της πορείαν καὶ τὴν χρονικήν της ἀλληλουχίαν, ἡ ὁποία τονίζεται μὲ τὴν χρησιμοποίησιν τῆς ἐπαναλήψεως, τῶν διαφόρων λεπτομερειῶν καὶ τῶν δευτερευόντων χαρακτηριστικῶν της ὁλοκληρώνει τὰς προθέσεις τοῦ τεχνίτου. Ἡ ζωὴ παρουσιάζεται ἐδῶ, ὄχι ὡς ἀφηρημένη γενικότης ἢ μυθικὴ ἀναφορά, ἀλλὰ εἰς μίαν συνάρτησιν συγκεκριμένων στιγμῶν, ὡς καθαρῶς ἀνθρωπίνη ὑπόθεσις. Ὁ ἄνθρωπος ὡς πρόσωπον, εἰς τὴν ἀτομικότητά του, ὡς κυνηγὸς ἢ πολεμιστὴς διηγεῖται τὴν ζωήν του, ἡ ὁποία διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ λαμβάνει ὑπερχρονικὸν χαρακτῆρα. Ἡ κόσμησις ἐπιδιώκει καὶ ἐπιτυγχάνει νὰ ἐκφράσῃ διὰ τοῦ ἀτομικοῦ τὸ καθολικόν. Ὁ κυνηγός, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς εἶναι, διὰ τὸν ἀρχαῖον θεατήν, εἰς τὴν συγκεκριμένην ἀπεικόνισίν του εἰς τὸ ταφικὸν ἀγγεῖον τὸ ὁποῖον τὸν συνοδεύει, ἡ συμπύκνωσις μιᾶς ὁλοκλήρου ζωῆς. Εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπιστρέφοντος μὲ τὰ φονευθέντα ζῷα, ὁ ἀρχαῖος θεατὴς ἀνεκάλει εἰς τὴν μνήμην του, ὅλην τὴν ζωὴν τοῦ νεκροῦ. Διὰ

79. Langlotz, Dionysos, Antike 1932 σελ. 170 κ.ἑ.

80. Πρβλ. τὸ βασικὸν ἔργον τοῦ W. Nestle, Von Mythos zum Logos[2] 1942, ἐπίσης τοῦ ἰδίου Griechische Geistesgeschichte 1944 σελ. 40 κ.ἑ. Διὰ τὴν Σπάρτην τοῦ 7ου αἰῶνος καὶ O.W.Von Vacano, Im Zeichen der Sphinx σελ. 140 κ.ἑ. καὶ γενικῶς T.W. Webster, Art and Literature 700 - 530, σελ. 24 κ.ἑ. Max Polenz, Der hellenische Mensch σελ. 9 κ.ἑ. καὶ ἐπίσης τὴν θεμελιακὴν καὶ μὲ νέας ἀπόψεις καὶ πνοὴν ἐργασίαν τοῦ B. Snell, Die Entdeckung des Geistes[2] σελ. 15 κ.ἑ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

τοῦ τρόπου αὐτοῦ ὁ κόσμος τοῦ ἀμφορέως δὲν παρουσίαζε μόνον τὰ χρονικῶς περιωρισμένα ὅρια τὰ ὁποῖα δίδονται εἰς τὰς παραστάσεις, ἀλλὰ τὴν συμπύκνωσιν μιᾶς ὁλοκλήρου ζωῆς εἰς μίαν βασικὴν σκηνήν. Ἔδιδε διὰ τοῦ μερικοῦ τὸ γενικόν, τοῦ εἰδικοῦ τὸ καθολικόν, τοῦ ἐπεισοδιακοῦ τὴν ὁλότητα. Αἱ παραστάσεις τοῦ ἀμφορέως ἦσαν λόγος περὶ τοῦ νεκροῦ.

Ἡ παράστασις τῆς ζώνης τοῦ λαιμοῦ

Εἰς τὸν λαιμόν, τὴν κυρίαν πρὸς κόσμησιν ἐπιφάνειαν τοῦ ἀμφορέως (Σχεδ. 4 καὶ Πίν. 88 καὶ 90-92), ἔχομεν τὴν παράστασιν τριῶν ἀνδρῶν μεταφερόντων ζῷα καὶ τὸν πόδα καὶ ἕνα τῶν ζώων ἑνὸς τετάρτου, μίαν εἰκόνα τῆς ζωῆς ἐν κινήσει[81]. Μία σειρὰ μορφῶν ἢ πιθανώτερον ἡ ἐπανάληψις τῆς αὐτῆς ἀνδρικῆς μορφῆς, ἑνὸς ἐπιστρέφοντος ἐκ τοῦ κυνηγίου καὶ μεταφέροντος τὰ θηρευθέντα ζῷα κυνηγοῦ, εἶναι τὸ θέμα τῆς παραστάσεως[82]. Ἡ ἐπανάληψις τῆς αὐτῆς μορφῆς, ἐκτὸς ἄλλων λόγων, ἐπιδιώκει νὰ καλύψῃ ὅλον τὸ πλάτος τῆς πρὸς διακόσμησιν ἐπιφανείας μὲ τὸ αὐτὸ θέμα καὶ συνθετικῶς νὰ τονίσῃ τὰ ρυθμικὰ στοιχεῖα καὶ τὴν κίνησιν τῆς παραστάσεως[83]. Ὅτι εἰς τὴν μορφὴν τοῦ μεταφέροντος τὰ ζῷα ἔχομεν κυνηγὸν μένει νὰ συζητηθῇ, ἀλλὰ εἶναι βέβαιον ὅτι τὸ θέμα τοῦ κυνηγοῦ εἶναι σύνηθες καὶ εἰς τὴν ἀρχαϊκὴν λακωνικὴν ἀγγειογραφίαν, ὅπου εὑρίσκεται ἰδιαιτέρως μεταξὺ τῶν ἔργων ἑνὸς ἀγγειογράφου, κληθέντος διὰ τοῦτο, ζωγράφου τοῦ κυνηγίου[84]. Ἀκόμη καὶ τὸ θέμα τῆς ἐπιστρεφούσης καὶ μάλιστα μὲ τὰ ζῷα κατ' ἀνάλογον τρόπον φερόμενα, ἀνδρικῆς μορφῆς, προφανῶς κυνηγοῦ, δὲν εἶναι ἄγνωστον[85] εἰς μίαν μάλιστα περίπτωσιν ἔχομεν μεταφορὰν τοῦ κάπρου[86], ὅπως καὶ εἰς τὸν μετ' ἀναγλύφων ἀμφορέα, εἰς τὴν ἄλλην δὲ πτηνῶν[87]. Μᾶς εἶναι ἄλλωστε γνωστὸν ὅτι τὸ κυνήγιον ἦτο μία τῶν κυριωτέρων ἀπασχολήσεων τῶν ἀνδρῶν εἰς τὴν Σπάρτην[88] καὶ τοῦτο ἐξηγεῖ κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ Lane[89] καὶ τὴν ἰδιαιτέραν προτίμησιν τῆς

81. Κατ' ἀνάλογον τρόπον ἀπεικονίζονται ἐν κινήσει οἱ μεταφέροντες τὸν νεκρὸν συνάδελφόν των πολεμισταὶ εἰς τὴν λακωνικὴν κύλικα τοῦ Βερολίνου, ὅπου αἱ δύο ἀκραῖαι μορφαὶ εἶναι ἐπίσης ἀποσπασματικῶς ἀπεικονισμέναι, Pfuhl, Malerei εἰκ. 199. Buschor, Griechische Vasenmalerei σελ. 117 εἰκ. 85.

82. Φαίνεται πιθανώτερον νὰ πρόκειται περὶ ἑνὸς κυνηγοῦ ἐπαναλαμβανομένου, παρὰ περὶ περισσοτέρων. Ἐκτὸς τῶν τεχνικῶν λόγων ἴσως ἡ ἐπανάληψις τῆς μορφῆς θέλει νὰ δείξῃ τὴν πολλαπλότητα τῶν ζώων, τὰ ὁποῖα ὁ κυνηγὸς ἐθήρευεν καὶ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἐντύπωσιν.

83. Μὲ τὸν αὐτὸν τρόπον τονίζονται τὰ ρυθμικὰ στοιχεῖα καὶ εἰς τοὺς μὲ τὸν νεκρὸν σύντροφόν των πολεμιστὰς τῆς κύλικος τοῦ Βερολίνου. Pfuhl, Malerei 199. Buschor, Gr. Vasenmalerei, 117, 85.

84. Lane, BSA 34 (1933 - 34) σελ. 157 κ.ἑ. Shefton, Three Laconian Vase Painters, BSA 1954 σελ. 301 κ.ἑ.

85. Lane, BSA 34 (1933 - 4) σελ. 158.

86. Εὐαγγελίδη, Ἐπιτύμβιον Χ. Τσούντα σελ. 513 σημ. 27.

87. Τμῆμα κύλικος τοῦ Ashmolean Museum, Droop, JHS 1910 σελ. 12 εἰκ. 4, Lane, BSA 34 (1933 - 4) σελ. 158. Κυνηγὸς μεταφέρων διὰ ξύλου κρεμασμένα πτηνὰ εὑρέθη καὶ τὸ 1963 εἰς τὸ ψηφιδωτὸν τοῦ κήπου τῆς παλαιᾶς οἰκίας Σινακίδη, ἀτυχῶς εἰς ἀποσπασματικὴν κατάστασιν. Ἐνδιαφέρον ἔχει ἡ περίπτωσις αὕτη κυρίως διότι τὸ θέμα αὐτὸ εὑρίσκεται εἰς τὴν Σπάρτην καὶ εἰς μίαν τόσον ὄψιμον περίοδον, διότι τὸ ψηφιδωτὸν ἀνήκει εἰς τὸν 3ον μ.Χ. αἰῶνα, ἢ ἴσως καὶ ἀργότερον.

88. Πρβλ. Ξενοφ. Κυνηγετικὸς Χ.

89. Lane, BSA 34 (1933 - 4) σελ. 157.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

λακωνικῆς ἀγγειογραφίας εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῶν σχετικῶν μὲ αὐτὸ θεμάτων. Ἐκτὸς τῆς ἀγγειογραφίας, ἴσως καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις νὰ ἔχωμεν σκηνὰς κυνηγίου, ὅπως εἰς τὸ πεσσοειδὲς κιονόκρανον τῶν Ἀμυκλῶν[90] τὸ ὁποῖον θεωρεῖται ὅτι ἀπεικονίζει τὴν καταδίωξιν τῆς Κερυνίτιδος ἐλάφου ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους, ἐνῷ πρόκειται μᾶλλον περὶ σκηνῆς κυνηγίου, ἡ ὁποία ὁμοιάζει καὶ μὲ τὸ τεμάχιον ἀριθμ. VIII (Πίν. 83γ)[91].

Τὸ πρῶτον πρόβλημα τὸ ὁποῖον θέτει ὡς σύνολον ἡ παράστασις τῶν μορφῶν τοῦ λαιμοῦ, εἶναι ἂν πρόκειται περὶ συγκεκριμένων κυνηγῶν σχετιζομένων μὲ τὸν νεκρὸν ἢ τοὺς νεκροὺς τῶν τάφων, ἢ μήπως ἔχομεν τὴν ἀπεικόνισιν μυθικῶν ἢ ἄλλων ἡρωϊκῶν μορφῶν, αἱ ὁποῖαι ὄχι ἀμέσως, ἀλλὰ ἐμμέσως, ἀναφέρονται εἰς αὐτοὺς καὶ δύνανται νὰ ἀναγνωρισθοῦν. Τοῦτο μάλιστα ἐνισχύεται ἐκ τῆς ἐπαναλήψεως τῶν μορφῶν, ἡ ὁποία ἐπιτρέπει περισσοτέρους συνδυασμοὺς διὰ τὴν ταύτισίν των. Διότι ἂν ὁ χῶρος ἐδέχετο μόνον δύο μορφὰς μεταφερούσας ζῷα, θὰ ἦτο εὔκολον νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἔχομεν τὴν τόσον διαδεδομένην εἰς τὴν λακωνικὴν τέχνην ἀπεικόνισιν τῶν Διοσκούρων[92], ἢ ἂν εἴχομεν τέσσαρας, πάλιν κάτι ἀνάλογον, δηλαδὴ τὴν ἐπιστροφήν των, ἀπὸ δύο διαδοχικὰ κυνήγια. Οἱ Διόσκουροι ὡς κυνηγοὶ καὶ μάλιστα εἰς τὸ κυνήγιον τοῦ Καλυδωνίου Κάπρου[93] μᾶς ἔχουν παραδοθῆ καὶ τοῦτο θὰ διηυκόλυνε τὴν σύνδεσιν. Μία τοιαύτη ἑρμηνεία τῶν μορφῶν τοῦ νέου ἀμφορέως ὅμως, ἀποκλείεται, ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀπεικονιζομένων, διότι ἡ τμηματικὴ παράθεσις τῆς τετάρτης, ἀποδεικνύει, ὅτι δὲν εἶχεν σημασίαν διὰ τὸν τεχνίτην ὁ ἀριθμὸς τῶν μορφῶν, ἀλλὰ τὸ συνολικὸν περιεχόμενον τῆς σκηνῆς, χωρὶς εἰδικὴν ἀναφορὰν εἰς ἓν μυθικὸν συγκεκριμένον πρότυπον, ὅπως αὐτὸ τῶν Διοσκούρων. Ἐπίσης μίαν ἄλλην δυνατότητα συνδέσεως μᾶς δίδει ὁ εἰκονιστικὸς τύπος τοῦ Ποτνίου Θηρῶν, τῆς παραλλήλου πρὸς τὴν Πότνιαν Θηρῶν ἀνδρικῆς μορφῆς τῆς δαμαζούσης τὰ θηρία, τὸν ὁποῖον ἔχομεν κυρίως εἰς τὰς ἐξ ἐλεφαντοστοῦ παραστάσεις τοῦ ἱεροῦ τῆς Ὀρθίας εἰς τὴν Σπάρτην[94], ὁ ὁποῖος εἰς τοὺς ἀνατολικοὺς πολιτισμοὺς θεωρεῖται προστάτης τῆς οἰκιακῆς ἀγέλης καὶ ἀπεικονίζεται εἰς πλῆθος ἔργων[95]. Καὶ ἡ πιθανότης αὐτὴ ὅμως ἀποκλείεται διότι τὰ μεταφερόμενα εἰς τὴν παρά-

90. Tod-Wace, Catalogue σελ. 198 ἀριθμ. 654 εἰκ. 71, JdI 1908 σελ. 209 εἰκ. 54. Εἶναι ἀσφαλῶς τοῦ τελευταίου τετάρτου τοῦ 6ου αἰῶνος καὶ δὲν φαίνεται νὰ ἀνήκῃ εἰς τὰ προερχόμενα ἐκ τοῦ Ἀμυκλαίου Θρόνου λείψανα, διότι ἂν καὶ ἡ ἐργασία του παρουσιάζεται ἰωνικῆς ἐμπνεύσεως, τὸ ὑλικόν του εἶναι διάφορον τῶν ἄλλων διασῳζομένων ἐκ τοῦ Ἀμυκλαίου τμημάτων. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς εἶναι πιθανώτερον νὰ ἔχωμεν ἴσως μίαν εἰδικῶς διασκευασθεῖσαν ἀναθηματικὴν στήλην μὲ τὴν εἰκόνα ἑνὸς κυνηγοῦ.

91. Αἱ δύο μορφαὶ ἔχουν μεγάλον ἄνοιγμα τῶν ποδῶν, ἀνάλογον ἀνύψωσιν τῆς πτέρνας, ὅμοιον σχετικῶς ἀνόργανον σχηματισμὸν τοῦ ποδός, τὸ ζῷον πάντως ὅσον δύναται νὰ διακριθῇ εἰς τὸ τεμάχιον τοῦ ἀμφορέως εἶναι διάφορον διότι ἡ βραχεῖα οὐρὰ χαρακτηρίζει τὸ ζῷον τοῦ λιθίνου ἀναγλύφου, ἐνῷ τὸ πήλινον φέρει μακράν· ἐπομένως εἰς τὸ πρῶτον ἔχομεν ἔλαφον καὶ εἰς τὸ δεύτερον κύνα.

92. Παραστάσεις τῶν Διοσκούρων ἔχομεν πλῆθος εἰς τὴν λακωνικὴν τέχνην τόσον τοῦ λιθίνου ἀναγλύφου ὅσον καὶ τοῦ ὀλογλύφου. Τὰ ἀνάγλυφα παρουσιάζονται ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 6ου αἰῶνος· πρβλ. ἐπ' αὐτοῦ καὶ μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἀνευρέσεως ἑνὸς νέου, Χρ. Χρήστου, Ἀρχαϊκὸν Ἀνάγλυφον Διοσκούρων ἐκ Σπάρτης ΑΕ 1955 σελ. 91 - 113 ἐπίσης Tod-Wace, Catalogue σελ. 113 - 114.

93. Οἱ Διόσκουροι ὡς κυνηγοὶ κατὰ τὴν Θήραν τοῦ Καλυδωνίου Κάπρου εἰκονίζονται εἰς τὸν περίφημον κρατῆρα François τῆς Φλωρεντίας, Buschor, Gr. Vasenmalerei 125 εἰκ. 90, Furtwängler-Reichhold, Griechische Vasenmalerei πίν. 3, 10.

94. Orthia πίν. 99, 1 Πότνιος Θηρῶν κρατῶν πτηνά, πίν. 105 μὲ φανταστικὰ ζῷα. Ἐπὶ τοῦ θέματος τοῦ Ποτνίου Θηρῶν εἶναι ὑπὸ ἔκδοσιν διατριβὴ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βόννης τῆς δίδος Ute Lux.

95. A. Moortgat, Tammuz 1949 σελ. 9 κ.ἑ. E. Unger, Sumerische und Akkadische Kunst. σελ. 31.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

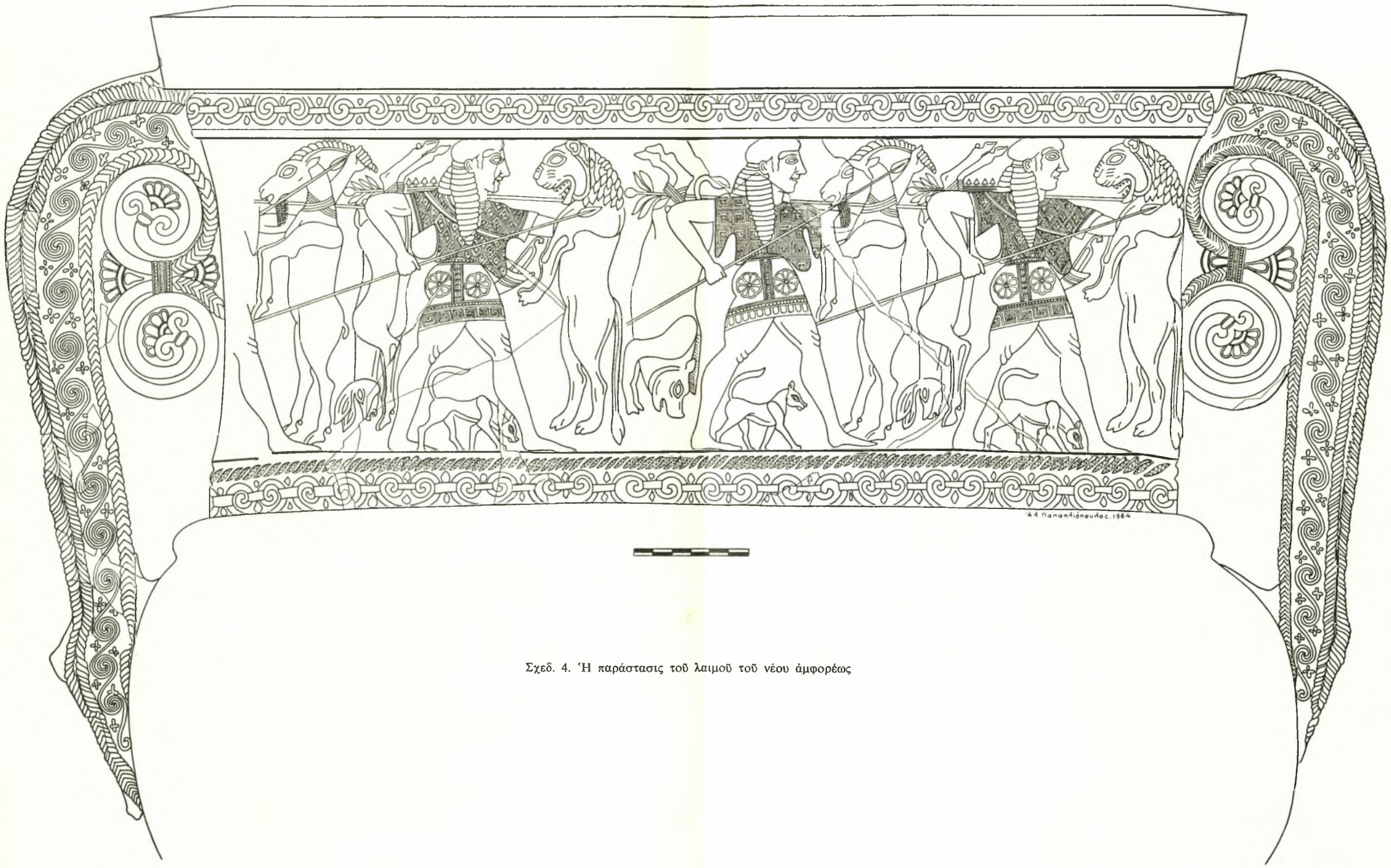

Σχεδ. 4. Ἡ παράστασις τοῦ λαιμοῦ τοῦ νέου ἀμφορέως

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

στασιν τοῦ ἀμφορέως ζῷα, εἶναι νεκρά, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν συμβαίνει εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ τύπου αὐτοῦ, καὶ μεταφέρονται διὰ ξύλου, ὅπως εἰς οὐδεμίαν ἄλλην παράστασιν τοῦ Ποτνίου Θηρῶν. Ἐπίσης, ὡς μία ἄλλη δυνατότης θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ἡ σύνδεσις τῶν μορφῶν τοῦ ἀμφορέως μὲ τὸν Ἡρακλέα, τὸν γενάρχην τῶν Δωριέων μὲ τὴν παράστασιν, ἀπεικονίζουσαν τὴν ἐπιστροφήν του ἐκ τῶν διαφόρων ἄθλων του καὶ μάλιστα πελοποννησιακῶν, ὅπως τοῦ λέοντος τῆς Νεμέας, τοῦ Ἐρυμανθίου κάπρου καὶ τῆς Κερυνίτιδος ἐλάφου, διὰ τὰ τρία ἐκ τῶν μεταφερομένων ζῴων, ἐνῷ διὰ τὸ τέταρτον, τὸν αἴγαγρον, ἔχομεν καὶ εἰδικὴν σχέσιν: Ὁ Ἡρακλῆς εἰς τὴν Σπάρτην συνδέεται διὰ τῆς αἰγὸς μὲ τὴν Ἥραν, διότι κατὰ τὸν Παυσανίαν (III, 15, 9) *Μόνοις δὲ Ἑλλήνων Λακεδαιμονίοις καθέστηκεν Ἥραν ἐπονομάζειν αἰγοφάγον καὶ αἶγας τῇ θεῷ θύειν. Ἡρακλέα δὲ λέγουσιν ἱδρύσασθαι τὸ ἱερὸν καὶ αἶγα θῦσαι πρῶτον*[96]. Παραδείγματα ἀπεικονίσεων μυθικῶν θεμάτων, ὅπως καὶ ἄθλων τοῦ Ἡρακλέους, δὲν ἐλλείπουν εἰς τὴν λακωνικὴν τέχνην[97], ὥστε νὰ ἀποκλείεται ἐκ τῶν προτέρων ὁ συσχετισμός. Ἡ δυσκολία καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν εἶναι, ὅτι δὲν μεταφέρονται ταυτοχρόνως καὶ διὰ ξύλων τὰ ζῷα εἰς τοὺς ἄθλους τοῦ Ἡρακλέους, ἀφοῦ δὲν εἶναι καὶ ταυτόχρονος ἡ ἐκτέλεσίς των. Τὸ θέμα πάντως τῆς μεταφερούσης τὰ ζῷα ἐπὶ ξύλου μορφῆς συνδέεται τυπολογικῶς μὲ μίαν γνωστὴν παράστασιν τοῦ Ἡρακλέους, τῆς μεταφορᾶς τῶν Κερκόπων, τῆς ὁποίας ὡς τυπικὸν παράδειγμα ἐκ τῆς μεγάλης τέχνης δύνανται νὰ θεωρηθοῦν αἱ μετόπαι τοῦ ναοῦ C τοῦ Σελινοῦντος[98] καὶ τοῦ θησαυροῦ τοῦ Ἡραίου εἰς τὴν ἐκβολὴν τοῦ Sele[99]. Ἐννοεῖται ὅτι ὁ τύπος αὐτὸς τοῦ μεταφέροντος διὰ ξύλου τοὺς Κέρκοπας Ἡρακλέους εἶναι ἐξαιρετικῶς διαδεδομένος τόσον εἰς τὴν ἀγγειογραφίαν[100], ὅσον καὶ τὴν μεταλλοτεχνίαν[101], κατὰ τὸν Furtwängler δὲ[102] ἡ μελανόμορφος ἀγγειογραφία τὸν παραλαμβάνει ἀπὸ τοὺς κορινθιακοὺς πίνακας τοῦ 7ου αἰῶνος. Ὁ τύπος αὐτὸς πλουτίζεται εἰς τὴν ἐξέλιξίν του καὶ παρουσιάζει ἄλλοτε νέον καὶ ἄλλοτε ἡλικιωμένον τὸν ἥρωα[103] μὲ τοὺς κρεμάμενους ἐκ τῶν ποδῶν Κέρκοπας, ἄλλοτε εἰκονιζομένους ὡς νάνους, ἄλλοτε εἰς τὴν αὐτὴν κλίμακα μὲ τὸν Ἡρακλέα[104].

Παρὰ τὴν τυπολογικὴν συγγένειαν τὴν ὁποίαν δεικνύει, εἰδικῶς ὡς πρὸς τὴν μεταφορὰν διὰ ξύλου τῶν ζῴων, μὲ τὴν μεταφορὰν τῶν Κερκόπων, ὁ τύπος τῶν μορφῶν τοῦ ἀμφορέως τῆς Σπάρτης δὲν φαίνεται ὅτι ἐξαρτᾶται ἀπὸ τοῦτον, ὥστε νὰ θεωρηθῇ ὡς συνδεόμενος μὲ τὸν Ἡρακλέα. Διότι πολὺ πλησιέστερόν του, εὑρίσκεται μία οἰκο-

96. Εἰς τὴν Σπάρτην εὑρίσκομεν καὶ μίαν λατρείαν τῆς Ἀρτέμιδος Αἰγιναίας, Παυσ. III, 14, 2, ἡ ὁποία ὀρθῶς συσχετίζεται ὑπὸ τοῦ Wide, Lakonische Kulte σελ. 108, μὲ τὰς πρὸς τιμήν της θυσιαζομένας αἶγας. Διὰ τὰς θυσίας αἰγῶν γενικῶς πρβλ., καὶ Preller, Griechische Mythologie[4] I, σελ. 302 σημ. 4.

97. Lane, BSA 34 (1933 - 4) σελ. 162 κ.ἑ. Shefton, BSA 1954 σελ. 301. Pelagatti, Annuario, 1955 - 56 σελ. 43 εἰκ. 42, Brommer, Herakles πίν. 4. JdI 52 (1937) AA 52 (1937) σελ. 158 εἰκ. 17.

98. Winter, Kunstg. in Bildern 199 εἰκ. 5, Bendorf, Die Metopen von Selinunt 46. Langlotz-Hirmer, Die Kunst der Westgriechen, 1963 πίν. 14.

99. P. Zancani-Montuoro καὶ U. Zanotti-Bianco, Heraion alla foce del Sele, II, Primo Tesauro 1954 πίν. 97 - 98. Langlotz-Hirmer, Die Kunst d. Westgriechen πίν. 11.

100. Τὰ παλαιότερα παραδείγματα τὰ ἔχει συγκεντρώσει ὁ Bendorf, Die Metopen von Selinunt σελ. 46 κ.ἑ. Πρβλ. Furtwängler, Roschers Lexicon, I στήλ. 2214, 2232, ἐπίσης Antike Gemmen, XIX, 3

101. Kunze, Neue Meisterwerke aus Olympia, 1948 πίν. 45 καὶ Archaische Schildbänder, σελ. 117 κ.ἑ.

102. Roschers, Lexicon I, 2214.

103. Πρβλ. RE, II, I, (1921) στήλ. 309 - 310.

104. Ashmolean Museum ἀριθ. 249, Gardner, Mus. Oxford. 17, πίν. 8.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

γένεια ἔργων τὰ ὁποῖα συνάπτονται ἀμέσως μὲ τὸ θέμα του, χωρὶς μάλιστα νὰ ἀναγνωρίζεται διὰ τὰ περισσότερα σαφὴς μυθολογικὴ συσχέτισις. Τὸ σπουδαιότερον καὶ στενότερον συνδεόμενον μετὰ τῶν μορφῶν μας ἔργον εἶναι ἡ γνωστὴ μετόπη τοῦ κυνηγοῦ τοῦ Θέρμου[105], ἡ ὁποία ἐπίσης δὲν ἔχει συνδεθῆ ἐπαρκῶς μὲ κανένα συγκεκριμένον μυθολογικὸν πρόσωπον (Πίν. 89β). Χωρὶς νὰ ἐνδιαφέρῃ εἰδικῶς διὰ τὴν περίπτωσίν μας, ποῖος εἶναι ὁ εἰκονιζόμενος εἰς τὴν μετόπην κυνηγός[106], φαίνεται χωρὶς δυσκολίαν ὅτι αἱ μορφαὶ τοῦ ἀμφορέως συνδέονται ἀμέσως καὶ διὰ πολλῶν χαρακτηριστικῶν μὲ τὴν παράστασιν τῆς μετόπης τοῦ Θέρμου. Ἀκόμη καὶ ἂν δὲν ἦτο γνωστὸς ὁ ἴδιος ὁ τύπος, ἕνας ἀνάλογος θὰ ἔπρεπε νὰ ἦτο γνώριμος καὶ εἰς τοὺς τεχνίτας τῆς Σπάρτης καὶ δὲν ἀποκλείεται ἀπὸ τὴν κατεύθυνσιν αὐτήν, ὅπως καὶ ἀπὸ ἄλλας, νὰ ἔχουν ἀντλήσει ἐμπνεύσεις διὰ τὴν ἰδικήν των ἐργασίαν. Διαφοραὶ μεταξὺ τῶν δύο παραστάσεων, τῆς μετόπης τοῦ Θέρμου καὶ τῶν κυνηγῶν τῆς Σπάρτης, διακρίνονται εὐκόλως, ὅπως π.χ. ὅτι τὰ ζῷα δὲν εἰκονίζονται μεταφερόμενα ἀνηρτημένα ἀμφότερα ἐκ τῶν ὀπισθίων ποδῶν, εἰς τὴν μετόπην τοῦ Θέρμου εἶναι εἰς διάφορον ἀπὸ τὸν κυνηγὸν κλίμακα, εἰς τὸν ἀμφορέα τῆς Σπάρτης εἰς τὴν ἰδίαν, καὶ ἄλλαι περισσότερον δευτερεύουσαι. Ἀφετηρία πάντως ἀμφοτέρων εἶναι ὁ αὐτὸς τύπος, τοῦ ἐπιστρέφοντος μὲ τὰ θηράματά του κυνηγοῦ καὶ αἱ διαφοραὶ ὀφείλονται περισσότερον εἰς τὴν διάθεσιν πλουτισμοῦ τῆς παραστάσεως εἰς τὸν ἀμφορέα τῆς Σπάρτης, ὅπως καὶ τὴν σύνδεσιν καὶ μὲ ἄλλα ἔργα, ὡς πρὸς τὰ δευτερεύοντα χαρακτηριστικά. Ἡ χρονολογικὴ ἀπόστασις ἐπίσης ἐξηγεῖ τὴν μεταβολὴν μερικῶν ἀπὸ τὰ παραπληρωματικὰ στοιχεῖα, χωρὶς νὰ ἄρῃ τὴν βάσιν τῆς ἀναγωγῆς εἰς ἕνα κοινὸν τύπον. Πάντως εἰς τὴν μεσαίαν μορφὴν ἐκ τῶν κυνηγῶν τοῦ ἀμφορέως μεταφέρονται καὶ τὰ ἴδια ζῷα μὲ αὐτὰ τοῦ κυνηγοῦ τοῦ Θέρμου, δηλαδὴ κάπρος καὶ αἴγαγρος[107], καὶ ἂν ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν καὶ τὰ ἄλλα κοινὰ σημεῖα δὲν μπορεῖ νὰ μένῃ ἀμφιβολία περὶ τῆς συγγενείας τῶν δύο κυνηγῶν, διότι ἐκτὸς τῶν γενικῶν ἀνευρίσκονται καὶ εἰδικαὶ κοιναὶ λεπτομέρειαι εἰς τὰς δύο παραστάσεις. Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ τύπος τοῦ κυνηγοῦ τοῦ μεταφέροντος τὰ ζῷα διὰ ξύλου φαίνεται γνωστὸς καὶ ἀπὸ

105. AE 1903 πίν. 3. Antike Denkmäler II, πίν. 51, 2. Pfuhl, Malerei III, εἰκ. 480. Matz, G. g. K. I, πίν. 158, Rumpf, Malerei πίν. 8, 2. Μυλωνᾶ, Πρωτοαττικὸς ἀμφορεὺς σελ. 77, εἰκ. 33.

106. Ὁ Σωτηριάδης Ant. Denkm. II, σελ. 6 ὑποθέτει ὅτι πρόκειται περὶ θεοῦ, ἀφοῦ ὁ Ἡρακλῆς ἀποκλείεται ἐκ τῆς μακρᾶς κόμης. Τὴν ἑρμηνείαν τῆς P. Zancani-Montuoro, Rend. Linc. ser. VIII, 2 (1947) σελ. 208, ὅτι πρόκειται περὶ Ἡρακλέους μεταφέροντος τὸν Ἐρυμάνθιον κάπρον καὶ τὴν Κερυνίτιδα ἔλαφον, ὀρθῶς ἀπορρίπτει ὁ Kunze, Archaische Schildbänder, σελ. 118 σημ. 1, διότι ἐκτὸς τοῦ τρόπου τῆς μεταφορᾶς, τὰ ζῷα εἶναι καὶ νεκρά. Ὁ Rumpf ὑποθέτει, Malerei σελ. 34 ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ Ὠρίονος. Πρβλ. ἐπίσης Payne, BSA 17 (1925 - 26) σελ. 128. H. Koch, AM 39 (1934) σελ. 234 καὶ πίν. 13. Ὅ,τι πάντως φαίνεται βέβαιον εἶναι, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ τοῦ Ἡρακλέους καὶ δὲν πρόκειται περὶ θνητοῦ. Ἡ ἀπουσία τοῦ κυνὸς ἀπὸ τὸν κυνηγὸν τοῦ Θέρμου, νομίζω ὅτι ἀποτελεῖ μίαν σαφῆ ἀπόδειξιν τούτου, διότι ὅλα τὰ γνωστὰ πρώιμα δείγματα τοῦ τύπου διὰ τοῦ κυνὸς δεικνύουν ὅτι πρόκειται περὶ θνητοῦ κυνηγοῦ ἢ τοὐλάχιστον ἥρωος. Δεδομένης τῆς θέσεως ἐκ τῆς ὁποίας προέρχεται ὁ κυνηγὸς τοῦ Θέρμου, θὰ ἦτο φυσικὸν νὰ συνδεθῇ μὲ τοπικὴν θεότητα τοῦ κυνηγίου εἰς μίαν περιοχὴν μάλιστα ὅπως ἡ Αἰτωλία, ἡ ὁποία ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων ἐφημίζετο διὰ τὸ πλούσιον κυνήγιόν της.

107. Τὸ δεύτερον τῶν ζῴων τοῦ κυνηγοῦ τοῦ Θέρμου εἶναι μᾶλλον αἴγαγρος παρὰ ἔλαφος. Ἄλλωστε καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ κυνηγοῦ τοῦ ἀμφορέως, ἂν δὲν διεσῴζετο ὅπως εἰς τὴν μετόπην ἡ κεφαλὴ τοῦ ζῴου, θὰ ὑπετίθετο ὅτι πρόκειται περὶ ἐλάφου καὶ ὄχι περὶ αἰγάγρου, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς κατασκευῆς τῶν κεράτων του ὅτι εἶναι.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

τὴν ἀγγειογραφίαν εἰς τὴν Σπάρτην[108] ἔστω καὶ ἀπὸ ἐποχὴν μεταγενεστέραν τοῦ ἀμφορέως, τὰ πρότυπα τῶν μορφῶν τῆς ζώνης τοῦ λαιμοῦ τοῦ ἀμφορέως ἀνήκουν ἀσφαλῶς εἰς τὸν κύκλον ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξαρτᾶται καὶ ἡ μετόπη τοῦ Θέρμου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἄλλωστε εἰς τὴν ὁποίαν τοποθετεῖται ἡ μετόπη τοῦ Θέρμου, ἤτοι διὰ τὸ τρίτον τέταρτον τοῦ 7ου αἰῶνος[109], ἔχομεν ἀναμφιβόλως καὶ ἄλλας ἐπιδράσεις εἰς τὴν λακωνικὴν τέχνην προερχομένας ἀπὸ τὸ ἐργαστήριον μὲ τὸ ὁποῖον συνδέεται αὐτή, δηλαδὴ τὸ Κορινθιακόν[110], ὥστε αἱ μορφαὶ τοῦ ἀμφορέως νὰ εἶναι ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς μία περαιτέρω ἐπιβεβαίωσις τῶν γνωστῶν σχέσεων τῆς Κορίνθου καὶ τῆς Σπάρτης[111].

Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ θέμα τοῦ κυνηγοῦ, ὅσον τοὐλάχιστον μᾶς εἶναι γνωστόν, δὲν παρουσιάζεται εἰς τὴν κορινθιακὴν ἀγγειογραφίαν, μὲ τὸν τρόπον ἀκριβῶς μὲ τὸν ὁποῖον συναντᾶται εἰς τὴν μετόπην τοῦ Θέρμου καὶ τὸν ἀμφορέα τῆς Σπάρτης, δὲν εἶναι ἄγνωστα ἀπὸ αὐτὴν τὰ θέματα γενικῶς τοῦ κυνηγίου, εἰδικῶς δὲ τὸ κυνήγιον τοῦ λέοντος, ὅπερ ἀπαντᾶται ἤδη ἀπὸ τῆς πρωίμου ἀνατολιζούσης περιόδου[112]. Τὰ κυνήγια τῶν ἄλλων ζῴων τὰ ὁποῖα ἔχομεν μὲ τὸν κυνηγὸν τῆς Σπάρτης, ὅπως τοῦ κάπρου[113], τῶν ἐλάφων[114] καὶ γενικῶς τῶν αἰγοειδῶν εἶναι συνηθέστερα[115] ἀκόμη. Κυνηγοὺς μαχομένους κατὰ ἀγρίων ζῴων, ὅπως λεόντων, ἔχομεν εἰς τὴν κορινθιακὴν ἀγγειογραφίαν καὶ μὲ τὸ λαμπρὸν παράδειγμα τῆς περιφήμου οἰνοχόης Chigi[116] καὶ ἴσως δὲν εἶναι ἄσκοπον νὰ σημειωθῇ ἐπίσης, ὅπως παρατηρεῖ ὁ Johansen[117], ὅτι εἰς οὐδεμίαν τῶν παραστάσεων αὐτῶν ἔχομεν καὶ τὴν ἐλαχίστην ἔνδειξιν ὅτι οἱ ἀγγειογράφοι ἀναφέρονται εἰς μυθολογικὰς σκηνάς. Αἱ σκηναὶ λαμβάνουν μυθολογικὸν χαρακτῆρα ἀπὸ τῶν ὑστέρων ἀρχαϊκῶν χρόνων, ὅτε σκοπίμως οἱ ἀγγειογράφοι φέρονται πρὸς αὐτάς.

Ἀνάλογοι σκηναὶ κυνηγίων δὲν ἀπουσιάζουν καὶ ἀπὸ τὴν λακωνικὴν ἀγγειογραφίαν.

108. JHS, 1910 σελ. 12 εἰκ. 4.

109. Ἀπὸ τὸν Matz, G. g. K. I σελ. 237 κ.ἑ. τὸ τοποθετεῖ περὶ τὸ 620 ὁ Pfuhl, Malerei I, 493 ἐπίσης. Ὁ Rumpf, Malerei σελ. 34 εἰς τὸ τρίτον πρὸς τὸ τέταρτον τέταρτον τοῦ 7ου αἰῶνος, ὅπως καὶ ὁ Payne, BSA 1925 - 26 σελ. 182 κ.ἑ. Ὁ J. L. Benson, Die Geschichte der korinthischen Vasen, 1953 σελ. 76 εἰς τὴν στροφὴν πρὸς τὴν ὥριμον ἀρχαϊκὴν περίοδον.

110. Σοβαρὰς ἀντιρρήσεις κατὰ τῆς συνδέσεως μὲ τὴν Κόρινθον τῶν μορφῶν τὰς ὁποίας διασῴζουν αἱ μετόπαι τοῦ Θέρμου, δὲν εὑρίσκει κανεὶς εἰς τὴν βιβλιογραφίαν· συνδέονται μὲ τὸ κορινθιακὸν ἐργαστήριον τόσον διὰ τὰ εἰκονογραφικὰ στοιχεῖα ὅσον καὶ κατὰ τὰ γράμματα, πρβλ. Payne, BSA, 1925 - 6 σελ. 182. Pfuhl, Malerei I, σελ. 493, Matz, G. g. K. I, σελ. 237 κ.ἑ. Ὁ Rumpf, 34 τὰς συνδέει ἐπίσης μὲ τὴν Κόρινθον, θεωρεῖ ὅμως τὰ γράμματα τοῦ ἀχαϊκοῦ καὶ ὄχι τοῦ κορινθιακοῦ ἀλφαβήτου.

111. Lane, BSA 33 (1933 - 34) σελ. 122 τὴν ἐπίδρασιν αὐτὴν τὴν δέχεται εἰδικῶς κατὰ τὴν δεκαετίαν 630 - 620 καὶ τοῦτο ἐνισχύεται καὶ διὰ τοῦ νέου ἀμφορέως.

112. Payne, Necrocorinthia σελ. 116 ἀριθμ. 771 πίν. 24, 4 πρβλ. καὶ F. Johansen, Vas. Sic. σελ. 149.

113. Payne, NC. ἀριθμ. 461, 806 πίν. 31. Johansen, Vas. Sic. πίν. 20, 2 β.

114. Johansen, Vas. Sic. πίν. 21, 5 καὶ ἀριθμ. 21.

115. Payne NC. ἀριθμ. 780.

116. Εὑρίσκεται εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Villa Giulia τῆς Ρώμης, Ant. Denkm. II, πίν. 44. Payne, NC. πίν. 27 - 29. Pfuhl, Malerei III, εἰκ. 59. Matz, G. g. K. I, πίν. 153 - 155. Buschor, Gr. Vasenmalerei σελ. 52 - 53 εἰκ. 35 - 37.

117. Johansen, Vas. Sic. ἀριθμ. 44 καὶ 59 πίν. 29, 1 - 2 καὶ 40, 1 γ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

ὅπου ὑπερτεροῦν αὐταὶ μὲ κυνήγιον κάπρου[118] κυρίως ἀπὸ τῆς Λακωνικῆς ΙΙΙ περιόδου, δηλαδὴ τοὺς 600-550 χρόνους, ἐνῷ ἀκολουθοῦν αὐταὶ τοῦ κυνηγίου λέοντος εἰς ὀλιγώτερα παραδείγματα[119]. Τὸ κυνήγιον τοῦ κάπρου τὸ ἔχομεν ἐπίσης καὶ μάλιστα εἰς σύνδεσιν μὲ μίαν μυθολογικὴν σκηνὴν καὶ εἰς μίαν ἐκ τῶν σκηνῶν αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς τὰ ἀνάγλυφα τοῦ Ἀμυκλαίου[120].

Ἀλλὰ ἐνῷ ὁ τύπος τῆς διὰ ξύλου ὑπὸ τοῦ κυνηγοῦ μεταφορᾶς τῶν θηρευθέντων ζώων φαίνεται ὅτι εἰς τὴν λακωνικὴν τέχνην προέρχεται ἐκ τῆς Κορίνθου, ὁ διὰ τῆς ἐπαναλήψεως καθαρῶς ρυθμικός τρόπος τῆς συγκροτήσεως τῆς παραστάσεως φαίνεται ὅτι ἀποτελεῖ λακωνικὴν κατάκτησιν (Π ί ν. 89γ), ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴν χρησιμοποίησίν του καὶ εἰς τὴν ἀγγειογραφίαν[121]. Διάφορος ἐπίσης τῆς κορινθιακῆς εἶναι, εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν κυνηγῶν τῆς Σπάρτης, μορφοπλαστικὴ θέλησις, ἡ ὁποία διακρίνεται εἰς τὰ εἰδικὰ χαρακτηριστικὰ τῶν μορφῶν τοῦ ἀμφορέως, διότι ἡ σχέσις τοῦ τύπου δὲν σημαίνει καὶ ὑποταγὴν εἰς τὰ τεχνοτροπικὰ χαρακτηριστικὰ τῶν μορφῶν τοῦ κορινθιακοῦ ἐργαστηρίου. Ἐπίσης εἰς μερικὰ εἰδικὰ σημεῖα δὲν ἀποκλείεται ἡ σχέσις τῶν λακωνικῶν μορφῶν τοῦ ἀμφορέως καὶ μὲ ἰωνικὰ πρότυπα, ὅπως μᾶς εἶναι γνωστὰ ἐκ τῆς τέχνης τῶν Κυκλάδων, πρὸς τὰ ὁποῖα δεικνύει ἐπαφὴν καὶ ἀπὸ ἄλλων χαρακτηριστικῶν πλευρῶν.

Ἀλλὰ ἴσως εἶναι σκόπιμον νὰ ἀκολουθήσῃ ἡ περιγραφὴ τῶν παραστάσεων τοῦ νέου ἀμφορέως, ὥστε νὰ συζητηθοῦν παραλλήλως τὰ εἰδικὰ χαρακτηριστικὰ καὶ αἱ σχέσεις τὰς ὁποίας αὐταὶ προδίδουν. Ἀφετηρίαν μας δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἀποτελέσουν αἱ μορφαὶ τῆς ζώνης τοῦ λαιμοῦ, ὅπως ἀκριβῶς καὶ διὰ τὸν τεχνίτην, καὶ ἡ περιγραφὴ θὰ ἀρχίσῃ ἀπὸ ἀριστερὰ διὰ νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν κατεύθυνσιν τῆς κινήσεως τῶν κυνηγῶν. Τοῦτο πρέπει νὰ σημειωθῇ, ὅτι εἶναι τὸ ἀντίθετον ἀκριβῶς τῆς σειρᾶς ἐπικολλήσεως τοῦ ἀναγλύφου εἰς τὸ ἀγγεῖον, ὅπου ἐτοποθετήθη ἀπὸ δεξιὰ πρὸς τὰ ἀριστερά, ὅπως ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς ἀποσπασματικῆς ἀριστερὰ μορφῆς. Ἂν ἡ σειρὰ τοποθετήσεως ἦτο κατὰ τὴν φορὰν τῆς κινήσεως, δηλαδὴ μὲ ἀφετηρίαν τὴν ἀριστερὰν πλευράν, δὲν θὰ ἦτο εὔκολον νὰ ἐξηγηθῇ ἡ τμηματικὴ παράθεσις τῆς πρώτης ἀκριβῶς ὁμάδος, ἐκτὸς ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι ἤρχισεν ἡ τοποθέτησις τῶν μορφῶν ἀπὸ ἀριστερὰ καὶ ἀφοῦ εἶχον ὅλαι τοποθετηθῆ, μὲ τὴν προσαρμογὴν τῆς λαβῆς, κατέστη ἀναγκαία ἡ καταστροφὴ τῆς μιᾶς. Διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν τριῶν πλήρων (καὶ τῆς μιᾶς ἀποσπασματικῆς) μορφῶν τῶν κυ-

118. Ὅλαι αἱ παραστάσεις κυνηγίου κάπρου τῆς λακωνικῆς ἀγγειογραφίας ἀνήκουν εἰς τὴν Λακωνικὴν ΙΙΙ περίοδον, δηλαδὴ εἰς τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ 6ου αἰῶνος, καὶ συνδέονται ὑπὸ τοῦ Lane, BSA 34 (1933 - 4) μὲ τὸν ζωγράφον τοῦ κυνηγίου. Εἶναι τὰ συνανήκοντα τεμάχια Λειψίας καὶ Φλωρεντίας, AA, 1923 - 1924 σελ. 82. Ἡ παράστασις τοῦ Μονάχου, Sievecking-Hackl, Vasens. πίν. 13, αὐτὴ τοῦ Λούβρου ἀριθμ. Ε 670, CV. Louvre, I, III, DC πίν. 3, 5 καὶ 41, αὐτὴ τῆς Καβάλας, Μπακαλάκης, AE, 1938 σελ. 123 καὶ ἴσως κάπρος μεταφέρεται εἰς τὸ ὄστρακον τοῦ Ashmolean Museum, JHS 1910 σελ. 12 εἰκ. 4. Πρβλ. γενικῶς καὶ Shefton, BSA 1954 σελ. 301 κ.ἑ.

119. Lane, BSA 1933 - 4 σελ. 157. Shefton, 1954 σελ. 301 ἀριθ. 3. Clara Rhodos, III, 122, πίν. Β καὶ Shefton, ἔ.ἀ. σελ. 306 ἀριθμ. 4 καὶ 5. Διὰ τὴν κύλικα τοῦ Τάραντος μὲ τὴν γυναικείαν μορφὴν μὲ λέοντα P. Pelagatti, Annuario 1955 - 56 σελ. 43 εἰκ. 42 εἶναι ὀρθὸν ὅτι ἔχομεν τὴν Κυρήνην, πρβλ. καὶ Studniczka, Kyrene σελ. 14.

120. Παυσ. ΙΙΙ, 18, 15 μὲ σκηνὴν τῆς θήρας τοῦ Καλυδωνίου Κάπρου.

121. Εἰδικῶς πρβλ. τὴν σκηνὴν τῶν ἐπιστρεφόντων μὲ τὸν νεκρὸν συμπολεμιστὴν ἐπὶ τῶν ὤμων των εἰς τὴν κύλικα τοῦ Βερολίνου, Pfuhl, Malerei III, εἰκ. 199, Buschor, Gr. Vasenmalerei, σελ. 117 εἰκ. 85 (ἐνταῦθα Π ί ν. 89γ).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

νηγῶν μετὰ τῶν ζῴων των, ἐχρησιμοποιήθη βασικῶς εἰς τύπος (μήτρα) περιλαμβάνων δύο μορφὰς καὶ ἐπαναληφθεὶς μὲ ἐλαφρὰς τροποποιήσεις εἰς τὰς λεπτομερείας. Ἀρκεῖ ἑπομένως ἡ ἐξέτασις τῶν δύο μορφῶν, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἐντελῶς ὁμοιαι μὲ τὰς δύο ἄλλας, καὶ ἡ ἐπισκόπησις τῶν μικροδιαφορῶν διὰ νὰ ἐξαντληθῇ τὸ περιεχόμενον τῆς παραστάσεως τοῦ λαιμοῦ. Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς ἔχομεν οὐσιαστικῶς τὰς μορφὰς δύο κυνηγῶν μεταφερόντων τὰ θηρευθέντα ζῷα των, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ ἕνας μεταφέρει λέοντα καὶ ἔλαφον, ὁ ἕτερος κάπρον καὶ αἴγαγρον. Μίαν βασικὴν διαφοροποίησιν μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν κυνηγῶν, ἐκτὸς τῶν ζῴων τὰ ὁποῖα μεταφέρονται, ἔχομεν καὶ διὰ μερικῶν χαρακτηριστικῶν λεπτομερειῶν, ὅπως εἰς τὸ ὅτι ὁ ἕνας μόνον φέρει τόξον καὶ κρατεῖ κατὰ διάφορον τρόπον ἀπὸ τὸν ἄλλον τὸ δόρυ, ἐνῷ παραλλήλως καὶ εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ χιτῶνος τῶν δύο μορφῶν παρατηροῦνται διαφοραί. Εἰδικῶς εἰς τὴν διακόσμησιν τοῦ ἄνω μέρους τοῦ χιτῶνος πρέπει νὰ σημειωθῇ, ὡς ἐλέχθη ἤδη, ὅτι παρατηροῦνται διαφοραὶ καὶ μεταξὺ τῶν αὐτῶν μορφῶν, δηλαδὴ τῆς ἐπαναλαμβανομένης διὰ δευτέραν φοράν, μὲ λέοντα καὶ ἔλαφον μορφῆς. Δέν γνωρίζω ἐὰν ἡ διαφοροποίησις, κυρίως εἰς τὸν ὁπλισμὸν τῶν δύο μὲ τὰ διάφορα ζῷα μορφῶν κυνηγῶν, ἐπιδιώκει νὰ δηλώσῃ ὅτι ἡ παράστασις ἀναφέρεται εἰς δύο μορφάς, μᾶς δίδει δύο κυνηγούς, δυναμένους νὰ συσχετισθοῦν μὲ τοὺς δύο ἀνδρικοὺς τάφους, μεταξὺ τῶν ὁποίων κυρίως εὑρίσκετο ὁ ἀμφορεύς, ἢ ὀφείλεται εἰς τὴν ἁπλῆν τάσιν πλουτισμοῦ τῆς παραστάσεως. Τὸ γεγονὸς πάντως, ὅτι ὁ τεχνίτης ὄχι μόνον διὰ τῶν ζῴων, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλων στοιχείων, ὅπως τοῦ ὁπλισμοῦ καὶ τῆς στολῆς, ἔστω εἰς λεπτομερειακὰ χαρακτηριστικά, σαφῶς τονίζει δύο διαφόρους τύπους κυνηγῶν, δὲν δύναμαι νὰ τὸ δεχθῶ ὡς τυχαῖον. Θεωρῶ ὡς πιθανώτερον ὅτι δι' αὐτοῦ ἀποβλέπει ὁ τεχνίτης εἰς τὴν συσχέτισιν τῆς κοσμήσεως τοῦ λαιμοῦ μὲ τοὺς νεκροὺς τῶν τάφων καὶ ἑπομένως οἱ δύο τύποι κυνηγῶν ἀναφέρονται εἰς αὐτούς. Τῆς ἐλλιποῦς πρώτης ὁμάδος, ἀμέσως μετὰ τὴν λαβὴν ἀριστερὰ (Πίν. 90), σῴζεται μόνον τὸ ἓν τῶν φερομένων ζῴων καὶ ὁ ἐν προβολῇ ἀριστερὸς ποὺς τοῦ κυνηγοῦ, ὅπως καὶ ἡ κρατοῦσα ἀπὸ τῶν κεράτων τὸν αἴγαγρον ἀριστερὰ χείρ [122]. Ἡ παράστασις ἑπομένως ἀρχίζει οὐσιαστικῶς μὲ τὴν ἑπομένην πλήρη ὁμάδα, τὸν φέροντα λέοντα καὶ ἔλαφον κυνηγόν, ἐνῷ καὶ τῆς ἐλλιποῦς πρώτης, τὰ ἀπουσιάζοντα τμήματα ἀποκαθίστανται ἐκ τῆς ὁμοίας μεσαίας ὁμάδος, ἡ ὁποία ἐκτὸς τῆς κεφαλῆς τοῦ κυνηγοῦ σῴζεται καλῶς.

Εἰς τὴν πρώτην ἀπὸ ἀριστερῶν πλήρη ὁμάδα (Πίν. 90 καὶ Σχεδ. 4) ὁ κυνηγὸς εἰκονίζεται κινούμενος ἠρέμως πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ φέρων ἐπὶ τῶν ὤμων του ὁριζόντιον μακρὺ ξύλον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου εἶναι ἀνηρτημένα δύο ζῷα, τὸ ἓν ἐκ τῶν ὀπισθίων ποδῶν καὶ τὸ ἕτερον ἐκ τοῦ λαιμοῦ. Διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ τὸ ἓν τῶν ζῴων, ἡ ἔλαφος, εὑρίσκεται ὄπισθεν, τὸ δὲ ἕτερον, ὁ λέων, παρουσιάζεται ἔμπροσθεν τοῦ κυνηγοῦ. Αὐτὸς κινεῖται ἐλευθέρως, χωρὶς νὰ τονίζεται ἰδιαιτέρως καὶ νὰ γίνεται ὁρατὴ ἡ αἴσθησις τοῦ βάρους τῶν μεταφερομένων ζῴων, τὰ ὁποῖα δίδουν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι κατὰ τὴν μεταφορὰν των αἰωροῦνται. Τὸ διὰ τῶν ποδῶν καὶ μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ κάτω εἰς τὸ ξύλον δεμένον ζῷον, διὰ τὴν βραχεῖαν οὐράν, τὰ μακρὰ ὦτα καὶ τὸ δυνατὸν μακρὺ σῶμα εἶναι

122. Σχεδὸν ἀνάλογον τρόπον ἀπεικονίσεως μόνον μέρους τῆς ἀνθρωπίνης μορφῆς ἔχομεν εἰς τὴν μὲ τὸν μεταφερόμενον νεκρὸν συμπολεμιστὴν των κύλικα τοῦ Βερολίνου. Buschor, Gr. Vasenmalerei σελ. 117 εἰκ. 85. Ἀποδίδεται μόνον ὁ ἀριστερὸς ποὺς καὶ οἱ πόδες τοῦ νεκροῦ, ἐνῷ εἰς τὴν ἄλλην ἀποσπασματικὴν μορφὴν δεξιὰ εὑρίσκεται μόνον ὁ δεξιὸς καὶ μέρος τοῦ σώματος, ὅπως καὶ ἡ κεφαλὴ τοῦ μεταφερομένου νεκροῦ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

θηλεία ἔλαφος ἢ δορκάς, ἐνῷ τὸ διὰ τοῦ λαιμοῦ φερόμενον καὶ συγκρατούμενον διὰ τῆς χαίτης ἔμπροσθεν ζῷον εἶναι λέων. Πρέπει νὰ φαντασθῶμεν ὅτι καὶ αὐτὸς εἶναι προσηρτημένος ἐπὶ τοῦ ὁριζοντίου ξύλου ἀπὸ τὸν λαιμόν, ὅπως ἀκριβῶς εἶναι εἰς τὴν ἄλλην ὁμάδα ὁ αἴγαγρος, ἂν καὶ δὲν διακρίνεται τὸ σχοινίον, ἴσως ἐπειδὴ ὁ τεχνίτης τὸ θεωρεῖ καλυπτόμενον ὑπὸ τῆς πλουσίας χαίτης τοῦ ζῴου. Παραλλήλως, ὅμως, φαίνεται, ὅτι συγκρατεῖται καὶ διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς τοῦ κυνηγοῦ καὶ ἀπὸ τὴν χαίτην, ἴσως διὰ νὰ μοιρασθῇ τὸ βάρος. Διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ ὁ τεχνίτης ἐπεδίωξε καὶ ἐπέτυχε νὰ δώσῃ τὴν ἐντύπωσιν τῆς ἐξισορροπήσεως τοῦ βάρους τῶν δύο ζῴων, ὅπως γίνεται καὶ σήμερον εἰς τὰς περιπτώσεις μεταφορῶν διά τοῦ ἰδίου μέσου, κυρίως ὑπὸ τῶν μεταφερόντων εἰς δοχεῖα γάλα βοσκῶν, οἱ ὁποῖοι κρατοῦν καὶ διὰ τῆς χειρὸς τὸ πρὸ αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ξύλου φερόμενον δοχεῖον. Πρόκειται δηλαδὴ καὶ εἰς τὴν παράστασιν μὲ τὴν εἰς τὴν χαίτην τοποθέτησιν τῆς χειρός, ὄχι περὶ ἐπινοήσεως τοῦ τεχνίτου, ἀλλὰ περὶ παρατηρήσεως πραγματικῶν περιστατικῶν τῆς ζωῆς. Διὰ νὰ δηλωθῇ ἐπίσης τὸ μεγαλύτερον βάρος τοῦ σώματος τοῦ λέοντος, ἐν σχέσει μὲ αὐτὸ τῆς ἐλάφου, ὁ κυνηγὸς εἰκονίζεται μὲ ἐλαφρὰν κλίσιν τοῦ ὤμου πρὸς τὰ ἐμπρός.

Ἡ μορφὴ τοῦ κυνηγοῦ παρουσιάζεται μὲ τὴν κεφαλὴν καὶ τοὺς πόδας πλαγίως καὶ τὸ στῆθος κατ' ἐνώπιον, κατὰ τὸν χαρακτηριστικὸν διὰ τὴν γεωμετρικὴν καὶ ἀρχαϊκὴν ἀγγειογραφίαν τύπον, τοῦτο δὲ ὑποστηρίζεται καὶ ἀπὸ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον κρατεῖται τὸ δόρυ καὶ ἀνασηκώνεται ὁ βραχίων. Διὰ τοῦ στοιχείου αὐτοῦ εὑρίσκει καὶ μίαν ἐσωτερικὴν λογικὴν δικαιολογίαν ἡ ταυτοχρόνως πλαγία καὶ κατ' ἐνώπιον ἀπεικόνισις. Τὰ δύο μεταφερόμενα ζῷα εἶναι νεκρὰ καὶ δὲν λαμβάνει χώραν σύγκρουσις μεταξὺ τοῦ κυνηγοῦ καὶ τοῦ ἔμπροσθεν αὐτοῦ σχεδὸν ὀρθίως ἀπεικονιζομένου λέοντος, ὡς προχείρως θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποτεθῇ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀποκλείεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι, οἱ πόδες τοῦ ζῴου δὲν ἀκουμβοῦν εἰς τὸ ἔδαφος. Μία βασικὴ διαφορὰ μὲ τὸν τύπον τῶν μεταφερομένων ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους διὰ τοῦ ξύλου Κερκόπων [123] καὶ τῶν ζῴων τοῦ κυνηγοῦ τοῦ Θέρμου, εἶναι ὅτι ἐνταῦθα δὲν μεταφέρονται δεμένα ὁμοιομόρφως ἐκ τῶν ποδῶν [124], ἀλλὰ ὅτι τὸ ἓν φέρεται ἀνηρτημένον ἐκ τῶν ὀπισθίων ποδῶν, τὸ ἕτερον ὅμως ἐκ τοῦ λαιμοῦ, ἐνῷ συγκρατεῖται καὶ ἀπὸ τὴν χαίτην, καὶ εἰς τήν ἄλλην ὁμάδα ἐκ τῶν κεράτων. Τὸ θέμα τῶν Κερκόπων, ὡς ὀρθῶς ἔχει παρατηρηθῇ, προέρχεται, ὡς πρὸς τὴν μεταφοράν των διὰ τοῦ ξύλου, ἀπὸ τὸν εἰκονιστικὸν τύπον τοῦ μεταφέροντος τὰ ζῷα κυνηγοῦ [125] καὶ ἀκολουθεῖ μίαν ὀρθόδοξον καὶ χωρὶς σημαντικὰς ἀποκλίσεις παράδοσιν. Εἰς τὸν κυνηγὸν τοῦ ἀμφορέως τῆς Σπάρτης ἔχομεν εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ μίαν νέαν διαμόρφωσιν, ἡ ὁποία δὲν φαίνεται νὰ εἶναι τυχαία καὶ ἴσως δὲν εἶναι ἀρκετὸν νὰ ἀποδοθῇ μόνον εἰς μίαν προσπάθειαν πλουτισμοῦ τῶν στοιχείων τῆς παραστάσεως ὑπὸ τοῦ τεχνίτου. Εἰς μεταγενεστέρας ἀπεικονίσεις τοῦ θέματος, ὅπως εἰς τὴν οἰνοχόην τοῦ Ἀμάσιος τοῦ Βρεταννικοῦ Μουσείου [126], εἰς τὴν ὁποίαν ἐπίσης ἔχομεν κάπως προσωπικὴν διαπραγμάτευσιν τοῦ θέματος καὶ διαφοροποίησιν τῶν χαρακτηριστικῶν του, τὰ ζῷα φέρονται κρεμώμενα ἐκ τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν, ὅπως καὶ εἰς τὴν μετόπην τοῦ

123. Πρβλ. Kunze, Archaische Schildb. σελ. 118.

124. Τὰ ζῷα τοῦ κυνηγοῦ τοῦ Θέρμου εἶναι προσδεδεμένα διὰ τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν ἐπὶ τοῦ ξύλου.

125. Kunze, Archaische Schildb., σελ. 118.

126. Rumpf, Malerei, πίν. 12, 10 καὶ βιβλιογραφία σελ. 51, σημ. 1. S. Karouzou, The Amasis Painter, 1956 πίν. 15, 2 πρβλ. καὶ σελ. 10.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

Θέρμου. Εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν κυνηγῶν τῆς Σπάρτης, αἱ διαφοραὶ εἰς τὴν ἀνάρτησιν τῶν διὰ τοῦ ξύλου μεταφερομένων ζῴων, δὲν φαίνονται νὰ ὀφείλωνται εἰς τὴν τάσιν πλουτισμοῦ τοῦ θέματος ἢ τὴν διακοσμητικὴν του διαφοροποίησιν. Ἀκόμη καὶ τὸ μέγεθος τῶν ζῴων καὶ εἰδικῶς τοῦ πρὸ τοῦ κυνηγοῦ εἰκονιζομένου λέοντος, μᾶς ἐπιβάλλει νὰ ζητήσωμεν εἰς ἄλλην κατεύθυνσιν καὶ ὄχι εἰς τὸν ἀρχικὸν εἰκονιστικὸν τύπον τὴν ἀφετηρίαν τῶν διαφορῶν. Αὐτὴ δὲ φαίνεται, ὅτι εὑρίσκεται εἰς τὴν γνωριμίαν θεμάτων εἰς τὰ ὁποῖα δίδεται ὄχι ἁπλῶς ἡ μεταφορὰ τῶν θηρευθέντων ζῴων, ἀλλὰ ἡ πάλη τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν λέοντα, ἐκ τοῦ κύκλου τῶν ὁποίων προῆλθεν εἰς τὴν ἀνατολὴν ἡ σύγκρουσις ἥρωος καὶ λέοντος[127], καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν τέχνην, Ἡρακλέους καὶ λέοντος[128]. Ἡ παράστασις τοῦ μεταφερομένου σχεδὸν ὀρθίου λέοντος εἰς τὸν ἀμφορέα τῆς Σπάρτης, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἀποτελεῖ προέκτασιν τοῦ τύπου τῶν εἰκόνων, εἰς τὰς ὁποίας ἔχομεν πάλην ἀνθρώπου καὶ λέοντος καὶ φαίνεται ὡς νὰ ἤθελεν ὁ τεχνίτης νὰ συνδυάσῃ δύο σκηνάς, αὐτὴν τῆς συγκρούσεως καὶ αὐτὴν τῆς μεταφορᾶς τοῦ νικηθέντος ζῴου. Εἰς πολλά, κυρίως μετὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἀμφορέως μας, παραδείγματα, εἰκονίζεται καὶ ὁ Ἡρακλῆς κρατῶν καὶ πνίγων σχεδὸν ὄρθιον τὸν λέοντα τῆς Νεμέας[129] καὶ ἀσφαλῶς ἀπὸ τὰς προϋποθέσεις τοῦ εἰκονιστικοῦ αὐτοῦ τύπου, προέρχεται ἡ εἰδικὴ μεταφορὰ τοῦ λέοντος ὑπὸ τοῦ κυνηγοῦ τῆς Σπάρτης. Ἄλλωστε τὸ θέμα τοῦ Ἡρακλέους καὶ τοῦ λέοντος δὲν εἶναι ἄγνωστον εἰς τὴν Σπάρτην, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν παράστασιν τῆς λακωνικῆς κύλικος τῆς Σάμου[130] καὶ σχεδὸν ὄρθιος εἰκονίζεται καὶ ὁ λέων εἰς τὴν παράστασιν τῆς λακωνικῆς κύλικος τοῦ Τάραντος μὲ τὴν Κυρήνην[131]. Εἶναι ἑπομένως λογικὸν νὰ δεχθῶμεν ὡς πρὸς τοῦτο, μίαν ἐκ τῆς κατευθύνσεως αὐτῆς ἐπίδρασιν εἰς τὴν διατύπωσιν τοῦ θέματος, ἀπὸ τὸν τεχνίτην τοῦ ἀμφορέως τῆς Σπάρτης, ἡ ὁποία κατέληξεν εἰς μίαν νέαν διαφοροποίησιν. Παραλλήλως, ὁ τρόπος τῆς μεταφορᾶς ὀρθίου τοῦ ζῴου καὶ ὄχι δεμένου διὰ τῶν ὀπισθίων ἢ καὶ τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν ἐκ τοῦ ξύλου, ὁ ὁποῖος εἰσάγεται διὰ τοῦ ἀμφορέως τῆς Σπάρτης, ἴσως ἐπηρεάζεται καὶ ἀπὸ τὰ συνδεόμενα μὲ τὸν Πότνιον καὶ τὴν Ποτνίαν Θηρῶν θέματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπίσης ὁ λέων καὶ ἄλλα ζῷα μεταφέρονται κρατούμενα ἀπὸ τῆς χαίτης[132].

127. Τὸ θέμα ἔχει μακροτάτην ἱστορίαν εἰς τὴν Ἀνατολήν. Πρβλ. Moortgat, Die bildende Kunst des alten Orients 1932 σελ. 62 κ.ἑ., ἐπίσης Tammuz σελ. 9 κ.ἑ. R.M. Barnett, A Catalogue of the Nimrud Ivories 1957 σελ. 66 κ.ἑ., Dunbabin, Gnomon 1954 σελ. 444 κ.ἑ. καὶ The Greeks and their Eastern Neighbours 1957 σελ. 46 κ.ἑ.

128. Εἰς τὴν ἑλληνικὴν τέχνην τοῦ 8ου αἰῶνος τὰ παραδείγματα πάλης ἀνθρώπου καὶ λέοντος παραμένουν ὀλίγα. Kerameikos, V, I 180 ἀριθμ. 176. AA 1930, 151 εἰκ. 27. Hampe, Sagenbilder πίν. 30. Dunbabin, The Greeks and their Eastern Neighbours πίν. 1, 2. Τὸν 7ον αἰῶνα πολλαπλασιάζονται, πρβλ. Kunze, Olympische Forschungen, II, σελ. 96 σημ. 1 καὶ τοῦτο δὲν φαίνεται νὰ εἶναι ἀνεξάρτητον μὲ τὴν ἐπέκτασιν τῶν ἀνατολιζουσῶν ἐπιδράσεων. Διὰ τὴν ἐξειδίκευσιν τοῦ τύπου εἰς τὴν πάλην Ἡρακλέους καὶ λέοντος πρβλ. Schweitzer, Herakles σπορηδὸν καὶ διὰ τὰς παραστάσεις Brommer, Herakles.

129. Πολλὰ παραδείγματα εἰς τὴν συναγωγὴν τοῦ Brommer, Herakles πρβλ. τὴν παράστασιν τοῦ ἀμφορέως τοῦ Kassel, πίν. 5.

130. AA 52 (1937) σελ. 207 εἰκ. 5. Homman-Wedeking, Archaische Vasenornamente σελ. 62.

131. Pelagatti, Annuario 1955 - 56 σελ. 43 εἰκ. 42. Buschor ἐν Furtwängler-Reichhold, Vasenm. III, σελ. 212 εἰκ. 102.

132. Χαρακτηριστικῶς μία τοιαύτη μεταφορὰ τῶν ζῴων κρατουμένων ἐκ τῆς χαίτης εἰς τὴν Πότνιαν Θηρῶν τοῦ ἀγγείου François, AZ 12 (1854) πίν. 63, 7. Radet, Gybébé, σελ. 28 εἰκ. 43. Arias-Hirmer. Tausend Jahre griechischer Vasenkunst, πίν. 46. Εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὁ τύπος εἶναι πολὺ συνήθης.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

Ἡ ἐν κατατομῇ ἀπεικόνισις τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν ποδῶν τοῦ κυνηγοῦ, ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν κατ' ἐνώπιον ἀπόδοσιν τοῦ σώματος καὶ κυρίως τοῦ στήθους, παρὰ τὸ γεγονός, ὅτι εἶναι συνήθης εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ ἀμφορέως [133], ἐπιτυγχάνει νὰ τονίσῃ σαφέστερον τὴν κίνησιν τῆς μορφῆς καὶ νὰ δημιουργήσῃ τὸ κλῖμα τὸ ὁποῖον ἐπιδιώκει ὁ δημιουργός της. Εἰς τὸν κυνηγὸν ἔχομεν νέον ἄνδρα βαδίζοντα πρὸς τὰ δεξιὰ μὲ σχετικῶς μεγάλον διασκελισμόν, τοῦ ὁποίου ὅλον τὸ σῶμα δύναται νὰ λεχθῇ, ὅτι ἐκφράζει δύναμιν καὶ στερεότητα. Φορεῖ τὸν βραχὺν χιτῶνα, τὸν συνήθη εἰς τοὺς πολεμιστὰς καὶ τοὺς κυνηγοὺς [134] μὲ βραχείας ἐπίσης περιχειρίδας, ὁ ὁποῖος περισφίγγει τὸ σῶμα καὶ δίδει τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ἀποτελεῖται ἀπὸ στερεὸν κρουστὸν ὕφασμα, ἀνταποκρινόμενον εἰς ὅ,τι ἐννοοῦσε ὁ Ὅμηρος μὲ τὴν ἔννοιαν «στρεπτός» [135].

Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς ἀξίζει νὰ σημειωθῇ, ὅτι ὁ χιτὼν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι εἶναι κυριολεκτικῶς στρεπτός, δηλαδὴ πλεκτὸς καὶ ἀνάλογον κατασκευὴν τοῦ χιτῶνος ἔχομεν καὶ εἰς ἄλλα λακωνικὰ ἔργα [136].

Ἡ λεπτότης καὶ ὁ κάπως διακοσμητικὸς χαρακτὴρ τῆς ἐργασίας τοῦ ἀμφορέως διακρίνεται ἀκριβῶς εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, μὲ τὴν ἐξεζητημένην χαρὰν τῶν λεπτομερειῶν, εἰς τὰς ὁποίας διακρίνονται ἀκόμη καὶ ἡ ὕφανσις ἢ ἡ πλέξις τοῦ ὑφάσματος. Εἰς τὸ ἄνω τμῆμα τῆς ζώνης ἡ κόσμησις τοῦ χιτῶνος παρουσιάζει ρομβοειδῆ σχήματα ἐντὸς τῶν ὁποίων ὑπάρχουν τελεῖαι, ἐνῷ τὸ κάτω μέρος φέρει παρυφὴν μὲ σειρὰν μαιάνδρων καὶ τὸ κύριον πεδίον του μεγάλους ρόδακας χωριζομένους διὰ καθέτου ἐπίσης μαιάνδρου [137]. Ἄλλαι μικραὶ λεπτομέρειαι, ὅπως οἱ ἀστράγαλοι, οἱ ἀποχωρίζοντες τὴν παρυφὴν τοῦ χιτῶνος ἀπὸ τὸ ἄνω μέρος του, οἱ ὁποῖοι ἐπαναλαμβάνονται εἰς τὴν ζώνην τοῦ κυνηγοῦ ἢ τὸ κάθετον μεταξὺ τῶν ροδάκων κόσμημα, εἶναι ἐπίσης χαρακτηριστικαὶ τῆς μιμήσεως, ἴσως πραγματικῶν ὑφασμάτων. Οἱ μεγάλοι ὀκτάφυλλοι ρόδακες εὑρίσκονται εἰς τὸ κέντρον τῶν δύο πεδίων, τὰ ὁποῖα σχηματίζονται εἰς τὸ κάτω τῆς ζώνης τμῆμα τοῦ χιτῶνος διὰ τοῦ καθέτως βαίνοντος διαχωριστικοῦ μαιάνδρου καὶ κατὰ τρόπον

133. Διὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ θέματος πρβλ. G. Von Lücken, Archaische griechische Vasenmalerei und Plastik, AM 44 (1919) σελ. 142 κ.ἑ. ἄλλωστε εὑρίσκεται καὶ εἰς τὴν μινωϊκὴν τέχνην, H. Th. Bossert, Alt-Kreta 186 α καὶ εἰς τὴν ἀνατολικὴν A. Moortgat, Die bildende Kunst des alten Orients πίν. 53, D. G. Hogarth, Hittite Seals σελ. 68 εἰκ. 71. Ὁ μεικτὸς αὐτὸς τρόπος ἀπεικονίσεως, ὁ ὁποῖος εὑρίσκεται ἤδη εἰς τὴν γεωμετρικὴν ἀγγειογραφίαν, φαίνεται ὅτι ἔχει τὴν καταγωγήν του εἰς τὴν μινωϊκὴν τέχνην καὶ συνδέεται μὲ τεχνικὰς ἀρχικῶς ἀνάγκας.

134. Bieber, Entwicklungsgeschichte der griechischen Tracht, σελ. 23 καὶ Griechische Kleidung σελ. 21· εἰς τὸν Ὅμηρον ἤδη ἀναφέρεται ὁ βραχὺς χιτὼν Ὀδ. 1, 437. 8, 134. 19, 450. 21, 289, ἐνῷ οἱ Ἴωνες καλοῦνται *ἑλκεχίτωνες* Ἰλ. XXIII, 685. Πρβλ. ἐπίσης Studniczka, Beiträge zur Geschichte der altgriechischen Tracht σπορηδόν.

135. Ἰλιάδ. V, 113. XXI, 31.

136. Εἰς τοὺς κωμαστὰς τῆς κύλικος τῆς Φλωρεντίας Shefton, BSA 1954, πίν. 54, ὅπως καὶ εἰς παραστάσεις ἐκ τῆς Ὀρθίας Orthia πίν. 98, 1. 102, 2. 106, 1. 107, 1. Ἀναλόγους γραμμὰς ποὺ ὑποδεικνύουν ἴσως πλέξιν ἔχομεν καὶ εἰς πολλὰ ἀπὸ τὰ μικρὰ μολύβδινα τῆς Ὀρθίας πρβλ. Orthia πίν. 190 ἢ 195. Τὸν αὐτὸν ἀκριβῶς τρόπον ἔχομεν καὶ εἰς τὸν κυνηγὸν τοῦ Θέρμου.

137. Πρόκειται περὶ ὀκταφύλλων ροδάκων, οἱ ὁποῖοι εἰς τὸ μέσον ἔχουν μικρὸν κύκλον. Οἱ ὀκτάφυλλοι ρόδακες εὑρίσκονται τόσον εἰς τὴν ἀνατολικὴν ὅσον καὶ εἰς τὴν μυκηναϊκὴν τέχνην· F. H. Marshall, Greek Jewellery πίν. II, 112. Reichel, Griechische Goldreliefs πίν. 19 εἰκ. 67γ, πίν. 23, εἰκ. 73. Εἰς τὸ Σχεδ. 4 διακρίνεται ὅτι τὸ κάθετον μεταξὺ τῶν ροδάκων πλέγμα δὲν εἶναι ἀκριβῶς μαίανδρος ἀλλὰ τετράγωνα μεταξὺ γραμμῶν.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

ὥστε ὁ ἕνας νὰ συμπίπτῃ μὲ τὴν θέσιν τοῦ γλουτοῦ, ὅπως ἀκριβῶς καὶ εἰς πλῆθος ἄλλων ἀρχαϊκῶν παραστάσεων[138], μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ εἰς τὸν κυνηγὸν τοῦ Θέρμου[139] καὶ αὐτὸν τοῦ Ἀμάσιος[140]. Διὰ τὸν ρόδακα θὰ ἠδύνατο ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ λεχθῇ, ὅτι ἀπαντᾶται εἰς ὅλας τὰς κατηγορίας τῶν ἔργων τῆς λακωνικῆς τέχνης καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὰ ἐξ ὅλων τῶν λακωνικῶν ἱερῶν προερχόμενα μολύβδινα εἰδώλια[141] καὶ ἐπομένως δὲν εἶναι κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἀμφορέως κάτι νέον ἢ ἄγνωστον. Ἡ δυσκολία εἶναι εἰς τὴν διακρίβωσιν τοῦ νοήματός του καὶ τοῦ εἰδικοῦ λόγου τῆς χρησιμοποιήσεώς του, τόσον εἰς τὸν γλουτόν, ὅσον καὶ εἰς τὰ ἀναθήματα τῶν ἱερῶν καὶ τὴν κόσμησιν τῶν ἀσπίδων τῶν μολυβδίνων εἰδωλίων τῆς Ὀρθίας[142].

Ἡ θέσις τοῦ ρόδακος πάντως καὶ εἰς τὸν Σουμεριοβαβυλωνιακὸν[143] καὶ τὸν Αἰγυπτιακὸν πολιτισμόν[144], συνδέεται μὲ εἰδικὰς λατρείας, ὅπως καὶ ἡ ἐπιβίωσίς του καὶ εἰς τὴν χριστιανικὴν τέχνην[145], τοῦτο δὲ φαίνεται ὅτι ἀποκλείει κατ' ἀρχὴν τὴν μόνον διακοσμη-

138. Παραδείγματα ἔχουν συγκεντρωθῆ παλαιότερον ὑπὸ τοῦ X. Καρούζου, πρβλ. Chr. Karouzos, Eine Naxische Amphora, JdI 57 (1937) σελ. 184 - 185 καὶ αὐξάνονται συνεχῶς. Beazley, Development 1951 σελ. 8 - 9. Μυλωνᾶ, Πρωτοαττικὸς Ἀμφορεὺς σελ. 41, Σ. Καρούζου, Ἀγγεῖα Ἀναγυροῦντος σ. 106, 2. Διὰ τὴν σημασίαν τοῦ ρόδακος, πρβλ. κατωτέρω σημ. 141 - 146.

139. Rumpf, Malerei πίν. 8, 2, Matz πίν. 158· μὲ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν ὁ ρόδαξ παρουσιάζεται καὶ εἰς τὴν μετόπην τοῦ Περσέως, Matz πίν. 157.

140. S. Karouzou, The Amasis Painter 1956 πίν. 15, 2.

141. Συνηθέστερον παρουσιάζεται ὁ ρόδαξ νὰ κατέχῃ τὸ μέσον τῆς ἀσπίδος· πρβλ. κατ' ἐπιλογὴν Orthia πίν. 183, 1 - 2, 5, 10, 11 - 12· πίν. 191, 1 - 6, 11 - 12· πίν. 198, 1· πίν. 200, 10, ὅπως καὶ ἀνεξάρτητα εἰς κοσμήματα πίν. 186, 11, 13· πίν. 200, 23· 180, 12 - 13.

142. Δὲν ἀποκλείεται εἰς τὰς ἀσπίδας νὰ ἔχῃ καὶ καθαρῶς διακοσμητικὸν ρόλον, ἐπειδὴ ἀναπτύσσεται ὁμοιομόρφως ἐκ τοῦ κέντρου καὶ ἀποτελεῖ τρόπον τινὰ ἰδεῶδες μέσον διὰ τὴν κάλυψιν μιᾶς κυκλικῆς ἐπιφανείας, ἀλλὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἀπαντᾶται καὶ εἰς ἄλλους συνδυασμοὺς δὲν ἐπιτρέπει νὰ δεχθῶμεν μόνον τὴν ἐξωτερικὴν αὐτὴν ἐξήγησιν.

143. Ἀτυχῶς λείπει διὰ τὴν ἑλληνικὴν τέχνην μία μονογραφικὴ διαπραγμάτευσις τοῦ θέματος καὶ τῶν εἰδικῶν συνδέσεων τὰς ὁποίας ἴσως παρουσιάζῃ. Γενικῶς πρβλ. V. Streng, Das Rosettenmotiv in der Kunst und Kulturgeschichte 1918 κυρίως σελ. 38 κ.ἑ. Διὰ τὸν ρόδακα εἰς τὴν Σουμεροβαβυλωνιακὴν περιοχὴν πρβλ. Van Buren, The Rosette in Mesopotamian Art, Zeitschr. f. Assyriologie 45 (1939), Barnett, The Nimrud Ivories σελ. 90, συνδέεται ἰδιαιτέρως μὲ τὰς λατρείας τῆς Innina-Istar καὶ θεωρεῖται σύμβολόν της. Εἰς τὸ Carchemisch εὑρίσκεται ἐπίσης εἰς τὸ ἔνδυμα τῆς Θεᾶς, ἡ ὁποία ἑρμηνεύεται ὡς ἡ Kubaba, πρβλ. Carchemisch, III, πίν. 64 α - γ καὶ εἶναι μία παράλληλος μὲ τὴν Ἰστάρ, θεότης. Εἰς τοὺς Χεταίους συνδέεται μὲ τὰς ἡλιακὰς θεότητας καὶ θεωρεῖται σύμβολον τοῦ Ἡλίου. E. Meyer, Reich und Kultur der Chettiter σελ. 30 εἰκ. 14. Bossert, Alt-Anatolien 953. W. H. Ward, Seals Cylinders of Western Asia, 411, 1310. Malten, JdI 43 (1928) σελ. 126 εἰκ. 61.

144. Εἰς τὴν Αἴγυπτον ἔχει ἐπίσης μεγάλην διάδοσιν καὶ παλαιότερον εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν ἐτοποθετεῖτο ἡ καταγωγή του. M. H. Gooyear, The Grammar of the Lotus σελ. 99 κ.ἑ. σελ. 149 κ.ἑ. Εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ εἰς τὴν παράστασιν τῶν Κρητῶν τοῦ τάφου τοῦ Τουθμώσιος ἔχομεν καὶ τὸν ρόδακα μὲ διαμόρφωσιν ἄστρου, Evans, Palace of Minos II, 534, 648, 737, εἰκ. 470. Malten, JdI 43 (1928) σελ. 127 εἰκ. 63, ὅπως καὶ εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ ταύρου τῶν Μυκηνῶν, JdI 26 (1911) σελ. 128 εἰκ. 66. Εἰς τὰς παραστάσεις ροδάκων τῶν ἀσπίδων τῶν μολυβδίνων εἰδωλίων τῆς Ὀρθίας παρουσιάζεται ἐπίσης ὁ εἰς τύπον ἀστέρος Orthia πίν. 183, 1, 12, πίν. 191, 6, χωρὶς νὰ δύναται νὰ λεχθῇ ἐὰν πρόκειται περὶ ἐπιβιώσεως τοῦ μινωϊκοῦ ἢ νέας ἐπιστροφῆς ἐκ τῆς ἀνατολῆς καὶ μὲ ποῖον νόημα.

145. Δὲν ἔχει ἀκόμη ἐπαρκῶς ἑρμηνευθῆ ἡ παρουσία τοῦ ρόδακος κυρίως εἰς τοὺς γοτθικοὺς ναούς, ὅπου κατέχει κυρίαρχον θέσιν κυρίως εἰς τὴν ἄνωθεν τῆς δυτικῆς κεντρικῆς πύλης θέσιν. Πρβλ. Hans Jantzen, Die Gotik des Abendlandes σελ. 39. Ὁ H. Sedlmeyr, Die Entstehung der Kathedrale, τὸ θεωρεῖ σύμβολον τοῦ Χριστοῦ, ἄλλοι δὲ τὸ συνδέουν μὲ τὴν Παναγίαν, ἄποψις ἡ ὁποία ἔχει μεγαλυτέραν πιθανοφάνειαν.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

τικὴν παρουσίαν του καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν τέχνην, ὅπου ὄχι μόνον εἰς τὴν ἐνδυμασίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ γυμνόν σῶμα [146] γράφεται. Ὁ χιτὼν εἶναι πολὺ στενῶς ἐζωσμένος καὶ τοῦτο ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν δημιουργίαν εἰς τὸ ἔμπροσθεν μέρος τοῦ κυνηγοῦ μεγάλου κόλπου, πίπτοντος εἰς ὠοειδὲς σχῆμα καὶ σχηματίζοντος τρόπον τινὰ σάκκον. Πρόκειται περὶ ἐξαιρετικῶς σπανίου σχηματισμοῦ τοῦ κόλπου, ὁ ὁποῖος εὑρίσκεται καὶ εἰς ἄλλα λακωνικὰ ἔργα, ὅπως εἰς τὴν παράστασιν τῆς κύλικος τῆς Φλωρεντίας [147] μὲ τοὺς κωμαστὰς καὶ ἴσως εἰς μερικὰς μορφὰς τῶν ἐλεφαντοστῶν τῆς Ὀρθίας [148] καὶ εἰς τὸ ὀπίσθιον μέρος τοῦ χαλκίνου πολεμιστοῦ τῆς Ὀλυμπίας [149], ἂν καὶ ὄχι μὲ τόσον χαρακτηριστικὸν τρόπον. Μερικὰ ἄλλα παραδείγματα, ἀναλόγου πτώσεως τοῦ κόλπου, προέρχονται ἀναμφιβόλως ἀπὸ τὴν μικρασιατικὴν περιοχὴν καὶ συνδέονται σαφῶς μὲ ἰωνικὰς ἐπιδράσεις, μὲ τυπικὸν δεῖγμα τὸν ἐπίσης κυνηγὸν τοῦ ἐπιτυμβίου μνημείου τοῦ Isinda Belenkli [150]. Πάντως τὸ παλαιότερον παράδειγμα τοῦ τύπου αὐτοῦ εἰς τὴν ἑλληνικὴν τέχνην φαίνεται ὅτι εἶναι, ὅσον τοὐλάχιστον γνωρίζω, αὐτὸ τῶν κυνηγῶν τῆς Σπάρτης, χωρὶς νὰ ἀποκλείεται ἡ ἀρχικὴ καταγωγὴ τοῦ θέματος νὰ συνδέεται μὲ τὴν Ἰωνίαν.

Εἰς τὸ σύνολόν του ὁ χιτὼν ὁμοιάζει μὲ τὸν χιτῶνα τοῦ κυνηγοῦ τοῦ Θέρμου, εἰς τὰς διαφόρους δὲ λεπτομερείας του εὑρίσκει ἀνάλογα παραδείγματα εἰς τὴν λακωνικὴν τέχνην, ὅπως εἰς τὴν διακόσμησιν τῆς παρυφῆς μὲ μαίανδρον, τὸν ὁποῖον ἔχομεν ἀκριβῶς μὲ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ εἰς τὸν χάλκινον πολεμιστὴν τοῦ ἱεροῦ τοῦ Κορύθου Ἀπόλλωνος [151]. Ἡ ἰδιαιτέρα αὐτὴ κόσμησις τῆς παρυφῆς τοῦ χιτῶνος, ἡ ὁποία εἰς τὸν δεύτερον τῶν κυνηγῶν ἀποτελεῖται ἀπὸ γλωσσοειδὲς κόσμημα, εἶναι συνήθης καὶ εἰς τὰ χάλκινα, ὅπως εἰς τὸν χάλκινον πολεμιστὴν τῆς Δωδώνης [152], μὲ τὴν τρέχουσαν σπεῖ-

146. Εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦ X. Καρούζου, JdI 1937 σελ. 184, μήπως οἱ ρόδακες ἐπὶ τοῦ γλουτοῦ τῶν ἀνδρικῶν μορφῶν πρέπει νὰ ἑρμηνευθοῦν ὡς πραγματικὴ στίξις τοῦ σώματος, ἐπιτρέπει μίαν θετικὴν ἀπάντησιν μία ἐκ τῶν ἐπὶ ἐλεφαντοστοῦ παραστάσεων τῆς Ὀρθίας Orthia πίν. 108, ὅπου ὁ ἐπὶ τῆς γυμνῆς χειρὸς ἀπεικονιζόμενος ρόδαξ δίδει σαφῶς τὴν ἐντύπωσιν στίξεως. Περὶ τοῦ νοήματος τῶν ροδάκων εἰς τὰς ἐπιτυμβίους στήλας διαβλέπει ὁ Moebius, Ornamente att. Grabstelen σελ. 26 καὶ AA, 1941 σελ. 23 κ.ἑ., συμβολικὸν περιεχόμενον καὶ ἐπὶ τοῦ θέματος ἐπανέρχεται ὁ Luschey, Schweitzer Beiträge σελ. 243 κ.ἑ. Συμβολικὸν περιεχόμενον ἀποδίδει εἰς τὸν ρόδακα τῶν βοιωτικῶν ταφικῶν στηλῶν καὶ ὁ G. Elderkin, AJA 39 (1935) σελ. 518 κ.ἑ. καὶ θεωρεῖ ὅτι ἔχει ταφικὸν χαρακτῆρα, ὅπως εἰδικὴν ταφικὴν σημασίαν πιστεύει ὅτι ἔχουν οἱ μυκηναϊκοὶ ρόδακες εἰς τοὺς τοίχους τῶν θολωτῶν τάφων τῶν Μυκηνῶν καὶ τοῦ Ὀρχομενοῦ, ἂν καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν Μυκηνῶν οἱ ρόδακες θὰ ἠδύναντο νὰ θεωρηθοῦν καὶ σύμβολα τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν ἀστέρων.

147. Εἰς τὸν τρίτον τῶν κωμαστῶν τῆς κύλικος τῆς Φλωρεντίας Shefton, BSA, 1954 πίν. 54α.

148. Ἴσως εἰς τὸν πολεμιστὴν Orthia πίν. 99,3 καὶ εἰς τὸν κυνηγὸν Orthia πίν. 103, 2, ὅπου μάλιστα ἡ παρυφὴ τοῦ χιτῶνος ἔχει ὅμοιον μαιανδροειδὲς κόσμημα, ὅπως ὁ κυνηγὸς τοῦ ἀμφορέως καὶ ἡ παρουσία τοῦ κυνὸς ἀποδεικνύει ὅτι πρόκειται περὶ κυνηγοῦ.

149. Kunze, VII, Olympia Bericht πίν. 74.

150. Ὁ G. Mendel, Catal. d. Sculp. mus. imper. Ottoman I, σελ. 274, ὅπως καὶ ὁ Poulsen, Orient σελ. 152, εἶχον θεωρήσει γυμνὸν τὸν κυνηγὸν αὐτόν. Akurgal, Griechische Reliefs des VI. Jahrh. aus Lykien σελ. 77 εἰκ. 11 καὶ πίν. 10 καὶ 11, ἐπίσης σελ. 82 εἰκ. 12. Bieber, Entwicklungsg. d. gr. Tracht σελ. 20· τὸν αὐτὸν ἀκριβῶς σχηματισμὸν τοῦ κόλπου ἔχει καὶ ἡ μορφὴ τοῦ χαλκίνου ἀναγλύφου τῆς Perugia, Ant. Denkm. II, πίν. 15,4 πρβλ. Lamb, Greek and Roman Bronzes, σελ. 123. Petersen, RM 1894 σελ. 253.

151. Α.Δ. 2 (1916) σελ. 106 πίν. A. Langlotz, Bildhauerschulen πίν. 50β. V. Müller, Arch. Plastik εἰκ. 52. Ch. Zervos, L'art en Grèce εἰκ. 228. Τὸ αὐτὸ μαιανδροειδὲς κόσμημα καὶ εἰς τὴν παρυφὴν τοῦ κυνηγοῦ ἐπὶ ἐλεφαντοστοῦ τῆς Ὀρθίας, Orthia πίν. 103, 2, τὸ ὁποῖον ἀνήκει κατὰ τὴν χρονολόγησιν τῶν ἀνασκαφέων εἰς τοὺς πρὸ τοῦ 600 χρόνους, Orthia σελ. 211 - 212.

152. ΠΑΕ, 1930 σελ. 64 πίν. 2.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

ραν, καὶ εἰς τὰς περισσοτέρας τῶν ἀγγειογραφιῶν. Ἂν ἐξαιρέσῃ κανεὶς τὰ χάλκινα ἀγαλμάτια τῶν πολεμιστῶν, οἱ ὁποῖοι φοροῦν ἀπ' εὐθείας τὸν θώρακα ἄνευ χιτῶνος[153], εἰς τὰ ἄλλα γίνεται πάντοτε μία ἀπόπειρα κοσμήσεώς του καὶ διακρίσεως τῆς παρυφῆς του. Ὁ φερόμενος ὑπὸ τοῦ κυνηγοῦ βραχὺς χιτών, εἶναι συνήθης εἰς τὴν Σπάρτην εἰς τοὺς πολεμιστὰς καὶ τοὺς κυνηγούς, ὅπως καὶ εἰς τὰς μορφὰς τῶν σχετιζομένων μὲ τὴν ἀνατολικὴν τέχνην ἐλεφαντοστῶν[154] καὶ ἀνταποκρίνεται καὶ εἰς τοὺς κλασσικοὺς χρόνους καλύτερον εἰς τὴν ζωὴν τοῦ στρατοπέδου καὶ τοῦ πολέμου. Ἴσως, ὁ εἰδικὸς τρόπος πτώσεως εἰς κόλπον τοῦ χιτῶνος ἔμπροσθεν καὶ ὁ πλοῦτος τῆς κοσμήσεώς του συνδέεται μὲ ἰωνικὰ πρότυπα, τὰ ὁποῖα διὰ τῆς κυκλαδικῆς καὶ κορινθιακῆς τέχνης ἔφθασαν μέχρι τῆς Σπάρτης. Ἄλλωστε, ἡ γνωριμία μερικῶν ἐκ τῶν χρησιμοποιουμένων εἰς τοὺς χιτῶνας διακοσμητικῶν θεμάτων εἶναι σχεδὸν βέβαιον, ὅτι θὰ ἦτο εὔκολον νὰ γίνῃ διὰ τῶν ἰδίων τῶν ὑφασμάτων, τὰ ὁποῖα μετεφέροντο ἀπὸ τῆς μιᾶς περιοχῆς εἰς τὴν ἄλλην[155]. Τὸ γεγονὸς μάλιστα, ὅτι ὁ τρόπος παρουσιάσεως τοῦ ὑφάσματος τοῦ κυνηγοῦ εἰς τὸν ἀμφορέα ἐνθυμίζει μερικὰ ἐκ τῶν παλαιοτέρων ἐλεφαντοστῶν τῆς Ὀρθίας[156], ἀποτελεῖ μίαν ἔνδειξιν τῶν διαφόρων τρόπων μὲ τοὺς ὁποίους θὰ ἦσαν δυναταὶ αἱ ἀλληλοεπιδράσεις καὶ ἡ μεταφορὰ θεμάτων ἀπὸ τόπου εἰς τόπον. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς εἶναι πιθανόν, ὅτι τὰ θέματα τῆς διακοσμήσεως θὰ ἐταξίδευον συνηθέστερον διὰ τῶν ἰδίων τῶν ὑφασμάτων, παρὰ δι' ἔργων τέχνης ἢ εἰδικῶν μέσων.

Εἰς τὴν σαφῶς διακοσμητικὴν καὶ μὲ ἰδιαιτέραν προτίμησιν πρὸς τὰς λεπτομερείας τάσιν τῆς ἀπεικονίσεως τοῦ χιτῶνος, ἔρχεται νὰ ἀποτελέσῃ ἕνα ἀντίλογον τὸ σῶμα τοῦ κυνηγοῦ μὲ τὴν ὀργανικήν του σαφήνειαν, τὰς καθαρὰς γραμμὰς καὶ τὸν τονισμὸν τοῦ οὐσιαστικοῦ. Παρὰ τὸ γεγονός, ὅτι δίδεται ἐν κατατομῇ, ὅπως ἐπιβάλλεται ἀπὸ τὸν χαρακτῆρα τῆς ἐπιφανείας διὰ τὴν ὁποίαν προορίζεται καὶ μὲ τὸν ἕνα πόδα ἐν προβολῇ, ἡ μορφὴ τοῦ κυνηγοῦ παρουσιάζεται εἰς τὸ σύνολόν της ὡς μία πλήρης καὶ κλειστὴ ἑνότης. Ἡ ἑνότης αὐτὴ τονίζεται καὶ ἀπὸ τὸν τρόπον συνδέσεως τῆς μορφῆς μὲ τὰ φερόμενα ζῷα καὶ τὸν σχηματισμὸν ἑνὸς τετραγώνου εἰς τὸν κεντρικὸν ἄξονα τοῦ ὁποίου τὸ σῶμα τοῦ κυνηγοῦ συγκεντρώνει καὶ ὁλοκληρώνει τὰς ἐντάσεις, αἱ ὁποῖαι κατέχουν τὸ σύνολον. Ἡ θέσις τῶν διαφόρων μελῶν τῆς μορφῆς τοῦ κυνηγοῦ, ὅπως καὶ ἡ βασικὴ ὀργανωτικὴ ἀρχὴ τοῦ σώματος, προσανατολίζεται εἰς τὸ νὰ γίνεται αὐτὸ φορεὺς τῶν συναντωμένων δυνάμεων καὶ ἀντιστάσεων. Ἀποτέλεσμα τῶν συνθετικῶν αὐτῶν χαρακτηριστικῶν, εἶναι νὰ ἐξαίρεται ἡ μορφὴ τοῦ κυνηγοῦ καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς. Τὸ σῶμα του εἶναι ἰσχυρόν, χωρὶς νὰ εἶναι βαρύ, μὲ ἀναλογίας ὀλίγον ἐλαφροτέρας ἀπὸ

153. Εἰς τὰς περισσοτέρας περιπτώσεις τῶν χαλκίνων ἀγαλματίων πολεμιστῶν τοῦ λακωνικοῦ ἐργαστηρίου, οἱ ὁπλῖται φέρουν τὸν θώρακα ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ σώματος ἄνευ χιτῶνος, εἶναι δὲ κυριολεκτικῶς χαλκοχίτωνες, ἀφοῦ ὁ θώραξ ἔχει τὴν θέσιν τοῦ χιτῶνος. Προχείρως ἀναφέρω μερικὰ παραδείγματα AM 3 (1878) πίν. 1. BCH 53 (1929) σελ. 110 εἰκ. 6, σελ. 111 εἰκ. 8, σελ. 113 εἰκ. 9. BSA 40 - 41 (1939 - 40) σελ. 83 εἰκ. 1 - 2. AJA 59 (1955) πίν. 93, 1 καὶ 3. Mus. Helv. 16 (1959) σελ. 252 εἰκ. 1 - 4. Chr. Zervos, L'art en Grèce εἰκ. 225 - 227. Ἐπίσης οἱ ὁπλῖται τοῦ κρατῆρος τοῦ Vix, Trésor, πίν. 10.

154. Orthia, πίν. 92, 1, πίν. 103, 2, ὅπως καὶ τὸν περίεργον καὶ ὁμοιάζοντα μὲ ἔνδυμα λουτροῦ χιτῶνα πίν. 94 καὶ 95, 97, 2 καὶ 3, 105 καὶ 106. 107, 2 καὶ 108. Διὰ τὴν σχέσιν μὲ τὴν Ἀνατολὴν Dunbabin, The Greeks σελ. 30.

155. Barnett, The Aegean and the Near East σελ. 229. Dunbabin, The Greeks σελ. 40. Χ. Καρδαρᾶ, Ροδιακὴ Ἀγγειογραφία σελ. 135.

156. Orthia πίν. 93,1, πίν. 106, 1, πίν. 107, 1.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

αὐτὰς τοῦ γνωστοῦ ἀμφιγλύφου τῆς Σπάρτης [157] καὶ ἐγγύτατα αὐτῶν τῶν ἀρχαϊκῶν Διοσκούρων [158]. Τὸ σῶμα φαίνεται ὅτι ἀποκτᾷ βάρος ἀπὸ τὴν διαστολὴν τῶν ποδῶν καὶ ἀπὸ τὸν τετράγωνον σχηματισμὸν τοῦ κορμοῦ, ἀλλὰ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ἐνισχύουν ταυτοχρόνως τὴν ἐντύπωσιν δυνάμεως καὶ ρώμης, τὴν ὁποίαν τονίζει τὸ σύνολον. Πρὸς τὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν μᾶς φέρουν αἱ παρὰ τὸν χιτῶνα καθαρῶς διαγραφόμεναι γραμμαὶ τοῦ σώματος, ὅπως καὶ αἱ μικραὶ λεπτομέρειαι τῶν γυμνῶν μελῶν τῆς μορφῆς. Ἡ βαρεῖα σχετικῶς κεφαλὴ φέρεται διὰ τοῦ βραχέος λαιμοῦ πρὸς τὸ εὐρὺ στῆθος, τὸν ἀνεπτυγμένον κορμὸν καὶ τὰ ἀναλόγως μακρὰ καὶ ἐνεργητικὰ σκέλη. Ἡ μυϊκὴ πληρότης καὶ ἡ σαφῶς ὀργανικὴ ἄρθρωσις τοῦ συνόλου τοῦ σώματος ὁλοκληρώνονται διὰ τῆς στάσεως καὶ θερμαίνονται διὰ τῆς κινήσεως. Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς ὁ κυνηγὸς τῆς Σπάρτης ἀπομακρύνεται ἐλαφρῶς τοῦ κυνηγοῦ τοῦ Θέρμου [159], ὁ ὁποῖος χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν λεπτότητα τῶν μελῶν, τὴν ἐπιμήκυνσιν τῶν ποδῶν καὶ τὴν περισσότερον τεκτονικὴν παρὰ ὀργανικὴν συγκρότησιν τοῦ ὅλου. Ἡ τάσις πρὸς τὸ ὕψος, ἡ ὁποία εἰσάγεται διὰ τῶν ποδῶν, συνδυάζεται καὶ ἰσορροπεῖ μὲ τὴν διὰ τῆς θέσεως τῶν χειρῶν φορὰν κατὰ τὸ πλάτος, ἡ ὁποία μάλιστα διὰ τοῦ δόρατος μὲ τὴν διαγώνιον θέσιν δημιουργεῖ μίαν τρίτην κίνησιν. Τὸ σῶμα εἶναι ἰσχυρόν, ὥστε μετὰ δυσκολίας νὰ συγκρατῆται ὑπὸ τοῦ χιτῶνος, ὁ ὁποῖος ἀντὶ νὰ ἀποκρύπτῃ, τονίζει περισσότερον καὶ εἰδικῶς εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ γλουτοῦ τὴν στερεότητά του. Εἰς τὴν κυβικὴν συγκρότησιν τοῦ κορμοῦ μὲ τὰς μεγάλας ἐπιφανείας, τῶν ὁποίων ἡ ἐντύπωσις μετριάζεται διὰ τῆς πτώσεως τῆς κόμης ἄνω καὶ τοῦ τορευτικοῦ χαρακτῆρος διακοσμητικοῦ πλούτου τοῦ χιτῶνος κάτω, ἀπαντᾷ ἡ ἐντελῶς διάφορος ἀπόδοσις τῶν γυμνῶν μελῶν. Οἱ πόδες μὲ τὸν καλὸν χαρακτηρισμὸν τῶν περιγραμμάτων καὶ τὴν θαυμασίαν ἐργασίαν, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν διάκρισιν τῶν μυϊκῶν λεπτομερειῶν, προχωροῦν ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω εἰς μίαν σαφῶς πλαστικὴν ἐντύπωσιν, ἡ ὁποία ἐνισχύεται καὶ ἐκ τῆς θέσεως εἰς τὴν ὁποίαν ἀποδίδονται. Ἡ ἱκανότης τοῦ τεχνίτου εἶναι καταφανής, τόσον εἰς τὰς μικράς, ἀλλὰ τόσον χαρακτηριστικὰς λεπτομερείας, ὅπως εἰς τὰς γραμμὰς ἄνω τοῦ γόνατος, εἰς τὴν θέσιν ἀμέσως κάτωθεν τοῦ χιτῶνος, εἰς τὸν μηρόν, εἰς τοὺς τεταμένους τένοντας διὰ τῶν ὁποίων παρουσιάζεται τὸ βάρος τῶν φερομένων ζῴων, ὅσον καὶ εἰς τὴν δυνατότητα ὁλοκληρώσεως τῆς γενικῆς ἐντυπώσεως, τὴν ὁποίαν ἐπιτυγχάνει. Κάθε τμῆμα καὶ κάθε γραμμὴ ἐντάσσεται εἰς ἕνα εὐρύτερον καὶ μὲ ἐνιαῖον πνεῦμα σύνολον, ὑπηρετεῖ χωρὶς νὰ χάνῃ τὴν αὐτοτέλειαν καὶ τὸν χαρακτῆρα του, τὴν γενικὴν κατεύθυνσιν τοῦ ὅλου. Διὰ μερικὰς ἐκ τῶν λεπτομερειῶν, εἶναι σχεδὸν βέβαιον, ὅτι ἔχουν χρησιμοποιηθῆ λεπτὰ ἐργαλεῖα μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ τύπου (μήτρας), διότι διαφέρουν ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην μορφὴν τοῦ κυνηγοῦ, αἱ ὁποῖαι ἀσφαλῶς προέρχονται ἀπὸ τὸν ἴδιον τύπον. Ἴσως καὶ αὐτὸ εἶναι ἕνα ἀκόμη σημεῖον τῆς ἐλευθερίας μὲ τὴν ὁποίαν εἰργάσθη ὁ τεχνίτης, ὁ ὁποῖος προκειμένου νὰ ἐπιτύχῃ τὴν μεγαλυτέραν δυνατὴν ὁμιλητικότητα τῶν μορφῶν, δὲν ἐδίστασεν νὰ ἐπέμβῃ καὶ ἐπὶ τοῦ σχεδὸν τελείου ἀναγλύφου.

157. Tod-Wace, Catalogue, σελ. 132, ἀριθμ. 1 εἰκ. 26 - 27. Picard, Manuel I, σελ. 455, εἰκ. 131. Χρήστου, Ἀρχαία Σπάρτη σελ. 81 εἰκ. 15.

158. Tod-Wace, Catalogue σελ. 191 εἰκ. 65. Χρήστου ΑΕ, 1955 σελ. 92 εἰκ. 1 καὶ 93, εἰκ. 2. Τοῦ αὐτοῦ, Ἀρχαία Σπάρτη σελ. 92 εἰκ. 22.

159. Πρβλ. Payne, BSA 27 (1925 - 26) σελ. 128 διὰ τὰς ἀναλογίας τοῦ κυνηγοῦ τοῦ Θέρμου. Matz, G. g. K. I, σελ. 237 κ.ἑ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

Ἡ ἰδιαιτέρα προσοχή, τὴν ὁποίαν ἔχει καταβάλλει ὁ τεχνίτης εἰς τὴν καλυτέραν διατύπωσιν τῶν ποδῶν, ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι θέλει νὰ μορφοποιήσῃ τὴν ἐνεργητικὴν προσπάθειαν διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ βάρους τῶν μεταφερομένων ζῴων καὶ τοῦτο μόνον εἰς τὰ γυμνὰ αὐτὰ μέρη τοῦ σώματος ἦτο δυνατόν. Αἱ διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τῆς πλαστικῆς ἀποδόσεως καὶ τῶν γραμμικῶν λεπτομερειῶν προσπάθειαι ἐκφράσεως τῶν δυνάμεων καὶ ἀντιστάσεων, αἱ ὁποῖαι συμπυκνώνονται εἰς τὰ σημεῖα αὐτά, ἀποδεικνύουν τὴν συνείδησιν τῆς ἀνάγκης νὰ τονισθοῦν τὰ οὐσιαστικὰ χαρακτηριστικά. Πράγματι δι' αὐτῶν γίνεται ὁρατὴ ἡ προσπάθεια, ἡ ὁποία καταβάλλεται ὑπὸ τοῦ κυνηγοῦ διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν ζῴων, ἐνῷ παραλλήλως οἱ πόδες εἰς τὸ σύνολόν των παρουσιάζουν μίαν ἐλαστικήν, ἀλλὰ καὶ στερεὰν κίνησιν. Τὸ γεγονός, ὅτι ὁ τεχνίτης μετέφερε ὅλην τὴν ἔντασιν ἐκεῖ ὅπου ὄχι μόνον λειτουργικῶς ἔχει τὴν θέσιν της, ἀφοῦ πρόκειται περὶ μεταφορᾶς καὶ ὄχι περὶ μιᾶς ἄλλου εἴδους σκηνῆς, ἀλλὰ καὶ ἐκφραστικῶς εὑρίσκει τὴν πληρεστέραν διατύπωσιν, ἀποδεικνύει τὰς δυνατότητάς του. Εἰς τὸ γυμνὸν ἄλλωστε μέρος τοῦ σώματος, εἶχε τὴν εὐκαιρίαν καὶ τεχνικῶς νὰ προχωρήσῃ πέραν τῆς ἐπιφανειακῆς διαπραγματεύσεως τοῦ θέματος. Θὰ ἔλεγε κανεὶς καὶ μόνον ἐκ τοῦ στοιχείου τούτου, ὅτι ὁ τεχνίτης θὰ ἔπρεπε νὰ ἐγνώριζε καὶ νὰ ἐχρησιμοποίησε πρότυπα ἐκ τῆς πραγματικῆς ζωῆς, θὰ ἐμελέτησε σκηνὰς ἀναλόγων μεταφορῶν, αἱ ὁποῖαι τοῦ ἔδωσαν τὴν δυνατότητα νὰ δώσῃ τὸ οὐσιαστικόν. Τὰ πέλματα τῶν ποδῶν τοῦ κυνηγοῦ πατοῦν ὁλόκληρα εἰς τὸ ἔδαφος καὶ μόνον μία ἐλαχίστη ἀνύψωσις εἰς τὴν πτέρναν τοῦ δεξιοῦ ὄπισθεν εὑρισκομένου ποδὸς δεικνύει, ὅτι ἡ μορφὴ ὄχι ἁπλῶς κινεῖται, ἀλλὰ καὶ μεταφέρει βάρος. Αἱ λεπτομέρειαι αὐταὶ εἶναι ἐνδεικτικαὶ τῆς προσοχῆς, τὴν ὁποίαν κατέβαλεν ὁ δημιουργὸς τῶν μορφῶν τοῦ ἀμφορέως καὶ τῆς προσπαθείας του νὰ μὴν περιορισθῇ μόνον εἰς τὴν τυπικὴν ἐξωτερικὴν ἀληθοφάνειαν, ἀλλὰ νὰ πλησιάσῃ τὴν ἐσωτερικὴν λειτουργικὴν καὶ ὀργανικὴν ἀλήθειαν. Τὸ σῶμα κατὰ τοὺς γλουτοὺς παρουσιάζεται ἰσχυρόν, χωρὶς ὅμως τὴν ἰδιαιτέραν ὑπερβολὴν καὶ τὸν τονισμόν, τὸν ὁποῖον παρατηροῦμεν εἰς ἄλλα λακωνικὰ ἔργα, τῶν περὶ τὰ μέσα τοῦ 6ου αἰῶνος χρόνων, καὶ τὸ ἀπὸ τῆς ζώνης μέχρι τῶν μηρῶν καλυπτόμενον διὰ τοῦ χιτῶνος τμῆμα σχηματίζει ἕνα σχεδὸν κανονικὸν κωδωνοειδὲς σχῆμα. Τοῦτο ἐπιτυγχάνεται διὰ τοῦ ἰδιαιτέρως στενῶς περιβάλλοντος τὴν ὀσφὺν ζωστῆρος, ὁ ὁποῖος περισφίγγει ἰσχυρῶς τὸ σῶμα κατὰ τρόπον ὥστε νὰ μᾶς δίδεται ἡ ἐντύπωσις, ὅτι ὄχι μόνον ὁ χιτών, ἀλλὰ καὶ ἡ σὰρξ τοῦ σώματος πίπτει καὶ καλύπτει τὴν ζώνην. Τὸ ἄνω σῶμα, ἀπὸ τοῦ ζωστῆρος, σχηματίζει τραπεζοειδὲς σχῆμα, τὸ ὁποῖον ἐπεκτείνεται διὰ τῶν χειρῶν καὶ τοῦ ξύλου ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔχουν ἀναρτηθῆ τὰ ζῷα. Αἱ χεῖρες εἶναι ἐπίσης καλῶς σχηματισμέναι, μυώδεις καὶ ἰσχυραί, χωρὶς νὰ παρουσιάζουν τὴν λεπτομερειακὴν διαπραγμάτευσιν τὴν ὁποίαν ἔχομεν εἰς τοὺς πόδας. Ἡ γραμμὴ τῶν ὤμων παρουσιάζει ἐλαφρὰν πρὸς τὰ ἐμπρὸς κλίσιν, ὡς ἐὰν νὰ θέλῃ νὰ δείξῃ ὁ τεχνίτης τὴν μεγαλυτέραν ἀντίστασιν τοῦ βάρους τοῦ λέοντος, ὁ ὁποῖος κρατούμενος καὶ ὑπὸ τῆς χαίτης πιέζει ἰσχυρότερον τὸν ἀριστερὸν βραχίονα. Εἰς τὴν δεξιὰν χεῖρα, μὲ τὴν παλάμην ἐστραμμένην πρὸς τὰ μέσα, φέρεται τὸ δόρυ ἀπὸ τοῦ μέσου τοῦ μήκους του, μὲ τὴν αἰχμὴν ἀνερχομένην ἐλαφρῶς καὶ φθάνουσαν κάτωθεν τοῦ τραχήλου τοῦ λέοντος. Συνθετικῶς, ἡ γραμμὴ αὐτὴ τοῦ δόρατος, δὲν ἀποτελεῖ μὲ τὴν διαγώνιον φοράν του μόνον μίαν ὑπέρβασιν τῶν καθέτων καὶ τῶν ὁριζοντίων τάσεων τῆς ὀργανώσεως, ἀλλὰ καὶ ἓν ἑνωτικὸν στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον συνδέει τὰς τρεῖς μορφὰς τῆς ὁμάδος. Ἄλλωστε καὶ οὐσιαστικῶς διὰ τοῦ δόρατος συνεδέθησαν ὁ κυνηγὸς μετὰ τῶν θηρευθέντων ζῴων του· αὐτὸ ἦτο τὸ μέσον ἐπαφῆς των, τοῦτο δὲ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

ἀκριβῶς μορφοποιεῖται ὑπὸ τῆς συντάξεως. Τυπολογικῶς τὸ θέμα τοῦ φερομένου κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν δόρατος συνδέεται ἐπίσης μὲ τὰς παραστάσεις τῆς μαχομένης ἄλλοτε μὲ δόρυ καὶ ἄλλοτε μὲ ξίφος ἀνδρικῆς μορφῆς [160], ἂν καὶ εἰς τὴν περίπτωσίν μας δὲν πρόκειται περὶ πάλης τοῦ κυνηγοῦ μὲ τὸν λέοντα, δεδομένου ὅτι τὸ δόρυ εἶναι ὁρατὸν πρὸ τοῦ τραχήλου τοῦ ζῴου καὶ τοῦτο μεταφέρεται νεκρόν, ἀφοῦ οἱ πόδες του δὲν στηρίζονται εἰς τὸ ἔδαφος.

Ἡ γραμμὴ τῆς χειρός, τῆς κρατούσης τὸ δόρυ, ἔρχεται νὰ σχηματίσῃ μετὰ τῆς γραμμῆς τοῦ ὤμου ἓν εἶδος τόξου, μὲ νευρὰν τὸν κοντὸν τοῦ δόρατος, τὸ ὁποῖον ἐρχόμενον ἀντιμέτωπον μὲ τὸ πραγματικόν, ἀποτελεῖ ἕνα ἄλλον συνθετικὸν σύνδεσμον. Ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ ὤμου καὶ κάτωθεν τῆς ἀριστερᾶς μασχάλης διέρχεται ὁ ἱμὰς ἀναρτήσεως τῆς φαρέτρας, ὁ ἀορτὴρ καὶ ἴσως ἐξ αὐτοῦ κρέμαται καὶ τὸ διακρινόμενον ἀριστερὰ παρὰ τὸ τέλος τῆς παρυφῆς καὶ δεξιὰ κάτωθεν τοῦ βραχίονος τόξον [161]. Ἴσως ἐδῶ πρέπει νὰ σημειωθῇ, ὅπως φαίνεται σαφέστερον καὶ εἰς τὸ Σχεδ. 4, ὅτι ὁ κυνηγὸς τῆς ἑπομένης ὁμάδος μὲ τὸν αἴγαγρον καὶ τὸν κάπρον δὲν φέρει τόξον καὶ φαρέτραν. Ἂν ἡ εἰδικὴ αὐτὴ διαφοροποίησις ἔχῃ ὡς σκοπὸν νὰ δείξῃ, ὅτι πρόκειται περὶ ἄλλου κυνηγοῦ ἢ δι' ἐπιστροφὴν τοῦ αὐτοῦ κυνηγοῦ ἀπὸ ἄλλο κυνήγιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποίησε μόνον τὸ δόρυ, δὲν δύναται νὰ συζητηθῇ. Πάντως εἶναι βέβαιον ὅτι καὶ ἡ λεπτομέρεια αὐτὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ ὡς ἄνευ νοήματος, ἀκόμη καὶ ἂν ἡμεῖς δὲν γνωρίζωμεν τί ἀκριβῶς ἐσκόπευεν δι' αὐτοῦ ὁ τεχνίτης, ἢ τί ἤθελεν ὁ παραγγέλλων τὸ ἔργον.

Τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ στήθους τοῦ κυνηγοῦ καλύπτεται εἰς τὴν δεξιὰν πλευρὰν ἀπὸ τὸν τεταμένον πρὸς τὸν λέοντα βραχίονα, εἰς δὲ τὴν ἀριστερὰν ἀπὸ τὴν πίπτουσαν καὶ ἔμπροσθεν, ἐξαιρετικῶς πλουσίαν κόμην. Αὕτη δίδεται χωριζομένη εἰς δύο τμήματα ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓν διακρίνεται νὰ πίπτῃ ἐπὶ τῆς πλάτης τὸ ἕτερον δὲ εἰς τὸ στῆθος [162] καὶ νὰ φθάνῃ σχεδὸν μέχρι τῆς ζώνης.

Ὁ χωρισμὸς αὐτὸς τῆς κόμης δὲν εἶναι στοιχεῖον νέον εἰς τοὺς κυνηγοὺς τοῦ ἀμφορέως καὶ εὑρίσκεται μὲ τὸν αὐτὸν τρόπον εἰς τὴν μίαν τῶν ἀνδρικῶν μορφῶν τοῦ ἀμφιγλύφου τῆς Σπάρτης [163], ὅπως καὶ εἰς ἄλλας παραστάσεις τῆς λακωνικῆς τέχνης τῶν περὶ τὴν ἐποχὴν τούτου χρόνων. Πρόκειται περὶ τῆς διευθετήσεως τῆς κόμης κατὰ τὸν ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Ἀρχιλόχου τρόπον: *ἡ δὲ κόμη ὤμους κατεσκίαζε καὶ μετάφρενα* [164], ἡ ὁποία εἰς τὸν κυνηγὸν τοῦ ἀμφορέως παρουσιάζεται ὡς μία βαθμιδωτὴ διάταξις καταλήγουσα κάτω εἰς ὀξεῖαν γωνίαν. Ἀνάλογα παραδείγματα δὲν λείπουν καὶ ἀπὸ

160. Πρβλ. τὸ παράδειγμα τοῦ μνημείου τῆς Ξάνθου, ὅπου ὁ εἰκονιζόμενος κρατεῖ ξίφος καὶ εἶναι μᾶλλον θνητὸς παρὰ ἥρως ἢ μυθικὴ μορφή, Poulsen, Orient, σελ. 151 εἰκ. 179. E.N. Bryce, BMC of Sculpture 1928, I σελ. 118 κ.ἑ. E. Akurgal, Griechische Rel. σελ. 19, πίν. 3 καὶ τὰς παλαιοτέρας ἑλληνικὰς παραστάσεις, Kerameikos, V.I πίν. 69. Dunbabin, Greeks πίν. 1, 2 καὶ τὴν συναγωγὴν τῶν παραδειγμάτων τοῦ θέματος Kunze, Olymp. Forschungen, II, σελ. 96 σημ. 1.

161. Τόξον κρατεῖ καὶ ὁ κυνηγὸς τοῦ Θέρμου. Μὲ τὸν ἴδιον τρόπον παρουσιάζεται ὁ ἱμὰς τοῦ ξίφους εἰς τὸν Ἀμφιάραον εἰς τὸν ὁμώνυμον κρατῆρα, Pfuhl, Malerei, III, εἰκ. 179. Buschor, Griechische Vasenmal. σελ. 93 εἰκ. 67.

162. Ἀνάλογος χωρισμὸς παρατηρεῖται καὶ εἰς τὸν κυνηγὸν τοῦ Θέρμου, ἀλλὰ δὲν εἶναι εἰς ἕνα ἐνιαῖον καὶ χονδρὸν πλόκαμον ἀλλὰ εἰς δύο, εἰς τὴν πρὸς τὸ στῆθος ὁρατὴν θέσιν.

163. Tod-Wace, Catalogue, σελ. 132 εἰκ. 26.

164. E. Diehl, Anthol. Lyrica, 1, 3ᵉ Ἀρχίλοχος ἀπόσπ. 25.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

τὰ ἔργα ἄλλων περιοχῶν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, ὅπου κατὰ τὸ πλεῖστον, ὅπως καὶ εἰς τὴν οἰνοχόην Chigi [165], οἱ πλόκαμοι εἶναι λεπτότεροι καὶ περισσότερον διαφοροποιημένοι, ὅπως δὲν ἀπουσιάζουν καὶ ἀπὸ τὴν Σπάρτην μὲ τὸν χωρισμὸν εἰς πλοκάμους, πίπτοντας εἰς τὴν πλάτην καὶ τὸ στῆθος [166]. Ἡ μακρὰ κόμη κατὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Fink [167] εἶναι περισσότερον συνήθης κατὰ τὸν 7ον αἰῶνα, περιορίζεται κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ 6ου καὶ τὸ μῆκος της αὐξάνεται μετὰ τὰ μέσα του. Εἰς τὴν κόμην τῶν κυνηγῶν τοῦ ἀμφορέως διαπιστοῦται εὐκόλως ἡ διατήρησις τοῦ δαιδαλικοῦ τύπου τῆς κομμώσεως, ἂν καὶ παρουσιάζεται περισσότερον διαρθρωμένη καὶ καλύτερον ἐσχηματισμένη. Μία ἁπλῆ σύγκρισις μὲ ἄλλα πήλινα εἰδώλια τοῦ λακωνικοῦ ἐργαστηρίου, κυρίως τοῦ τρίτου σταδίου τῆς μέσης δαιδαλικῆς περιόδου [168], δεικνύει, ὅτι ἡ κόμμωσις τῶν κυνηγῶν τοῦ ἀμφορέως εὑρίσκεται πλησίον αὐτῶν, ἐνῷ τὸ ἐν κατατομῇ πρόσωπον εἶναι πλουσιώτερον ἀρτιωμένον, περισσότερον ἀνεπτυγμένον καὶ σαφέστερον χαρακτηρισμένον, ὅπως αὐτὰ τῆς ὑστεροδαιδαλικῆς περιόδου τοῦ τέλους τοῦ 7ου αἰῶνος. Ἡ χαρακτηριστικὴ αὐτὴ ἀναμειξις στοιχείων, παλαιοτέρων καὶ νεωτέρων, πρωτοπορειακῶν καὶ συντηρητικῶν, εἰς τὸ αὐτὸ ἔργον, δὲν εἶναι περίεργος διὰ μεταβατικὰς περιόδους καὶ διὰ τολμηροὺς δημιουργούς, οἱ ὁποῖοι σταδιακῶς ἀποδεσμεύονται τῶν τύπων τοῦ παρελθόντος.

Ἡ κεφαλή, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς, ἀποτελεῖ μίαν χαρακτηριστικὴν εἰκόνα τῶν κατακτήσεων τοῦ λακωνικοῦ ἐργαστηρίου καὶ μᾶς δίδει ἓν σημαντικὸν βῆμα πρὸς τὴν ἐπίτευξιν ἑνὸς καθαρῶς σπαρτιατικοῦ τύπου προσώπου, ὁ ὁποῖος ἐπικρατεῖ ἀργότερον εἰς ὅλα τὰ ἔργα τῆς λακωνικῆς τέχνης καὶ μᾶς εἶναι γνωστὸς κυρίως ἀπὸ τὴν χαλκοπλαστικήν. Μεγάλος σαφῶς διαγραφόμενος ὀφθαλμός, καθαρὰ καὶ χαρακτηριστικὰ περιγράμματα τοῦ προσώπου, λιτότης καὶ ἀκρίβεια τῶν λεπτομερειῶν, ἐνεργητικὴ καὶ πλουσία ἔκφρασις εἶναι ἀπαραγνώριστα στοιχεῖα καὶ εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν κυνηγῶν τοῦ ἀμφορέως [169]. Οὐσιαστικῶς ἡ κεφαλὴ παρουσιάζεται διακρινομένη εἰς δύο κύρια μέρη, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἄνω μὲ τὴν κόμην δεμένην, κατὰ τρόπον ὥστε νὰ ἀποτελῇ ἕνα εἶδος καλύμματος, ἐμφανίζεται ἐνιαῖον καὶ σχηματικῶς εἰργασμένον, τὸ κάτω μὲ πλουσίαν πλαστικὴν διαμόρφωσιν καὶ προτίμησιν πρὸς τὴν χαρὰν τῶν λεπτομερειῶν, προβάλλεται ὡς ἀντίλογος τοῦ πρώτου. Ἡ ἀντίθεσις αὐτὴ τῶν δύο τμημάτων τῆς κεφαλῆς, ἐπιτρέπει μίαν καλυτέραν διαφοροποίησιν τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς μορφῆς καὶ μίαν παράλληλον ἔξαρσιν τῶν ἐκφραστικῶν δυνατοτήτων τοῦ συνόλου. Κατὰ τὸ σχῆμα ἡ

165. Πρβλ. εἰκόνας ἀπὸ τὴν οἰνοχόην Chigi, Matz, G. g. K. I πίν. 154, Buschor, Griechische Vasenmalerei, σελ. 53 εἰκ. 37. Arias-Hirmer, Tausend Jahre, πίν. 16 - 17.

166. Εἰς πίπτοντας εἰς τὴν πλάτην καὶ τὸ στῆθος πλοκάμους ἔχομεν τὴν κόμην εἰς τὰ περισσότερα λακωνικὰ χάλκινα τόσον γυναικεῖα ὅσον καὶ ἀνδρικά, πρβλ. Langlotz, Bildhauerschulen πίν. 44ε, 45α. 47α. 48β. 49β. 53γ.

167. Πρβλ. εἰδικῶς περὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς κομμώσεως εἰς τὴν Σπάρτην, J. Fink-H. Weber, Beiträge zur Trachtgeschichte Griechenlands σελ. 28 - 29 καὶ 92.

168. Jenkins, Daedalica, πίν. VII, Jenkins, Laconian Terracottas of the Daedalic Style, BSA 33 (1932 - 33) σελ. 66, πίν. 10 - 11. Πρβλ. ἐπίσης G. Richter, A Handbook of Greek Art, σελ. 221 εἰκ. 237.

169. Πρβλ. Langlotz, Bildhauersch. σελ. 92 "Spartanerköpfe übertreffen all ihre Zeitgenossen durch die stärke ihres Ausdruckes". Ἐπίσης Hampe-Jantzen, Olympia Bericht 1936 - 37 σελ. 77 καὶ 78 εἰκ. 39. Εἰς τὸν κυνηγόν τοῦ ἀμφορέως μας δὲν εἶναι τόσον τονισμένος ὁ πώγων. Homann-Wedeking, Von Spartanischer Art und Kunst, Antike und Abendland, 7 (1958) σελ. 63 κ.ἑ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

κεφαλὴ παρουσιάζει τὴν χαρακτηριστικὴν ὠοειδῆ διαγραφήν, ἡ ὁποία ἔχει ἀναγνωρισθῆ ὡς τυπικὸν γνώρισμα τῶν λακωνικῶν ἔργων[170], μὲ πόλους τήν κορυφήν της καὶ τὸν πώγωνα[171]. Τὸ πρόσωπον λαμβάνει ἀπὸ τὸν ἀμυγδαλοειδῆ ὀφθαλμὸν[172] τὸν ἰδιαίτερον χαρακτῆρα του καὶ τήν ἐνεργητικήν του ἔκφρασιν. Ἔντονος διαγράφεται καὶ ἡ μεγάλη ἐλαφρῶς γρυπὴ[173] ρίς, ἡ ὁποία τονίζεται περισσότερον καὶ ἀπὸ τὸ μικρὸν στόμα, ἐνῷ ὁ πώγων εἶναι βραχὺς καὶ ἰσχυρός. Πολλαὶ λεπτομέρειαι εἰς τὸ πρόσωπον φαίνεται, ὅτι ἔχουν συμπληρωθῆ μετὰ τήν ἐξαγωγὴν τοῦ ἀναγλύφου ἀπὸ τὸν τύπον (μήτραν), διὰ νὰ διακριθοῦν σαφέστερον τὰ διάφορα χαρακτηριστικά, ὅπως ἡ μεγάλη ἀμυγδαλοειδὴς κόρη, τὸ πτερύγιον τῆς ρινὸς καὶ τὰ φρύδια. Ἐνδιαφέρον εἶναι ἐπίσης, ὅτι ὁ τεχνίτης ἐπέτυχε νὰ δώσῃ εἰς τὸ μικρὸν στόμα μίαν ὑπόνοιαν ἀρχαϊκοῦ μειδιάματος, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θὰ πρέπει νὰ ἦτο ἐξαιρετικῶς δύσκολον, διὰ μίαν τόσον μικρὰν ἐπιφάνειαν καὶ τὸ πρόσωπον ἐν κατατομῇ. Παρὰ ταῦτα διακρίνεται σαφῶς ἓν μειδίαμα εἰς τὰ χείλη τῶν κυνηγῶν, αὐτὸ τῆς ἱκανοποιήσεως τοῦ ἐπιστρέφοντος ἀπὸ τὰ εὐτυχῆ κυνήγια Σπαρτιάτου. Διὰ τὰς δυσκολίας τὰς ὁποίας ἐπιβάλλει ἡ φύσις τῆς ἐργασίας εἰς ἓν τόσον εὔθρυπτον ὑλικόν, δὲν δύναται κανεὶς νὰ μὴ θαυμάσῃ, τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἀγνώστου αὐτοῦ καλλιτέχνου, ὁ ὁποῖος ἐπέτυχε τόσον εἰς τὰς γενικὰς γραμμὰς ὅσον καὶ τὰς εἰδικὰς λεπτομερείας νὰ ἐμψυχώσῃ κυριολεκτικῶς τὰς μορφάς του. Χωρὶς οὐδὲ τὸν ἐλάχιστον πλεονασμόν, ὅπως καὶ χωρὶς τὴν ἐλαχίστην παραγνώρισιν τῶν οὐσιαστικῶν χαρακτηριστικῶν, ἐπιτυγχάνει νὰ μᾶς δώσῃ, πέραν τῶν τυπικῶν μορφικῶν του προθέσεων, καὶ τὴν ἐσωτερικήν ἀτμόσφαιραν τῆς σκηνῆς. Τοῦτο γίνεται δυνατὸν διὰ τοῦ τρόπου, μὲ τὸν ὁποῖον ὄχι μόνον ἓν μέρος ὅπως ἡ κεφαλή, ἀλλὰ ὁλόκληρον τὸ σῶμα, τόσον εἰς τὴν γενικήν του συγκρότησιν, ὅσον καὶ τὰ παραπληρωματικὰ στοιχεῖα παρουσιάζεται. Ἡ μορφὴ εἰς τὸ σύνολόν της ἐπενεργεῖ μὲ τὸν συνδυασμὸν πλαστικῶν καὶ διακοσμητικῶν στιγμῶν, ὅπου ἡ σωματικότης, τονιζομένη καὶ διὰ τῆς στάσεως, συνεργάζεται μὲ τὸν γραφισμὸν τῶν λεπτομερειῶν. Τὸ ἔργον, μὲ τὴν εὐγένειαν τῆς πλαστικῆς του γλώσσης καὶ τὴν στερεότητα καὶ σαφήνειαν τῆς ὀργανώσεώς του δὲν περιορίζεται εἰς τὴν ἔξαρσιν τοῦ ἑνὸς μέρους του εἰς τὰ ἄλλα, ἀλλὰ εἰς τὸν συντονισμὸν τῶν μερικῶν δεδομένων μὲ τὰ γενικὰ χαρακτηριστικά. Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς διακρίνεται ἡ προσπάθεια διὰ μίαν σύμμετρον ἀνάπτυξιν ὅλων τῶν ἐκφραστικῶν δυνατοτήτων τῆς μορφῆς. Ἡ κεφαλὴ ἔρχεται εἰς τὴν διάταξιν αὐτὴν νὰ ὁλοκληρώσῃ καὶ νὰ ἐπιστέψῃ τήν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν τὸ σῶμα δίδει διὰ τῶν ἀντιθετικῶν, ἀλλὰ καὶ συνερ-

170. Langlotz, Bildhauersch. σελ. 92. Kunze, VI Olympia Bericht σελ. 175. Λ. Πολίτης, AE 1936 σελ. 92. W. Lamb, BSA 28 (1926 - 27) σελ. 101 καὶ Greek and Roman Bronzes 1929 σελ. 75. H. Bloesch, Antike Kunst in Schweitz σελ. 25 ἀριθ. 3 καὶ Mus. Helvetikum 16 (1959) σελ. 256. Ch. Karouzos, Charites, Festschrift Langlotz σελ. 130.

171. Πρβλ. ἀνάλογον κατασκευὴν καὶ εἰς τὸ ἀνάγλυφον τῆς Κοπεγχάγης, BSA 16, σελ. 258, εἰκ. 2. Langlotz, Bildhauersch. σελ. 91.

172. Διὰ τὸν ὀφθαλμὸν καὶ εἰς τὴν λακωνικὴν ἀγγειογραφίαν πρβλ. Erica Goette, VII Olympia Bericht 1961 σελ. 199, ἡ ὁποία ὀρθῶς τονίζει ὅτι πρέπει νὰ ἀποφεύγωνται αἱ ὑπερβολαί, αἱ σχετιζόμεναι μὲ τὴν ἀπόδοσιν εἰς χρονικὰς διαφορὰς ἢ διαφόρους καλλιτέχνας, αἱ βασιζόμεναι μόνον εἰς τὸ σχῆμα τοῦ ὀφθαλμοῦ, διότι δὲν εἶναι σπάνιον νὰ ἔχωμεν εἰς τὸ αὐτὸ ἔργον τόσον τὸν ἀμυγδαλοειδῆ ὅσον καὶ τὸν στρογγυλὸν ὀφθαλμὸν καὶ τοῦτο ἰσχύει καὶ δι' ἄλλας λεπτομερείας.

173. Ἀλλοῦ τονίζεται περισσότερον τόσον τὸ μῆκος ὅσον καὶ ἡ καμπύλη τῆς ρινός, πρβλ. Hampe-Jantzen, Olympia Bericht, 1936 - 7 σελ. 78 εἰκ. 39, ἐνῷ εἰς τοὺς Διοσκούρους, AE 1955 σελ. 92 - 93 εἰκ. 1 - 2 παρουσιάζεται περισσότερον ἀνασηκωμένη.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

γαζομένων στοιχείων του. Ἡ ἀλληλοδιάδοχος παράθεσις τῶν γυμνῶν μὲ τὰ καλυπτόμενα ὑπὸ τοῦ χιτῶνος τμήματα, τῶν μεγάλων μὲ τὰς μικρὰς ἐπιφανείας, τῆς συγκεντρώσεως μὲ τὴν κίνησιν ὀργανώσεως μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἐνδείξεις τῶν προθέσεών του. Ὅ,τι περισσότερον ἀποδεικνύει τοὺς σκοπούς του, εἶναι κυρίως ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον διὰ τῆς ἐναλλαγῆς ἐπιτυγχάνει νὰ ὁλοκληρώσῃ τὴν συνολικὴν ἐντύπωσιν καὶ νὰ τονίσῃ τὴν ἐκφραστικὴν δύναμιν τῆς μορφῆς. Ἡ ἐπιτυχία του διακρίνεται εἰς τὴν ἱκανότητά του, νὰ συνδυάζῃ τὰς λειτουργικὰς ἀξιώσεις μὲ τὰς μορφικὰς προϋποθέσεις, μὲ ἀποτέλεσμα μίαν ὀργανικὴν καὶ ζωντανὴν μορφήν. Ἀποφεύγει νὰ παρουσιάσῃ γυμνοὺς τοὺς κυνηγούς, διὰ νὰ μὴ θεωρηθοῦν ὡς ἡρωικαὶ ἢ μυθικαὶ μορφαὶ καὶ χρησιμοποιεῖ τὸν χιτῶνα διὰ νὰ ἐξάρῃ σαφέστερον τὰ πλαστικὰ καὶ ἐνεργητικὰ μέρη τοῦ σώματος. Τὸ ἔνδυμα γίνεται ἁπλοῦν διακοσμητικὸν πλαίσιον, τὸ ὁποῖον ἐντάσσεται εἰς τὰς διακοσμητικὰς τάσεις, αἱ ὁποῖαι ἐπίσης ὑπάρχουν εἰς τὸ σύνολον τοῦ ἀμφορέως, ἐνῷ ταυτοχρόνως δι' αὐτοῦ μᾶς ὑποχρεώνει νὰ στραφῶμεν περισσότερον πρὸς τὰ γυμνὰ μέρη τοῦ σώματος, πόδας, χεῖρας, πρόσωπον, ὅπου παρακολουθεῖται ἡ ἔντασις τῆς προσπαθείας τὴν ὁποίαν προϋποθέτει εἰς τὴν μορφήν. Δι' αὐτοῦ τονίζει περισσότερον τὰς λειτουργικὰς γραμμάς, αἱ ὁποῖαι καθορίζουν τὸ περιεχόμενον τῆς παραστάσεως, διὰ τῶν ὁποίων μεταφερόμεθα καὶ εἰς τὰ ἄλλα τμήματά της. Ἡ συνθετικὴ ἱκανότης, ὅπως καὶ ἡ πλαστικὴ πληρότης καὶ ἡ διακοσμητικὴ δύναμις τοῦ ἔργου ἀποδεικνύουν, ὅτι ἔχομεν δημιουργὸν ὁ ὁποῖος κατορθώνει νὰ κάνῃ τὴν ἀνάγκην ἀλήθειαν. Τοιουτοτρόπως, ἐνῷ μὲ τὰ δύο φερόμενα ζῷα καθορίζονται αἱ κάθετοι τάσεις, αἱ ὁποῖαι ἐνισχύονται καὶ διὰ τοῦ σώματος τοῦ κυνηγοῦ, διὰ τῶν διαγωνίων κατευθύνσεων τὰς ὁποίας εἰσάγουν τὸ δόρυ, οἱ πόδες καὶ αἱ χεῖρες, εἰς τὰ στατικὰ ἀπαντοῦν τὰ δυναμικὰ καὶ κινητικὰ χαρακτηριστικά, τὰ ὁποῖα συνδέουν τὰς μορφὰς τῆς ὁμάδος. Ὁ σαφὴς καὶ καθαρὰ λειτουργικὸς τρόπος ὀργανώσεως τῶν διαφόρων μονάδων εἰς μίαν ἀλληλοσυμπληρουμένην ἑνότητα δίδει τὴν ἐντύπωσιν ἀκόμη καὶ τῆς παρουσίας τοῦ χώρου, διότι ὑπερβαίνει τὰ ὅρια μιᾶς μόνον ἐπιφανειακῆς διαπραγματεύσεως. Ἴσως ἀπὸ μιᾶς ἀπόψεως, θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποθέσῃ κανείς, ὅτι ὄπισθεν τοῦ δημιουργοῦ τῶν μορφῶν τοῦ ἀμφορέως θὰ πρέπει νὰ εὑρίσκεται μία προσπάθεια, ἡ ὁποία εὑρίσκεται πέραν τῶν δυνατοτήτων τοῦ ἀναγλύφου. Ἡ γραμμὴ τοῦ ἐν προβολῇ εὑρισκομένου ποδὸς προεκτεινομένη φθάνει εἰς τὸ σημεῖον ἀκριβῶς, ὅπου οἱ πόδες τοῦ φερομένου ὄπισθεν ζῴου ἔχουν προσαρτηθῆ εἰς τὸ ξύλον, ἐνῷ ἡ γραμμὴ τοῦ ἄλλου ποδὸς φθάνει εἰς τὸ σημεῖον τῆς χαίτης, ὅπου συναντῶνται ἡ γραμμὴ τῆς χειρός, καὶ τὸ ξύλον, τὰ σημεῖα δὲ αὐτὰ εἶναι τὰ δεχόμενα τὸ βάρος τῶν ζῴων καὶ τὰ ὁρίζοντα τὴν μεταφοράν των. Μερικὰ ἀπὸ τὰ ὁριζόντια στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα εἶναι παράλληλα, ὅπως ἡ γραμμὴ τοῦ ξύλου, αὐτὴ τοῦ ὤμου, ἡ θέσις τοῦ ζωστῆρος, ἡ γραμμὴ τοῦ χιτῶνος κάτω καὶ ἡ ῥάχη τοῦ κυνός, διὰ μιᾶς ἐλαφρᾶς πρὸς τὰ ἄνω ἀποκλίσεως χάνουν τὴν στατικήν των ἀκινησίαν καὶ παρουσιάζονται ὡς φορεῖς δυνάμεων καὶ κινήσεως. Ἡ ὑπέρβασις τῶν γραμμικῶν διαγραφῶν καὶ ὁ πλοῦτος τῶν πλαστικῶν πραγματώσεων, τὰς ὁποίας ἔχομεν εἰς τὴν μορφὴν τοῦ κυνηγοῦ, εἶναι χαρακτηριστικὸς μιᾶς προσπαθείας, ἡ ὁποία κατορθώνει νὰ ἀποφύγῃ τοὺς περισσοτέρους ἀπὸ τοὺς περιορισμούς, οἱ ὁποῖοι ἐπιβάλλονται ἀπὸ τὴν φύσιν τοῦ ὑλικοῦ καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς ἐπιφανείας, ἡ ὁποία τοῦ ἔχει δοθῆ. Ἡ ἐργασία εἰς τὸ σύνολόν της χαρακτηρίζεται ἀπὸ μίαν μελέτην πραγματικῶν χαρακτηριστικῶν τῆς ζωῆς, μαζὶ μὲ μίαν παράλληλον χρησιμοποίησιν θεμάτων τὰ ὁποῖα δέχεται ἀπὸ ἄλλα ἔργα. Ἡ ὀργανικὴ συγκρότησις καὶ ἡ πληρότης εἰς τὴν ὀρθὴν χρησιμοποίησιν τῶν λειτουργικῶν δεδο-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

μένων ἀποδεικνύει, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ὅτι ὁ δημιουργὸς τῶν μορφῶν μπορεῖ νὰ μορφοποιῇ ἐπιδράσεις τὰς ὁποίας ἔχει δεχθῆ καὶ παρατηρήσεις τὰς ὁποίας ὁ ἴδιος ἔχει κάμει χωρὶς καμμίαν παραφωνίαν. Ἡ μορφὴ τοῦ κυνηγοῦ δὲν παρουσιάζεται μόνον ὡς μία εἰκών, ἀλλὰ ὡς σύνολον δυνάμεων τὰς ὁποίας γνωρίζομεν εἰς τὴν συγκεκριμένην των ὁλοκλήρωσιν.

Ἐννοεῖται ὅτι δὲν λείπουν καὶ μικραὶ ἀσάφειαι, αἱ ὁποῖαι δὲν μειώνουν τὴν προσφορὰν τοῦ τεχνίτου. Μία χαρακτηριστικὴ δυσκολία παρουσιάζεται εἰς τὸ σημεῖον ὅπου συνδέεται ὁ λαιμὸς τοῦ λέοντος μὲ τὸ ξύλον· δὲν εἶναι σαφὴς ἐκεῖ ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον χρησιμοποιεῖται ἡ χεὶρ καὶ δὲν διασαφηνίζεται ἐπαρκῶς ὁ ρόλος της. Τὸ πιθανώτερον εἶναι, νὰ ἐφαντάσθη ὁ τεχνίτης τὴν χεῖρα διερχομένην ἄνωθεν τοῦ ξύλου, ὥστε νὰ ἰσορροπῇ τοῦτο καὶ νὰ συλλαμβάνῃ τὴν χαίτην τοῦ ζῴου, διὰ νὰ ὑποβαστάσῃ τὸ βάρος του, ἂν καὶ δὲν ἀποκλείεται νά κρατῇ ἁπλῶς τὸ ξύλον. Εἰς τὴν ἄλλην ὁμάδα φαίνεται σαφῶς ὅτι καὶ τὸ ἔμπροσθεν εὑρισκόμενον ζῷον εἶναι ἀνηρτημένον ἀπὸ τοῦ ξύλου, καὶ παραλλήλως κρατεῖται καὶ ἀπὸ τῶν κεράτων. Ἴσως ἡ πρόσδεσις τοῦ λέοντος δὲν εἶναι ὁρατή, διότι θεωρεῖται ὡς καλυπτομένη ὑπὸ τῆς χαίτης, ἀλλὰ πάντως πρόκειται περὶ μιᾶς ἀσαφείας.

Εἰς τὴν πλάτην τοῦ κυνηγοῦ διακρίνεται ἡ φαρέτρα, ὅπως φέρεται ἀπὸ τοῦ ἱμάντος διὰ τοῦ ὤμου καὶ ἐντὸς αὐτῆς τέσσαρα βέλη. Εἶναι τοποθετημένα μὲ τὰς αἰχμὰς πρὸς τὰ ἐπάνω καὶ ὁρατὰς εἰς παράταξιν καὶ ἴσως ἐννοεῖται ὅτι καὶ ἄλλαι σειραὶ εὑρίσκονται ὄπισθεν αὐτῶν. Ἡ φαρέτρα καταλήγει κάτω εἰς τὸ σύνηθες καμπύλον σχῆμα, τὸ ὁποῖον ἔχομεν καὶ εἰς πολλὰς παραστάσεις τῆς φαρέτρας τοῦ Ἡρακλέους [174], εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς ὁποίας ἐπίσης διακρίνονται κατ' ἀνάλογον τρόπον καὶ τὰ βέλη [175]. Τὸ τόξον τὸ ὁποῖον παίζει καὶ σημαντικὸν συνθετικὸν ρόλον καλύπτεται κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος του ὑπὸ τοῦ σώματος τοῦ κυνηγοῦ καὶ διακρίνεται ὄπισθεν παρὰ τὸν γλουτὸν μεταξὺ τοῦ χιτῶνος καὶ τῆς ἀρχῆς τῶν ποδῶν τοῦ ζῴου, ἔμπροσθεν παρὰ τὸν καταπίπτοντα κόλπον καὶ μεταξὺ τῆς ζώνης καὶ τῶν ποδῶν τοῦ λέοντος. Ὁ τρόπος ἀναρτήσεώς του παραμένει κάπως ἀσαφὴς [176] καὶ φαίνεται μᾶλλον ὅτι ἔχει ἐξαρτηθῆ ἐκ τοῦ αὐτοῦ μὲ τὴν φαρέτραν ἀορτῆρος. Τὸ ξύλον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔχουν προσδεθῆ τά ζῷα παρουσιάζει ἐπίσης ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον, διότι εἰς τὸ ἓν τῶν ἄκρων του ἔχει φύλλα ἢ ἄνθη, τὰ ὁποῖα ἐνθυμίζουν παραδείγματα παραστάσεων ἀνατολικῶν ἔργων μὲ ἀντιθετικὰς ὁμάδας ζῴων μεταξὺ τῶν ὁποίων εὑρίσκεται τὸ δένδρον τῆς ζωῆς [177]. Χωρὶς νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ προχωρήσῃ κανεὶς ἰδιαιτέρως εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, δὲν δύναται νὰ

174. Παράστασις τοῦ Ἡρακλέους μὲ τὴν φαρέτραν ἐντὸς τῆς ὁποίας διακρίνονται τὰ βέλη πρβλ. Rumpf, Chalkidische Vasen πίν. 6 ὅπου μετρῶνται πέντε βέλη. Καρούζου, Ἀγγεῖα Ἀναγυροῦντος, πίν. Ε, τέσσαρα βέλη.

175. Διὰ τὸ τόξον καὶ τὴν ἀνάρτησίν του πρβλ. γενικῶς Bulanda, Bogen und Pfeil bei den Völkern des Altertums, 1913 σελ. 84. Bonnet, Die Waffen der Völker des alten Orients 1926 σελ. 178 εἰκ. 81 πρβλ. καὶ τοὺς ἱππεῖς τοῦ ἐκ Βοιωτίας μετ' ἀναγλύφου ἀγγείου τῆς Βοστώνης, Hampe, Sagenbilder πίν. 56. Ant. Denkm. II, 24, 12. Τόξον κυνηγοῦ Θέρμου, Payne, BSA 27 (1925 - 26) σελ. 128.

176. Πρβλ. ἐπίσης περὶ τοῦ τόξου εἰς τοὺς Ἕλληνας, A. Schannberg, Bogen und Bogenschütze bei den Griechen 1910 σελ. 68. Μορφὴ φέρουσα βέλη καὶ φαρέτραν εἰκονίζεται συχνὰ καὶ εἰς τὰ μολύβδινα εἰδώλια τῆς Ὀρθίας Orthia σελ. 274 εἰκ. 125.

177. Πρβλ. Poulsen, Orient σελ. 65 - 66. A. Moortgat, Vorderasiatische Rollsiegel, πίν. 24, 160 καὶ 166 ἀπὸ τὰς παλαιοτέρας παραστάσεις καὶ ἀπὸ τὸν 9ον - 8ον αἰῶνα πίν. 72, 606, πίν. 76,643.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

μὴ σημειώσῃ τὴν ἀναλογίαν, ἡ ὁποία ὑπάρχει καὶ ἴσως ὑποδεικνύει κάτι περισσότερον [178]. Δύσκολον εἶναι νὰ διακριθῇ ἐκ ποίου δένδρου προέρχεται ὁ κλάδος αὐτὸς μὲ τὰ περίεργα φύλλα, ἀλλὰ εἰδικῶς ὡς πρὸς τὴν ἀπόληξιν παρουσιάζει πολλὴν ὁμοιότητα μέ τὸν ἀσφόδελον (σφερδούκλι), ὁ ὁποῖος μὲ τοὺς καρπούς του εἰς τὸ ἄκρον δίδει τὴν ἰδίαν εἰκόνα, ἂν καὶ δὲν φαίνεται δυνατὸν νὰ ἐννοῆται αὐτός, διότι αὐτὸς εἶναι θάμνος, ὁ ὁποῖος μάλιστα δὲν δύναται νὰ ἀνθέξῃ οὔτε τὸ μικρότερον βάρος. Ἐκ τοῦ ξύλου αὐτοῦ εἰς τὸ ὄπισθεν τοῦ κυνηγοῦ μέρος κρέμαται θηλεία μᾶλλον ἔλαφος ἢ δορκὰς διακρινομένη ἐκ τῶν μεγάλων ὤτων, τῆς μικρᾶς οὐρᾶς καὶ τοῦ μακροῦ καὶ καλῶς διαγραφομένου σώματος. Εἰς τὸ ἄνω μέρος καὶ παρὰ τὴν κεφαλὴν τοῦ κυνηγοῦ διακρίνονται αἱ ὁπλαὶ τοῦ ζῴου, ὅπως καὶ ἡ σύνδεσις τῶν ποδῶν διὰ σχοινίου εἰς τὸ ξύλον καὶ μάλιστα διὰ πολλῶν στροφῶν. Εἰς τὸ κάτω μέρος ἡ κεφαλὴ μὲ τὸ ἡμιάνοικτον στόμα τοῦ ζῴου δίδει σαφῶς τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι τοῦτο εἶναι νεκρὸν καὶ ἀκόμη, ὅτι καὶ τὰ μέλη του κινοῦνται κατὰ τὸν ρυθμὸν τῆς ἐναλλαγῆς τῶν βημάτων τοῦ κυνηγοῦ. Τοῦτο παρατηρεῖται εἰς ὅλα τὰ φερόμενα ζῷα διά τῶν ὁποίων ὁ τεχνίτης δημιουργεῖ ρυθμικὰς κινήσεις, παρακολουθούσας τὴν κίνησιν τοῦ σώματος τοῦ κυνηγοῦ. Τὸ νὰ μεταφέρωνται κρατούμενα ἀντεστραμμένα τὰ ζῷα εἶναι κοινὸν χαρακτηριστικὸν τῶν παραστάσεων τῶν ἀνατολικῶν κυλίνδρων [179] καὶ πιθανώτατα ἡ ἀρχικὴ καταγωγὴ τοῦ θέματος συνδέεται μὲ εἰδικὰς ἀνατολικὰς παραστάσεις. Τὸ ἐνδιαφέρον εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ τεχνίτου τῆς Σπάρτης εἶναι ὅτι δὲν ἀπεικόνισε τὰ δύο ζῷα μὲ τὸν αὐτὸν τρόπον φερόμενα ἢ προσδεδεμένα ἐπὶ τοῦ ξύλου, ἀλλὰ τὸ ἓν εἰς ὀρθίαν σχεδὸν θέσιν. Τοῦτο πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς πλουτισμὸς τῆς παραστάσεως καὶ δὲν ἀποκλείεται νὰ ἐδημιουργήθη διὰ τοῦ συνδυασμοῦ δύο διαφόρων θεμάτων, τὸ σημεῖον δὲ αὐτό, ὅπως καὶ τὰ ἀνάλογά του, ἀποδεικνύουν τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἱκανότητα τοῦ τεχνίτου τῆς Σπάρτης. Ἡ ἔλαφος θὰ ἠδύνατο νὰ συσχετισθῇ μὲ τὴν συλληφθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους Κερυνίτιδα ἔλαφον τὴν ὁποίαν κατὰ τὴν παλαιοτέραν παράδοσιν, παραδιδομένην ὑπὸ τοῦ Εὐριπίδου [180], εἶχε φονεύσει οὗτος *«τάν τε χρυσοκάρηνον δόρκαν ποικιλόνωτον κτεῖναι»*. Δὲν ὑπάρχουν ὅμως εἰς τὴν παράστασιν στοιχεῖα δικαιολογοῦντα τὴν σύνδεσιν, διότι οὔτε μὲ τὸν Ἡρακλέα ταυτίζεται ὁ κυνηγός, οὔτε ὑπάρχουν τὰ κέρατα τῆς ἐλάφου [181]. Ἡ ἐργασία εἰς τὸ σύνολον τοῦ σώματος τοῦ ζῴου, ὅπως καὶ εἰς τὰς λεπτομερείας του, χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν προσπάθειαν τοῦ τεχνίτου νὰ πλησιάσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον τὸ πραγματικόν. Ἡ ὅλη διαπραγμάτευσις παρουσιάζει τὸν αὐτὸν χαρακτῆρα, ὅπως καὶ εἰς τὸ σῶμα τοῦ κυνηγοῦ, μὲ τὴν ἐναλλαγὴν τῶν μεγάλων ἐπιφανειῶν καὶ τῶν μικρῶν ἑνοτήτων καὶ τὴν ἔντονον πλαστικὴν διάθεσιν. Τοῦτο διευκολύνεται καὶ ἀπὸ τὴν ἐλαφρὰν στροφὴν τοῦ ζῴου, ἡ ὁποία ἐπιτρέπει τὴν ὑποδήλωσιν τῆς ἐκτάσεώς του εἰς τὸν χῶρον, καὶ ἐνισχύεται καὶ διὰ τῶν παραλλήλων ἐπιπέδων τοῦ ἀναγλύφου, τὰ ὁποῖα παρακολουθοῦν τὰς γραμμὰς τοῦ σώματος. Αἱ λεπτομέρειαι

178. Ἴσως ὁ κλάδος αὐτὸς συνδέεται μὲ ἀνάλογα δείγματα ἐκ τῶν παραστάσεων τῶν ἐλεφαντοστῶν, Orthia πίν. 92,1 καὶ 157,7 παρὰ τὰς διαφορὰς ποὺ παρατηροῦνται.

179. Πρβλ. Frankfort, Cylinder Seals, σελ. 139 πίν. 92. A. Barnett, The Nimrud Ivories σελ. 83 εἰκ. 28. Πρβλ. εἰς τὴν ἑλληνικὴν τέχνην τὸν κυνηγὸν τοῦ Θέρμου καὶ τοὺς Κέρκοπας.

180. Εὐριπ. Ἡρακλῆς στ. 375. Πρβλ. καὶ Schweitzer, Herakles σελ. 168. Ὁ Hampe, Sagenbilder σελ. 42 κ.ἑ. εὑρίσκει εἰς τὴν βοιωτικὴν πόρπην πίν. 8 παράστασιν φόνου ἐλάφου μὲ δόρυ.

181. Πρβλ. Brommer, Herakles σελ. 22 καὶ 86 πίν. 16 τὴν παλαιοτέραν ἀπεικόνισιν τοῦ θέματος τῆς Κερυνίτιδος ἐλάφου εἰς πινάκιον.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

αἱ ὁποῖαι παρατηροῦνται εἰς τὴν ἐλαφρὰν γραμμὴν τῶν τριχῶν τῆς ράχης τοῦ ζῴου, αὐταὶ τοῦ νεκροῦ κλειστοῦ ἀλλὰ τόσον χαρακτηριστικοῦ ὀφθαλμοῦ, ὅπως καὶ τοῦ στόματος καὶ τῶν ὤτων εἶναι ἐκπληκτικῆς ἐκφραστικότητος. Ἐνδιαφέρον εἶναι ὅτι ἡ ἐργασία κατορθώνει νὰ συνδυάζῃ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν τὴν γενικὴν συγκρότησιν μὲ τὰ μερικὰ χαρακτηριστικά.

Τὸ ἕτερον τῶν ζῴων, τὸ κρατούμενον ὄρθιον πρὸ τοῦ σώματος τοῦ κυνηγοῦ, διὰ τοῦ ξύλου καὶ τῆς χαίτης εἶναι λέων. Εἰκονίζεται εἰς ὀρθίαν σχεδὸν στάσιν καὶ κατὰ τρόπον ὥστε, νὰ εἶναι ἡ κεφαλὴ τοῦ ζῴου ἀντιμέτωπος αὐτῆς τοῦ κυνηγοῦ. Τὸ ζῷον εἶναι ἀσφαλῶς νεκρὸν καὶ τοῦτο ἐκτὸς τῶν ἄλλων τονίζεται ἀπὸ τὴν εὑρισκομένην ὑψηλότερον τοῦ ἐδάφους θέσιν τῶν ποδῶν του. Τὸ στόμα του εἰκονίζεται ἡμιάνοικτον, ὡς ἐὰν νὰ βρυχᾶται ἢ νὰ ἀπειλῇ καὶ εἰς μίαν περίεργον διά νεκρὸν ζῷον στάσιν, τοῦτο ὅμως ἴσως γίνεται διὰ νὰ δυνηθῇ ὁ τεχνίτης νὰ πολλαπλασιάσῃ τὰς λεπτομερείας, ὅπως νὰ δείξῃ τοὺς ὀδόντας καὶ τὴν γλῶσσαν. Ἡ αἰχμὴ τοῦ κρατουμένου διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς τοῦ κυνηγοῦ δόρατος στηρίζεται ἐλαφρῶς εἰς τὸν τράχηλόν του, ὡς νὰ χρησιμοποιῆται διὰ νὰ ὑποστηριχθῇ πλαγίως τὸ σῶμα τοῦ ζῴου. Ἡ θέσις καὶ ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ἀπεικονίζεται τὸ ζῷον μὲ τὸ ἀνοικτὸν στόμα ἔχουν πολλὰ παράλληλα εἰς ἔργα τῆς ἀνατολικῆς τέχνης, ὅπου δὲν ἐλλείπουν καὶ παραδείγματα μεταφερομένων διὰ τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν λεόντων, ὅπως δεικνύει ἕνας Μιττανικὸς κύλινδρος τοῦ 1450 π.Χ. περίπου[182], καὶ τὰ πλησιέστερα χρονικῶς ἀνάγλυφα τῆς Nimrud[183]. Ὁ τρόπος μάλιστα τῆς ἀποδόσεως τοῦ ἀνοικτοῦ στόματος εὑρίσκεται εἰς μίαν ἐξ ἐλεφαντοστοῦ πυξίδα τῆς Nimrud, εἰς τὴν ὁποίαν ἔχομεν τὴν αὐτὴν πτῶσιν τοῦ κόλπου, ὅπως καὶ εἰς τὸν κυνηγόν μας[184]. Ἀνάλογος εἶναι εἰς τὴν ἑλληνικὴν τέχνην ἡ θέσις τοῦ λέοντος εἰς τὴν ἐλλιπῆ πηλίνην πινακίδα τοῦ Σουνίου[185], εἰς τὴν ὁποίαν ἐπίσης ἔχομεν μίαν ἀνθρωπίνην μορφὴν ἀντιμέτωπον τοῦ λέοντος, μὲ ἀνοικτὸν τὸ στόμα καὶ εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος μὲ τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀνθρώπου[186].

Ἀπὸ τὴν ὅλην ὀργάνωσιν καὶ τὰς λεπτομερείας ἀναγνωρίζεται, ὅτι ὁ λέων τὸν ὁποῖον φέρει ὁ κυνηγός, ἀνήκει εἰς τὸν τύπον τῶν λεόντων τῆς Ἀσσυριακῆς τέχνης[187].

182. Πρβλ. τὴν ἀνδρικὴν σφίγγα τὴν βαίνουσαν πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ μεταφέρουσαν δύο λέοντας κρατουμένους ἀπὸ τοὺς πόδας, Frankfort, Cylinder Seals 1939 σελ. 42, α, Barnett, Nimrud Ivories 1957 σελ. 83.

183. Barnett, Nimrud Ivories σελ. 134 πίν. 33 καὶ 34 ἀπὸ τὸν 9ον πρὸς 8ον αἰῶνα.

184. Barnett, Nimrud Ivories πίν. 22, 52 ἀνάλογος τρόπος τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ κόλπου πίν. 18 καὶ 26, 2 ὁ βραχὺς χιτὼν πολὺ συγγενὴς μὲ αὐτὸν τῶν ἐλεφαντοστῶν τῆς Σπάρτης Orthia πίν. 126, 1, 6.

185. AE 1917 σελ. 197 εἰκ. 10. Kunze, Archaische Schildb. πρόσθετος πίναξ 8,2.

186. Αὐτὴ ἡ σχεδὸν ἰσοκεφαλία μεταξὺ τῆς μορφῆς τοῦ κυνηγοῦ καὶ τοῦ λέοντος, εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τὰ ὁποῖα ἀπομακρύνουν τὴν παράστασιν ἀπὸ τὸν τύπον τοῦ κυνηγοῦ καὶ τὸν φέρουν εἰς τὸ θέμα τῆς πάλης ἥρωος καὶ λέοντος. Πρβλ. πόσον ὑπερέχει τὸ ζῷον τῶν ἀνθρώπων εἰς τὴν παράστασιν τοῦ μυθικοῦ κυνηγίου τῆς οἰνοχόης Chigi. Τὸ θέμα τῆς πάλης ἀνθρώπου-λέοντος εἶναι ἀνατολικῆς προελεύσεως, ὡς ἐτονίσθη ὑπὸ τοῦ Rodenwaldt, Griechische Reliefs in Lykien, Sitzb. d. Preus. Ak. 1933 σελ. 1040, ἐπίσης M. Cahn, Mus. Helveticum 7 (1950) σελ. 194 κ.ἑ. Σ. Καρούζου, Ἀγγεῖα Ἀναγυροῦντος σελ. 88 σημ. 3 καὶ περαιτέρω Moortgat, Tammuz σελ. 9. Ὁ Matz, G. Rodenwaldt g. K. I, σελ. 64 θεωρεῖ τὴν παλαιοτέραν ἑλληνικὴν παράστασιν τοῦ θέματος ἐκ τοῦ Κεραμεικοῦ, ὡς ἔχουσαν συμβολικὸν περιεχόμενον· πρβλ. Χ. Καρδαρᾶ, Ροδιακὴ Ἀγγειογραφία σελ. 260.

187. Διὰ τὰ εἰδικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ τύπου πρβλ. Kunze, Kret. Bronzereliefs σελ. 188 γενικῶς περὶ τοῦ λέοντος καὶ C. H. Haspels, Lions, Studia Archaeologica, S. Von Hoorn, Oblata, σποράδην. Περὶ τῶν μεταβολῶν εἰς τὴν παράστασιν τῆς χαίτης τῶν ροδιακῶν παραστάσεων, Χ. Καρδαρᾶ, Ροδιακὴ Ἀγγειογραφία σελ. 260 κ.ἑ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

Ἡ χαίτη του φλογοειδὴς μᾶς δίδει μίαν χαρακτηριστικὴν καὶ εἰς ἄλλους λέοντας σπαρτιατικῶν παραστάσεων, διαμόρφωσιν, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι τὸ πώρινον τεμάχιον ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ὀρθίας [188], καὶ οἱ λέοντες τοῦ κρατῆρος τοῦ Βίξ [189]. Ἡ φλογοειδὴς αὐτὴ διάταξις εἰς παραλλήλους ὁμάδας τὴν ὁποία εἶχεν ὁ Rumpf [190] θεωρήσει ὡς εἰδικῶς συνδεομένην μὲ τὸ λακωνικὸν ἐργαστήριον ἀποδεικνύεται διὰ τῶν λεόντων τοῦ νέου ἀμφορέως σαφέστερον ὡς μία ἰδιαιτέρα προσφορὰ τούτου εἰς τὸν πλουτισμὸν τοῦ τύπου. Τοιουτοτρόπως, ἂν καὶ κατὰ τὴν χαίτην ὁ λέων εὑρίσκεται πλησίον τῶν κορινθιακῶν παραδειγμάτων καὶ κυρίως αὐτοῦ τῆς οἰνοχόης Chigi, ἡ ὁποία ἐπίσης ἐπηρεάζεται ἀπὸ ἀσσυριακὰ πρότυπα [191], τὰ ὁποῖα διαφέρουν κατὰ τὴν χαίτην ἀπὸ τοὺς χεττιτικοὺς λέοντας τῶν πρωτοκορινθιακῶν ἔργων [192], ἀναμφιβόλως μᾶς δίδεται εἰς μίαν τοπικὴν μετάπλασιν. Τὰ ὦτα μὲ τὸν καρδιόσχημον σχηματισμὸν πλησιάζουν παραδείγματα ἀττικῶν παραστάσεων [193], ἐνῷ ὁ κόμβος τῆς χαίτης εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς κεφαλῆς παρουσιάζεται ἐπίσης ὡς μία ἰδιορρυθμία. Πιθανώτατα, τόσον κατὰ τὸν ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους τῆς κεφαλῆς κόμβον καὶ τὴν φλογοειδῆ χαίτην, οἱ λέοντες τοῦ ἀμφορέως τῆς Σπάρτης κατάγονται ἀπὸ κυκλαδικὰ πρότυπα, ὅπως μᾶς διδάσκει τὸ ὄστρακον τοῦ Μηλιακοῦ ἀγγείου τοῦ Βερολίνου μὲ τὴν Πότνιαν Θηρῶν, εἰς τὸ ὁποῖον μὲ τὸν αὐτὸν ἀκριβῶς τρόπον ἀποδίδονται καὶ τὸ στόμα καὶ ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ ζῴου [194]. Τὸ σῶμα τοῦ ζῴου εἰς τὸ σύνολόν του παρουσιάζεται στιβαρόν, χωρὶς νὰ εἶναι ὑπερβαλλόντως βαρύ, οἱ πόδες του ἰσχυροὶ μὲ τονισμὸν τῶν λεπτομερειῶν, καὶ διάφορα ἐπίπεδα, ὥστε νὰ δίδουν τὴν ἐντύπωσιν τοῦ πλαστικοῦ σχηματισμοῦ περισσότερον ἀπὸ ὅσον τὸ ἐπιτρέπει τὸ ἀνάγλυφον. Ἡ κεφαλὴ τετράγωνος καὶ βαρεῖα πλουτίζεται διὰ πολλῶν μικρῶν λεπτομερειῶν, ὅπως διὰ τῶν ὀδόντων οἱ ὁποῖοι διακρίνονται καλῶς εἰς τὴν ἄνω σιαγόνα καὶ τῆς γλώσσης ἡ ὁποία μόλις εἶναι ὁρατή, ἐνῷ οἱ μεγάλοι στρογγυλοὶ ὀφθαλμοὶ εἶναι ἀτελέστερον ἐσχηματισμένοι. Εἰς τὸ σχηματικῶς καὶ κατὰ μεγάλας ἐπιφανείας εἰργασμένον μέσον σῶμα, ὅπως καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις τοῦ κυνηγοῦ καὶ τῆς ἐλάφου, ἀπαντοῦν ἡ κεφαλὴ καὶ οἱ πόδες μὲ τὴν φανερὰν προτίμησιν τῶν λεπτομερειῶν καὶ τὴν περισσότερον διακοσμητικὴν τάσιν. Πρὸ τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν τοῦ λέοντος καὶ κατὰ χαρακτηριστικῶς ἐνδιαφέροντα τρόπον εὑρίσκεται τὸ ἄνω μέρος τοῦ τόξου τὸ ὁποῖον ἀπολήγει εἰς τρίφυλλον σχῆμα, διὰ νὰ τονίσῃ ἀκόμη σαφέστερον τὴν προτίμησιν καὶ τὴν χαρὰν τοῦ τεχνίτου διὰ τὰς λεπτομερείας.

Εἰς τὸ κάτω μέρος καὶ μεταξὺ τῶν ποδῶν τοῦ κυνηγοῦ ἔχομεν τὴν παρουσίαν τοῦ χαρακτηριστικοῦ συντρόφου του εἰς τὸ κυνήγιον, τοῦ κυνός, εἰς μίαν θαυμασίαν σχεδὸν νατουραλιστικὴν ἀπόδοσιν. Εἰκονίζεται μὲ ἀνασηκωμένην τὴν οὐρὰν βαδίζων πρὸς τὰ δεξιά, ἀλλὰ μὲ τὸ ρύγχος πρὸς τὰ κάτω, προφανῶς εἰς τὴν στάσιν τοῦ ἰχνηλατοῦν-

188. Orthia, πίν. 5.

189. Trésor de Vix, Mon. Piot 48 (1956) πίν. 7.

190. Rumpf, Charites, σελ. 130.

191. Payne, NC. σελ. 68 εἰκ. 14, Dunbabin, Greeks σελ. 47.

192. Payne, NC. σελ. 67 - 69. Γενικῶς πρβλ. καὶ W. L. Brown, The Etruscan Lion 1960 σποράδην. Διὰ τοὺς λέοντας τῶν πρωτοαττικῶν παραστάσεων, Μυλωνᾶς, Πρωτοαττικὸς Ἀμφορεὺς σελ. 56 κ.ἑ.

193. Σ. Καρούζου, Ἀγγεῖα Ἀναγυροῦντος σελ. 51 εἰκ. 42 καὶ πίν. 64 καὶ 65. Ὄστρακον Αἰγίνης, εἰς τὸ Βερολῖνον, CV. Berlin 1 πίν. 35, 1. Μυλωνᾶς, Πρωτοαττικὸς Ἀμφορεὺς σελ. 59 εἰκ. 25 β.

194. AZ 1854 πίν. 61. Matz, G. gr. Kunst, I, πίν. 169, β. Rumpf, Malerei πίν. 6, 5.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

τος, ἀκριβῶς δὲ μεταξὺ τῶν ποδῶν τοῦ κυνηγοῦ. Μὲ τὴν σχετικῶς μακράν καὶ διαγράφουσαν τοξοειδῆ γραμμὴν οὐράν, τὸ λεπτὸν καὶ μακρὸν σῶμα καὶ τοὺς ἰσχυροὺς πόδας, ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὸν τύπον τοῦ κυνηγετικοῦ κυνός, ὁ ὁποῖος θὰ ἦτο ἰδιαιτέρως προσφιλὴς εἰς τὴν Σπάρτην. Εἰς τὴν ἑλληνικὴν τέχνην δὲν ἐλλείπουν τὰ παραδείγματα τῶν ἀκολουθούντων τὸν κύριόν των κυνῶν καὶ εἰς τὰς περισσοτέρας τῶν περιπτώσεων ἀποτελοῦν τὸ κριτήριον τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ἰδιότητος τῶν κυρίων των, ὅπως εἰς τὴν γνωστὴν στήλην τοῦ Ἀλξήνορος[195]. Δὲν ἀπουσιάζουν ἐπίσης ἀπὸ τὰς παραστάσεις κυνηγίου, ὅπως εἰς αὐτὴν τῆς οἰνοχόης Chigi καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὰς σχετικὰς μὲ τὸν μῦθον τοῦ Ἀκταίωνος[196] τοῦ κατ' ἐξοχὴν κυνηγοῦ καὶ ἀπὸ τὴν συνοδείαν τῶν κοινῶν κυνηγῶν ὅπως εἰς τὴν παράστασιν τοῦ Τιμωνίδα[197]. Εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ κυνηγοῦ τοῦ Θέρμου ὅμως δὲν ὑπάρχει κύων καὶ ἴσως τοῦτο, ὡς ὑπετέθη[198], εἶναι μία χαρακτηριστικὴ ἔνδειξις ὅτι δὲν πρόκειται περὶ θνητοῦ ἀλλὰ περὶ ἡρωικῆς μορφῆς, ἢ θεοῦ. Ὁ κύων εἰκονίζεται μεταξὺ τῶν ποδῶν τοῦ κυνηγοῦ καὶ κατ' ἀνάλογον τρόπον παρίστανται κύνες καὶ μεταξὺ τῶν ποδῶν ἵππων[199], κενταύρων[200] ἢ παρὰ τὰς κλίνας ὅπως εἰς τὴν παράστασιν τοῦ Ἡρακλέους καὶ τοῦ Εὐρύτου εἰς τὸν κορινθιακὸν κρατῆρα τοῦ Λούβρου[201]. Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ τρόπος αὐτὸς ἀπεικονίσεως πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς συνήθης, εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ κυνηγοῦ, ἐπιδιώκεται δι' αὐτοῦ νά δοθῇ κάπως καὶ ἡ ἐντύπωσις τοῦ χώρου, ὅτι δηλαδὴ οὗτος βαδίζει παραλλήλως τοῦ κυρίου του, ὅπως φαίνεται καὶ εἰς τὴν παράστασιν τοῦ κυνηγοῦ τοῦ Ἀμάσιος, τοῦ Λονδίνου[202]. Παράλληλον εἰκονογραφικὸν τύπον μᾶς δίδει πιθανώτατα τὸ ὄστρακον τοῦ Βρεταννικοῦ Μουσείου[203], τὸ ὁποῖον ἴσως συνδέεται μὲ τὸν Ἀκράγαντα καὶ ἀκόμη πλησιέστερον ἀπὸ ἀνάλογον πρότυπον προέρχεται ὁ μεταξὺ τῶν ποδῶν τῆς Ἀρτέμιδος-Ἑκάτης ἀπεικονιζόμενος κύων τοῦ πινακιδίου τῆς Δαιμονιᾶς[204], λακωνικὸν ἐπίσης ἔργον. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἡ χρησιμοποίησις τοῦ κυνὸς μεταξὺ τῶν ποδῶν τῶν κυνηγῶν ἔχει ὡς σκοπὸν ἁπλῶς νὰ καλύψῃ τὸν κενὸν χῶρον διὰ τὸ horror vacui τῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης, ὅπως εἰς τὸν γνωστὸν κορινθιακόν κρατῆρα τοῦ Ἀμφιαράου[205]

195. Ἐθνικὸν Ἀρχ. Μουσεῖον ἀριθ. 39. Richter, Sculpture and Sculptors ² εἰκ. 425. Lippold, Plastik πίν. 38, 1.

196. P. Jacobstahl, Aktaions Tod, Marburger Jahrb. für Kunstwiss. 5, σελ. 1 - 23 μὲ συγκέντρωσιν καὶ τῆς βιβλιογραφίας.

197. Buschor, Griechische Vasenmalerei σελ. 62 εἰκ. 45. Pfuhl, Malerei III, εἰκ. 182. Rumpf, Malerei πίν. 13, 1.

198. Πρβλ. Payne, BSA 27 (1925 - 26) σελ. 128 κ.ἑ.

199. Ἐνδιαφέρον εἶναι τὸ παράδειγμα τῆς πηλίνης σίμης τοῦ Παλαικάστρου, Matz πίν. 288 β, πρβλ. ἐπίσης τὸ παράδειγμα πάλιν πηλίνης ἐπενδύσεως ἐκ Θάσου. G. Richter, Archaic Greek Art 1949 πίν. 161.

200. Τυπικὸν δεῖγμα ἡ παράστασις τοῦ ἀμφορέως Northamton τοῦ Μονάχου, Buschor, Griechische Vasenmalerei σελ. 109 εἰκ. 79 καὶ Griechische Vasen σελ. 114 εἰκ. 74.

201. Λοῦβρον ἀριθ. 645. Rumpf, Malerei πίν. 13,6 καὶ Matz, G. gr. Kunst I, πίν. 160.

202. S. Karouzou, The Amasis Painter πίν. 15, 2. Jacobstahl, Ornamente griechischer Vasen πίν. 4α. Rumpf, Malerei πίν. 12, 10.

203. Weinberg, Corinthian Relief Ware, Hesperia 1954 σελ. 121 πίν. 27 β ἀνάλογα δείγματα εἰς τὴν Κοπεγχάγην CV. Copenhagen 5 πίν. 24, 225, 4 - 5.

204. Χ. Χρήστου, Ἄρτεμις Ἑκάτη ΑΕ 1953 - 54 (1961) σελ. 189 εἰκ. 1.

205. Pfuhl, Malerei III, εἰκ. 179. Buschor, Gr. Vasen σελ. 119 εἰκ. 77.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

ἢ εἰς πολλὰ λακωνικὰ ἔργα[206], καὶ τὰ διάφορα ζῷα καὶ τὰ πτηνὰ εἰς τὰς παραστάσεις τῶν χαλκιδικῶν ἀγγείων[207]. Φαίνεται βέβαιον διὰ τὴν περίπτωσιν τοῦ κυνηγοῦ ὅτι ἀποβλέπει νὰ συγκεκριμενοποιήσῃ τὴν ἰδιότητα τῆς ἀπεικονιζομένης μορφῆς καὶ παραλλήλως νὰ δώσῃ τὴν ἔννοιαν τοῦ χώρου, καὶ διὰ τοῦτο ἀσφαλῶς χρησιμοποιεῖται καὶ εἰς τὰς παραστάσεις τῆς Θήρας τοῦ Καλυδωνίου κάπρου[208], ἢ καὶ ἄλλας μυθολογικὰς σκηνὰς[209]. Τὴν ὑπὸ τρέχοντα ζῷα ἀπεικόνισιν τοῦ κυνὸς συνέδεσεν ἤδη ὁ Poulsen[210], κυρίως ὑπὸ τρέχοντας ἵππους, μὲ τὰς ἐπιβιώσεις τῶν Χεττιτικῶν ἐπιδράσεων, ὅπου κυρίως ἀπαντᾶται καὶ ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς παραστάσεως ὁ ὁποῖος γενικῶς φαίνεται ὅτι ἐκεῖ ἔχει τὴν ἀφετηρίαν του.

Εἶναι γνωστὸν πόσον ἐφημίζοντο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα οἱ λακωνικοὶ κύνες[211], τῶν ὁποίων μάλιστα καὶ ἐκ τῶν φιλολογικῶν εἰδήσεων γνωρίζομεν διάφορα εἴδη. Μεταξὺ αὐτῶν περίφημοι ἐθεωροῦντο οἱ Ἀλωπεκίδες καὶ οἱ Κυνοσουρίδες. Διὰ τοὺς πρώτους μᾶς πληροφορεῖ ὁ Ἀριστοτέλης, Ἱστ. Φυσ. VIII, 28 *ἐξ ἀλώπεκος καὶ κυνὸς οἱ λακωνικοὶ* καὶ τὸ σχόλιον εἰς τὴν Ἀρτέμιδα τοῦ Καλλιμάχου, *Κυνοσουρίδας τὰς ὑπὸ κυνῶν καὶ ἀλωπέκων τικτομένας κύνας, ἢ τὰς λακωνικάς. Κυνοσουρὶς γὰρ τόπος Λακωνικῆς*[212]. Ὁ Ξενοφῶν εἶναι ἀκόμη σαφέστερος διότι παρατηρεῖ (Κυνηγ. 3.1): *τὰ δὲ γένη τῶν κυνῶν ἐστι διττά, αἱ μὲν Καστόριαι αἱ δὲ ἀλωπεκίδες· ἔχουσι δὲ αἱ μὲν Καστόριαι τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην ὅτι Κάστωρ ἡσθεὶς τῷ ἔργῳ μάλιστα αὐτὰς διεφύλαξεν· αἱ δὲ ἀλωπεκίδες διότι ἐκ κυνῶν καὶ ἀλωπέκων ἐγένοντο ἐν πολλῷ δὲ χρόνῳ συγκέκριται αὐτῶν ἡ φύσις*. Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι μία τοιαύτη διασταύρωσις ἀποκλείεται ὑπὸ τῶν εἰδικῶν, ἐνῷ δὲν θεωρεῖται ἀδύνατος[213] ἡ διασταύρωσις κυνὸς καὶ τσακάλου ἢ λύκου καὶ ἡ σύνδεσις ὀφείλεται μᾶλλον εἰς τὴν ὁμοιότητα παρὰ τὴν καταγωγὴν ἑνὸς ὡρισμένου εἴδους κυνός, γεγονὸς εἶναι ὅτι μαρτυροῦνται μερικὰ χαρακτηριστικὰ εἴδη κυνῶν εἰς τὴν Λακωνίαν. Διότι ἐκτὸς τῶν Καστορίδων, τῶν Ἀλωπεκίδων καὶ τῶν Κυνοσουρίδων ἀναφέρεται εἰς τὰς ἀρχαίας εἰδήσεις καὶ ἓν ἄλλο γένος, τὸ τῶν Μενελαΐδων, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀναπτυχθῆ ὑπὸ τοῦ Μενελάου[214]. Εἰς τὰς ἀπεικονίσεις

206. Πρβλ. εἰς τὸ κυνήγιον κάπρου τῆς κύλικος τῶν Παρισίων Lane, BSA 34 (1933 - 34) πίν. 41 α, ἢ τὸν ἱππέα τῆς κύλικος τοῦ Λονδίνου, ἔ.ἀ. πίν. 45, β, ἐπίσης στὴν κύλικα τοῦ Ἀρκεσιλάου Buschor, Gr. Vasenmalerei σελ. 119 εἰκ. 86 διὰ νὰ περιορισθῶμεν εἰς ὀλίγα καὶ ἐνδεικτικὰ παραδείγματα.

207. Πρβλ. Rumpf, Chalkidische Vasen πίν. 173.

208. E. Langlotz, Würzburger Vas. πίν. 50, 201 - 202 πίν. 51,255 πίν. 102,322 καὶ τὴν θήραν τοῦ Καλυδωνίου Κάπρου πίν. 199, 442.

209. Πρβλ. τὰς παραστάσεις τῶν ἀγγείων τοῦ Πόντου, Ducatti, Pontische Vasen πίν. 9, β. Jacobstahl, Ornamente gr. Vasen 211 κ.ἑ. μὲ παράστασιν ἐκ τοῦ τρωικοῦ κύκλου ὅπου ἔχομεν καὶ τὸν κόλπον κατ' ἀνάλογον μὲ τὸν κυνηγὸν τῆς Σπάρτης τρόπον.

210. Poulsen, Orient σελ. 33. Ducatti, Pontische Vasen σελ. 17 σημ. 65. E. Akurgal, Griechische Reliefs σελ. 87.

211. Πλουτ. Ἀποφθέγματα Λακ. 225. Αἰσώπου Μῦθοι 390. Ἀλκμὰν ἀπόσπασμα 14. Ὁ Ξενοφῶν εἰς τὸν Κυνηγετικὸν 10 συνιστᾷ τοὺς λακωνικοὺς κύνας διὰ τὸ κυνήγιον τοῦ κάπρου: *πρὸς δὲ τὸν ὗν τὸν ἄγριον κεκτῆσθαι κύνας Ἰνδικὰς Κρητικὰς Λοκρίδας ἄρκυς ἀκόντια προβόλια ποδοστράβας*.

212. Πρβλ. καὶ Ἡσύχιος 397, *Κυναλώπηξ ἐξ ἀλώπεκος καὶ κυνὸς λακωνικοὺς κύνας φασὶ γενέσθαι* καὶ Πολυδ. Ὀνομαστικόν, *Λέγουσι δὲ τὰς μὲν Λακαίνας ἐξ ἀλωπεκῶν τὸ ἀρχαῖον καὶ κυνῶν γενομένας κληθῆναι ἀλωπεκίδας*.

213. O. Keller, ÖJh 8 (1905) σελ. 251 ἐπίσης Keller, Antike Tierwelt I, σελ. 122.

214. Πολυδ. Ὀνομαστ. 5. 40.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

τῶν ἔργων τῆς λακωνικῆς τέχνης εὑρίσκομεν πράγματι διάφορα εἴδη κυνῶν ἀλλὰ ἀτυχῶς δυσκόλως δυνάμενα νὰ συνδεθοῦν μὲ τὸ ἕνα ἢ τὸ ἄλλο ἀρχαῖον ὄνομα. Ἡ ταχύτης τῶν λακωνικῶν κυνῶν ἦτο παροιμιώδης, ἀφοῦ κατὰ τὸν Καλλίμαχον[215], ἦσαν «ἀνέμου ταχύτεραι» ἐκ τούτων δὲ αἱ Καστορίδες συνοδεύουσαι τὸν Κάστορα κατὰ τὸ κυνήγιόν του εἰς τὸν πλούσιον εἰς θηράματα Ταῦγετον[216] ἐκαλοῦντο καὶ «Κάστορος θρέμματα». Ὁ παρακολουθῶν τὸν κυνηγὸν τοῦ νέου ἀμφορέως κύων ὁμοιάζει μὲ τὸν ἀκολουθοῦντα τὸ ἅρμα τοῦ ἀμφορέως τοῦ Ἡρώου[217], ὅπως καὶ μὲ τὸν εὑρισκόμενον μεταξὺ τῶν ποδῶν τῆς Ἀρτέμιδος Ἑκάτης τῆς Δαιμονιᾶς[218], τοιοῦτον καὶ φαίνεται ὅτι ἀνήκουν ἅπαντες εἰς τὸ αὐτὸ εἶδος κυνηγετικῶν κυνῶν. Κατὰ τὸ σῶμα τόσον εἰς τὰ γενικὰ ὅσον καὶ τὰ εἰδικὰ χαρακτηριστικὰ διαφέρουν οὐσιωδῶς τῶν τύπων τῶν λεγομένων πολεμικῶν κυνῶν τῶν ἀκολουθούντων τὰ πολεμικὰ ἅρματα[219], εἰς τὰς ἰωνικὰς παραστάσεις. Διὰ τὴν Ἰωνίαν γνωρίζομεν τὴν χρησιμοποίησιν τῶν κυνῶν εἰς τὸν πόλεμον, ὅπου διὰ τὴν Κολοφῶνα καὶ τὴν ἐπὶ τῷ Μαιάνδρῳ Μαγνησίαν μαρτυρεῖται ρητῶς παρὰ τοῦ Αἰλιανοῦ[220], *οἱ Μαιάνδρῳ παροικοῦντες Μάγνητες Ἐφεσίοις πολεμοῦντες ἕκαστος τῶν ἱππέων ἤγαγεν αὐτῷ συστρατιώτην κύνα καὶ ἀκοντιστήν*[221]. Πάντως παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι εἰς τὴν παράστασιν τοῦ τεμαχίου ἀμφορέως τοῦ Ἡρώου, ὁ κύων ἀκολουθεῖ τὸ ἅρμα δὲν γνωρίζω ἂν δύναται νὰ συνδεθῇ μὲ τοὺς πολεμικοὺς κύνας, δεδομένου, ὅτι διὰ τὴν Ἑλλάδα δὲν μαρτυρεῖται χρησιμοποίησις κυνῶν εἰς τὸν πόλεμον καὶ ὁ τύπος του εἶναι ὅμοιος μὲ αὐτὸν τοῦ νέου ἀμφορέως ὁ ὁποῖος διὰ τὴν σύνδεσίν του μὲ κυνηγόν, δὲν δύναται νὰ εἶναι παρὰ κυνηγετικός. Ἴσως εἰς τὰς παραστάσεις τῶν λακωνικῶν ἔργων ἀναγνωρίζονται τέσσαρες τύποι κυνῶν, αὐτὸς τὸν ὁποῖον ἔχομεν εἰς τὸν νέον ἀμφορέα καὶ τὸ τεμάχιον τῆς Μαγούλας καὶ τὸ πινακίδιον τῆς Δαιμονιᾶς, ἕνας δεύτερος τύπος μεταξὺ τῶν ἐπὶ μαλακοῦ λίθου χαραγμάτων τῆς Ὀρθίας[222], ὁ τρίτος εἰς τὰ λεγόμενα ἡρωικὰ ἀνάγλυφα[223] καὶ ὁ τέταρτος εἰς τὰς παραστάσεις τῶν ἐλεφαντοστῶν καὶ μερικὰς ἐκ τῶν ἀγγειογραφιῶν. Ἴσως ὁ τῶν μετ' ἀναγλύφων ἀμφορέων, σαφῶς κυνηγετικός, θὰ ἠδύνατο νὰ συνδεθῇ μὲ τοὺς Καστορίδας, αὐτὸς τῶν χαραγμάτων τῆς Ὀρθίας μὲ τὸ βαρὺ σῶμα καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ποιμενικοῦ κυνὸς μὲ τοὺς Μενελαΐδας, αὐτὸς τῶν ἡρωικῶν ἀναγλύφων μὲ τοὺς Κυνοσουρίδας καὶ ὁ τῶν ἀγγειογραφιῶν μὲ τοὺς Ἀλωπεκίδας[224].

215. Καλλιμ. Ὕμνος εἰς τὴν Ἀρτέμιδα 94. Βιργιλίου Γεωργικὰ III, 405.

216. Ἀλκμὰν Ἀπόσπ. 13 Ὀπιανοῦ, Κυνηγ. II, 14 κ.ἑ. Πολυδ. V, 37, 39.

217. Θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς προερχόμενος ἀπὸ τὸν ἴδιον τύπον καθ' ὅλας τὰς λεπτομερείας, τοῦτο ὅμως ἀποκλείεται διότι εἶναι κατὰ τὸ μέγεθος μεγαλύτερος τοῦ κυνὸς τοῦ νέου ἀμφορέως. Πάντως δὲν ἀποκλείεται νὰ πρόκειται περὶ ἐπαναλήψεως τοῦ αὐτοῦ ἀρχικοῦ τύπου μὲ βελτιωμένον εἰς τὰς νέας ἀνάγκας τὸ μέγεθος. Μῆκος Ἡρώου 0,06, νέου ἀμφορέως 0,05.

218. AE, 1953 - 54 σελ. 189 εἰκ. 1.

219. Jahn, JdI 23 (1908) σελ. 174 κ.ἑ. Savignoni RM 21 (1906) σελ. 69. Wrede, AM 1916 σελ. 321.

220. Αἰλιανοῦ Φυσ. Ἱστορία, VII, 38 καὶ τὴν παράδοσιν περὶ τοῦ κυνὸς τῆς μάχης τοῦ Μαραθῶνος ὁ ὁποῖος ἀπεικονίσθη εἰς τὴν Ποικίλην Στοάν, Robert, Marathonschlacht, 18 Hallische Winckelmannsprogramm σελ. 25.

221. Αἰλ. Φυσ. Ἱστ. 14, 46.

222. Orthia πίν. 69, ἀριθμ. 46.

223. Tod-Wace, Catalogue σελ. 103 εἰκ 2 σελ. 107 εἰκ. 10 ἐπίσης εἰς τὸ ἀρχαϊκὸν ἄγαλμα καθημένης μορφῆς μὲ τὴν ἐπιγραφὴν *ΑΔΕΥΣ* σελ. 165 εἰκ. 69.

224. Orthia πίν. 158, 5, ὁμοιάζει περισσότερον μὲ ποιμενικὸν κύνα. Πρβλ. καὶ τοὺς κύνας μερικῶν

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

Εἰς τὸ μέσον σχεδὸν τῆς ζώνης τοῦ λαιμοῦ ἔχομεν τὸν δεύτερον κυνηγόν, μὲ τὰ φερόμενα μὲ τὸν ἴδιον ὡς καὶ εἰς τὴν προηγουμένην περίπτωσιν τρόπον ζῷα, τὰ ὁποῖα τώρα εἶναι διάφορα, δηλαδὴ κάπρος καὶ αἴγαγρος (Π ί ν. 92). Ὁ ἄλλος ὅμοιος κυνηγὸς μὲ τὰ ἴδια ζῷα εἰς τὴν ἀφετηρίαν ἀριστερὰ τῆς παραστάσεως τοῦ λαιμοῦ διὰ τοὺς τεχνικοὺς λόγους, οἱ ὁποῖοι ἐλέχθησαν, δὲν διεσώθη παρὰ κολοβωμένος καὶ μὲ τὸ ἕν τῶν μεταφερομένων ζῴων[225], μᾶς διασῴζει καλῶς τὸν αἴγαγρον (Π ί ν. 90), τοῦ ὁποίου ἡ κεφαλὴ ἔχει καταστραφῆ εἰς τὴν ὁμάδα τοῦ μέσου. Ἀτυχῶς εἰς τὸ μέσον ἐλλείπει ἕν τεμάχιον ἀπὸ τὸν λαιμὸν τοῦ ἀμφορέως μὲ τὴν κεφαλὴν τοῦ κυνηγοῦ, ἡ ὁποία ὅμως δὲν θὰ ἦτο διάφορος τῶν σῳζομένων κεφαλῶν τῶν δύο ἄλλων.

Μὲ τὸν κυνηγὸν τοῦ μέσου τῆς παραστάσεως τῆς ζώνης τοῦ λαιμοῦ εἰσάγονται μερικαὶ βασικαὶ καὶ ὀλίγαι δευτερεύουσαι ἀλλαγαί, ὅπως τὰ μεταφερόμενα ζῷα, ἡ ἔλλειψις τοῦ τόξου καὶ τῆς φαρέτρας, ἡ διάφορος στάσις τοῦ κυνὸς μεταξὺ τῶν ποδῶν καὶ ἡ διακόσμησις τοῦ χιτῶνος, μὲ ἄλλα θέματα. Τὰ βασικὰ ὅμως στοιχεῖα τόσον εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς μορφῆς τοῦ κυνηγοῦ ὅσον καὶ εἰς τὴν κατὰ μέρος ἀπόδοσιν τῶν διαφόρων χαρακτηριστικῶν του, παραμένουν τὰ ἴδια τόσον, ὥστε θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι καὶ ὁ κυνηγὸς αὐτὸς ἔχει κατασκευασθῆ ἀπὸ τὸν αὐτὸν μὲ τοὺς ἄλλους τύπον (μήτραν), πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν φαίνεται πιθανόν. Ἡ περίπτωσις αὐτὴ θὰ μποροῦσε νὰ συζητηθῇ, ἂν τὰ ζῷα ἦσαν τοποθετημένα ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ ἀγγείου μετὰ τὸ ἀνάγλυφον τοῦ κυνηγοῦ, ἀλλὰ τοῦτο δὲν συμβαίνει διότι εἰς τὸ ὀπίσθιον ζῷον, ἡ χείρ του εἶναι ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ κάπρου. Ἐπίσης μερικαὶ πολὺ μικραὶ ἀλλὰ χαρακτηριστικαὶ καὶ ἠθελημέναι διαφοραί, ὅπως αὐτὴ ἡ ὁποία παρατηρεῖται εἰς τὴν πίπτουσαν πρὸς τὸ στῆθος κόμην ἀποτελοῦν μίαν ἔνδειξιν ὅτι εἰς τοὺς τύπους εἶχον σχηματισθῆ δύο ἐντελῶς ὅμοιαι κατὰ τὴν γενικὴν ὀργάνωσιν μορφαὶ κυνηγῶν διαφοροποιούμεναι διὰ τῶν λεχθέντων χαρακτηριστικῶν. Τί ἀκριβῶς νόημα ἔχει εἰδικῶς ἡ διαφορὰ τῶν μεταφερομένων ζῴων καὶ ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ τόξου εἶναι δύσκολον νὰ λεχθῇ, ἐκτὸς τοῦ ὅτι διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ, ὁ τεχνίτης εἶχε τὴν δυνατότητα νὰ δείξῃ τὴν ποικιλίαν τῶν θηρευομένων ζῴων καὶ μὲ τὸν τρίτον κυνηγόν, ὁ ὁποῖος ἐπαναλαμβάνει τὸν πρῶτον, νὰ ὑπαινιχθῇ ἴσως τὰ πολλὰ κυνηγιά του. Πάντως καὶ διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ἄλλων ζῴων, ὅπως καὶ διὰ τῶν λεπτομερειακῶν μεταβολῶν εἰς τὰ διάφορα μικρὰ θέματα, ἐπιτυγχάνει νὰ πλουτίσῃ τὴν σκηνήν, νὰ ἀποφύγῃ τὴν μονότονον ἐπανάληψιν καὶ ταυτοχρόνως νὰ ἀποδείξῃ καὶ τὴν ἐλευθερίαν του, εἰς τὴν ὅλην ἐργασίαν.

ἐκ τῶν ἀγγειογραφιῶν Lane, BSA 34 (1933 - 34) πίν. 35 α καὶ β. Κατὰ τὸν Lane ἔ.ἀ. σελ. 169 οἱ τῶν ἀγγειογραφιῶν εἶναι Ἀλωπεκίδες. Μπορεῖ νὰ σημειωθῇ ἐπίσης ὅτι εἰς τὰς παραστάσεις τῶν ἀγγειογραφιῶν οἱ κύνες εἰκονίζονται συνήθως τρέχοντες, εἰς αὐτὰς τῶν λιθίνων ἀναγλύφων καθήμενοι, εἰς τοὺς ἀμφορεῖς ἰχνηλατοῦντες καὶ βαδίζοντες.

225. Ἡ ἀποσπασματικὴ ἀπόδοσις τόσον τῶν ἀνθρωπίνων μορφῶν ὅσον καὶ τῶν ζῴων εἶναι συνηθης εἰς τὴν λακωνικὴν ἀγγειογραφίαν. Εἰς δύο κυνήγια κάπρου, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, τὰ ζῷα ἀπεικονίζονται κατὰ τὸ ἥμισυ (Ἐδῶ Π ί ν. 93 α-β). Κατ' ἀνάλογον τρόπον ἔχουν ἀποκοπῆ οἱ δύο μεταφέροντες τοὺς νεκροὺς συντρόφους των πολεμισταὶ τῆς κύλικος τοῦ Βερολίνου Pfuhl, Malerei III, εἰκ. 199. JdI, 1901 πίν. 3 (Ἐδῶ Π ί ν. 89γ). Κατὰ τὸν Lane ἡ ἀποσπασματικὴ αὐτὴ ἀπόδοσις τῶν μορφῶν προέρχεται ἀπὸ τὴν μεταφορὰν εἰς τὸ κυκλικὸν πεδίον τῆς κύλικος θέματος δημιουργηθέντος διὰ τετράγωνον πλαίσιον, ἴσως κρατῆρος ἢ ὑδρίας, Lane, BSA 34 (1933 - 4) σελ. 159. Εἰς τὴν παράστασιν τοῦ νέου ἀμφορέως ἔχομεν τὴν αὐτὴν περίπτωσιν χωρὶς τοῦτο νὰ σημαίνῃ τὴν μεταφορὰν ἀπὸ ἄλλο πλαίσιον, ἀφοῦ καὶ ἐδῶ εἶναι τετράγωνον, ἀλλὰ τὴν ἀδιαφορίαν τοῦ τεχνίτου διὰ τὸ ἀποτέλεσμα τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποφύγῃ, ἐὰν ἐκ τῶν προτέρων ὑπελόγιζεν καλύτερον τὴν πρὸς κόσμησιν ἐπιφάνειαν.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

Τὰ ζῷα μεταφέρονται μὲ τὸν αὐτόν, ὅπως καὶ εἰς τὴν προηγουμένην περίπτωσιν, τρόπον ἀνηρτημένα ἀπὸ τοῦ ξύλου καὶ ταυτοχρόνως τὸ πρῶτον ζῷον κρατούμενον καὶ ἀπὸ τῶν κεράτων, ὅπως ὁ λέων τῆς ἄλλης ὁμάδος ἀπὸ τῆς χαίτης. Ἐδῶ μάλιστα εἶναι σαφὴς ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον κρατεῖται ὁ αἴγαγρος, ὅπως καὶ ὁ ρόλος τοῦ δόρατος εἰς τὴν συγκράτησιν τοῦ ζῴου, ὥστε νὰ μὴ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τοῦ ἄξονός του, τοῦ ὤμου[226].

Τὸ ἀπὸ τῶν ὀπισθίων ποδῶν καὶ μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὴν γῆν ἀνηρτημένον ζῷον, εἰς θέσιν καὶ στάσιν ὁμοίας μὲ τὴν τῆς ἐλάφου τῆς προηγουμένης ὁμάδος εἶναι κάπρος, ἐνῷ αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἀπεικονίζεται ἀνωρθωμένον ἔμπροσθεν καὶ εἰς τὴν θέσιν καὶ στάσιν τοῦ λέοντος εἶναι αἴγαγρος. Εἰς τὰς περιπτώσεις τῶν δύο ζῴων διακρίνεται ὁ τρόπος προσδέσεώς των εἰς τὸ ξύλον, τὸ φερόμενον ἐπὶ τοῦ ὤμου τοῦ κυνηγοῦ, τοῦ ἑνὸς ἀπὸ τῶν ποδῶν, τοῦ ἑτέρου ἀπὸ τὸν λαιμὸν καὶ μάλιστα μὲ ἕνα ἐξαιρετικῶς ἐντυπωσιακὸν διασταυρούμενον δεσμόν.

Ὁ κάπρος δεμένος ἀπὸ τῶν ὀπισθίων του ποδῶν σταυροειδῶς εἰς τὸ ξύλον, εἶναι ἓν ἰσχυρόν, βαρὺ καὶ ὀγκῶδες ζῷον. Τὸ σῶμα χαρακτηρίζεται ἀπὸ μίαν τονιζομένην στρογγυλότητα καὶ κατὰ συνέπειαν καὶ βάρος, ἀπὸ μίαν ἔξαρσιν τῶν τυπικῶν γνωστῶν στοιχείων του. Μὲ τὸν ὄγκον καὶ τὰς ἀναλογίας του ἔρχεται εἰς σκόπιμον ἀντίθεσιν, μὲ τὸ πλησίον του εὑρισκόμενον ἰσχυρὸν καὶ λεπτὸν σῶμα τοῦ λέοντος, τὸ ὁποῖον διακρίνεται διὰ τὴν νευρώδη συγκρότησιν. Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον εἰς τὰ δύο σώματα ἀντιτίθενται, ὄγκος καὶ δύναμις, βάρος καὶ ἐνεργητικότης ἀποδεικνύει ὅτι ἔχομεν μίαν σκόπιμον προσπάθειαν παραθέσεως τῶν ἀντιθέσεων διὰ νὰ τονισθοῦν αἱ διαφοραί. Ἀκόμη σαφεστέρα εἶναι ἡ διαφορὰ τοῦ σώματος τοῦ κάπρου μὲ τὸ νευρῶδες, λεπτὸν καὶ δυνατὸν τοῦ αἰγάγρου.

Μὲ τὸ παχὺ σῶμα, τοὺς κοντοὺς πόδας, τὴν βραχεῖαν οὐράν, τὰ μικρὰ ὦτα καὶ τὸ ἄσχημον ρύγχος κυριαρχεῖ ὁ κάπρος τοῦ ὄπισθεν τοῦ κυνηγοῦ χώρου. Εἰς τὴν λακωνικὴν τέχνην καὶ εἰδικῶς τὴν ἀγγειογραφίαν ὁ κάπρος ἀποτελεῖ ἓν ἀπὸ τὰ πλέον συνήθη θέματα[227], εἶναι δὲ ἓν ἀπὸ τὰ περισσότερον θηρευόμενα ζῷα εἰς τὰς παραστάσεις κυνηγίων. Εἰς τὴν ἀγγειογραφίαν τῆς Λακωνικῆς ΙΙΙ περιόδου, ἤτοι τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ 6ου αἰῶνος, ἀπεικονίζεται κυνηγούμενος καὶ πληττόμενος ὑπὸ τῶν δοράτων[228] (Πίν. 93 α-β) ἢ μεταφερόμενος νεκρός, ὅπως εἰς τὴν παράστασιν τοῦ ἀμφορέως[229]. Εἰς τὴν Σπάρτην τὸ κυνήγιον τοῦ κὰπρου ἀνῆκε εἰς τὰ πλέον ἐνδιαφέροντα ἀθλήματα τῆς σπαρτιατικῆς ζωῆς καὶ ἦτο τὸ κυνήγιον τὸ ὁποῖον παρουσίαζε κινδύνους

226. Ἀκόμη καὶ σήμερον εἰς τὰς μεταφορὰς διὰ τοῦ ξύλου χρησιμοποιεῖται βοηθητικῶς ὑπὸ τῶν βοσκῶν ἡ γκλίτσα διὰ νὰ μὴ κυλοῦν τὰ ζῷα καὶ νὰ μὴ ἀπομακρύνεται τὸ ξύλον ἀπὸ τὴν εὐθεῖαν εἰς τὸν ὦμον.

227. Orthia σελ. 79 εἰκ. 50 ἀγγειογραφία ἐκ τοῦ Μενελαΐου, πίν. 70, 48 - 49 χαράγματα Ὀρθίας. Ἐπὶ παραστάσεως τῶν Διοσκούρων τοῦ Μουσείου τῆς Βερόνας, Tod-Wace, Catalogue σελ. 113 εἰκ. 14. Ὁλόγλυφος κάπρος τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων ἐπὶ μαλακοῦ μελανοῦ λίθου ἐκ τοῦ Νυμφαίου παρὰ τὸ ἀρχαῖον Θέατρον τῆς Σπάρτης, BSA 28 (1926 - 27) σελ. 33 εἰκ. 13. Ἐπίσης χάλκινος κάπρος ἐξ ἀκροπόλεως ἀρχαϊκός, ἀδημοσίευτος καὶ παράστασις κάπρου ἐπὶ παραγναθίδος κράνους ἐπίσης ἐξ ἀκροπόλεως BSA 28 (1926 - 7) σελ. 94 εἰκ. 6 ἀρχαϊκῆς περιόδου. Μεταξὺ τῶν μολυβδίνων ὅμως εἰδωλίων δὲν εὑρίσκονται κάπροι.

228. Sievecking-Hackl, Vasensammlung München πίν. 13, 383. JdI 16 (1901) σελ. 191 εἰκ. 1. AA 1937 σελ. 158 εἰκ. 17. Πρβλ. Lane, BSA 34 (1933 - 34) σελ. 157. Shefton, BSA 1954 σελ. 201 κ.ἑ.

229. Δὲν εἶναι σαφὲς πῶς ἀκριβῶς μεταφέρεται εἰς τὴν παράστασιν τῆς κύλικος τῆς Καβάλας ὁ Ἐρυμάνθιος κάπρος.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

διὰ τὸν κυνηγόν, διότι ὅπως παρατηρεῖ ὁ Ξενοφῶν[230], *ἀποθνήσκουσι δὲ κύνες πολλοὶ ἐν τῇ τοιαύτῃ θήρᾳ καὶ αὐτοὶ οἱ κυνηγέται κινδυνεύουσιν*. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς καὶ ἀκριβῶς ἐπειδὴ θὰ ἀποτελοῦσε κριτήριον τῆς ἱκανότητος τῶν κυνηγῶν, εἶναι εὐεξήγητος ἡ προτίμησις τῶν ἀγγειογράφων εἰς τὰ θέματα τὰ σχετικὰ μὲ τὸ κυνήγιόν του. Εἰς τὴν περίπτωσιν μάλιστα τῆς παραστάσεως τοῦ κάπρου, εἰς τὸν νέον ἀμφορέα, θὰ ἦτο σκόπιμον νὰ ὑπομνησθῇ ἡ ἀνεύρεσις μεταξὺ τῆς τέφρας τῶν τάφων ὀστῶν κάπρου καὶ κυρίως τῶν χαυλιοδόντων του, ἡ ὁποία ἐπιτρέπει τὴν ὑπόθεσιν ὅτι διὰ τὸ ζῷον αὐτό, ὅπως καὶ διὰ τὸν αἴγαγρον, δὲν ἀποκλείεται ἡ ἀπεικόνισις νὰ ἀποτελῇ ἀναφορὰν εἰς πραγματικὰ κυνήγια τῶν ζῴων αὐτῶν, ἀπὸ τοὺς νεκροὺς τῶν τάφων. Ἂν συμβαίνῃ τοῦτο, τότε ἡ παράστασις δὲν ἀποτελεῖ ἁπλῆν διακόσμησιν τῆς ἐπιφανείας, ἀλλὰ συγκεκριμένον ὑπαινιγμὸν εἰς τὴν δρᾶσιν τῶν νεκρῶν καὶ εἰς τὰς κυνηγετικάς των ἐπιτυχίας. Διότι δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἀπίθανον νὰ ὑπάρχῃ σχέσις μεταξὺ τῶν προσφερθέντων, ἐπὶ τῆς πυρᾶς τῶν νεκρῶν, ζῴων καὶ τῆς παραστάσεως τῶν προοριζομένων δι' αὐτοὺς ἀγγείων. Ἀσφαλῶς δὲν θὰ ἦσαν ἕτοιμοι οἱ κάπροι διὰ νὰ προσφερθοῦν εἰς τὸν νεκρὸν κυνηγόν, ἀλλὰ εἶναι πιθανὸν νὰ διετηροῦντο, ὅπως συμβαίνει καὶ σήμερον, τὰ χαρακτηριστικὰ των στοιχεῖα, ὅπως οἱ χαυλιόδοντες τῶν κάπρων καὶ τὰ κέρατα τῶν αἰγάγρων, τὰ τρόπαια τῶν ἐπιτυχιῶν τοῦ κυνηγοῦ καὶ νὰ προσεφέροντο ριπτόμενα ἐπὶ τῆς πυρᾶς του. Αὐτὸ ἐννοεῖται, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἰσχύῃ μὲ τὴν παράστασιν τοῦ λέοντος εἰς τὰ ζῷα τὰ μεταφερόμενα ὑπὸ τῶν κυνηγῶν, διότι διὰ τούτου ἀποσκοπεῖται ὄχι ἕνας ἄμεσος ἀλλὰ ἔμμεσος ὑπαινιγμός. Ὁ λέων ἀπεικονίζεται διὰ νὰ ἐξαρθῇ ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ ἱκανότης τοῦ κυνηγοῦ, ὁ ὁποῖος ὄχι μόνον τὰ γνωστὰ καὶ κοινὰ ζῷα ἠδύνατο νὰ καταβάλῃ, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄγνωστα καὶ φοβερά.

Ἀπὸ τὰς παραστάσεις κυνηγίων κάπρων εἰς τὴν λακωνικὴν ἀγγειογραφίαν ἐκτὸς τῆς κἀπως κοινῆς παραστάσεως τῆς ἀποσπασματικῆς κύλικος τοῦ Μονάχου[231], εἰς τὴν παράστασιν τῆς κύλικος τῆς Λειψίας[232], ἔχομεν μίαν πλέον ρεαλιστικὴν ἀπόδοσιν τοῦ θέματος (Πίν. 93β), μὲ τὸ δόρυ τὸ ὁποῖον ἔχει διαπεράσει τὸ σῶμα τοῦ ζῴου, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ρέει τὸ αἷμα, ἐνῷ εἰς τὴν παράστασιν τῆς κύλικος τῆς Καβάλας, ἡ ὁποία δὲν σῴζεται ἐπαρκῶς, πιθανώτατα πρόκειται περὶ μυθολογικῆς σκηνῆς, μὲ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Ἡρακλέους ἀπὸ τὴν Θήραν τοῦ Ἐρυμανθίου κάπρου καὶ τὴν φυγὴν τοῦ Εὐρυσθέως εἰς τὸν πίθον. Πάντως πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι κατὰ τοὺς πρωίμους ἀρχαϊκοὺς χρόνους αἱ παραστάσεις τῆς θήρας τοῦ Κάπρου δὲν εἶχον πάντοτε σαφῆ μυθολογικὴν σύνδεσιν, ἡ ὁποία παρατηρεῖται εἰς τὴν ὥριμον καὶ ὄψιμον ἀρχαϊκὴν περίοδον μὲ τὴν συσχέτισίν των πρὸς τὴν θήραν τοῦ Καλυδωνίου καὶ τοῦ Ἐρυμανθίου κάπρου[233]. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς δύναται νὰ λεχθῇ, ὅτι καὶ εἰς τὰς Λακωνικὰς παραστάσεις, αἱ παλαιότεραι δὲν συνδέονται μὲ μυθολογικὰς σκηνάς οὔτε ἀποδεικνύουν προθέσεις τοιούτων συσχετίσεων. Αὐτὸ ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ εἰς τὰς μορφὰς τοῦ ἀμφορέως, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι εὔκολον νὰ ταυτισθοῦν ἢ νὰ συσχετισθοῦν μὲ οἱονδήποτε τῶν προσώπων τοῦ μυθικοῦ

230. Ξεν. Κυνηγ. 10.21.

231. Sieveking-Hackl, Vasensammlung πίν. 13, 383.

232. JdI 16 (1901) σελ. 191 εἰκ. 1.

233. Πρβλ. S. B. Luce, Heracles and the Erymanthian Boar, AJA 1924 σελ. 296 κ.ἑ. F. Brommer, Herakles σελ. 85. Παραστάσεις τῆς θήρας Καλυδωνίου κάπρου ἔχομεν καὶ εἰς τὴν μνημειακὴν τέχνην, ὅπως εἰς τὸν θησαυρὸν τῶν Σικυωνίων τῶν Δελφῶν, Fouilles de Delphes IV, πίν. 3, 2. G. Richter, Animals πίν. 35 καὶ εἰς τὰ ἀνάγλυφα τοῦ θρόνου τοῦ Ἀμυκλαίου Ἀπόλλωνος Παυσ. III, 18, 15.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

ἢ τοῦ ἡρωικοῦ κύκλου, διότι πρόθεσις τοῦ τεχνίτου εἶναι νὰ εἰκονογραφήσῃ μίαν κοινὴν σκηνὴν τῆς κυνηγετικῆς ζωῆς ἀναφερομένην εἰς τοὺς νεκροὺς ἐπὶ τῶν τάφων τῶν ὁποίων θὰ ἐτίθετο τὸ ἀγγεῖον καὶ ὄχι μίαν μυθικὴν εἰκόνα. Ἄλλωστε εἰς μίαν παράστασιν τοῦ λακωνικοῦ ἐργαστηρίου προοριζομένην διὰ τὴν Σπάρτην, αἱ περισσότερον κατάλληλοι μορφαί, ἐὰν εἶχε τὴν πρόθεσιν νὰ χρησιμοποιήσῃ μυθολογικὰ πρόσωπα, θὰ ἦσαν αὐταὶ τῶν Διοσκούρων, οἱ ὁποῖοι ἐκτὸς τῶν ἄλλων χαρακτηριστικῶν των καὶ εἰς τὸ κυνήγιον διέπρεπον[234], ἀλλὰ ὡς ἐλέχθη ἤδη, τοῦτο ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀπεικονιζομένων κυνηγῶν φαίνεται ὅτι ἀποκλείεται.

Ὁ κάπρος δεμένος διὰ τῶν ὀπισθίων ποδῶν, καὶ μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ κάτω, ἔχει τὸ στόμα ὅπως καὶ τὰ ἄλλα ἀπεικονιζόμενα ζῷα ἡμιάνοικτον καὶ διακρίνονται ἐκτὸς τῶν ἄλλων λεπτομερειῶν καὶ μερικοὶ τῶν ὀδόντων τῆς κάτω σιαγόνος του. Εἶναι, ὅπως καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ λέοντος, ἐσχηματισμένοι διὰ μικρῶν βόλων πηλοῦ καὶ χαρακτηριστικῶς τονισμένοι. Ἴσως αὐτὴ ἡ εἰδικὴ ἔξαρσις τῶν ὀδόντων εἰς τὰ δύο αὐτὰ ζῷα, τὸν λέοντα τοῦ πρώτου κυνηγοῦ καὶ τὸν κάπρον τοῦ δευτέρου, ἔχει ὡς σκοπὸν νὰ τονίσῃ τὴν ἀγριότητα καὶ θηριωδίαν των, ἴσως δὲ καὶ νὰ τὴν ἀντιθέσῃ εἰς τὰ δύο ἄλλα, τὴν ἔλαφον καὶ τὸν αἴγαγρον, τὰ ὁποῖα δὲν διακρίνονται διὰ τὴν αὐτὴν φύσιν.

Μὲ τὸν αἴγαγρον, φερόμενον σχεδὸν ὄρθιον πρὸ τοῦ κυνηγοῦ, ἔχομεν ἓν τῶν περισσότερον γνωστῶν ζῴων τοῦ ἑλληνικοῦ γεωγραφικοῦ χώρου ἀπὸ τῆς κρητομυκηναϊκῆς ἐποχῆς ἤδη[235], τὸ ὁποῖον δὲν ἀπουσιάζει καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους πολιτισμοὺς τῆς Μεσογείου[236]. Εἰς τὴν παράστασιν τοῦ ἀμφορέως φέρεται δεμένος ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ εἰς τὸ ξύλον, εἰς θαυμάσιον σταυροειδῆ κόμβον ἀπολύτου ἀσφαλείας, καὶ ταυτοχρόνως κρατούμενος ἀπὸ τῶν κεράτων, ὥστε νὰ διατηρῆται εἰς ὀρθίαν στάσιν. Ἡ κεφαλή του μὲ τὸν μεγάλον καὶ χαρακτηριστικὸν ὀφθαλμὸν εἶναι μᾶλλον βαρεῖα, τὸ στόμα εἶναι, ὅπως καὶ εἰς τὰ ἄλλα ζῷα, ἡμιάνοικτον καὶ ὑπὸ τὸν πώγωνα φέρει μεγαλοπρεπὲς καὶ ἀψόγου κανονικότητος γένειον. Αἱ λεπτομέρειαι τῶν διαφόρων χαρακτηριστικῶν εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ ἰδιαιτέρως τὸ γένειον ἀποδεικνύουν ἐργασίαν ἡ ὁποία ἔχει συμπληρωθῆ διὰ λεπτῆς γλυφίδος καὶ μετὰ τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ ἀναγλύφου ἀπὸ τὸν τύπον. Τὸ σῶμα τοῦ ζῴου, εἶναι σχετικῶς μακρόν, ἰσχυρὸν καὶ νευρῶδες, οἱ πόδες εἶναι μακροὶ καὶ λεπτοὶ καὶ καταπίπτουν νεκροί, ἡ οὐρὰ βραχυτάτη καὶ οὔλη. Χαρακτηριστικαὶ λεπτομέρειαι, ὅπως μία σειρὰ τριχῶν εἰς τὴν ράχιν τοῦ ζῴου, ἡ διαμόρφωσις τῶν ὁπλῶν καὶ ὁ πλούσιος σχηματισμὸς τῶν κεράτων δὲν ἔχουν διόλου παραμεληθῆ.

Ἡ ἀπεικόνισις τοῦ αἰγάγρου εἶναι συνήθης εἰς τὴν πρώιμον ἑλληνικὴν τέχνην[237]

234. Πρβλ. Χρ. Χρήστου, Ἀρχαϊκὸν Ἀνάγλυφον Διοσκούρων ΑΕ, 1955 σελ. 91 κ.ἑ. Ἀλκμὰν ἀπόσπ. 13.

235. Εἰς τοὺς κρητομυκηναϊκοὺς σφραγιδολίθους εἶναι πλῆθος τὰ παραδείγματα αἰγάγρων, πρβλ. F. Matz, Kreta, Mykene, Troja πίν. 53 ἐπίσης πίν. 54 σφραγίσματα, εἰς παραστάσεις φαγεντιανῆς πίν. 62, τὰ παραδείγματα πολλαπλασιάζονται εὐκόλως ἀπὸ τὰ εὑρήματα τῶν τελευταίων ἀνασκαφῶν, ὅπως τοῦ Ζάκρου τοῦ 1963, Ἔργον 1964.

236. Πρβλ. τὸ μυκηναϊκῆς ἐργασίας ἐλεφαντοστοῦν τῆς Minet el Beida, Bossert, Altsyrien, 201, 663 καὶ τὸ ἐλεφαντοστοῦν ἀπὸ τὴν Hama, ἔ.ἀ. 202, 667 τὸ χάραγμα ἀπὸ τὴν Megiddo, 315, 1060. Ἐπίσης 336, 1145. 358, 1234 τοὺς χάλκινους αἰγάγρους, 389, 1346 - 1347. Εἰς τοὺς κυλίνδρους ἐπίσης εἶναι πλῆθος αἱ παραστάσεις τοῦ ζῴου.

237. Μεταξὺ ἄλλων καὶ ἐπὶ τεμαχίου κωνικοῦ πίθου εἰς τὸ Μόναχον, Mus. Ant. Kleinkunst, ἀριθ. 7697 CV. München πίν. 423. D. Ohly, Griechische Goldbleche des 8. Jahrh. 1953 πίν. 28, 1. Schäfer Studien πίν. 9. Δι' ἀττικὰ παραδείγματα Σ. Καρούζου, Ἀγγεῖα Ἀναγυροῦντος σελ. 52. Ροδιακά,

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

γενικῶς, ὅπως καὶ εἰς τὴν λακωνικὴν εἰδικῶς[238], ἔχει δὲ συνδεθῆ καὶ μὲ ἀπόψεις αἱ ὁποῖαι εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους τοῦ ἀποδίδουν συμβολικὸν χαρακτῆρα[239]. Κατὰ τὴν ἀπεικόνισιν δὲν παραλείπεται ἡ ἀπόδοσις καὶ τοῦ ὑπογενείου, τὸ ὁποῖον εἰς τὸν αἴγαγρον τοῦ ἀμφορέως κάμνει ἐντύπωσιν μὲ τὴν ἰδιαιτέραν ἐπιμέλειαν τῆς ἐργασίας του. Ὁ τρόπος μεταφορᾶς ὅπως καὶ τῆς συνδέσεώς του εἰς τὸ ξύλον εἶναι, διὰ τὴν ἑλληνικὴν τέχνην, ὅσον τοὐλάχιστον γνωρίζω, μοναδικός. Μὲ ἀνάλογον τρόπον ἀπεικονίζεται ὁ αἴγαγρος, ζωντανὸς ὅμως καὶ ἀνασηκωμένος εἰς τοὺς ὀπισθίους του πόδας, εἰς τὰς ἑραλδικὰς ἢ σχετιζομένας μὲ τὸ δένδρον τῆς ζωῆς ἀνατολικὰς παραστάσεις[240], ὅπως καὶ εἰς αὐτὰς μὲ τὴν Ποτνίαν ἢ τὸν Πότνιον θηρῶν[241]. Τὸ κυνήγιον τοῦ ζῴου αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἔζη εἰς ἀγρίαν κατάστασιν, ἦτο ἐκ τῶν περισσότερον συνηθιζομένων, μαρτυρεῖται δὲ ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου ὡς κυνηγούμενον τόσον διὰ τὸ κρέας του ὅσον καὶ διὰ τὰ κέρατα ἐκ τῶν ὁποίων κατεσκευάζοντο τόξα ὅπως τὸ περίφημον τοῦ Πανδάρου[242], φέρει δὲ καὶ τὸ ἐπίθετον *ἰονθὰς* δηλαδὴ γενειῶν[243]. Ὁ τύπος τοῦ αἰγάγρου καὶ τῆς ἀγρίας αἰγὸς εἶναι ὁ μέχρι σήμερον σῳζόμενος καὶ φέρων γένειον καὶ γνωστός, εἰς μερικὰς δὲ τῶν νήσων ἐξακολουθεῖ νὰ ζῇ ἀκόμη εἰς ἡμιαγρίαν κατάστασιν[244].

Μεταξὺ τῶν ποδῶν καὶ τοῦ κυνηγοῦ αὐτοῦ εὑρίσκεται καὶ πάλιν ὁ κύων, ὄχι ἰχνηλατῶν, ὅπως εἰς τὸν κυνηγὸν τῆς πρώτης ὁμάδος, ἀλλὰ βαδίζων παρὰ τὸν κύριόν του καὶ μὲ ἀνασηκωμένην τὴν κεφαλήν. Δὲν γνωρίζω ἂν ὑπάρχῃ κάποιος εἰδικὸς λόγος διὰ τὴν ἀλλαγὴν τῆς στάσεως καὶ τοῦ κυνός, ἀλλὰ ἂν ὑπάρχῃ, αὐτὸς θὰ εἶναι ἀνάλογος μὲ τὸν προκαλέσαντα καὶ τὴν παράλειψιν τοῦ τόξου καὶ τῆς φαρέτρας, ὅπως καὶ τὴν διαφορὰν τῶν ζῴων.

Χ. Καρδαρᾶ, Ροδιακὴ Ἀγγειογραφία σελ. 253 - 255 εἰκ. 201 - 209. Richter, Greek Animals πίν. 32 - 39.

238. Πρβλ. Lane, BSA 34 (1933 - 4) σελ. 169· ἐπίσης τὴν εἰκόνα τῆς λακωνικῆς κύλικος τοῦ Τάραντος, Pelagatti, Annuario 17 - 8 (1955 - 56) σελ. 32 εἰκ. 29 καὶ σελ. 33 εἰκ. 32. Orthia πίν. 155, 6, ἐπίσης σελ. 86 εἰκ. 58, δ σελ. 83 εἰκ. 60, ε σελ. 97 εἰκ. 69. Ἐπίσης Sievecking-Hackl, Vasensammlung München πίν. 13, 383. Εἰς τὰ ἐλεφαντοστᾶ ἐπίσης ἐμφανίζεται ὁ αἴγαγρος καὶ εἰς τὰ μολύβδινα περισσότερον, ἂν καὶ εἰς τὰ δεύτερα συγχέεται μὲ τὴν ἔλαφον.

239. Luschey, Schweitzer, Neue Beiträge σελ. 246. Καρούζου, Ἀγγεῖα Ἀναγυροῦντος σελ. 55.

240. Ἐμφανίζεται ἤδη εἰς τὰς παραστάσεις τῆς πρώτης Δυναστείας τῆς Οὔρ. Πρβλ. C. L. Woolley, Ur Excavation, II, πίν. 37 παράστασιν ἀπὸ τὸ Μάρι. Ἐπίσης Syria 18, πίν. 12, 1. A. Moortgat, Tammuz 1949 σελ. 4 - 8 εἰκ. 4, 6, 8, 10. Τὸ θέμα αὐτὸ συνεχίζεται μὲ παραστάσεις ἀπὸ τὸ Sendschirli πρβλ. Ausgrabungen in Sendschirli III, πίν. 38. Moortgat εἰκ. 10 καὶ ἀκόμη καὶ τὰ φρυγικὰ ἔργα E. Akurgal, Phrygische Kunst, 1955 πίν. 55. Εἰς τοὺς κυλίνδρους ἐπίσης εἶναι σύνηθες πρβλ. Moortgat, Vorderasiatischen Rollsiegel πίν. 12, 72 καὶ 74.

241. Ἰδιαιτέρως εἰς τοὺς ἀνατολικοὺς κυλίνδρους, Moortgat, Vorderasiatischen Rollsiegel πίν. 15, 87 ἐνῷ εἰς μίαν περίπτωσιν πίν. 76, 647 ἀνδρικὴ μορφὴ εἰκονίζεται παλαίουσα μὲ αἴγαγρον.

242. Ὀδυσ. 17, 294 - 5 ὅταν ἀναμιμνησκόμενος τῶν κυνηγίων τοῦ κυνός του Ἄργου ὁ Ὀδυσσεὺς παρατηρεῖ: *τὸν δὲ πάροιθεν ἀγίνεσκον νέοι ἄνδρες / αἶγας ἔπ' ἀγροτέρας*. Περὶ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν κεράτων διὰ τὸ τόξον τοῦ Πανδάρου, Ἰλιάδος IV, 105 - 106.

243. Ὀδυσ. 14, 50.

244. Ὁ ζῶν μέχρι σήμερον καὶ φέρων γένειον αἴγαγρος εἶναι ὁ Capra Aegagrus. Πρβλ. O. Keller, Tiere des klassischen Altertums σελ. 38 τὸ ὁποῖον ἔχει τὸ ὄνομα ἀγρίμι εἰς Κρήτην καὶ τοῦ ἰδίου Die Antike Tierwelt, I σελ. 296. Πρβλ. καὶ Fellner, der Homerische Bogen, Zeitschrift für Österreich. Gymnasien 46 (1895) σελ. 201 καὶ διὰ τὴν χρησιμοποίησιν καὶ τῶν κεράτων του, Bulanda, Bogen und Pfeil bei den Völk. d. Altert. 1913 σελ. 74 κ.ἑ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

Εἰς τὸ σῶμα καὶ τὴν γενικὴν ὀργάνωσιν τοῦ κυνηγοῦ δὲν ὑπάρχει διαφορὰ σχετικῶς μὲ τὸν προηγούμενον, ὥστε νὰ χρειασθῇ νὰ ἐπανέλθωμεν. Διὰ τὴν κόσμησιν τοῦ χιτῶνος μὲ τὸ μαιανδροειδὲς θέμα εἰς τὸ ἄνω μέρος μπορεῖ μόνον νὰ σημειωθῇ ὅτι εἶναι συνηθισμένον θέμα καὶ εἰς ἄλλα ἔργα τῆς λακωνικῆς τέχνης[245], ὅπως καὶ ἡ γλωσσοειδὴς παρυφή του[246].

Ἡ σύνταξις τῶν μορφῶν τῶν μεταφερόντων τὰ ζῷα κυνηγῶν εἶναι, ἐν σχέσει μὲ τὰς ἄλλας γνωστὰς ἀποδόσεις τοῦ θέματος εἰς τὴν ἑλληνικὴν τέχνην, ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέρουσα. Τοῦτο ἰσχύει ἰδιαιτέρως διὰ τὸν τρόπον τῆς μεταφορᾶς τῶν ζῴων διὰ τοῦ ξύλου φερομένου ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ τὸ μέγεθός των ἐν σχέσει μὲ τὴν μορφὴν τοῦ κυνηγοῦ. Εἰς ὅλας τὰς ἄλλας περιπτώσεις μεταφορᾶς τῶν ζῴων, ἀκόμη καὶ τῶν Κερκόπων ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους, τὰ ζῷα εἶναι πάντοτε μικρὰ καὶ ὁ κυνηγὸς σχεδὸν παίζων δύναται νὰ τὰ μεταφέρῃ. Εἰς τὴν παράστασιν τοῦ κυνηγοῦ τοῦ Θέρμου, εἰς τὸν κυνηγὸν τοῦ Ἀμὰσιος, εἰς τοὺς Κέρκοπας τοῦ χαλκίνου ἐλάσματος τῆς Ὀλυμπίας, ὅπως καὶ εἰς τὴν ἀγγειογραφίαν τῆς λακωνικῆς κύλικος, τὰ ζῷα εἰκονίζονται τόσον μικρά, ὥστε δὲν φαίνεται νὰ δυσκολεύουν τὸν κυνηγὸν εἰς τὴν μεταφοράν των. Μάλιστα ἡ διαφορὰ αὐτὴ τοῦ μεγέθους, μεταξὺ τῆς μορφῆς τοῦ κυνηγοῦ καὶ τῶν ζῴων, δίδει γενικῶς εἰς τὴν σύνθεσιν μίαν μονομέρειαν μὲ τὸν ὑπερβολικὸν τονισμὸν τοῦ κέντρου. Εἰς τὰς εἰκόνας ὅμως τῶν κυνηγῶν τοῦ ἀμφορέως τῆς Σπάρτης, τὰ ζῷα εἶναι τοῦ αὐτοῦ μεγέθους μὲ τὸν κυνηγὸν καὶ συντάσσονται στενότερον μὲ τὴν μορφήν του. Τοῦτο ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν μεγαλυτέραν ἑνότητα καὶ τὴν σαφεστέραν ἰσορροπίαν τῶν μελῶν τῆς συνθέσεως. Ἡ διαφοροποίησις εἰς τὰς θέσεις τῶν ζῴων, ἀντεστραμμένα – ὄρθια, τῶν κυνῶν, ἰχνηλατῶν – ὄρθιος, τῶν ἰδίων τῶν μορφῶν εἰς τὸν ὁπλισμὸν καὶ τὰς λεπτομερείας τῆς κοσμήσεως τοῦ χιτῶνος, εἶναι δύσκολον νὰ λεχθῇ εἰς τί ἀκριβῶς ἀποβλέπει, ἐκτὸς τῆς συνθετικῆς ἑνότητος εἰς τὴν πολλαπλότητα. Δὲν φαίνεται πιθανὸν εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τῶν ζῴων εἰς τὸ ἴδιον ὕψος μὲ τὸν κυνηγὸν νὰ ἔφθασεν ὁ τεχνίτης τυχαίως καὶ δὲν ἀποκλείεται ἐκτὸς τοῦ συνθετικοῦ νὰ ἤθελεν νὰ τονίσῃ δι' αὐτοῦ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν ἱκανότητά του. Ἴσως θὰ ἐπεδίωκε νὰ ἐξάρῃ τὴν κυνηγετικὴν του δεινότητα καὶ διὰ τοῦ μεγέθους τῶν ζῴων τὰ ὁποῖα θέτει πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας, ὅπως καὶ πρὸ τῶν θεατῶν τῆς ταφῆς τῶν νεκρῶν.

Δὲν πρέπει ὅμως νὰ μείνῃ ἀνεξέταστος καὶ ἡ πιθανότης νὰ ἐπεδίωκε διὰ τοῦ ὄγκου καὶ τοῦ μεγέθους τῶν ζῴων νὰ κάμνῃ ἕνα ὑπαινιγμόν, ὡς πρὸς τὴν ταυτότητα τῶν ἀπεικονιζομένων κυνηγῶν, ἂν αὐτοὶ δὲν ἦσαν θνητοί. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν, μόνον οἱ Διόσκουροι θὰ ἠδύναντο νὰ συζητηθοῦν, παρὰ τὰς δυσκολίας αἱ ὁποῖαι παρουσιάζονται. Ἐκ τῶν ἄλλων ἡρώων οἱ ὁποῖοι συνδέονται μὲ τὸ κυνήγιον καὶ τὴν Σπάρτην δυσκόλως δύναται νὰ εὑρεθῇ στοιχεῖον δίδον δικαίωμα διὰ τὴν ταύτισιν. Ὁ Ἡρακλῆς θεωρούμενος γενάρχης τῶν Δωριέων, ἰδιαιτέρως τιμώμενος εἰς τὴν Σπάρτην[247], εἰς τοὺς ἄθλους τοῦ ὁποίου θὰ ἠδύναντο νὰ εὑρεθοῦν τὰ ἀπεικονιζόμενα μὲ τὸν κυνη-

245. Εἰς τὰ πήλινα εἰδώλια τῆς Ὀρθίας Orthia πίν. 29, 6 σελ. 149 εἰκ. 108 καὶ κυρίως εἰς τὴν κόσμησιν τοῦ χιτῶνος τῶν μολυβδίνων εἰδωλίων τῆς Ὀρθίας πίν. 196, 6 καὶ 14 πίν. 199, 1 καὶ 9.

246. Τὸ γλωσσοειδὲς αὐτὸ θέμα εἶναι ἓν τῶν συνηθεστέρων εἰς ὅλας τὰς κατηγορίας τῶν ἔργων τῆς λακωνικῆς τέχνης θεμάτων καὶ κυρίως τῆς διακοσμήσεως τῶν ἀγγείων ὡς βασικὸν στοιχεῖον ἀρθρώσεως καὶ τοῦ σώματός των.

247. Πρβλ. Schweitzer, Herakles σπορηδόν.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

γὸν τοῦ ἀμφορέως ζῷα, φαίνεται ὅτι ἀποκλείεται, διότι τὰ ζῷα μεταφέρονται νεκρά, καθ' ὁμάδας καὶ συνοδεύεται ὑπὸ τοῦ κυνός. Ὁ ἄλλος κατ' ἐξοχὴν κυνηγός, ὁ συνδεθεὶς καὶ μὲ τὸν κυνηγὸν τοῦ Θέρμου[248], ὁ Ὠρίων, δὲν ἔχει καμμίαν εἰδικὴν σύνδεσιν μὲ τὴν Σπάρτην, οὔτε εἰς τὴν παράστασιν ὑπάρχουν εἰδικὰ χαρακτηριστικὰ δυνάμενα νὰ μᾶς φέρουν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτήν. Οἱ Διόσκουροι ὅμως, οἱ ὁποῖοι ἔχουν γεννηθῆ παρὰ τὴν Σπάρτην *ὑπὸ Ταϋγέτου κορυφῇ ὄρεος μεγάλοιο*[249], ἔχουν τὴν κατοικίαν παρὰ τὴν Σπάρτην, εἰς τὴν Θεράπνην[250], ἔχουν ἱερὰ εἰς ὅλην τὴν Λακωνίαν[251], καὶ ἀναφέρονται καὶ ὡς κυνηγοὶ μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Κάστωρ καὶ εἰδικὴν κατηγορίαν κυνῶν εἶχεν ἐκπαιδεύσει, ἔχουν ἀναμφιβόλως πολλὰ δικαιώματα. Ἡ δυσκολία εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀπεικονιζομένων κυνηγῶν. Νὰ ἀποδοθῇ μόνον εἰς τεχνικοὺς λόγους ἡ χρησιμοποίησις τριῶν μορφῶν εἰς τὴν ζώνην τοῦ λαιμοῦ δὲν εἶναι ἱκανὴ ἐξήγησις, ἂν ὁ τεχνίτης ἐπεδίωκε νὰ παρουσιάσῃ τοὺς Διοσκούρους, διότι θὰ ἠδύνατο τροποποιῶν τὴν σύνθεσιν νὰ περιορισθῇ εἰς τάς δύο. Νὰ ἐσκόπευε νὰ ἀπεικονίσῃ δὶς τοὺς Διοσκούρους, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν τετάρτην μορφὴν κυνηγοῦ, ἡ ὁποία μόνον ἀποσπασματικῶς ἀπεδόθη, εἶναι ἐπίσης δύσκολον νὰ γίνῃ δεκτόν, διότι καὶ πάλιν προφανὴς ἦτο ὁ κίνδυνος τῆς συγχίσεως. Εἰς τὴν μακρὰν ἄλλωστε σειρὰν τῶν Διοσκούρων τοῦ Μουσείου τῆς Σπάρτης[252], εἰς τὴν ὁποίαν συνεχῶς προστίθενται καὶ νέα δείγματα[253], τὰ ὁποῖα καλύπτουν περίοδον μεγαλυτέραν τῶν ἓξ αἰώνων, δὲν ἔχομεν οὔτε ἕν παράδειγμα ἀναλόγου ἀπεικονίσεως. Διότι ἔχομεν μὲν διπλῆν καὶ τριπλῆν εἰκόνα τῶν Διοσκούρων εἰς τὴν αὐτὴν παράστασιν ἀλλὰ ὑπὸ διάφορον εἰκονιστικὸν τύπον[254] διὰ κάθε

248. Rumpf, Malerei σελ. 34.

249. Ὁμηρ. Ὕμν. 34, 4 πρβλ. ἐπίσης Ἰλ. III, 237 - 247, Ὀδ. 11, 303 - 306. 24, 199.

250. Παυσ. III, 16, 2 Ἀλκμάν, εἰς Σχόλια Εὐρ. Τρῳαδ. στ. 210, Bergk, Antholog.[4] ἀποσπ. 5.

251. Πρβλ. Wide, Lakonische Kulte σελ. 30 κ.ἑ. J. M. Paton, De Cultu Dioscurorum apud Graecos 1894 πρβλ. τὰ ἄρθρα Διόσκουροι ἐν RE, καὶ Roscher, Lexicon I, σελ. 1171, ἐπίσης Nilsson, Griechische Feste σελ. 417. Διὰ τὴν θέσιν διαφόρων ἱερῶν τῶν Διοσκούρων πρβλ. RE, III, A, 2, στήλη 1476 κ.ἑ. περὶ τῆς συνδέσεως τῶν Διοσκούρων μὲ τὰ Θεοξένια, Daneken, De Theoxeniis, Berlin 1881 σελ. 4 κ.ἑ. περὶ τῆς συνδέσεως μὲ τὴν ἡρωολατρείαν Farnell, Greek Hero Cult σελ. 192 κ.ἑ. Γνωρίζομεν ἐξ ἐπιγραφῶν τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων καὶ ἑορτὰς «μεγάλα» ἢ «σεμνότατα Διοσκούρεια» IG. V, I, 559 καὶ 602 καὶ χοροὺς ἐνόπλων διὰ τοὺς Διοσκούρους, Πλάτωνος Νόμοι, 7, 796Β.

252. Πρβλ. Dressel-Milchhöfer, AM 2 (1877) σελ. 313 - 14 σελ. 383 - 395. Furtwängler, AM 8 (1883) σελ. 373. Cahen, BCH 1899 σελ. 599 καὶ Tod-Wace, Catalogue σελ. 135 ἀρ. 7 - 8 σελ. 136 ἀρ. 9 - 15 β σελ. 138 ἀρ. 27 σελ. 158, 201 - 203 σελ. 161, 291 σελ. 166, 319 σελ. 170, 356 σελ. 178, 447, σελ. 181, 467 σελ. 183, 490 σελ. 186, 511 σελ. 191, 575 σελ. 192, 581 σελ. 193, 588 σελ. 196, 613 σελ. 200, 665 σελ. 201, 674.

253. ΑΕ, 1955 σελ. 91 κ.ἑ. Δύο νέα τεμάχια ἀναγλύφων τῶν Διοσκούρων ἐκ περισυλλογῆς τυχαίων εὑρημάτων περιῆλθον τὸ 1962 εἰς τὸ Μουσεῖον Σπάρτης, ἐπίσης ἓν πλῆρες ἀνάγλυφον ἐνεπίγραφον μὲ τοὺς ἀμφορεῖς τῶν Διοσκούρων ἐξ ἐρυθροῦ μαρμάρου rosso antico εὑρέθη τὸ 1963 καὶ ἐπιγραφὴ ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ Σταδίου μνημονεύουσα τοὺς Διοσκούρους τὸ 1960.

254. Εἰς μερικὰ ἀνάγλυφα εἰκονίζονται ὑπὸ δύο διαφόρους εἰκονιστικοὺς τύπους, π.χ. ὡς νέοι καὶ ὡς ἀμφορεῖς, εἰς τὸ ἀνάγλυφον τοῦ Μυστρᾶ, Tod-Wace σελ. 114 ὅπως καὶ εἰς αὐτὸ τῶν Λεβετσόβων, ἀρχαίων Κροκεῶν, Tod-Wace σελ. 114. Ὑπὸ δύο ἐπίσης, ἀλλὰ ὡς νέοι καὶ ὡς ὄφεις, εἰς τὸ νέον ἀρχαϊκὸν ἀνάγλυφον ΑΕ, 1955 σελ. 92 εἰκ. 1 καὶ ὡς νέοι καὶ δόκανα εἰς τὸ ἀνάγλυφον τοῦ 5ου αἰῶνος Tod-Wace σελ. 193 ἀριθ. 588. Ὑπὸ τρεῖς μορφὰς ἀναφερομένας προφανῶς εἰς τρεῖς ὑποστάσεις των, εἰς τὸ ἀρχαϊκὸν Tod-Wace, σελ. 191 ἀριθ. 575, ὡς νέοι, ἀμφορεῖς, καὶ ὄφεις, ἐπίσης εἰς τὸν αὐτὸν τύπον καὶ εἰς τὸ ἀνάγλυφον Tod-Wace σελ. 161 ἀριθ. 291. Τρεῖς ἐπίσης ἀλλὰ ὑπὸ ἄλλον τύπον εἰς τὸ ἀνάγλυφον τῆς Βερόνας, Tod-Wace σελ. 113 εἰκ. 14, νέοι, ἀμφορεῖς καὶ δόκανα.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

παρουσίασίν των, ἀποτελοῦσαν σαφῶς ἀναφορὰν εἰς διαφόρους ὑποστάσεις των. Ὑπὸ τὴν αὐτὴν μορφὴν ὅμως εἰς οὐδεμιὰν περίπτωσιν, καὶ τοῦτο εἶναι, νομίζω, ἀποφασιστικὸς λόγος κατὰ τῆς ἑρμηνείας τῶν κυνηγῶν τοῦ ἀμφορέως, ὡς Διοσκούρων. Ἄλλωστε λείπει εἰς τὴν ὅλην παράστασιν οἱαδήποτε ἀναφορὰ ἐπιτρέπουσα τὴν σύνδεσιν μὲ αὐτούς, οἱονδήποτε στοιχεῖον τοῦ εἰκονογραφικοῦ των σχηματισμοῦ, τὸ ὁποῖον νὰ δύναται νὰ ἐνισχύσῃ τὴν τοιαύτην ταύτισιν.

Δὲν μένει ἑπομένως, ὡς λύσις, διὰ τὴν ταυτότητα τῶν μορφῶν τῆς ζώνης τοῦ λαιμοῦ τοῦ ἀμφορέως, παρὰ ἡ ἑρμηνεία των ὡς προσώπων τῆς πραγματικῆς καὶ ὄχι τῆς μυθικῆς ζωῆς ἢ τοῦ ἡρωικοῦ κύκλου[255], ὡς μία ἰδεαλιστικὴ ἀναφορὰ εἰς τοὺς ἰδίους τοὺς νεκροὺς τῶν περὶ τὸν ἀμφορέα τάφων. Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς ἡ παράστασις ἔρχεται νὰ ὑπαινιχθῇ περιστατικὰ τῆς πραγματικῆς των ζωῆς καὶ παρουσιάζεται ὡς μία προσφορὰ τῶν ἀπογόνων εἰς τοὺς προγόνους των. Τὰ ζῷα, τόσον κατὰ τὸ εἶδος ὅσον καὶ κατὰ τὸ μέγεθος, ἐπιδιώκουν νὰ ἐξάρουν τὴν προσωπικότητά των, τὰς ἰδιαιτέρας των ἐπιδόσεις καὶ τὴν ἀξίαν τῶν πράξεών των. Ἡ συσχέτισις τῶν νεκρῶν μὲ τοὺς κυρίους τοῦ παρακειμένου κλιβάνου δὲν εἶναι ἐπίσης ἀδικαιολόγητος καὶ τοῦτο ἐξηγεῖ τὴν ποιότητα τῆς ἐργασίας καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς κοσμήσεως τοῦ ἀμφορέως. Ἡ χαρακτηριστικὴ ἐλευθερία εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τῶν θεμάτων καὶ εἰς τὸν πλουτισμὸν τῶν λεπτομερειῶν εἶναι ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς περισσότερον εὐνόητος, διότι ὁ ἀμφορεὺς δὲν ἦτο μία οἱαδήποτε ξένη παραγγελία, ἀλλὰ μία προσφορὰ τῶν τεχνιτῶν καὶ τῶν ἰδιοκτητῶν τοῦ ἐργαστηρίου, εἰς τὰ μέλη τῆς ἰδίας των οἰκογενείας. Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν ἀποκλείονται αἱ σχέσεις πρὸς ἀνάλογα ἀνατολικὰ καὶ νησιωτικὰ παραδείγματα, εἰδικῶς ὡς πρὸς τὸ μέγεθος τῶν ζῴων τὰ ὁποῖα πλαισιώνουν τὰς μορφὰς τῶν κυνηγῶν, ἂν ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν τὰ παραδείγματα τῆς Ὀρθίας[256] εἰς διαφόρους εἰκονιστικοὺς τύπους[257], ὅπως καὶ τὰ κορινθιακὰ διὰ τοῦ κυνηγοῦ τοῦ Θέρμου, εἶναι σαφὴς καὶ ἡ πρωταρχικὴ διαφορὰ τῶν μορφῶν τοῦ ἀμφορέως τῆς Σπάρτης. Ὁ δημιουργὸς τοῦ ἀμφορέως ἐπιχειρεῖ κάτι νέον, κυρίως μὲ τὸ ἐντελῶς διάφορον πνεῦμα τὸ ὁποῖον ἀποδίδει εἰς τὴν σκηνὴν τῆς ζώνης τοῦ λαιμοῦ. Χρησιμοποιεῖ θέματα καὶ πράξεις, αἱ ὁποῖαι συνεδέοντο μέχρι τότε κυρίως μὲ ἡρωικὰς μορφὰς ἢ θεούς, διὰ νὰ εἰκονογραφήσῃ τὴν προσωπικότητα ἑνὸς θνητοῦ, ἐπὶ τοῦ ἀγγείου τὸ ὁποῖον ἐτέθη ἐπὶ τοῦ τάφου του. Διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ ἀπέδιδε εἰς τὸν νεκρὸν ἔργα, τὰ ὁποῖα ἐθεωροῦντο «ὑπὲρ τὸν ἄνθρωπον» καὶ τιμὰς ἀναλόγους. Μὲ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον καὶ εἰς τὴν σύνθεσιν ἀπέφυγε τὸν κίνδυνον τῆς ἀκινησίας τῶν ἑραλδικῶν προτύπων, τὰ ὁποῖα διαφαίνονται ἔστω καὶ μακρὰν εἰς τὸν εἰκονιστικὸν αὐτὸν τύπον, ὁ δημιουργὸς τῆς Σπάρτης δεικνύει τὰς δυνατότητάς του. Διότι, ἀντὶ τοῦ ἀκινήτου στατικοῦ ἄξονος, δημιουργεῖ ἕνα δυνα-

255. Μὲ τὸ τέλος τοῦ 7ου αἰῶνος ἄλλωστε ὁλοκληροῦται ἡ ὑπέρβασις τῶν ἀνατολιζουσῶν τάσεων καὶ τῶν ξένων ρευμάτων εἰς τὴν ἑλληνικὴν τέχνην, καὶ ταυτοχρόνως ἕνας περιορισμὸς τῶν μυθικῶν χαρακτηριστικῶν εἰς τὴν τέχνην. Μία ἔξαρσις τῆς ἀτομικότητος καὶ μία νέα προβολὴ τῆς προσωπικότητος εἶναι ἐμφανὴς παντοῦ. Τοῦτο ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐπὶ τῶν τάφων τοποθέτησιν ὄχι πλέον ἡρωικῶν ἢ μυθικῶν εἰκόνων, ἀλλὰ τῆς μορφῆς τοῦ ἰδίου τοῦ νεκροῦ, τὸ ἐπιτύμβιον ἄγαλμα καὶ τὸ ἀναφερόμενον εἰς συγκεκριμένον πρόσωπον ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον. Εἶναι ὅλα, ὅπως καὶ οἱ κυνηγοὶ τοῦ ἀμφορέως μας εἰκόνες τοῦ νεκροῦ χωρὶς τὴν νεωτέραν ἔννοιαν τοῦ πορτραίτου. Διὰ τὰ ἀττικὰ ἐπιτύμβια ἀγάλματα πρβλ. τὴν θεμελιακὴν μελέτην τοῦ Χ. Καρούζου, Ἀριστόδικος, κυρίως σελ. 35 κ.ἑ.

256. Orthia πίν. 105.

257. Orthia πίν. 106, 1 πίν. 152, 2.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

μικὸν καὶ κινητικὸν ὁ ὁποῖος συναρτᾷ στενότατα ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς παραστάσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἐξαίρονται τὰ γενικὰ καὶ τονίζονται τὰ εἰδικά. Ἡ εἰσαγωγὴ εἰς τὸ θέμα μιᾶς ὁλοκλήρου σειρᾶς νέων λεπτομερειῶν δὲν συντείνει μόνον εἰς τὸν πλουτισμὸν τοῦ συνόλου, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν σαφεστέραν ὀργανικὴν διατύπωσίν του.

Διὰ τῆς συνθέσεως αὐτῆς ἐπιτυγχάνει νὰ παρουσιάσῃ καλύτερον καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς παραστάσεως ὁ τεχνίτης τῆς Σπάρτης. Τονίζει τὴν ἀντιστροφὴν τὴν ὁποίαν θέλει νὰ μᾶς δώσῃ, ὅταν θέματα ἀποδιδόμενα εἰς τοὺς θεοὺς ἢ τοὺς ἥρωας, διότι λέοντα δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὸν κυνηγόν του, τὰ συνδέει μὲ θνητοὺς καὶ τὰ χρησιμοποιεῖ διὰ νὰ ἐξάρῃ τὴν προσωπικότητά των. Τοῦτο ἀποτελεῖ εἰς τὴν οὐσίαν τὴν ἔνδειξιν τῆς παρουσίας ἑνὸς νέου ἀνθρωποκεντρισμοῦ, ὁ ὁποῖος τολμᾷ καὶ ἔργα τῶν θεῶν νὰ μεταφέρῃ εἰς τοὺς θνητούς. Ὁ ταπεινὸς τεχνίτης τῆς Σπάρτης, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς, εὑρίσκεται πλησίον τῶν συναδέλφων του τῶν ἄλλων ἐργαστηρίων, οἱ ὁποῖοι ἐπίσης ἀποκαλύπτουν τὴν ἰδίαν πορείαν.

Ἡ κόσμησις τοῦ ὤμου

Ἡ οὐσιαστικὴ διαφορὰ μεταξὺ τῆς κοσμήσεως τῆς ζώνης τοῦ λαιμοῦ καὶ αὐτῆς τοῦ ὤμου, εἶναι ἡ μεταφορὰ τοῦ βάρους ἀπὸ τὸ ἀτομικὸν εἰς τὸ τυπικόν, ἀπὸ τὸ προσωπικὸν εἰς τὸ γενικόν. Εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ θέματος καὶ τῆς ὀργανώσεως τῆς παραστάσεως, τὴν ὁποίαν ἐγνωρίσαμεν εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν, ἔρχεται νὰ προστεθῇ εἰς τὴν ζώνην τοῦ ὤμου, ἡ ἄψυχος τυπικὴ καὶ κοινὴ ἀπόδοσις ἑνὸς θέματος, τὸ ὁποῖον ἀνῆκε εἰς τὰ γνώριμα καὶ μόνιμα, ἕνα ἀπὸ αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἦσαν κτῆμα καὶ παράδοσις τοῦ ἐργαστηρίου.

Ἀπὸ μιᾶς ἀπόψεως, τὸ θέμα αὐτὸ ἦτο καὶ εἰς ἄλλας περιοχὰς καὶ ἀπὸ παλαιοτέρους χρόνους συνδεδεμένον μὲ τὴν διακόσμησιν τῶν ταφικῶν ἀγγείων [258] καὶ θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ, εἰδικῶς διὰ τὴν Σπάρτην, μία σαφὴς ἀναφορὰ καὶ εἰς τὴν χρῆσιν των. Διὰ τοῦτο, ἀκόμη καὶ εἰς τὰ παραδείγματα τῶν μετ' ἀναγλύφων ἀμφορέων τῆς Σπάρτης, εὑρίσκεται ὡς τυπικὸν στοιχεῖον τῆς κοσμήσεως τῶν ἐπιταφίων ἀγγείων. Τὰ περιθώρια ἑπομένως εἰς τὰ ὁποῖα ἠδύνατο νὰ κινηθῇ ὁ τεχνίτης ἦσαν περισσότερον στενὰ καὶ ὁ πλουτισμὸς ἢ ἡ διαφοροποίησις τοῦ θέματος μόνον εἰς εἰδικὰς λεπτομερείας περιωρισμένος. Εἰς τὴν ζώνην τοῦ ὤμου ἔχομεν τὴν παράστασιν δύο ἁρμάτων ἐπὶ τοῦ δίφρου τῶν ὁποίων εὑρίσκεται ἀνὰ εἷς πολεμιστὴς καὶ ἀκολουθεῖ ἕνας δεύτερος πεζὸς (Σχεδ. 5 καὶ Πίν. 94-96). Πρόκειται περὶ τῆς παραστάσεως ἡ ὁποία καὶ εἰς τοὺς μετ' ἀναγλύφων σπαρτιατικοὺς ἀμφορεῖς μᾶς διασῴζεται εἰς περισσότερα παραδείγματα, διότι ἐκτὸς τοῦ ἀμφορέως τοῦ Θεάτρου, τοῦ νέου ἀμφορέως, τοῦ τεμαχίου τοῦ ἀμφορέως τοῦ

258. Τὰ γεωμετρικὰ ταφικὰ ἀγγεῖα ἔχουν ἤδη τὴν παράστασιν τῆς πομπῆς τῶν ἁρμάτων εἰς τὸν ὠμον καὶ μὲ προφανῆ συσχετισμὸν μὲ τὸν νεκρόν, ἀφοῦ ὅπως εἰς τὸν κρατῆρα τῆς Νέας Ὑόρκης, Matz, G. g. K. I, πίν. 10 ἢ αὐτὸ τῶν Ἀθηνῶν, Buschor, Gr. Vasenmalerei σελ. 36, εἰκ. 20, κάτω ἀπὸ τὸν θρῆνον τοποθετοῦνται τὰ ἅρματα. Διὰ τοὺς ἱππεῖς καὶ τὰς ἄλλας παραπληρωματικὰς μορφὰς τῶν ἀττικῶν ἐπιτυμβίων στηλῶν, πρβλ. Μ. Ἀνδρόνικος, Α.Δ. 16 (1960) σελ. 48 κ.ἑ. Ἐδῶ μπορεῖ νὰ προστεθῇ ὅτι αἱ παραπληρωματικαὶ καὶ ὑπὸ τὸν νεκρὸν παραστάσεις εἰς τὰς ἀττικὰς στήλας δὲν ἀποτελοῦν παρὰ προέκτασιν τῆς διακοσμήσεως τοῦ ὤμου καὶ τῆς κοιλίας τῶν ταφικῶν ἀγγείων καὶ ἑπομένως ἔχουν ἀνάλογον νόημα.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

Ἡρώου, εὑρίσκεται εἰς ἓν ἀκόμη τεμάχιον ἀμφορέως [259] (Π ί ν. 83β) τοῦ ὁποίου ἡ παράστασις αὐτὴ ἔχει κατασκευασθῆ ἀπὸ τὸν αὐτὸν τύπον (μήτραν) ἀπὸ τὸν ὁποῖον καὶ αἱ παραστάσεις τοῦ νέου ἀμφορέως καὶ ἓν ἀκόμη μικρότερον τεμάχιον μὲ τὰς κεφαλὰς τῶν ἵππων (Ἀρ. XV) (Π ί ν. 85γ) προερχόμενον ἐκ τῆς ἀκροπόλεως. Πέντε δηλαδὴ συνολικῶς παραστάσεις τῆς σκηνῆς τοῦ ὤμου μὲ πομπὴν ἁρμάτων μᾶς ἔχουν διασωθῆ καὶ τοῦτο ἐκτὸς τῶν ἄλλων, μᾶς ἐπιτρέπει μίαν καλυτέραν παρακολούθησιν τοῦ θέματος καὶ μίαν σαφεστέραν ἐξήγησιν τοῦ λόγου τῆς χρησιμοποιήσεώς του. Διότι πρέπει νὰ ἀποκλεισθῆ ἐκ τῶν προτέρων ἡ πιθανότης, ὅτι ἡ χρησιμοποίησις τοῦ θέματος αὐτοῦ, εἰς τοὺς ἀμφορεῖς τῆς Σπάρτης τοὐλάχιστον, εἶναι τυχαία καὶ μάλιστα εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν, εἰς τὴν ζώνην τοῦ ὤμου. Ἡ σκηνὴ αὐτὴ τῆς πομπῆς τῶν ἁρμάτων δύναται ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς νὰ θεωρηθῆ ὡς τὸ καθ' αὑτὸ ταφικὸν διακριτικὸν τοῦ ἀγγείου, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἂν ἡ σκηνὴ αὐτὴ δύναται νὰ συνδεθῆ μὲ πραγματικὰ ταφικὰ ἔθιμα ἢ καὶ μὲ παραδόσεις ἀναλόγων ταφικῶν συνηθειῶν. Τὸ γεγονός ὅτι εὑρίσκεται ἐπὶ ὅλων τῶν ἀμφορέων τῶν ὁποίων ἔχουν διασωθῆ τμήματα τοῦ ὤμου δὲν ἀφίνει οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν διὰ τοῦτο, τοὐλάχιστον διά τὰ παραδείγματα τῆς Σπάρτης. Ἀσφαλῶς εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἐργαστηρίου θὰ ὑπῆρχον καὶ ἀμφορεῖς ἐντελῶς ἀκόσμητοι, ἀλλὰ οἱ περισσότεροι καὶ εἰδικῶς διὰ τοὺς τάφους προοριζόμενοι θὰ ἔφερον εἰς τὴν ζώνην τοῦ ὤμου, τὴν παράστασιν τῶν ἁρμάτων. Διὰ τοὺς πελάτας οἱ ὁποῖοι δὲν θὰ εἶχον εἰδικὰς ἀξιώσεις, οὔτε θὰ ἤθελον νὰ ἐξάρουν ἓν εἰδικὸν χαρακτηριστικὸν τοῦ νεκροῦ των, ἡ παράστασις τῆς ζώνης τοῦ λαιμοῦ μὲ τὴν τυπικὴν σκηνὴν τῶν ἁρμάτων θὰ ἦτο ἀρκετή. Εἰς τὰς περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας οἱ ἀπόγονοι διέθετον τὰ μέσα καὶ εἶχον τὴν ἐπιθυμίαν νὰ τιμήσουν ἰδιαιτέρως τὸν νεκρόν, τὸ ἐργαστήριον θὰ ἐπεξέτεινε τὴν διακόσμησιν καὶ εἰς τὴν ζώνην τοῦ λαιμοῦ, μὲ μίαν σκηνὴν σχετικὴν μὲ τὴν ζωήν του ἢ τὴν εἰκόνα τὴν ὁποίαν οἱ ἀπόγονοι ἤθελαν νὰ ἔχουν ἐκ τῆς ζωῆς του. Ἀπὸ τὴν τυπικὴν ταφικὴν σκηνὴν τοῦ ὤμου, κοινὴν δι' ὅλους τοὺς νεκρούς, ἐπλουτίζετο ὁ ἀμφορεὺς μὲ τὴν ἀτομικὴν καὶ προσωπικὴν τοῦ λαιμοῦ, καὶ ἔδιδε τὴν πορείαν ἀπὸ τὴν ἀπρόσωπον καὶ ἀφηρημένην εἰς τὴν προσωπικὴν καὶ συγκεκριμένην. Τὴν σκηνὴν τῶν ἁρμάτων τὴν ἔχομεν τυπικὴν τρόπον τινά, ἤδη εἰς τὰ ἀττικὰ ἀγγεῖα τῶν γεωμετρικῶν χρόνων τὰ ὁποῖα ἀναμφιβόλως συνδέονται μὲ τοὺς τάφους καὶ τοὺς νεκρούς [260], ὅπως καὶ εἰς τοὺς ὑστερογεωμετρικοὺς καὶ ὑπογεωμετρικοὺς [261] χρόνους καὶ ἀσφαλῶς μὲ ἀνάλογον νόημα. Ἡ ζώνη τοῦ ὤμου διαιρεῖται διὰ καθέτου ταινίας ἀποτελουμένης ἀπὸ τὸ γνωστὸν σχοινοειδὲς κόσμημα εἰς δύο τμήματα, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἔχει τοποθετηθῆ ἑκάστη σκηνή. Τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς διαίρεσιν ἔχομεν καὶ εἰς τὴν ζώνην τοῦ ὤμου τοῦ ἀμφορέως τοῦ Θεάτρου καὶ ἀσφαλῶς καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ἀποσπασματικῶς σῳζομένους ἀμφορεῖς. Διά τῆς καθέτου αὐτῆς ταινίας οὐσιαστικῶς ἡ ζώνη τοῦ ὤμου διαχωρίζεται εἰς δύο μετόπας, αἱ ὁποῖαι πιθανώτατα ἔχουν τὴν ἀφετηρίαν των εἰς τεχνικὰς ἀνάγκας σχετικὰς μὲ τὴν ἐπικόλλησιν τοῦ ἀναγλύφου εἰς τὴν καμπύλην αὐτὴν ἐπιφάνειαν καὶ τὴν ἐπανάληψιν τῆς αὐτῆς σκηνῆς ἐκ τοῦ αὐτοῦ τύπου. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ διαίρεσις αὐτὴ ἀντιτίθεται εἰς τὸν χαρακτῆρα τῆς συνθέσεως κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ

259. Tod-Wace, Catalogue σελ. 235 ἀριθμ. 520 εἰκ. 82.

260. Πρβλ. καί G. Nottbohm, JdI 58 (1943) σελ. 23.

261. Πρβλ. παραδείγματα παρὰ Matz, Geschichte gr. Kunst, I, πίν. 14, πίν. 187, πίν. 189. Γενικῶς περὶ τοῦ θέματος καὶ Ἀνδρόνικος, Ἑλληνικὰ 17 (1960) σελ. 63 - 64.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

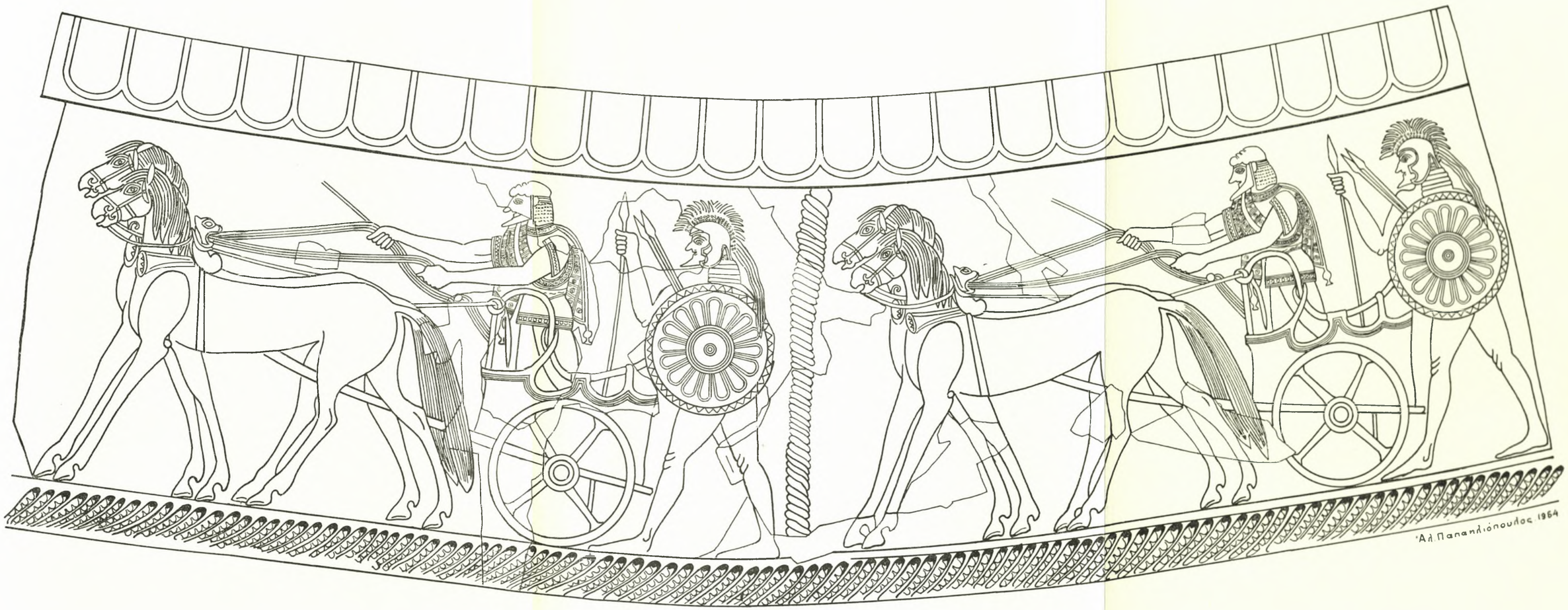

Σχεδ. 5. Ἡ παράστασις τοῦ ὤμου τοῦ νέου ἀμφορέως

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

παράστασις τοῦ ὤμου θεωρεῖται συνεχὴς καὶ ἐκτὸς τῶν τεχνικῶν λόγων δὲν ἀποκλείεται νὰ ἔχῃ ἐπηρεασθῆ ἀπὸ ἰωνικὰς ἐπιδράσεις κυρίως τῶν Κυκλάδων [262], ὅπου ἡ μετοποειδὴς διάταξις ἐπικρατεῖ εἰς τὴν ζώνην τοῦ ὤμου. Διὰ τοῦ στοιχείου τούτου ἡ παράστασις τοῦ ὤμου μὲ τὰ ἅρματα, τῶν σπαρτιατικῶν ἀμφορέων, ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὰς ἀναλόγους σκηνὰς τῶν ἀττικῶν γεωμετρικῶν καὶ μεταγεωμετρικῶν ἀγγείων, ὅπου ἡ σκηνὴ εἶναι συνεχής, καὶ πλησιάζει τὰς ἰωνικὰς εἰς τὰς ὁποίας ἐπικρατοῦν αἱ τομαὶ μεταξὺ ἑκάστης σκηνῆς. Διὰ τῶν διαιρέσεων αὐτῶν εἰς τὴν παράστασιν μιᾶς σκηνῆς ἡ ὁποία θεωρεῖται συνεχής, τῶν ἀρχαϊκῶν κυκλαδικῶν καὶ γενικώτερον ἰωνικῶν ἀγγείων, εἶναι σαφὴς ἡ κυριαρχία τοῦ ἀνοργάνου καὶ ἀσυνδέτου καὶ μόνον ἐξωτερικῶς παρατακτικοῦ τρόπου, ὁ ὁποῖος ἔχει παρατηρηθῆ καὶ εἰς ἄλλα χαρακτηριστικὰ τῶν ἰωνικῶν ἔργων [263]. Διότι ἡ σκηνὴ αὐτὴ τῶν ἁρμάτων ἐπὶ τῶν ὁποίων εὑρίσκεται συνήθως ὁπλίτης καὶ ἀκολουθεῖ πεζὸς πολεμιστὴς ἢ πολεμισταὶ καὶ πολλάκις παρεμβάλλονται καὶ ἱππεῖς, ὄχι μόνον γίνεται βασικὸν στοιχεῖον τῆς κοσμήσεως τῶν ἀγγείων τῶν ἀρχαϊκῶν χρόνων [264], ἀλλὰ καὶ καλὴ ἀφετηρία διακρίσεως τῶν ἀναπτυσσομένων διαφόρων τάσεων τῶν τοπικῶν ἐργαστηρίων [265]. Εἰς τὸν νέον ἀμφορέα ἡ κίνησις τῶν δύο ὁμάδων αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦνται ἀπὸ τὸ ἅρμα μὲ τοὺς δύο ἵππους, τὸν ἐπὶ τοῦ ἅρματος ὁπλίτην καὶ τὸν πεζὸν πολεμιστήν, εἶναι ἀπὸ τὰ δεξιὰ πρὸς τὰ ἀριστερά, ἀντίθετος ἀκριβῶς τῆς κατευθύνσεως τὴν ὁποίαν ἔχουν οἱ κυνηγοὶ τῆς ζώνης τοῦ λαιμοῦ. Τοῦτο ἀποτελεῖ μίαν χαρακτηριστικὴν ἰδιομορφίαν, διότι εἰς τὰς ἀναλόγους παραστάσεις τῶν ἀττικῶν γεωμετρικῶν καὶ ὑστερογεωμετρικῶν παραδειγμάτων, ἡ κατεύθυνσις εἶναι ἀπὸ τὰ ἀριστερὰ πρὸς τὰ δεξιά, αὐτὴ δὲ εἶναι ἡ φυσικὴ κατεύθυνσις τῆς κινήσεως. Ἀλλὰ ἐκτὸς τοῦ νέου ἀμφορέως καὶ τὰ τρία ἐκ τῶν τεσσάρων ἄλλων παραδειγμάτων τοῦ λακωνικοῦ ἐργαστηρίου εἰς τὰ ὁποῖα ὑπάρχει ἡ σκηνή, ἔχουν ἐπίσης τὴν κατεύθυνσιν τῆς κινήσεως τὴν ὁποίαν δίδει ἡ σκηνὴ τοῦ νέου ἀμφορέως [266]. Εἰς τὰ μετ' ἀνα-

262. Ἡ μετοποειδὴς διάταξις τῆς ζώνης τοῦ ὤμου ἐπικρατεῖ εἰς τὰ κυκλαδικὰ παραδείγματα, πρβλ. Schäfer, Studien σποράδην καὶ τὸ νέον δεῖγμα τῆς Μυκόνου, M. Ervin, A Relief Pithos from Mykonos, Α.Δ. 18 (1963) σελ. 73 κ.ἑ. Ἴσως θὰ ἦτο σκόπιμον νὰ σημειωθῇ ὅτι εἰς τὰ ἐκ Βοιωτίας προερχόμενα ἀγγεῖα, ἡ ζώνη τοῦ ὤμου δὲν παρουσιάζεται μὲ τὸν ἴδιον τρόπον ἀλλὰ εἰς κανονικὴν καὶ συνεχῆ ζῳοφόρον. Hampe, Sagenbilder πίν. 36 καὶ τοῦτο ἴσως δὲν εἶναι ἄσχετον μὲ τὸ θέμα τοῦ τόπου τῆς κατασκευῆς τῶν ἀγγείων αὐτῶν παρὰ τὴν προφανῆ καὶ ἀσφαλῆ νησιωτικὴν καταγωγὴν τῶν χαρακτηριστικῶν τῶν ἀναγλύφων των.

263. Πρβλ. Winter, A Z, 1892 σελ. 176 κ.ἑ. ἐπίσης Kunstg. in Bildern, I, ὅπου θεωρεῖ μᾶλλον διακοσμητικὸν τὸν χαρακτῆρα αὐτὸν τῆς ὀργανώσεως τῶν παραστάσεων.

264. Πρβλ. καὶ Matz, Geschichte gr. Kunst, I, σελ. 64.

265. Δὲν εἶναι ἐδῶ ἡ θέσις νὰ συζητηθῇ ἡ ἀπὸ ἑνὸς κοινοῦ εἰς τὰς γενικάς του γραμμὰς γεωμετρικοῦ ρυθμοῦ προοδευτικὴ διαφοροποίησις καὶ δημιουργία τῶν τοπικῶν ἐργαστηρίων μὲ διακρινομένας μορφικάς, συνθετικὰς καὶ διακοσμητικὰς τάσεις, ἡ ὁποία ὁλοκληρώνεται εἰς τὸν 6ον αἰῶνα. Ἡ πορεία αὐτὴ εἶναι παράλληλος μὲ τὸν πολιτικὸν παρτικουλαρισμὸν καὶ ἀσφαλῶς ἀποτελεῖ τὴν καλλιτεχνικὴν ἔκφρασίν του. Ἀπὸ τῆς ἄλλης πλευρᾶς, ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 6ου αἰῶνος παρατηρεῖται καὶ ἡ ἀφετηρία τῆς ἀντιστρόφου πορείας, πρὸς ἕνα ἐνιαῖον ρυθμόν, ὁ ὁποῖος συγκεφαλαιώνει τὰ χαρακτηριστικὰ ὅλων τῶν περιφερειακῶν κέντρων, εἰς τὴν ἀττικὴν τέχνην, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς ὑπεροχῆς της. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἐκφράζει τὰς τάσεις τῆς ἑνότητος τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, αἱ ὁποῖαι ἐπιβάλλονται ἀπὸ δημοσιονομικούς, οἰκονομικούς, πολιτιστικοὺς καὶ πολιτικοὺς λόγους, οἱ ὁποῖοι μὲ τὴν σειράν των εἶναι ἀπότοκοι νέων ἀναγκῶν.

266. Τὸ μέγα τεμάχιον τοῦ Ἡρώου, τὸ τεμάχιον ἐκ τοῦ αὐτοῦ μὲ τὸ νέον ἀμφορέα τύπου (μήτρας), ὁ ἀμφορεὺς τοῦ Θεάτρου.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

γλύφων ἀγγεῖα ἄλλων περιοχῶν, ὅπως τὰ τοῦ βοιωτικονησιωτικοῦ ἐργαστηρίου, εἰς τὴν ζώνην τοῦ ὤμου δὲν παρουσιάζεται πάντοτε ἡ αὐτὴ σκηνὴ καὶ ἡ κατεύθυνσις εἶναι ἀδιάφορος βαίνουσα ἄλλοτε πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ ἄλλοτε πρὸς τὰ ἀριστερά [267], ἐνῷ εἰς τὴν πηλίνην σίμην τοῦ Παλαικάστρου ἡ κατεύθυνσις εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τοῦ νέου σπαρτιατικοῦ ἀμφορέως [268]. Τὸ ἐρώτημα, τὸ ὁποῖον τίθεται διὰ τῆς κατευθύνσεως τῆς κινήσεως τῶν σκηνῶν τοῦ ὤμου εἰς τοὺς σπαρτιατικοὺς ἀμφορεῖς, εἶναι ἂν τοῦτο δύναται νὰ θεωρηθῇ τυχαῖον ἢ ἂν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ξένα πρότυπα ἢ τεχνικοὺς λόγους. Διότι ἐνῷ εἰς τὸν ὦμον ἡ κίνησις παρουσιάζεται ἀπὸ δεξιὰ πρὸς τὰ ἀριστερά, εἰς τὸν τύπον (μήτραν) θὰ ἦτο ἀπὸ ἀριστερὰ πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ τοῦτο διηυκόλυνε τὴν ἐργασίαν τοῦ τεχνίτου κατὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ τύπου. Τοῦτο θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀποφασιστικὸς λόγος, ἂν δὲν εἴχομεν, καὶ μάλιστα εἰς τὸ αὐτὸ ἀγγεῖον, καὶ τὴν ἀντίστροφον κίνησιν, ὅπως συμβαίνει εἰς τὴν ζώνην τοῦ λαιμοῦ. Ἐκτὸς ὅμως αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν αὐτὴν σκηνὴν τῶν ἁρμάτων ἀπὸ τὸ τεμάχιον XV ἔχομεν τὴν κίνησιν ἀπὸ τὰ ἀριστερὰ πρὸς τὰ δεξιά, ὅπως τὴν ἔχομεν καὶ εἰς τὸν χαλκοῦν, κρατῆρα τοῦ Βίξ [269]. Πρέπει πάντως νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ περίπτωσις τοῦ τεμαχίου XV, τὸ ὁποῖον καὶ χρονολογικῶς εἶναι τὸ τελευταῖον τῆς ὅλης σειρᾶς, ὅπως καὶ ἡ τοῦ κρατῆρος τοῦ Βίξ, ἴσως ἀποτελῇ μίαν βασικὴν ἔνδειξιν περὶ τῆς δι' ἄλλους λόγους καὶ ὄχι μόνον τεχνικοὺς καταγωγῆς εἰς τὰ ἄλλα παραδείγματα τῆς ἀπὸ δεξιὰ πρὸς τὰ ἀριστερὰ κατευθύνσεως (Πίν. 85γ, ἀριστερά). Ἡ κατεύθυνσις τῆς κινήσεως γενικῶς καὶ ἤδη ἀπὸ τῶν μυκηναϊκῶν χρόνων εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα εἶναι ἡ τοῦ λαιμοῦ τοῦ ἀμφορέως μας, δηλαδὴ ἡ ἀπὸ τὰ ἀριστερὰ πρὸς τὰ δεξιά [270], ἐνῷ ἀντιθέτως εἰς τὴν ἰωνικὴν περιοχὴν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἶναι ἡ ἀντίθετος, δηλαδὴ αὐτὴ τὴν ὁποίαν ἔχομεν εἰς τὴν ζώνην τοῦ ὤμου, ἀπὸ δεξιὰ πρὸς τὰ ἀριστερά [271]. Εἰς τὴν ἰωνικὴν τέχνην, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, ἡ κατεύθυνσις αὐτὴ εἶναι γενικὴ [272] καὶ ὅπου παρουσιάζονται ἀποκλίσεις αὐταὶ ὀφείλονται εἰς ξένας ἐπιρροάς [273]. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς καὶ δεδομένου, ὅτι εἰς τὰ ἑλλαδικὰ ἔργα ἡ κατεύθυνσις τῆς κινήσεως εἶναι σχεδὸν κατὰ γενικὸν κανόνα [274] ἡ ἀπὸ ἀριστερὰ πρὸς τὰ δεξιά, ἡ παρατηρουμένη εἰς τὰς σπαρτιατικὰς παραστάσεις ἀντιστροφὴ δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ συνδεθῇ μὲ ἰωνικὰς

267. Πρβλ. Hampe, Sagenbilder πίν. 36.

268. Maraghianis, Ant. Cret. I, πίν. 43. Matz, Gesch. gr. K. I, πίν. 288 β.

269. Πρβλ. Joffroy, Trésor πίν. 4. Μία πρώτη ἐξήγησις τῆς ἀντιστροφῆς εἰς τὴν κατεύθυνσιν τῆς κινήσεως τῶν ἁρμάτων καὶ τῶν ὁπλιτῶν ἡ ὁποία σημειοῦται εἰς τὸ τελευταῖον χρονικῶς δεῖγμα τῶν πηλίνων μετ' ἀναγλύφων ἀμφορέων ὅπως καὶ τοῦ κρατῆρος τοῦ Βίξ, εἶναι ἀσφαλῶς ἡ ὄψιμος ἐποχὴ τῆς κατασκευῆς των. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ἐπικρατοῦν τὰ περισσότερον ἑλλαδικὰ πρότυπα ἔναντι τῶν κυκλαδικῶν, εἰς τὰ γενικὰ χαρακτηριστικὰ καὶ τὴν κατεύθυνσιν τῆς κινήσεως, εἰς τὰ ὀψιμώτερα ἔργα.

270. Πρβλ. Helmuth Bahlow, Untersuchungen zur frühgriechischen Flächenkunst, Diss. 1926 σελ. 34.

271. H. Bahlow, Untersuchungen σελ. 40. Pfuhl, Malerei I, 108.

272. H. Bahlow, ἔ.ἀ. σελ. 39 κ.ἑ. διὰ τὴν κίνησιν εἰς τὰς Καιρεταινὰς ὑδρίας, Pfuhl, Malerei I, σελ. 180. Ἐπίσης End, Ionische Vasen σελ. 9 καὶ 28.

273. Ὅπου εἰς τὴν τέχνην τῶν ἑλλαδικῶν ἐργαστηρίων παρουσιάζονται ἀποκλίσεις, ὀφείλονται εἰς ἰωνικὰς ἐπιδράσεις, ὅπως εἰς τὸν χαλκιδικὸν ἀμφορέα τοῦ Βατικανοῦ, Abizzati, Vasi antichi del Vaticano II, 205 πίν. 18. Rumpf, Chalk. Vasen σελ. 160 μὲ τὴν παράστασιν τοῦ βαίνοντος ἀπὸ τὰ δεξιὰ πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἅρματος τὸ ὁποῖον εἶναι σαφῶς ἰωνικῆς ἐπιδράσεως. Διὰ τὴν κίνησιν εἰς τὴν μελανόμορφον ἀγγειογραφίαν πρβλ. G. Loescke, AZ, 1876 σελ. 113. E. Katterfeld, Griechische Metopenbilder σελ. 82 - 83. Bahlow, Untersuchungen σελ. 35 κ.ἑ.

274. Πρβλ. καὶ Wrede, AM, 1916 σελ. 252 κ.ἑ. σελ. 311 κ.ἑ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

ἐπιδράσεις. Τὸ σημεῖον αὐτὸ εἶναι τὸ πρῶτον σειρᾶς ἄλλων εἰς τὰ ὁποῖα παρατηροῦνται σαφέστατα ἰωνικαὶ ἐπιδράσεις εἰς τὴν παράστασιν τῆς ζώνης τοῦ ὤμου. Ἡ ἐξήγησις τῆς κατευθύνσεως αὐτῆς εἰς τὰ ἰωνικὰ ἔργα, τόσον τῆς ἀγγειογραφίας ὅσον καὶ τοῦ ἀναγλύφου, ἔχει πειστικῶς ἀποδοθῆ [275] εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς μεταλλοτεχνίας καὶ τῶν τορευτικῶν ἔργων καὶ νομίζω ὅτι τὴν αὐτὴν ἀφετηρίαν πρέπει νὰ δεχθῶμεν καὶ διὰ τὰς λακωνικὰς παραστάσεις. Διότι ἡ ἀντίστροφος πρὸς τὴν ἐπικρατοῦσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα κατεύθυνσις τῆς κινήσεως εἰς τοὺς ἀμφορεῖς τῆς Σπάρτης, ἢ εἶναι ἐπηρεασμένη ἐκ τῶν ἰωνικῶν ἔργων ἢ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τοὺς αὐτοὺς λόγους ἐκ τῶν ὁποίων διεμορφώθη εἰς τὴν ἰωνικὴν περιοχήν. Πάντως ἡ κίνησις αὐτὴ παρατηρεῖται καὶ εἰς τὴν λακωνικὴν ἀγγειογραφίαν, ἂν καὶ ὄχι εἰς τὴν ἀναλογίαν εἰς τὴν ὁποίαν παρατηρεῖται εἰς τοὺς μετ' ἀναγλύφων ἀμφορεῖς [276], καὶ διὰ τοὺς ἀμφορεῖς δύναται περισσότερον νὰ συνδεθῇ μὲ ἐπιδράσεις τῶν τορευτικῶν ἔργων καὶ μιμήσεις ἔργων εἰς ἄλλα ὑλικά [277]. Δύναται ἑπομένως νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ ἰδιομορφία τῆς κατευθύνσεως τῆς κινήσεως τῆς ζώνης τοῦ ὤμου μὲ τὴν σκηνὴν τῶν ἁρμάτων τῶν σπαρτιατικῶν ἀμφορέων προέρχεται ἀπὸ ἰωνικὴν ἐπίδρασιν καὶ ἐπηρεάζεται καὶ ἀπὸ τὰς μιμήσεις τῶν ἔργων τῆς τορευτικῆς.

Ἡ σκηνὴ αὐτὴ τῶν ἁρμάτων, ὡς ἐλέχθη ἤδη, φαίνεται ὅτι εἶναι ἀπεικόνισις μιᾶς ταφικῆς τελετῆς κοινῆς ἀπὸ τῶν γεωμετρικῶν καὶ ἴσως καὶ τῶν μυκηναϊκῶν χρόνων, τῆς ὁποίας ὁ εἰκονιστικὸς τύπος διασῴζεται καὶ ἀργότερον εἰς τὰς ἀττικὰς λουτροφόρους [278]. Τοῦτο δὲν σημαίνει βεβαίως, ὅτι πάντοτε περὶ τοὺς τάφους καὶ κατὰ τὰς ταφὰς ἐλάμβανον χώραν αἱ εἰκονιζόμεναι σκηναί, αἱ ὁποῖαι ἦσαν εἶδος ἀποχαιρετισμοῦ τῶν ζώντων εἰς τὸν νεκρόν, ἀλλὰ ὅτι τὸ θέμα διατηρεῖται ὡς ἕνα ἰδεῶδες τῶν συνδεομένων μὲ τὰς ταφὰς συνηθειῶν. Ἴσως ἀκόμη ἡ ἀπεικόνισις ἀπετέλει καὶ μίαν τρόπον τινὰ ὑποκατάστασιν τῶν πραγματικῶν τελετῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν ἦσαν πάντα εὔκολοι ἢ δυναταὶ διὰ διαφόρους λόγους. Ἀπὸ τὸν ἀρχικὸν πάντως εἰκονιστικὸν τύπον, φαίνεται ὅτι ἀνεπτύχθησαν ἀργότερον καὶ κυρίως κατὰ τὸν 6ον αἰῶνα, αἱ παράλληλοι καὶ ἀνάλογοι σκηναὶ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ πολεμιστοῦ [279], αἱ ὁποῖαι ἐκτὸς τοῦ τυπολογικοῦ συσχετισμοῦ, ἴσως ἔχουν καὶ ἀνάλογον ἔννοιαν. Διότι, ὅπως εἰς τὰς καθαρῶς ταφικὰς τελετὰς ὁ ζωντανὸς ἀποχωρίζεται τὸν νεκρόν του, ἀποχωρίζεται καὶ ὁ ἀπερχόμενος πολεμιστὴς τῶν οἰκείων του. Ἡ κοινὴ ἰδέα ἡ ὁποία διαφαίνεται καὶ εἰς τὸν δεύτερον, ὁ ὁποῖος εἶναι προέκτασις τοῦ πρώτου εἰκονιστικοῦ τύπου, εἶναι ὅτι καὶ ὁ ἀναχωρῶν διὰ τὸν πόλε-

275. Bahlow, Untersuchungen σελ. 5. Πρβλ. καὶ φοινικικὰ ἔργα, μὲ τὸν κύνα μεταξὺ τῶν ποδῶν τοῦ κυνηγοῦ κατ' ἀνάλογον τρόπον μὲ τὸν κυνηγὸν τοῦ ἀμφορέως τῆς Σπάρτης, εἰς παραστάσεις ἀργυρῶν ἀγγείων, R. L. Alexander, The Royal Hunt, Archaeology 16 (1963) σελ. 243.

276. Πρβλ. Pfuhl, Malerei III, εἰκ. 197 καὶ 198 πρβλ. καὶ Orthia σελ. 79 εἰκ. 50 β, ἐπίσης πίν. 92, 3, πίν. 116, 1.

277. Πρβλ. τὰ ἐλεφαντοστᾶ Orthia πίν. 92,3 καὶ 116, 1. Κατὰ τὸν Bahlow, Unters. σελ. 50 τὴν κατεύθυνσιν ἀπὸ τὰ δεξιὰ πρὸς τὰ ἀριστερὰ τὴν εἶχον καὶ αἱ ἀνάγλυφοι παραστάσεις τοῦ Θρόνου τῶν Ἀμυκλῶν, πρᾶγμα ὄχι παράδοξον ἀφοῦ ἐπρόκειτο περὶ ἰωνικῆς ἐπιδράσεως ἐργασίας καὶ ἀκόμη καὶ τὰ μετάλλινα ἀνάγλυφα–ἐπενδύσεις τοῦ ναοῦ τῆς Χαλκιοίκου, τὰ ὁποῖα εἶναι παλαιότερα καὶ ἴσως, ἂν ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Bahlow μπορεῖ νὰ ἀποδειχθῇ, ἀποδεικνύουν διὰ τούτου πρωιμωτέραν ἰωνικὴν ἐπίδρασιν εἰς τὴν σπαρτιατικὴν τέχνην.

278. Ἀνδρόνικος, Α.Δ. 17 (1961/2) σελ. 206 Πίν. 87 β - γ. Τοῦ ἰδίου Ἑλληνικὰ σελ. 63 - 64 ἐπίσης ΑΕ σελ. 186 εἰκ. 1. Chamoux, Ecole de Dipylon, Rev. Anc. 33 (1945) σελ. 80.

279. Wrede, Kriegers Ausfahrt in der archaisch-griechischen Kunst, AM, 1916 σελ. 221 κ.ἑ. πρβλ. καὶ σελ. 278.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

μον δὲν εἶναι βέβαιος ὅτι θὰ ἐπιστρέψῃ. Ἀνάλογον νόημα ἴσως ἔχει ἡ σκηνὴ αὐτὴ παρουσιαζομένη καὶ εἰς ἄλλα ἔργα καὶ ἀντικείμενα τῆς βιοτεχνίας [280]. Εἰς τὰς παραστάσεις τῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων αἱ σκηναὶ αὐταὶ δίδονται, ὅπως καὶ εἰς τοὺς ἀμφορεῖς τῆς Σπάρτης, πάντοτε εἰς τὴν ζώνην τοῦ ὤμου καὶ κατὰ ἕνα τρόπον τυπικὸν καὶ ἴσως τοῦτο δὲν εἶναι τυχαῖον. Διὰ τῶν ἀμφορέων τῆς Σπάρτης εἶναι, νομίζω, δυνατὸν νὰ ἐξηγηθῇ ἡ εἰδικὴ αὐτὴ θέσις τῆς σκηνῆς εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀγγείου. Ἡ σκηνὴ ἐθεωρεῖτο ὡς μία βασικὴ ἔνδειξις τῆς χρήσεως τοῦ ἀγγείου διὰ ταφικὴν χρῆσιν, εἰς τὴν ὁποίαν συμπεριλαμβάνεται καὶ ἡ προσφορά του ἐπὶ τῆς πυρᾶς τοῦ νεκροῦ ἢ ἡ τοποθέτησίς του ἐπὶ τοῦ τάφου. Διὰ τοῦτο ἐτοποθετεῖτο ὄχι εἰς τὴν πλέον ἐξέχουσαν θέσιν τοῦ ἀγγείου, ἡ ὁποία ἦτο ὁ λαιμός, ἀλλὰ εἰς τὴν ὑπ' αὐτήν. Ὁ λαιμὸς ἔμενε ἐλεύθερος διὰ νὰ δεχθῇ, ὡς ἐπίσημος καὶ εἰδικὴ θέσις, εἰκονογραφικὰ στοιχεῖα συνδεόμενα στενότερον μὲ τὸν νεκρόν. Εἰς αὐτὸν ἠδύναντο νὰ τεθοῦν μυθολογικαὶ σκηναὶ γενικῶς συνδεόμεναι μὲ τὸν νεκρὸν ἢ τὸν θάνατον, παραστάσεις εἰδικοῦ προορισμοῦ, ἢ ἄμεσοι ἀναφοραὶ εἰς τὴν ζωὴν του, ἢ τὴν ἐν γένει πολιτείαν του, ὅπως μᾶς διδάσκουν αἱ παραστάσεις τοῦ λαιμοῦ τῶν ἀμφορέων τῆς Σπάρτης. Διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ ἡ διακόσμησις τοῦ ἀγγείου προσαρμόζεται εἰς τὴν συγκεκριμένην του λειτουργίαν καὶ τὴν εἰδικὴν του χρησιμοποίησιν. Οἱ ἀμφορεῖς τῆς Σπάρτης, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς, μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ διακρίνωμεν καλύτερον τὸν ρόλον τῶν διαφόρων στοιχείων τῆς κοσμήσεως εἰς τὴν ὅλην συγκρότησιν τῶν παραστάσεων καθὼς καὶ τὸ νόημά των.

Ἡ σκηνὴ τῶν ἁρμάτων εἰς τὸν ὦμον τοῦ νέου ἀμφορέως κατέχει τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς θέσιν μὲ τὰ ἄλλα λακωνικὰ παραδείγματα καὶ χωρίζεται ἀπὸ τὴν ζώνην τοῦ λαιμοῦ μὲ ἀνάλογον τρόπον. Ἐν σχέσει μὲ τὸν ἀμφορέα τοῦ Θεάτρου, ἡ διαχωριστικὴ ταινία εἶναι περισσότερον πλουσία καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ σύνηθες σχοινοειδὲς κόσμημα ἐπὶ τοῦ ὁποίου βαίνει ἡ γραμμὴ ἐπὶ τῆς ὁποίας πατοῦν οἱ κυνηγοί, ἀπὸ ἓν σπειροδὲς ἀνθοφόρον σχηματισμὸν καὶ ἄνωθεν ἀκριβῶς τῆς ζώνης τῶν ἁρμάτων, ἀπὸ τὸ γνωστὸν γλωσσοειδὲς κόσμημα. Αἱ μορφαὶ τῆς ζώνης τοῦ ὤμου βαίνουν ἐπὶ λεπτῆς γραμμῆς εὑρισκομένης ἄνωθεν τῶν σχοινοειδῶν κοσμημάτων, τὰ ὁποῖα διαχωρίζουν τὸν ὦμον ἀπὸ τὴν κοιλίαν τοῦ ἀγγείου, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ βάσιν τῶν παραστάσεων [281]. Ἐπὶ τῆς γραμμῆς αὐτῆς φέρονται οἱ πόδες τῶν ἵππων, οἱ τροχοὶ τῶν ἁρμάτων καὶ οἱ πόδες τῶν πεζῶν καὶ ἀκολουθούντων τὰ ἅρματα πολεμιστῶν. Αἱ δύο ὁμάδες, ὡς ἐλέχθη, προέρχονται ἐκ τοῦ ἰδίου τύπου (μήτρας) καὶ τοῦτο ἐπιτρέπει, παρὰ τὰς ζημίας τὰς ὁποίας ἔχομεν εἰς τὸ τμῆμα αὐτὸ τοῦ ἀμφορέως, τὴν πλήρη παρακολούθησιν τῆς παραστάσεως ἡ ὁποία ἀλληλοσυμπληροῦται. Ἡ μελέτη θὰ ἀκολουθήσῃ τὴν κατεύθυνσιν τῆς πορείας τῶν ἁρμάτων, τὸν προσανατολισμὸν δηλαδὴ τῆς κινήσεως, ὅπως καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ζώνης τοῦ λαιμοῦ.

Ὁ ἀκολουθῶν τὸ ἅρμα πεζὸς πολεμιστὴς εἶναι ἀπεικονισμένος δεξιά, ἀμέσως μετὰ τὴν λαβὴν τοῦ ἀγγείου, ἡ ὁποία μάλιστα δι' ὁλόκληρον τὸ ὕψος του παίζει τὸν ρόλον πλαισίου καὶ δι' αὐτοῦ τονίζει τὸ ἀνάγλυφόν του (Πίν. 94 καὶ 96). Ἀπεικονίζεται βαδίζων πρὸς τὰ ἀριστερὰ καὶ εἰς σχετικῶς εὐρὺν διασκελισμόν, παρακολουθῶν ἐκ τοῦ πλησίον τὸ ἅρμα καὶ κατὰ τρόπον ὥστε ὁ εἷς τῶν ποδῶν του εὑρίσκεται σχεδὸν ὑπὸ

280. Πρβλ. Kunze, Archaische Schildb. σελ. 187 κ.ἑ.

281. Ἡ γραμμὴ αὐτὴ ὡς βάσις διὰ τὴν κίνησιν τῶν μορφῶν εὑρίσκεται καὶ εἰς τὸν ἀμφορέα τοῦ Θεάτρου, ἐνῷ εἰς αὐτὸν τοῦ Ἡρώου φέρονται ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ σχοινοειδοῦς κοσμήματος.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

τὸν τροχὸν τοῦ ἅρματος [282]. Τὸ σῶμα του καλύπτεται σχεδὸν ὁλόκληρον ἐκ τῆς κυκλικῆς του ἀσπίδος, ἡ ὁποία φαίνεται ὅτι εἶναι ἀνηρτημένη ἀπὸ τὸν ὦμον του καὶ κρατεῖται καὶ διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρός, ἡ ὁποία δὲν εἶναι ὁρατή. Εἰς τὴν ἰδίαν χεῖρα κρατεῖ καὶ δύο δόρατα τῶν ὁποίων αἱ αἰχμαὶ διακρίνονται ἔμπροσθεν εἰς τὸ ὕψος τοῦ κράνους καὶ παρὰ τὴν δεξιάν του χεῖρα. Ἡ ἀνάρτησις τῆς ἀσπίδος ἀπὸ τοῦ ὤμου, ὁ τύπος της, ὅπως καὶ ἡ μεταφορὰ τῶν δύο δοράτων κατὰ τὸν τρόπον αὐτόν, εἶναι συνήθης εἰς τὰς παραστάσεις τοῦ θέματος αὐτοῦ [283], ἂν καὶ δὲν λείπουν καὶ παραδείγματα κατὰ τὰ ὁποῖα [284] τὰ δόρατα δὲν κρατοῦνται ἀμφότερα διὰ τῆς μιᾶς χειρός. Ἐκτὸς ὅμως τῶν δύο δοράτων τὰ ὁποῖα κρατοῦνται μαζί, ὁ πεζὸς πολεμιστὴς κρατεῖ καὶ τρίτον δόρυ, τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖ ὡς βακτηρίαν εἰς τὴν δεξιὰν χεῖρα, μὲ τὴν αἰχμὴν πρὸς τὰ ἄνω. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι μὲ τὸν αὐτὸν ἀκριβῶς τρόπον φέρεται τὸ δόρυ καὶ εἰς τὸν πεζὸν πολεμιστὴν τοῦ ἀμφορέως τοῦ Θεάτρου, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει ταυτοχρόνως καὶ τὰ ἄλλα δύο, ἐνῷ αὐτὸς τοῦ Ἡρώου δὲν φαίνεται νὰ ἔχῃ δόρατα, ἀλλὰ μόνον ξίφος.

Διὰ ποῖον λόγον ὁ πολεμιστὴς εἰκονίζεται μὲ τρία δόρατα, δύο εἰς τὴν ἀριστερὰν καὶ ἕνα εἰς τὴν δεξιὰν χεῖρα, δὲν εἶναι σαφὲς καὶ δὲν ἀποκλείεται τὸ τρίτον δόρυ νὰ ἀνῆκῃ εἰς τὸν ἐπὶ τοῦ ἅρματος πολεμιστήν. Ἐκτὸς τῶν δοράτων δὲν διακρίνεται ἄλλο ὅπλον, ἐνῷ εἰς τοὺς πολεμιστὰς τοῦ Θεάτρου (Π ί ν. 97-98) καὶ τοῦ Ἡρώου (Π ί ν. 99), διακρίνεται ἡ λαβὴ καὶ ἡ ἀπόληξις τῆς θήκης τοῦ ξίφους. Ὁ τύπος τοῦ πεζοῦ πολεμιστοῦ, τὸν ὁποῖον ἀτελῶς ἔχομεν εἰς τὴν παράστασιν αὐτήν, διότι τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ σώματός του καλύπτεται ὑπὸ τῆς μεγάλης ἀσπίδος, μᾶς εἶναι γενικῶς γνωστὸς ἐκ τῶν χαλκίνων πολεμιστῶν τοῦ λακωνικοῦ ἐργαστηρίου [285]. Δὲν διακρίνεται ἂν φορῇ χιτῶνα ὑπὸ τὸν θώρακα, πιθανώτερον ὅμως εἶναι νὰ εἶναι χαλκοχίτων, νὰ φέρῃ δηλαδὴ τὸν θώρακα ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ σώματος, διότι δὲν διακρίνεται ἡ παρυφὴ ἔστω τοῦ χιτῶνος παρὰ τὴν ἀσπίδα, κατὰ τὸν γνωστὸν τρόπον τῶν περισσοτέρων ἐκ τῶν χαλκίνων ἀγαλματίων τοῦ λακωνικοῦ ἐργαστηρίου [286], τὰ ὁποῖα δὲν φέ-

282. Εἰς τὸν ἀμφορέα τοῦ Θεάτρου δὲν διασῴζεται τὸ τμῆμα αὐτὸ ὥστε νὰ γίνῃ ἡ σύγκρισις, ἐνῷ εἰς τὸν τοῦ Ἡρώου ἔχει τὸν πόδα ἐπὶ τοῦ ἅρματος.

283. Πρβλ. τὴν παράστασιν τῆς πηλίνης σίμης τοῦ Παλαικάστρου, Maraghiannis, Ant. Cr. I, πίν. 43 ἡ ὁποία θεωρεῖται ἰωνικῆς κατευθύνσεως. Savignoni, RM 21 (1906) σελ. 64. Moreti, Ausonia 6 (1912) σελ. 151. Πρβλ. ἐπίσης Nachold, Rennwagen σελ. 3 καὶ Koch, RM 30 (1915) σελ. 41, μὲ ἀνάμειξιν ἑλλαδικῶν καὶ μικρασιατικῶν ἰωνικῶν ἐπιδράσεων. Ἐπίσης, διὰ τὰς ἀναλόγους παραστάσεις πινακίδων ἀρχιτεκτονικῆς χρήσεως ἐξ Ἐτρουρίας, Arvid Andren, Architectural Terracottas from Etrusco-Italic Temples 1939, ἀπὸ τὰς Καιρὰς πίν. 4, 6 καὶ 7 πρώτου τετάρτου τοῦ 6ου αἰῶνος, ἀπὸ τὴν Ταρκυνίαν πίν. 22 καὶ 75, ἀπὸ τὴν Τοσκάνην πίν. 24 καὶ 86, ὅπου καὶ οἱ τροχοὶ τοῦ ἅρματος εἶναι ἰωνικοί ἐξάκνημοι. Μὲ τὸ δόρυ ὡς βακτηρίαν, CV. Berlin 1(2) πίν. 33, Rumpf, Malerei πίν. 4, 1.

284. Πρβλ. Hampe, Sagenbilder πίν. 39.

285. Πρβλ. τελευταίως H. Bloesch, Spartanische Krieger, Mus. Helv. 16 (1959) σελ. 249-256· ἐπίσης Kunze, VII Olympia Bericht, 1961 σελ. 174 ὅπου μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς δημοσιεύσεως ἑνὸς ἀκόμη πολεμιστοῦ δίδεται καὶ ἓν χρονολογικὸν πλαίσιον τῆς ἐξελίξεως τοῦ τύπου.

286. Πρβλ. καὶ Rumpf, Charites, Festschrift Langlotz σελ. 130 καὶ σημ. 25 καὶ 26. Οἱ περισσότεροι τῶν χαλκίνων πολεμιστῶν τοῦ λακωνικοῦ ἐργαστηρίου φοροῦν θώρακα ἄνευ τοῦ χιτῶνος, πρβλ. AM, 1878 πίν. 1-2. BCH 53 (1929) σελ. 110 εἰκ. 6, σελ. 111 εἰκ. 8, σελ. 113 εἰκ. 9. AJA 59 (1955) πίν. 93, 1-3. BSA 40-41 (1939-40) σελ. 83 εἰκ. 1-2. Mus. Helv. 16 (1959) σελ. 252 εἰκ. 1-4. Ἐπίσης οἱ πολεμισταὶ τοῦ κρατῆρος τοῦ Βίξ, Joffroy, Trésor πίν. 9.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

ρουν χιτῶνα. Τὸ κράνος του εἶναι τοῦ γνωστοῦ κορινθιακοῦ τύπου[287] μὲ κατεβασμένας τὰς παραγναθίδας[288], ὥστε νὰ μὴ εἶναι ὁρατὸν παρὰ τμῆμα τοῦ πώγωνος ἢ μᾶλλον τὸ ὀξὺ γένειον, ἡ τονιζομένη ρίς, ὁ μεγάλος κυκλικὸς ὀφθαλμός[289], καὶ ἡ καταπίπτουσα εἰς τὸ ὄπισθεν μέρος πλουσία κόμη. Παρὰ τὴν κάπως προχωρημένην φθορὰν τοῦ ἀναγλύφου εἰς τὴν κεφαλὴν εἶναι σαφές, ἐν σχέσει μὲ τὴν κεφαλὴν τοῦ πολεμιστοῦ τοῦ ἀμφορέως τοῦ Θεάτρου, ὅτι εἰς τὸν νέον ἀμφορέα ἐπικρατοῦν περισσότερον αἱ ὀξεῖαι γωνίαι εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ προσώπου, ὁ ἀναμφιβόλως κυκλικὸς ὀφθαλμός, ἀντὶ τοῦ ἀμυγδαλοειδοῦς εἰς τὸν τοῦ Θεάτρου καὶ μία γενικὴ τάσις ἐπιμηκύνσεως τῶν χαρακτηριστικῶν. Πάντως εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις οἱ δημιουργοὶ δὲν περιφρονοῦν τὰς λεπτομερείας, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴν προσπάθειαν νὰ δοθῇ μία, ἔστω καὶ ὑποτυπώδης, ἐντύπωσις μειδιάματος, αἱ λεπτομέρειαι τῆς διακοσμήσεως τοῦ κράνους, εἰς τὸ ὁποῖον διακρίνονται καὶ αἱ θέσεις ἀναδιπλώσεως τῶν παραγναθίδων, ἡ ὀργάνωσις τῆς κόμης. Ἡ κόμμωσις, ὁρατὴ μεταξὺ τοῦ κράνους καὶ τῆς ἀσπίδος εἰς τὴν αὐστηρῶς βαθμιδωτὴν της διάταξιν, εἶναι καταφανῶς ἀρχαιοπρεπεστέρα ἀπὸ αὐτὴν τῶν κυνηγῶν εἰς τὸν λαιμὸν τοῦ ἀμφορέως. Εἶναι προφανὲς ὅτι, εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν καὶ ἐπειδὴ ἐπρόκειτο περὶ περισσότερον τυπικῆς σκηνῆς, ἀντέγραψε ὁ τεχνίτης τὰ παλαιότερα πρότυπα, χωρὶς ἰδιαιτέραν προσπάθειαν προσαρμογῆς, εἰς τὰ περισσότερον νεώτερα παραδείγματα τὰ ὁποῖα ἠκολούθησεν εἰς τὴν κόμμωσιν τῶν κυνηγῶν. Χαρακτηριστικῶς μικρὸν εἶναι, ὅπως καὶ εἰς τοὺς κυνηγούς, τὸ στόμα, συγκρινόμενον μάλιστα μὲ τὴν ρίνα καὶ τὸ προέχον γένειον. Τὰ μέρη τοῦ σώματος, τὰ ὁποῖα ἀφίνει ἀκάλυπτα ἡ μεγάλη ἀσπίς, εἶναι ἐλάχιστα, διότι ἐκτὸς τῆς κεφαλῆς μόνον τὸ ἀπὸ τῶν μηρῶν καὶ κάτω τμῆμα τῶν

287. Πρβλ. Kuhkahn, Griechische Helme, σελ. 36. Bloesch, Mus. Helv. 16 (1959) σελ. 253. Kunze, Festschrift Weickert σελ. 7 ἐπίσης Kunze, V Olympia Bericht 1956 σελ. 69 κ.ἑ. καὶ δι' ἄλλους τύπους κρανῶν Kunze, VI Olympia Ber. 1958 σελ. 118 κ.ἑ. ἐπίσης εἰδικῶς διὰ τὸ κορινθιακὸν κράνος Kunze, Korinthische Helme, VII Olympia Ber. 1961 σελ. 56 κ.ἑ. καὶ διὰ τὴν υἱοθέτησιν τοῦ κράνους κορινθιακοῦ τύπου εἰς τὴν Σπάρτην σελ. 63-64. Διὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ κορινθιακοῦ κράνους τὸν 7ον αἰῶνα καὶ Lorimer, Homer and the Monuments σελ. 462 κ.ἑ. ἐκτὸς τῶν κρανῶν τά ὁποῖα φοροῦν οἱ πολεμισταὶ τοῦ σπαρτιατικοῦ ἐργαστηρίου πρβλ. καὶ Orthia πίν. 114, 1 καὶ πίν. 186, ὅπως καὶ αὐτὰ τῶν μολυβδίνων εἰδωλίων πίν. 183, 1-13 πίν. 191, 1-14 καὶ σποράδην πίν. 197-199.

288. Μὲ κατεβασμένας τὰς παραγναθίδας εἰκονίζονται καὶ εἰς τὰ ἄλλα παραδείγματα τῶν ἀμφορέων οἱ ἀκολουθοῦντες τὰ ἅρματα πολεμισταί, ὅπως καὶ αὐτοὶ τοῦ κρατῆρος τοῦ Βίξ. Ἄλλα παραδείγματα εὑρίσκονται μεταξὺ τῶν μολυβδίνων εἰδωλίων πρβλ. Orthia πίν. 183, 1-4, 8-9, 11-13 πίν. 191, 3-10, 13-15 μερικὰ ἀπὸ τὰ δείγματα ὅπου αὐτὸ φαίνεται μὲ σαφήνειαν. Ἐκ τῶν ἄλλων ἔργων τῆς λακωνικῆς τέχνης δύναται νὰ ἀναφερθῇ ὁ λεγόμενος Λεωνίδας τὸ μαρμάρινον ἄγαλμα τοῦ πολεμιστοῦ τῶν ἀρχῶν τοῦ 5ου αἰῶνος Langlotz, Bildhauersch. πίν. 51, G. Richter, Sculpture and Sculptors (1957) 382 εἰκ. 104, Lippold πίν. 32, 4. Καλὴν εἰκόνα διὰ τὴν μελέτην καὶ τῆς μετὰ παραστάσεως κεφαλῆς κριοῦ παραγναθίδος τοῦ ἀγάλματος αὐτοῦ πρβλ. J. Charbonneaux, La sculpture grecque archaïque, 1939 πίν. 87. Κατεβασμένας παραγναθίδας εἰς τοὺς πολεμιστὰς τῆς Λακαίνης τῆς Λακωνικῆς ΙΙ περιόδου Orthia πίν. 8. Εἰς τὸν πολεμιστὴν τοῦ ἐλεφαντοστοῦ Orthia πίν. 108 καὶ ὅλα σχεδὸν τὰ χάλκινα.

289. Δὲν χρειάζεται νὰ ἐξαρθῇ ἰδιαιτέρως ἡ διαφορὰ τοῦ σχήματος τοῦ ὀφθαλμοῦ μεταξὺ τῶν κυνηγῶν τῆς ζώνης τοῦ λαιμοῦ καὶ τῶν πολεμιστῶν τοῦ ὤμου, εἶναι συνήθης καὶ εἰς τὴν ἀγγειογραφίαν καὶ εἰς τὰς μορφὰς τοῦ αὐτοῦ ἀγγείου πρβλ. καὶ Erica Goette, VII Olympia Bericht 1961 σελ. 199 εἰς τὴν αὐτὴν παράστασιν ἀμυγδαλοειδὴς καὶ κυκλικοῦ σχήματος ὀφθαλμός· πρβλ. τὴν κύλικα εἰς τὸ Βύρτσμπουργκ, Langlotz, Griechische Vasen in Würzburg, πίν. 28, 1 εἰς αὐτὴν τοῦ Βατικανοῦ, Beazley, Racc. Guglielmi, I, πίν. 1, 3 διάφοροι ἐντελῶς ὀφθαλμοὶ εἰς τὴν κύλικα τοῦ Βερολίνου ἀριθμ. 3404, JdI, 1901 σελ. 190 πίν. 3. Εἰς τὴν κύλικα τῶν κωμαστῶν τῆς Φλωρεντίας, Shefton, BSA 1954 πίν. 55 α εἶναι ἐντελῶς διαφόρου σχήματος τὰ ὦτα.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

ποδῶν καὶ ἡ στηριζομένη ἐν εἴδει βακτηρίας ἐπὶ τοῦ δόρατος χεὶρ εἶναι ὁρατά. Πάντως κατά τὰς γενικὰς ἀναλογίας τὸ σῶμα φαίνεται ραδινώτερον τοῦ σώματος τοῦ πολεμιστοῦ εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν τοῦ ἀμφορέως τοῦ Θεάτρου, καὶ ἡ ραδινότης αὐτὴ ἡ ὁποία παρουσιάζει μίαν χαρακτηριστικὴν ἐπιμήκυνσιν τῶν ἀναλογιῶν ἐνισχύεται ἀπὸ τὴν γυμνότητα τῶν ποδῶν, ἐνῷ καὶ ἐμμέσως ἐμφανίζεται διὰ τοῦ λεπτοῦ ὀρθίου δόρατος. Ἐνδιαφέρον εἶναι νὰ σημειωθῇ ἐπίσης ὅτι κατὰ τὴν γενικὴν ἐντύπωσιν ὁ πολεμιστὴς φαίνεται ραδινώτερος ἀπὸ τάς στερεὰς καὶ μυώδεις μορφὰς τῶν κυνηγῶν εἰς τὴν ζώνην τοῦ λαιμοῦ, σημεῖον τὸ ὁποῖον ἀποδεικνύει ἐπίσης διαφορὰν ὄχι τόσον προτύπων, ὅσον ὑποταγῆς εἰς παλαιότερα τυπικὰ δείγματα εἰς τὸν ὦμον, καὶ ἐλευθέρας περισσότερον συγχρόνου διαπραγματεύσεως εἰς τὴν ζώνην τοῦ λαιμοῦ. Εἰς τὰς λεπτομερείας, ὅπως αὐτὰς τοῦ κράνους [290] μὲ τὴν διακοσμητικὴν τάσιν, ὅπως καὶ εἰς τὴν ὅλην ὀργάνωσιν μὲ τὸν κάπως ἀνόργανον χαρακτῆρα τῆς στηριζομένης εἰς τὸ δόρυ χειρὸς διακρίνονται ἀνάλογα χαρακτηριστικά. Ἡ μεγάλη κυκλικὴ ἀσπὶς κοσμεῖται ὑπὸ δύο ροδάκων τοῦ ἑνὸς ἐντὸς τοῦ ἄλλου, τοῦ ἐσωτερικοῦ περικλειομένου ὑπὸ κύκλου καὶ μὲ ὠοειδῆ φύλλα, τοῦ ἐξωτερικοῦ μὲ γλωσσοειδῆ κατ' ἀνάλογον τρόπον μὲ τὰς ἀσπίδας τῶν μολυβδίνων πολεμιστῶν τοῦ ἱεροῦ τῆς Ὀρθίας [291]. Εἰς τὸ σύνολόν της ἡ ἐργασία εἶναι περισσότερον τυπικὴ καὶ σχηματικὴ καὶ σχεδὸν διάφορος ἀπὸ αὐτὴν τῆς ζώνης τοῦ λαιμοῦ. Τὰ περιγράμματα τῶν μορφῶν δὲν ἔχουν τὴν ὀξύτητα καὶ τὴν ἀκρίβειαν τὴν ὁποίαν παρατηροῦμεν εἰς τὴν ζώνην τοῦ λαιμοῦ καὶ περιορίζονται περισσότερον εἰς τὴν διακοσμητικὴν ἀντὶ τῆς πλαστικῆς ἐντυπώσεως. Τοῦτο ἀσφαλῶς ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ ὅτι ἐδῶ τοποθετεῖται ἕνας κοινὸς εἰκονιστικὸς τύπος, χωρὶς ἰδιαιτέραν φροντίδα καὶ χωρὶς τὴν προσωπικὴν συμμετοχὴν τοῦ τεχνίτου. Ἀσφαλῶς πρόκειται περὶ μιᾶς ἀποδείξεως τῆς δουλείας εἰς τὴν παράδοσιν, ἀντὶ τῆς ἐνεργητικῆς προσπαθείας τοῦ δημιουργοῦ. Ἐπὶ τοῦ ἅρματος εἰκονίζεται ὁ ἡνίοχος, ὁ ὁποῖος εἶναι ἕνας δεύτερος πολεμιστής, διότι δὲν φορεῖ τὸν μακρὺν χιτῶνα τῶν ἡνιόχων ἀλλὰ τὸν βραχὺν τῶν πολεμιστῶν [292], τοῦτο ἄλλωστε εἶναι σαφὲς καὶ ἐκ τοῦ κράνους τὸ ὁποῖον φέρει. Κατὰ τὸν βραχὺν χιτῶνα ὁ ἡνίοχος φαίνεται ὅτι ἀκολουθεῖ τὰ παραδείγματα τῶν μηλιακῶν ἀγγείων [293] ἀνεξαρτήτως τοῦ ὅτι εἰς αὐτὰ εἶναι θεὸς ἢ μυθικὸν πρόσωπον. Ἡ παρυφὴ τοῦ χιτῶνος τοῦ ἡνιόχου διακοσμεῖται μὲ μίαν σειρὰν ἀστραγάλων μεταξὺ δύο γραμμῶν, ἔχει δὲ βραχείας περιχειρίδας καὶ στενῶς ἐζωσμένον τὸν ζωστῆρα. Ἐκτὸς τοῦ χιτῶνος φέρει τεχνικῶς ἀναδιπλωμένην περὶ τοὺς ὤμους του τὴν χλαμύδα κατὰ τὸν γνωστὸν καὶ ἐξ

290. Πρβλ. καὶ τὸ κράνος τοῦ πολεμιστοῦ τοῦ ἀμφορέως τοῦ Θεάτρου ὅπως καὶ αὐτὰ τῶν νεκρῶν πολεμιστῶν τῶν ἄλλων ἀμφορέων εἰς τὰς ζώνας τοῦ λαιμοῦ. Ἐπίσης τὰ κράνη τῶν πολεμιστῶν εἰς τὰ μολύβδινα Orthia πίν. 191, 4, 8, 10 καὶ πίν. 108, ἐλεφαντοστᾶ.

291. Εἰς μεμονωμένας ἀπεικονίσεις ἀσπίδων Orthia πίν. 180, 12-13 πίν. 186, 11, 13. Εἰς τὰς ἀσπίδας τῶν πολεμιστῶν τῶν μολυβδίνων εἰδωλίων, Orthia πίν. 183, 2, 5, 7, 10 πίν. 191, 1-3, 5 πίν. 197, 2-3, ὅπως καὶ εἰς τοὺς πολεμιστὰς τοῦ ἐλεφαντοστοῦ μὲ τὴν παράστασιν πλοίου πίν. 110.

292. Μακρὺν χιτῶνα φοροῦν οἱ ἡνίοχοι ἤδη ἀπὸ τῶν ὑστερογεωμετρικῶν χρόνων. Πρβλ. Matz, Geschichte gr. Kunst I, πίν. 189 καὶ 193, ὅπως καὶ εἰς τὰς ἀρχαϊκὰς ἀττικὰς παραστάσεις πίν. 221 καὶ 229 αὐτοὶ τῆς οἰνοχόης Chigi, Buschor, Gr. Vasenmalerei σελ. 53, εἰκ. 37 καὶ εἰς τὰ ἔργα τῆς λακωνικῆς τέχνης αὐτοὶ τοῦ κρατῆρος τοῦ Βίξ, Joffroy, Trésor πίν. 9 διὰ νὰ περιορισθῶμεν μόνον εἰς μερικὰ χαρακτηριστικὰ παραδείγματα.

293. Πρβλ. Matz, Geschichte gr. K. πίν. 171 Ἀπόλλων, πίν. 173 Ἡρακλῆς καὶ πίν. 174 Ἄρης.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

ἄλλων ἔργων τοῦ λακωνικοῦ ἐργαστηρίου τύπον[294]. Εἰς τὸ ἐμπρόσθιον καὶ τὸ ὀπίσθιον μέρος τῆς μορφῆς τοῦ ἡνιόχου διακρίνονται μεγάλοι κροσσοὶ φέροντες εἰς τὰ ἄκρα μέγα βαρίδιον, ἀνάλογα τῶν ὁποίων ἔχομεν καὶ εἰς χιτῶνα τὸν ὁποῖον φορεῖ ὁ Ἄρης εἰς τὸν ἀμφορέα τῆς Νάξου[295]. Ὁμοίους ἀκριβῶς κροσσοὺς ἔχει καὶ ὁ ἡνίοχος τοῦ ἀμφορέως τοῦ Θεάτρου. Ἡ κεφαλή του διακρίνεται καλῶς μὲ τὸν ἴδιον τονισμὸν τῶν γωνιωδῶν χαρακτηριστικῶν καὶ τὴν ἐπίσης βαθμιδωτὴν κόμην ἡ ὁποία ὅμως σχηματίζεται ὄχι δι' ὁριζοντίων γραμμῶν ἀλλὰ διά σειρᾶς μικρῶν ὀπῶν. Σαφὲς εἶναι ἐπίσης τὸ ὀξὺ γένειον καὶ ἡ μεγάλη ρίς, ἐνῷ ὁ ὀφθαλμὸς δὲν διακρίνεται καλῶς. Μερικαὶ βασικαὶ διαφοραὶ εἰς τὸ τμῆμα αὐτὸ παρατηροῦνται εἰς τὸ τεμάχιον τοῦ Ἡρώου, ὅπου τόσον ὁ ἡνίοχος ὅσον καὶ ὁ πεζὸς πολεμιστὴς ἔχουν ἄλλην διάταξιν καὶ ἡ παράστασις πλουτίζεται μὲ περισσοτέρας λεπτομερείας, ὅπως τὴν ἄνοδον τοῦ πεζοῦ εἰς τὸ ἅρμα, τὸ ζωικὸν θέμα τῆς ἀσπίδος, τὸ ξίφος (τοῦ ὁποίου διακρίνεται ἡ λαβὴ καὶ ἡ θήκη), καὶ τὸ ὅτι φέρει ἐπὶ τοῦ ὤμου τὴν χλαμύδα ὁ ἡνίοχος καὶ φορεῖ χιτῶνα ἐκ δέρματος πάνθηρος.

Εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις τῶν παραστάσεων τῶν ἀμφορέων τῆς Σπάρτης, ὁ ἡνίοχος εἶναι ἀπεικονισμένος μὲ μίαν ἐλαφρὰν κάμψιν πρὸς τὰ ἐμπρός, ὡς νὰ θέλῃ νὰ συγκρατήσῃ τοὺς ἵππους του καὶ κρατεῖ διὰ τῶν δύο χειρῶν του τὰ ἡνία, εἰς τὴν δεξιὰν δὲ ἡ ὁποία εἶναι περισσότερον πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἐκτεταμένη κρατεῖ ταυτοχρόνως καὶ τὸ μαστίγιον, τοῦ ὁποίου σαφέστερον εἰς τὸν ἀμφορέα τοῦ Θεάτρου διακρίνεται καὶ ἡ διχαζομένη δερματίνη μᾶλλον ἀπόληξις[296]. Χαρακτηριστικὸν εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι οἱ ἡνίοχοι τῶν λακωνικῶν ἀμφορέων φέρουν μαστίγιον, ὅπως καὶ εἰς τὰς βοιωτικὰς πόρπας[297], τὸ ὁποῖον γενικῶς θεωρεῖται ἰωνικῆς προελεύσεως, ἀντὶ τοῦ κέντρου τὸ ὁποῖον ἔχομεν εἰς τὰς παραστάσεις τῶν ἑλλαδικῶν ἔργων τόσον κατὰ τοὺς γεωμετρικοὺς ὅσον καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαϊκοὺς χρόνους[298]. Ἴσως μία ἁπλῆ ἐξήγησις τῆς διαφορᾶς τῆς χρησιμοποιήσεως μαστιγίου εἰς τὰς ἰωνικὰς παραστάσεις καὶ γενικώτερον τὰς ἀνατολικάς, ἔναντι τοῦ κέντρου εἰς αὐτὰς τῆς Ἑλλάδος, εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὁ ἡνίοχος εἶναι μόνον ἡνίοχος μὲ εἰδικὴν λειτουργίαν ἀκόμη καὶ μὲ ἰδιαιτέραν στολήν, ἐνῷ εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶναι πολεμιστὴς ἐπὶ ἅρματος, ὁ ὁποῖος δύναται μὲ ἕνα οἱονδήποτε ὄργανον, ἀκόμη καὶ μὲ τὸ δόρυ, νὰ ἀναγκάζῃ τὰ ζῷα νὰ τρέχουν. Τὸ κέντρον εἰς τὴν οὐσίαν δὲν εἶναι παρὰ ἓν εἶδος βραχέος δόρατος μὲ ὀξεῖαν ἀπόληξιν δυνάμενον νὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ πάντα ἀγῶνα, ἐνῷ τὸ μαστίγιον μόνον διὰ τοὺς ἵππους. Τυπικὸν

294. Μὲ τὸν ἴδιον τρόπον ἀναδιπλουμένην ἐπὶ τοῦ ὤμου τὴν χλαμύδα καὶ εἰς τὸ λακωνικὸν ἀνάγλυφον τοῦ Μουσείου τοῦ Βερολίνου ἐκ Μαγούλας Langlotz, Bildhauersch. σελ. 91. Johansen, Attic Grave Reliefs σελ. 39. Ἀνδρόνικος, Πελοποννησιακὰ 1 (1956) σελ. 275 εἰκ. 7.

295. Karouzos, JdI 52 (1937) σελ. 166 κ.ἑ. Buschor, Griechische Vasen σελ. 55 εἰκ. 65. Matz, Geschichte gr. K.I, πίν. 174.

296. Εἰς τὸν νέον ἀμφορέα δὲν διακρίνεται τοῦτο σαφῶς, φαίνεται ὅμως ὅτι περὶ μαστιγίου πρόκειται καὶ ὄχι περὶ κέντρου, εἰς τὰς παραστάσεις ἁρμάτων ἐπὶ τῶν ἐλεφαντοστῶν τῆς Ὀρθίας, Orthia πίν. 116 δὲν εἶναι ἐπίσης σαφὲς τί κρατοῦν οὔτε πῶς εἶναι ἐνδεδυμένοι οἱ ἡνίοχοι.

297. Πρβλ. Hampe, Sagenbilder σελ. 104 ἀριθμ. 101 πίν. 3 σελ. 98 ἀριθμ. 62 πίν. 4. Πρβλ. ἐπίσης Wrede, AM, 1916 σελ. 224 ἀριθμ. 1 ὅπως καὶ JdI, 1916 πίν. 17, 1.

298. Nachold, Rennwagen σελ. 31. Wrede, AM, 1916 σελ. 238. Johansen, Vases Sic. σελ. 154. Ἐπίσης εἰς τὴν παράστασιν τῶν ἁρμάτων τοῦ χαλκίνου ζωστῆρος ἐξ Ἀρκαδίας, Σ. Καρούζου, Α.Δ. 16 (1960) Πίν. 28α.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

ἐπίσης στοιχεῖον εἰς τὰς παραστάσεις τοῦ εἰκονιστικοῦ αὐτοῦ τύπου τὸ ὁποῖον ἔχομεν καὶ εἰς τὰς παραστάσεις τοῦ ἀμφορέως εἶναι ἡ ἀρχαϊκὴ ἰσοκεφαλία μεταξὺ τῶν πεζῶν καὶ τῶν ἁρματοδρόμων [299].

Τὸ ἅρμα ἐπὶ τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται ὁ ἡνιοχῶν πολεμιστὴς εἶναι σχετικῶς μακρὸν μὲ ὑψηλοὺς τοὺς τροχούς, ὅπως καὶ τὰ πλευρικὰ τοιχώματα τὰ ὁποῖα καλύπτουν τὸν ἐπὶ τοῦ ἅρματος πολεμιστὴν ἀλλὰ ἀφίνουν νὰ διαφαίνεται ἡ ἐλαφρὰ κάμψις τῶν γονάτων του [300]. Ἐπίσης εἶναι κλειστὸν καὶ ὄπισθεν καὶ μάλιστα μὲ ἐπίσης ἀνάλογον τοίχωμα. Χωρὶς δυσκολίαν καὶ ἤδη ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ὅτι τὸ ἅρμα εἶναι τοῦ γνωστοῦ ἑλλαδικοῦ τύπου, διότι τὰ ἀνατολικῶν ἐπιδράσεων εἶναι συνήθως χαμηλότερα καὶ ἀνοικτὰ ὄπισθεν [301]. Πρὸς τὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν μᾶς φέρει καὶ ὁ τετράκνημος τροχὸς ὁ ὁποῖος ἐπικρατεῖ εἰς τὰς ἑλλαδικὰς παραστάσεις ἀντὶ τῶν πολυκνήμων τροχῶν τοῦ ἀνατολικοῦ τύπου [302]. Παραδείγματα τῶν δύο τύπων ὑπάρχουν πάμπολλα, ὥστε νὰ μὴ χρειάζεται εἰδικὴ ἀναφορά, ἐνῷ πρέπει νὰ σημειωθῇ ἡ χαρακτηριστικὴ περίπτωσις τῶν μηλιακῶν ἀγγείων εἰς τὰ ὁποῖα παρουσιάζονται τόσον οἱ τετράκνημοι ὅσον καὶ οἱ ἑξάκνημοι τροχοί [303], ὡς ἀπόδειξις διασταυρουμένων ἐπιδράσεων [304]. Ὡς σύνολον τὸ ἅρμα τῶν σπαρτιατικῶν ἀμφορέων εὑρίσκεται πλησιέστερον παντὸς ἄλλου εἰς τὸ ἅρμα τῶν παραστάσεων τῶν μηλιακῶν ἀγγείων τόσον κατὰ τὰ γενικὰ χαρακτηριστικὰ ὅσον καὶ κατὰ τὰ εἰδικὰ στοιχεῖα. Αἱ ὁμοιότητες εἶναι εἰς μερικὰς περιπτώσεις τόσον χαρακτηριστικαί, ὥστε νὰ πρέπει νὰ ἀποκλείεται ἡ τυχαία σύμπτωσις καὶ νὰ προϋποτίθεται ὡς ἀναγκαία ἡ γνωριμία ἀναλόγων θεμάτων. Ὁ δίφρος παρουσιάζεται ἀνεπτυγμένος καὶ ἡ ἄντυξ εἶναι κατ' ἀνάλογον τρόπον ἐσχηματισμένη, ἐνθυμίζουσα τὴν τοῦ ἅρματος τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἄρεως [305]. Τὸ κάτω τοῦ δίφρου τοῦ ἅρματος μακρὺ ξύλον, ὁ ρυμός, εἰκονίζεται καθ' ὅμοιον τρόπον διερχόμενος εἰς τὸ ὀπίσθιον μέρος κάτωθεν τῶν ἵππων, ἐνῷ εἰς τὸ ἐμπρόσθιον προχωρεῖ πρὸς τὰ ἄνω καὶ ὀλίγον πρὸ τῆς χαίτης ἐμφανίζεται μὲ τὸν χηνίσκον ἄνωθεν αὐτῶν [306]. Ὁ χηνίσκος, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὴν ἀπόληξιν τοῦ ρυ-

299. Πρβλ. Wrede, Kriegers Ausfahrt, AM, 1916 σελ. 252 κ.ἑ.

300. Διὰ τὴν ἐλαφρὰν κάμψιν τῶν γονάτων πρβλ. καὶ Σ. Καρούζου, Α.Δ. 16 (1960) σελ. 64 Πίν. 28 καὶ 28α.

301. Nachold, Rennwagen σελ. 37.

302. Γενικῶς περὶ τοῦ θέματος πρβλ. F. Studniczka, Der Rennwagen im syrisch-phönikischen Gebiet, JdI 22 (1907) σελ. 147. Εἰς τὰς κλαζομενιακὰς σαρκοφάγους τὰ ἅρματα εἶναι ὀκτάκνημα, Studniczka σελ. 148, ἐπίσης πρβλ. καὶ Nachold, Der Rennwagen bei den Italikern 1906 σελ. 30 σημ. 2. Διὰ τὰ τετράκνημα ἅρματα τῶν ἑλλαδικῶν παραστάσεων πρβλ. Van Mercklin, Der Rennwagen in Griechenland 1909 σποράδην θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναφέρῃ κανεὶς μερικὰ ἀπὸ τὰ παραδείγματα τῶν γνωστοτέρων ἀρχαϊκῶν παραστάσεων ὅπως τῆς οἰνοχόης Chigi, τοῦ κρατῆρος François ἢ τοῦ κρατῆρος μὲ τὴν παράστασιν τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Ἀμφιαράου. Εἰς τὰς ἄλλας παραστάσεις ἁρμάτων τῆς Σπάρτης, ὅπως τῶν ἐλεφαντοστῶν Orthia πίν. 116 ἐπίσης τὰ ἅρματα ἔχουν τετρακνήμους τροχοὺς καὶ εἰς τὸ τεμάχιον ἀριθμ. XI ἑνὸς ἄλλου μετ' ἀναγλύφων ἀμφορέως, ὅπως καὶ εἰς τὸν κρατῆρα τοῦ Βίξ.

303. Εἰς τὸν ἀμφορέα τοῦ Ἀπόλλωνος, Pfuhl, Malerei εἰκ. 108, Buschor, Griechische Vasenmalerei σελ. 73 εἰκ. 53, Matz, G. gr. K. I, πίν. 171-72 εἶναι ὁ τροχὸς τοῦ ἅρματος ἑξάκνημος, εἰς αὐτὸν τοῦ Ἡρακλέους Pfuhl, Malerei 110, Buschor, Gr. Vasenmalerei σελ. 74 εἰκ. 54, Matz, G.gr.K. πίν. 173 εἶναι τετράκνημος. Ὀκτάκνημα νησιωτικὰ AM 23 (1898) σελ. 38, Καροῦζος JdI 1937, σελ. 186 κ.ἑ.

304. Τοῦτο εἶναι φυσικὸν καὶ εὐκολονόητον καὶ δι' ὅλας γενικῶς τὰς μορφὰς τῶν κυκλαδικῶν ἔργων, ὥστε νὰ μὴ θεωρῆται ὡς κάτι ἰδιαίτερον εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν.

305. Matz, G.gr.K.I, πίν. 173 καὶ 174.

306. Περὶ τοῦ χηνίσκου Πολυδεύκης I, 142. Καροῦζος, JdI 1937 σελ. 177 καὶ εἰκ. 12.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

μοῦ καὶ ὀφείλει τὸ ὄνομα εἰς τὸ σχῆμα κεφαλῆς πτηνοῦ τὸ ὁποῖον εἶχεν, καταλήγει εἰς κεφαλὴν λύκου ἴσως γρυπὸς εἰς τὸν νέον ἀμφορέα τῆς Σπάρτης, διὰ τοῦ στόματος τοῦ ὁποίου διέρχονται τὰ ἡνία. Τὸ θέμα ὅμως τοῦτο ὡς ἀπόληξις τοῦ ρυμοῦ εἶναι σχετικῶς σπάνιον εἰς τὴν ἑλληνικὴν τέχνην καὶ φαίνεται ὅτι ἔχει τὴν καταγωγήν του εἰς ἀνατολικὰ πρότυπα. Συνήθως εὑρίσκεται εἰς τὰς ἀπεικονίσεις τῶν ἁρμάτων εἰς τά ἀσσυριακὰ ἀνάκτορα τοῦ 9ου καὶ τοῦ 8ου αἰῶνος [307], ὅπου ἀσφαλῶς συνδέεται μὲ εἰδικὰς παραδόσεις. Εἰς τὴν ἑλληνικὴν τέχνην ἀπαντᾶται χαρακτηριστικῶς ἐπὶ τῶν ἁρμάτων τῶν Μηλιακῶν ἀγγείων [308] εἰς τὰ ὁποῖα καταλήγει ἄλλοτε εἰς κεφαλὴν γρυπὸς ἢ ὄφεως [309] ἄλλοτε ὑδροβίου πτηνοῦ. Ἄλλα παραδείγματα εἶναι πάλιν εἰς τὸ ἰωνικῆς προελεύσεως ἅρμα τῆς Ρώμης [310], καὶ εἰς παραστάσεις ἐτρουσκικὰς εἰς τάς ὁποίας ἐπίσης συνηθίζεται [311]. Εἰς τοὺς ἀμφορεῖς τῆς Σπάρτης τὰ ἅρματα ἔχουν, ἐκτὸς αὐτοῦ τοῦ Θεάτρου, τὴν αὐτὴν ἀπόληξιν τοῦ ρυμοῦ καὶ μάλιστα μὲ κεφαλὴν γρυπὸς ἢ πάνθηρος εἰς τὸν νέον ἀμφορέα, εἰς τὸ τεμάχιον τοῦ Ἡρώου μᾶλλον κεφαλὴν ζῴου καὶ εἰς τὸ μικρὸν τεμάχιον ἀριθ. XV (Πίν. 85γ), τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς θέμα, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται εἰς τὸν μηλιακὸν ἀμφορέα τοῦ Ἀπόλλωνος. Μάλιστα εἰς τὸ τεμάχιον τοῦ λακωνικοῦ ἀμφορέως διακρίνεται καλύτερον ὅτι πρόκειται περὶ κεφαλῆς ὄφεως μὲ ἀνοικτόν, ὡς καὶ εἰς τὴν μηλιακὴν παράστασιν, στόμα καὶ τὴν ἔξω τοῦ στόματος ἐκτεινομένην γλῶσσαν, ἀκόμη δὲ καὶ τὴν ἔξαρσιν τὴν εὑρισκομένην εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς κεφαλῆς. Ἡ ἐξάρτησις τῶν σπαρτιατικῶν παραδειγμάτων ἀπὸ τὰ μηλιακά πρότυπα φαίνεται κατόπιν τούτων, περισσότερον ἀπὸ βεβαία, δεδομένου ὅτι δὲν πρόκειται περὶ συνήθων θεμάτων, τὰ ὁποῖα θὰ ἠδύναντο νά προέλθουν ἐξ ἄλλων περιοχῶν ἢ νὰ μεταδοθοῦν διὰ μέσου ἄλλων παραδειγμάτων. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἱπποσκευὴ φαίνεται ὅτι εἰς τάς παραστάσεις τῶν σπαρτιατικῶν ἀμφορέων ἔχει ἐπηρεασθῆ ἀπὸ τὴν αὐτὴν περιοχήν, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸ ὅμοιον ὠοειδοῦς σχήματος λέπαδνον (περιλαίμιον), τὴν θέσιν τοῦ μασχαλιστῆρος, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι τόσον πλατὺς εἰς τὰ σπαρτιατικὰ παραδείγματα [312], καὶ τὸν τρόπον συνδέσεως τῶν ἡνίων μὲ τὴν ἀπόληξιν τοῦ ρυμοῦ. Τὰ περικέφαλα τῶν ἵππων δὲν διακρίνονται εἰς τὰς

307. Barnett, Die assyrische Palāste und ihre Reliefplastik im Brit. Museum (1959) πίν. 14 καὶ 15 πίν. 24, πίν. 27, πίν. 58, πίν. 196, πίν. 140.

308. Matz, G.gr.K.I, πίν. 171-172 καὶ 173. Καροῦζος, JdI 1937 σελ. 177.

309. Εἰς τὸν μηλιακὸν ἀμφορέα μὲ τὸν Ἀπόλλωνα π.χ. παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι δίδει τὴν ἐντύπωσιν τῆς κεφαλῆς πτηνοῦ εἶναι κεφαλὴ ὄφεως.

310. Εἰς τὸ Γρηγοριανὸν Μουσεῖον τοῦ Βατικανοῦ, πρβλ. Helbig-Reisch, Führer [4] II σελ. 366 ἀριθμ. 1352 καὶ σχέδιον εἰς τὸ Gianbatista Piranesi, Vasi e cantelabri 1778 I, πίν. 13.

311. Μὲ κεφαλὴν γρυπὸς εἰς μεταγενέστερα παραδείγματα, Reichelt, ÖJh 11 (1899) σελ. 139 καὶ τοῦ ἰδίου Homerische Waffen [2] σελ. 131. Ἐπίσης Amelung, Führer durch die Antiken in Florenz σελ. 252. Ἐπίσης τὸ ἅρμα ἀπὸ τὸ Montoleone εἰς τὸ Μητροπολιτικὸν Μουσεῖον τῆς Νέας Ὑόρκης Furtwängler-Brunn-Bruckmann, Denkmäler ἀριθ. 587 καὶ Nachold, Rennwagen σελ. 38. Γενικῶς περὶ τῆς ἀνατολικῆς καταγωγῆς τῶν θεμάτων αὐτῶν πρβλ. καὶ Böhlau, JdI 11 (1887) σελ. 36. Nüoffer, Rennwagen σελ. 32 καὶ 49. Van Mercklin, Rennwagen σελ. 55. Nachold, Rennwagen σελ. 38 καὶ 74.

312. Περὶ τοῦ λεπάδνου (περιλαιμίου) εἰς τὰς ἀνατολικὰς παραστάσεις πρβλ. Reichelt, Homerische Waffen [2] σελ. 138 ἐπίσης ἐπὶ παραστάσεως Καιρετανῆς ὑδρίας Hauser, AZ, 1906 σελ. 61, Nachold, Rennwagen σελ. 64.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

λεπτομερείας των ἐκτὸς τῶν στομίδων ἐπὶ τῶν ὁποίων συνάπτονται οἱ χαλινοὶ καὶ φαίνεται ὅτι σχηματίζουν σιγμοειδὲς σχῆμα [313].

Ἴσως ὡς μία περαιτέρω λεπτομέρεια εἶναι ἡ προτίμησις τῶν διΐππων ἁρμάτων εἰς τοὺς σπαρτιατικοὺς ἀμφορεῖς, ἡ ὁποία εἶναι μᾶλλον συνήθης καὶ εἰς τὰς ἰωνικὰς παραστάσεις τῶν κλαζομενιακῶν σαρκοφάγων [314], ἀναφέρεται δὲ καὶ ἀπὸ τὸν Ὅμηρον [315], ἐνῷ εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα δὲν ἀπουσιάζουν καὶ τὰ τέθριππα ἀπὸ τῶν γεωμετρικῶν χρόνων [316]. Γνωρίζομεν ἄλλωστε ὅτι καὶ εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς Ὀλυμπίας αἱ ἁρματοδρομίαι διΐππων εἶναι παλαιότεραι [317], διὰ τὴν Σπάρτην δὲ μὲ τάς μεγάλας ἀριστοκρατικὰς οἰκογενείας κατὰ τοὺς ἀρχαϊκοὺς χρόνους φαίνεται ὅτι τὸ δίϊππον ἅρμα δὲν θὰ ἦτο κάτι ἀσύνηθες [318]. Οἱ ἵπποι μὲ τὸ μακρὸν καὶ λεπτὸν σῶμα, τοὺς ἐπίσης μακροὺς πόδας καὶ τὴν σχετικῶς μικρὰν κεφαλήν, εἶναι θαυμασίως εἰργασμένοι. Τόσον κατὰ τὰ μακρὰ ἀλλ' ὄχι ἀνόργανα σώματα, τὴν κεφαλὴν μὲ τὸν ζωηρὸν ὀφθαλμὸν καὶ τὰ λεπτὰ ὦτα,

313. Περὶ τῶν λεπτομερειῶν τῶν περικεφάλων καὶ τῶν ἄλλων στοιχείων τῆς διαμορφώσεως τῶν χαλινῶν πρβλ. N. Γιαλούρης, Mus. Helv. 7 (1950) σελ. 30 κ.ἑ. Πρβλ. καὶ Wrede, AM, 1916 σελ. 232 σημ. 1 διὰ τὰς διαφορὰς ἰωνικῆς καὶ ἑλλαδικῆς γενικῶς ἱπποσκευῆς.

314. V. Jahn, AM, 1898 σελ. 44. Nachold, Rennwagen σελ. 4.

315. Πρβλ. H. L. Lorimer, Homer and the Monuments (1950) σποράδην. Οἱ στίχοι XI, 699 τῆς Ἰλιάδος οἱ ἀναφέροντες τέθριππον θεωροῦνται παρέμβλητοι.

316. Πρβλ. τὴν παράστασιν τοῦ ὑστερογεωμετρικοῦ κρατῆρος τῆς Νέας Ὑόρκης Matz, G.gr.K.I, πίν. 10, ὅπου παρουσιάζεται ἴσως διὰ τὰς τεχνικὰς δυσκολίας τρίϊππον.

317. Πρβλ. Körte, Hermes 1904 σελ. 229, ὁ ὁποῖος καὶ τὴν πληροφορίαν τοῦ Παυσανίου V, 8, 7-10 ὅτι ἦσαν παλαιότεροι οἱ ἀγῶνες τῶν τεθρίππων τὴν ἀποδίδει εἰς παρανόησιν καὶ ἐπανάληψιν παραδόσεως. Ἐπίσης εἰς τὴν λάρνακα τοῦ Κυψέλου εἰκονίζοντο ἀγῶνες διΐππων, ἐνῷ αἱ παραστάσεις τῶν κορινθιακῶν ἀγγείων δὲν γνωρίζουν παρὰ τὰς παραστάσεις τεθρίππων, Johansen, Vas. Sic. σελ. 152.

318. Ἡ ἄποψις τῶν Hitzig-Blümner, Pausanias II σελ. 535 ὅτι ἡ ἱπποτροφία δὲν ἦτο εἰς τὴν Σπάρτην ἐξαιρετική, ἐπειδὴ δὲν ἀναφέρονται ἰδιαιτέρως εἰς τὰς ἀρχαίας πληροφορίας οἱ σπαρτιατικοὶ ἵπποι, δὲν εὐσταθεῖ. Δὲν ἀναφέρονται ἴσως ἐπειδὴ δὲν ἐπωλοῦντο καὶ μόνον εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας ἐλάμβανον μέρος. Μόνον ὡς ἐξαιρέσεις ἀναφέρονται οἱ μετασχόντες εἰς τὰ Πύθια, τὰ Ἴσθμια καὶ τὰ Νέμεα μὲ τὰ ἅρματά των, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀρχιδαμείου Πολέμου, Πολυκλῆς καὶ Ξενάρκης, Παυσ. VI, 1, 7 καὶ 2,2. Ἡ ἄποψις ἐπίσης τοῦ Schulthess RE, VIII, 2 στ. 2255, ὅτι ἡ ἱπποτροφία μόνον ἀπὸ τῶν Περσικῶν πολέμων ἀσκεῖται εἰς τὴν Σπάρτην, δὲν συζητεῖται καθόλου διότι μαρτυροῦνται νικηταὶ ἁρματοδρομιῶν Σπαρτιᾶται τὸν 6ον αἰῶνα ὡς ὁ Εὐαγόρας καὶ ὁ Πολυπείθης εἰς τὴν Ὀλυμπίαν, ἐνῷ ὁ θεωρούμενος ὡς νικητὴς τεθρίππου εἰς τὴν Ὀλυμπίαν ὑπὸ τοῦ Bölte RE, III A 2 σελ. 1337 Ἱπποσθένης ἤδη κατὰ τὸν 7ον αἰῶνα ἦτο νικητὴς παλαιστικοῦ ἀγῶνος, ὅπως παρατηρεῖ ὁ Kiechle, Sparta und Lakonien σελ. 190 σημ. 22. Στοιχεῖα διὰ τοὺς Σπαρτιάτας νικητὰς ἁρματοδρομιῶν εἰς Ὀλυμπίαν εἰς τὸν Poralla, Prosopographie der Lakedaimonier, Diss. Breslau 1913 καὶ Bölte RE, III, A 2 σελ. 1337 καὶ πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι διὰ τὸν 4ον αἰῶνα μαρτυροῦνται καὶ γυναῖκες νικήτριαι εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας ἁρμάτων ὅπως ἡ Κυνίσκα καὶ ἡ Εὐρυλεωνίς. Ὅτι οἱ ἱππικοὶ ἀγῶνες καὶ αἱ ἁρματοδρομίαι ἦσαν γνωστοὶ εἰς τὴν Σπάρτην ἐξάγεται καὶ ἐκ τῶν λεγομένων εἰς τὸν Ἀλκμᾶνα, Παρθένιον I, 46.50.59.92. Ἡ ἄποψις ἐπίσης τοῦ Francisci, Arcana Imperii 11 (1948) σελ. 288 ὅτι Σπαρτιᾶται ἰδιοκτῆται τεθρίππων μόνον ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ 6ου αἰῶνος ὑπῆρχον δὲν γνωρίζω ποῦ βασίζεται, ἀλλὰ τὸ ἀντίθετον θὰ ἐφαίνετο πιθανώτερον, διότι ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς λεγομένης Λυκουργείου Νομοθεσίας μᾶλλον τότε θὰ πρέπει νὰ περιορίζωνται. Πάντως ὅτι οἱ Σπαρτιᾶται ἔχουν εἰς τὰ κτήματά των ἵππους καὶ κύνας ἀσφαλῶς διὰ τὰ κυνήγια καὶ τοὺς ἀγῶνας, μαρτυρεῖται: πρβλ. Ξενοφ. Λακεδ. Πολιτ. 6,3, Ξενοφ. Ἀγησ. 9,6 καὶ Ἀριστ. Πολ. II, 1263 α 35. Τὰ παραδείγματα τῶν παραστάσεων τῶν ἁρμάτων εἰς τοὺς ἀμφορεῖς ἔρχονται νὰ δείξουν ὅτι ἤδη τὸν 7ον αἰῶνα εἶναι γνωστὰ τὰ δίϊππα καὶ τὰ τέθριππα ἀσφαλῶς ἅρματα, τὰ ὁποῖα μαρτυροῦνται καὶ ἀπὸ τὰς παραστάσεις τῶν ἐλεφαντοστῶν τῆς Ὀρθίας. Orthia πίν. 106, 1 τέθριππον 106, 2 δίϊππον καὶ ἐπίσης ἀπὸ τὸν 6ον τὸν κρατῆρα τοῦ Βίξ μὲ τὰ τέθριππά του ἅρματα. Joffroy, Trésor πίν. 10.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

αἱ παραστάσεις τῶν ἵππων μᾶς δίδουν μίαν περίφημον εἰκόνα τοῦ εὐγενοῦς αὐτοῦ ζῴου. Συγκρινόμενοι μὲ τοὺς ἵππους τοῦ ἀμφορέως τοῦ Θεάτρου ἐμφανίζονται κατὰ τὸ σῶμα περισσότερον ὀργανικῶς ἐσχηματισμένοι μὲ ἰδιαιτέραν ἔμφασιν εἰς τὴν ἐντύπωσιν τῆς συγκρατημένης κινήσεως. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἀποτελοῦν τὰς προϋποθέσεις τῶν ἵππων τοῦ κρατῆρος τοῦ Βἰξ (Πίν. 86α) εἰς τοὺς ὁποίους ὁλοκληρώνεται ἡ πορεία τοῦ τύπου εἰς τὴν λακωνικὴν τέχνην καὶ μάλιστα μὲ μίαν ἀσύγκριτον τελειότητα συνδυασμοῦ τῶν λεπτομερειῶν μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ συνόλου. Ὁ τεχνίτης ἔχει ἐπίσης ἐπιτύχει νὰ διαφοροποιήσῃ μὲ μικρὰς λεπτομερείας τὴν θέσιν τῶν δύο ἵππων, ἐν ἀντιθέσει μὲ τοὺς ἵππους τῆς παραστάσεως τοῦ ἀμφορέως τοῦ θεάτρου, μὲ τὸν σαφέστερον διαχωρισμὸν τῶν ποδῶν των, τὴν διαφόρου ὕψους γραμμὴν τῆς ράχης, τὴν μικρὰν προβολὴν τοῦ στήθους τοῦ δευτέρου ἵππου, ἀκόμη καὶ τὴν παρὰθεσιν τῆς οὐρᾶς τῶν δύο ζῴων. Διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ ἔχει ἀποφευχθῆ ἡ διὰ μόνον τῆς κινήσεως καὶ τῆς διαφόρου θέσεως τῆς κεφαλῆς διάκρισις τῶν ζῴων, ἐνῷ ὅλα τὰ ἄλλα μέλη των ἐπικαλύπτονται ἐκ τοῦ πρώτου πρὸς τὸν θεατὴν ἵππου, ὅπως συμβαίνει εἰς τὰς πλείστας τῶν γεωμετρικῶν καὶ εἰς πολλὰς τῶν ἀρχαϊκῶν ἀπεικονίσεων τοῦ θέματος[319]. Μία σύγκρισις τῶν ἵππων τῶν ἀμφορέων μὲ αὐτοὺς ἄλλων περιοχῶν μᾶς φέρει πάλιν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῶν παραστάσεων τῶν μηλιακῶν ἀγγείων, τῶν ὁποίων οἱ σπαρτιατικοὶ μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν συνέχεια. Ἔχουν, ὅπως αὐτοί, τὸ αὐτὸ μακρὸν σῶμα μὲ τὴν ἰδίαν μαλακὴν γραμμὴν τῆς ράχεως μὲ μεγαλυτέραν ἀρτίωσιν καὶ ὀργανικὴν πληρότητα, ὅπως εἶναι φυσικόν, τὴν αὐτὴν φλογοειδῆ χαίτην καὶ τὴν ἰδίαν ἀλληλοσυσχέτισιν τῶν διαφόρων χαρακτηριστικῶν τους. Ἐν σχέσει μὲ τὰς παραστάσεις τῶν πρωτοαττικῶν ἵππων οἱ λακωνικοὶ εἶναι ἐλαφρότεροι καὶ ἴσως τυπικώτεροι, ἀλλὰ πάντως μὲ ἰδιαίτερον καὶ σαφῆ ἀτομικὸν γενικῶς τύπον.

Συνοπτικῶς δύναται νὰ λεχθῆ περὶ τῶν παραστάσεων τῆς ζώνης τοῦ ὤμου εἰς τοὺς μετ' ἀναγλύφων ἀμφορεῖς τῆς Σπάρτης, ὅτι εἶναι σαφὴς ἡ σχέσις των μὲ τὰ κυκλαδικὰ παραδείγματα καὶ ἰδιαιτέρως μὲ τὰ μηλιακὰ ἀγγεῖα. Τόσον τὰ γενικὰ χαρακτηριστικὰ τῶν ζῴων, ὅσον καὶ ὁ τύπος καὶ τὰ εἰδικὰ στοιχεῖα τοῦ ἅρματος καὶ τῆς ἱπποσκευῆς μᾶς φέρουν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν χωρὶς οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην δυσκολίαν. Εἰς τοὺς παλαιοτέρους ἀμφορεῖς τοῦ λακωνικοῦ ἐργαστηρίου καὶ εἰδικῶς εἰς τοὺς καλύτερον σῳζομένους, ὅπως αὐτὸν τοῦ Θεάτρου καὶ τὸν νέον, εἶναι σαφὴς ἡ νησιωτικὴ ἐπίδρασις. Αὐτὴ εὑρίσκεται καὶ εἰς τὴν οὐρὰν τῶν ἵππων ἀκόμη, ἡ ἀπόδοσις τῶν ὁποίων γίνεται διὰ λεπτῶν καθέτων γραμμῶν, ὅπως καὶ εἰς τὰ ἀττικὰ παραδείγματα τὰ καταφανῶς ἐπηρεαζόμενα ἐκ τῶν νησιωτικῶν παραστάσεων[320]. Μία νέα ἴσως τάσις ἐπηρεαζομένη ἐξ ἄλλων

319. Πρβλ. Van Mercklin, Die Rennwagen in Griechenland, σποράδην καὶ τοῦ ἰδίου New Representations of Chariots on Attic Geometric Vases, AJA, 1916 σελ. 407 διὰ τὰς παραστάσεις τῶν ἵππων γενικῶς καὶ S. D. Merkmann, The Horse in Greek Art, The John Hopkins University Studies in Archaeology Nr. 35 Baltimore 1943 σελ. 34 κ.ἑ.

320. Κυκλαδικαὶ ἐπιδράσεις καὶ εἰς τὰς παραστάσεις τῶν πρωτοαττικῶν ἀγγείων πρβλ. Σ. Καρούζου, Ἀγγεῖα Ἀναγυροῦντος σελ. 119 «εἶναι τόσον γνωστὸν πόσα ὀφείλει ἡ ἀττικὴ κεραμεικὴ τοῦ 7ου αἰῶνος εἰς τὰ κυκλαδικὰ ἐργαστήρια, ὥστε νὰ περιττεύῃ νὰ τὸ τονίσωμεν ἐδῶ». Πρβλ. ἐπίσης τὰς παραστάσεις τῶν πρωτοαττικῶν ἀγγείων, ὅπως τοῦ ἀμφορέως τοῦ Νέσσου τοῦ Μητροπολιτικοῦ Μουσείου τῆς Νέας Ὑόρκης, G. Richter, New Early Attic Vase, JHS 1912 σελ. 370-384. Pfuhl, Malerei 86-7, Matz, πίν. 212, Μυλωνᾶς, Πρωτοαττικὸς Ἀμφορεὺς σελ. 12 κ.ἑ. Διὰ τὰς λεπτὰς γραμμὰς τῆς οὐρᾶς

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

κατευθύνσεων διακρίνεται εἰς τὴν ἰδίαν σκηνὴν τῶν ἄλλων ἀμφορέων ὅπως τοῦ Ἡρώου καὶ ἴσως καὶ τὸ μικρὸν τεμάχιον τῆς ἀκροπόλεως. Εἰς αὐτὸ τοῦ Ἡρώου εἶναι φανερά, ὄπισθεν τῆς διαφοροποιήσεως τῆς ὀργανώσεως τοῦ πολεμιστοῦ, ὁ ὁποῖος εἰκονίζεται ἀνερχόμενος εἰς τὸ ἅρμα, ἡ κορινθιακὴ ἐπίδρασις καὶ τοῦτο διακρίνεται καὶ εἰς τὸ τεμάχιον μιᾶς ἄλλης ὁμοίας παραστάσεως[321]. Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι καὶ ὁ τύπος αὐτὸς δὲν λείπει ἀπὸ τὰ μηλιακὰ ἀγγεῖα[322], ἡ ὅλη ὀργάνωσις τῆς σκηνῆς ἀπομακρύνεται τῶν κυκλαδικῶν προτύπων καὶ ὅπως δεικνύει καὶ ἡ παρεμβολὴ τοῦ κυνὸς μεταξὺ τῶν ποδῶν τοῦ ἀποβάτου προσεγγίζει τὴν Κόρινθον[323]. Εἰς τὸ μικρὸν τεμάχιον τῆς ἀκροπόλεως ἀριθμ. XV ἔχομεν εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἕνα περαιτέρω πλουτισμὸν τοῦ θέματος διὰ τῆς ἀπεικονίσεως ἄνωθεν τῆς ράχης τῶν ἵππων ἑνὸς πετῶντος πτηνοῦ, προφανῶς ἀετοῦ, τοῦ ὁποίου διασῴζεται μόνον μικρὸν τμῆμα. Ἔχει κατεύθυνσιν ἀντίθετον τῆς τοῦ ἅρματος καὶ ἀκολουθεῖ ἀνάλογα παραδείγματα γνωστὰ ἐκ τῶν παραστάσεων ὅλων τῶν περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος[324], δὲν λείπει δὲ καὶ κατὰ διαφόρους συνδυασμοὺς ἀπὸ τὰς παραστάσεις τῆς λακωνικῆς τέχνης[325] (Πίν. 100α-β). Ὡς πρὸς τὴν γενικὴν ἐντύπωσιν τῶν ἵππων μένει ἀκόμη νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι ὅπως ἀπεικονίζονται μὲ τὴν ἐλαφρὰν ἀνύψωσιν τῆς κεφαλῆς, τὸ λεπτὸν καὶ μυῶδες σῶμα καὶ τὸν συγκρατημέ-

πρβλ. Σ. Καρούζου, Ἀγγεῖα Ἀναγυροῦντος πίν. 14 καὶ γενικῶς διὰ τὰς ἀπεικονίσεις τῶν ἵππων εἰς τὴν ἀγγειογραφίαν, V. von Lieres und Wilkau, Beiträge der Pferdendarstellung in der altgriechischen Vasenmalerei 1914 σποράδην καὶ σελ. 14 κ.ἑ.

321. Orthia πίν. 12.

322. Matz, G.gr.K.I, πίν. 173.

323. Εἰς τὴν Κόρινθον ὅπως διδάσκει μεταξὺ ἄλλων καὶ ἡ παράστασις τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Ἀμφιαράου, Buschor, Griechische Vasenmalerei σελ. 93 εἰκ. 67 πρβλ. καὶ Wrede, AM, 1916 σελ. 232 κ.ἑ.

324. Εἰς τὰ βοιωτικὰ κυρίως ἀγγεῖα τὰ πετῶντα αὐτὰ πτηνά, πιθανώτατα ἀετοί, κατέχουν ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἀγγείου πρβλ. Cook, Greek Painted Pottery εἰκ. 28 α. Ἄνωθεν ἵππου εἰς τὸν χαλκιδικὸν κρατῆρα εἰκ. 36 εἰς παράστασιν κορινθιακοῦ κρατῆρος τοῦ Μονάχου Buschor, Griechische Vasenmalerei σελ. 89 εἰκ. 66 εἰς ἐπίσης κορινθιακὸν κρατῆρα τοῦ Βατικανοῦ Arias-Hirmer, Tausend Jahre griechischer Vasenkunst ἔγχρωμος πίν. 10, εἰς ἀττικὸν ἀμφορέα τοῦ Λυδοῦ Arias-Hirmer πίν. 53. Εἰς τὸν χαλκιδικὸν κρατῆρα τοῦ Βύρτσμπουργκ Arias-Hirmer, ἔγχρωμος πίν. 26.

325. Εὑρίσκεται σχεδὸν εἰς τὰς περισσοτέρας τῶν παραστάσεων τῶν λακωνικῶν ἀγγείων πρβλ. ἀετὸς πετῶν πρὸς ἱππέα εἰς τὴν κύλικα τοῦ Λονδίνου Lane, BSA 34 (1933-34) πίν. 45 β· ἐπίσης Cook, Greek Painted Pottery εἰκ. 27 ἀετὸς ἄνωθεν τῆς κυρίας σκηνῆς εἰς τὸν κρατῆρα τοῦ Ἀρκεσιλάου Buschor, Gr. Vasenmalerei σελ. 118 εἰκ. 86 ἐπίσης Arias-Hirmer ἔγχρωμος πίν. 24. Μεταξὺ τῶν πολεμιστῶν εἰς τὴν κύλικα τοῦ Βερολίνου Buschor, ἔ.ἀ. σελ. 117 εἰκ. 85 καὶ μεταξὺ τῶν ποδῶν κυνηγοῦ κάπρου BSA 34 (1933-4) πίν. 41 α· ἐπίσης μεταξὺ τῶν δύο μορφῶν τῆς κύλικος τοῦ Λονδίνου Lane, ἔ.ἀ. πίν. 46 α καὶ εἰς τὴν παράστασιν ἀγγείου τοῦ Τάραντος Lane, πίν. 48α. Εἰς τὸν Τάραντα ἐπίσης πρὸ τοῦ Διὸς ὅπως καὶ σὲ ἄλλα παραδείγματα Pelagatti, Annuario, 1955-56 σελ. 23 εἰκ. 23 καὶ ἄνωθεν ἵππου πετῶν πρὸς ἀντίθετον πρὸς αὐτὸν κατεύθυνσιν Annuario, ἔ.ἀ. σελ. 32 εἰκ. 32. Εἰς ἀντίθετον κατεύθυνσιν πρὸς τὴν μορφὴν τοῦ κυνηγοῦ πετᾷ καὶ ὁ ἀετὸς τῆς κύλικος τοῦ Μονάχου μὲ κυνήγιον κάπρου, Sievecking-Hackl, Vasensammlung München πίν. 13, 383. Διὰ τὸν πετῶντα ἀετὸν πρβλ. C. Krüger, Der fliegende Vogel in der antiken Kunst bis zur klassischen Zeit, Diss. 1940 σελ. 33 κ.ἑ. Παραστάσεις ἀετῶν δὲν ἀπουσιάζουν καὶ ἐκ τῶν εὑρημάτων τοῦ ἱεροῦ τῆς Ὀρθίας κυρίως μεταξὺ τῶν πλακῶν τῶν πορπῶν καὶ τῶν σφραγίδων πρβλ. Orthia πίν. 134, πίν. 140, πίν. 144, πίν. 146, 1 καὶ 5, πίν. 158, 1-2. Ἴσως εἶναι ἐνδιαφέρον νὰ σημειωθῇ ὅτι μεταξὺ τῶν παραστάσεων ἀετῶν τῆς Ὀρθίας εὑρίσκεται ἐπὶ πλακὸς πόρπης καὶ αὐτὴ τοῦ πρώτου, ὅσον τοὐλάχιστον γνωρίζω, δικεφάλου ἀετοῦ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν τέχνην (Orthia σελ. 225 πίν. 134, 1) ἐκ στρώματος γεωμετρικοῦ τοποθετουμένου ὑπὸ τῶν ἀνασκαφέων εἰς τὴν πρὸ τοῦ 740 π.Χ. ἐποχήν· ἐπὶ τῆς παραστάσεως αὐτῆς θὰ ἐπανέλθω εἰς ἰδιαιτέραν μελέτην.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

νον βηματισμόν, δίδουν καὶ ἕνα εἶδος ὑπαινιγμοῦ καὶ διὰ τὸν χαρακτῆρα τῶν πομπικῶν αὐτῶν ταφικῶν τελετῶν. Ἂν ἐπίσης ἡ χρησιμοποίησις τῶν ἵππων καὶ τοῦ ἅρματος εἰς τάς παραστάσεις τῶν ταφικῶν σπαρτιατικῶν ἀμφορέων ἔχῃ καὶ κάποιον ἰδιαίτερον νόημα εἶναι δύσκολον νὰ λεχθῇ[326]. Διότι ἐνῷ θὰ ἠμποροῦσε νὰ δεχθῇ κανεὶς εἰδικὸν συμβολικὸν περιεχόμενον εἰς τὰς παραστάσεις τῆς κεφαλῆς τοῦ ἵππου τῶν παλαιοαττικῶν ἀμφορέων, ἔστω καὶ ὑπὸ τὴν κάπως τολμηρὰν ὑπόθεσιν τοῦ Hackl[327], κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ κεφαλὴ τοῦ ἵππου ἀντιπροσωπεύει τὸν νεκρὸν ἥρωα, νομίζω ὅτι εἶναι πολὺ περισσότερον δύσκολος ἡ σύνδεσις τῶν παραστάσεων ἁρματοδρόμων καὶ ἱππέων μὲ ἀναλόγους ἀντιλήψεις. Ἡ τυπικὴ σκηνὴ τῶν ἁρμάτων εἰς τὰς ζώνας τοῦ ὤμου τῶν σπαρτιατικῶν ἀμφορέων, μᾶς ὁδηγεῖ μᾶλλον πρὸς τὴν συγκεκριμένην συσχέτισιν τῶν παραστάσεων αὐτῶν μὲ τὰς ἤδη ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου[328] ἀναφερομένας ταφικὰς τελετάς. Ἂν ἐπίσης δύναται νά δοθῇ καὶ συμβολικὸν περιεχόμενον εἰς μίαν τοιαύτην παράστασιν, συνδέουσαν τὴν ἀναχώρησιν τοῦ ἅρματος καὶ τοῦ πολεμιστοῦ μὲ τὴν ἀποχώρησίν του ἀπὸ τὴν ζωήν, εἶναι δύσκολον νὰ λεχθῇ. Εἰς τὴν περίπτωσιν πάντως τῶν σπαρτιατικῶν παραστάσεων, ἴσως θὰ ἠδύνατο νὰ διακινδυνεύσῃ κανεὶς μίαν ὑπόθεσιν, ἡ ὁποία ὅμως πρέπει νὰ συνδυασθῇ καὶ μὲ τὰ εἰκονιστικὰ στοιχεῖα τῶν ἄλλων ζωνῶν τοῦ ἀγγείου. Καὶ εἰς αὐτὴν θὰ ἔπρεπε νὰ θεωρηθῇ ἡ ζώνη τοῦ λαιμοῦ ἀναφερομένη εἰς τὴν ζωὴν τοῦ νεκροῦ, αὐτὴ τοῦ ὤμου εἰς τὸν θάνατόν του καὶ αὐτὴ τῆς κοιλίας, ὅπως τονίζεται διὰ τῶν ροδάκων εἰς τὴν Σπάρτην, ἴσως εἰς πεποιθήσεις διὰ μίαν ἐπιβίωσιν τοῦ νεκροῦ.

Ἡ κόσμησις τῆς ζώνης τῆς κοιλίας

Μετὰ τὰς παραστάσεις τῆς ζώνης τοῦ ὤμου ἡ κοιλία τοῦ ἀγγείου (Πίν. 101α) χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν περιορισμόν της εἰς ὀλίγα μόνον διακοσμητικὰ θέματα, τὰ ὁποῖα ὅμως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθοῦν ἐντελῶς ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ γενικὸν πνεῦμα τῆς κοσμήσεως τοῦ ἀγγείου καὶ τὸν προορισμόν του (Σχεδ. 6). Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ κατάστασις τῶν περισσοτέρων τεμαχίων τῶν ἀμφορέων δὲν ἐπιτρέπει νὰ σχηματίσῃ κανεὶς μίαν ἀσφαλῆ εἰκόνα τῆς κοσμήσεως τῆς κοιλίας ὅλων, εἰς τὰ καλύτερον σῳζόμενα, ὅπως τὸν νέον ἀμφορέα καὶ εἰς τὸ μέγα τεμάχιον ἐκ τοῦ ἀμφορέως τοῦ Ἡρώου, εἶναι σαφὴς ἡ παρουσία τοῦ ρόδακος. Εἰς τὸν ἐπίσης καλῶς σῳζόμενον τοῦ Θεάτρου φαίνεται ὅτι ἐπίσης ὑπῆρχε, διότι κάτωθεν τοῦ μαιανδροειδοῦς κοσμήματος ὑπάρχει χῶρος δι' αὐτόν, ὁ ὁποῖος δὲν θὰ εἶχε τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἐπιβλητικὴν ἐμφάνισιν τὴν ὁποίαν βλέπομεν εἰς τὸν νέον ἀμφορέα καὶ ἀσφαλῶς διέκρινε καὶ αὐτὸν τοῦ Ἡρώου[329]. Γενικῶς πρέπει νὰ παρατηρηθῇ ἐπίσης ὅτι τὸ τμῆμα τῆς βάσεως καὶ τῆς κοιλίας εἶναι μεγαλύτερον εἰς τὸν νέον ἀμφορέα, ἀπὸ αὐτὸ τοῦ ἀμφορέως τοῦ Θεάτρου καὶ ἴσως αὐτὸ ἐξηγεῖ καὶ τὴν διαφορὰν τῆς κοσμήσεως, εἰς τὰ δύο ἀγγεῖα, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ συ-

326. Πρβλ. Σ. Καρούζου, Τὰ Ἀγγεῖα τοῦ Ἀναγυροῦντος σελ. 108-110.

327. Hackl, JdI 22 (1907) σελ. 78 κ.ἑ. Πρβλ. καὶ Malten, JdI 29 (1914) σελ. 179 κ.ἑ. Wilamowitz, Der Glaube der Hellenen I σελ. 153. Σ. Καρούζου, Ἀγγεῖα Ἀναγυροῦντος σελ. 110.

328. Πρβλ. Wace-Stubbings, A Companion to Homer 1963 σελ. 478 κ.ἑ. H. L. Lorimer, Homer and the Monuments (1950) κεφ. III. Μ. Ἀνδρονίκου, Ἑλληνικὰ Ἐπιτάφια Μνημεῖα, Α.Δ. 17 (1961/2) σελ. 206 «τὰ μυκηναϊκὰ ἔθιμα ταφῆς» ὅπου καὶ ἡ τελευταία βιβλιογραφία.

329. Τεμάχιον μικροῦ ρόδακος, ἴσως ἀπὸ τὴν ἰδίαν θέσιν, ἑνὸς ἄλλου ἀμφορέως ἀγνώστου προελεύσεως εὑρίσκεται ἐπίσης εἰς τὴν ἀποθήκην τοῦ Μουσείου Σπάρτης.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

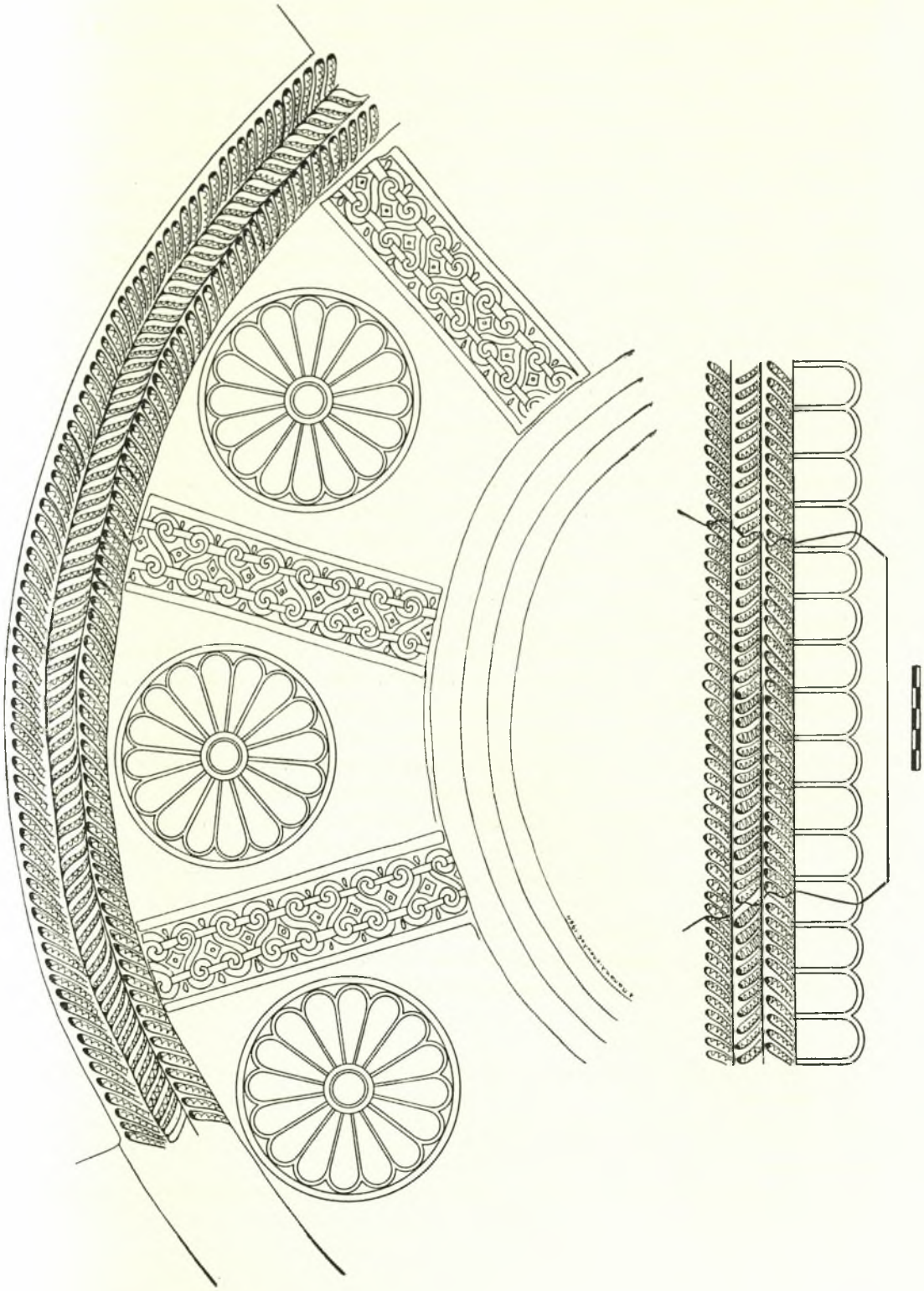

Σχεδ. 6. Ἀνάπτυγμα τῆς ζώνης τῆς κοιλίας καὶ τῆς βάσεως τοῦ νέου ἀμφορέως

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

νολικὸν ὕψος τῶν δύο ἀμφορέων εἶναι ἀντίστροφον, διότι ἂν καὶ ἐλάχιστα αὐτὸς τοῦ Θεάτρου εἶναι ὑψηλότερος. Τὸ ὕψος ἀπὸ τοῦ ἐδάφους μέχρι τῆς γραμμῆς ἐπὶ τῆς ὁποίας βαίνουν τὰ ἄρματα εἶναι εἰς τὸν νέον 0,25, εἰς τὸν τοῦ Θεάτρου 0,21 διότι εἰς τὸν δεύτερον ἡ ζώνη τοῦ λαιμοῦ εἶναι περισσότερον ὑψηλή. Τὸ πρὸς κόσμησιν πεδίον τῆς κοιλίας εἰς τὸν νέον ἀμφορέα χωρίζεται διὰ τριῶν καθέτως τοποθετημένων σχηματισμῶν ἀποτελουμένων ἀπὸ σιγμόμορφα ἢ καλύτερον σπειροειδῆ κοσμήματα εἰς τρία τμήματα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν εἶδος μετοπῶν ἐντὸς τῶν ὁποίων εὑρίσκονται τρεῖς μεγάλοι ρόδακες. Ἡ χρησιμοποίησις τῆς πρὸς κόσμησιν ἐπιφανείας ἔχει γίνει ἀπὸ τὴν δεξιὰν πρὸς τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν μὲ ἀποτέλεσμα ὁ τρίτος ρόδαξ νὰ ἐξέρχεται τῆς κυρίας ὄψεως τοῦ ἀγγείου καὶ νὰ εὑρίσκεται ἀκριβῶς κάτωθεν τῆς προεκτάσεως τῆς ἀριστερᾶς λαβῆς. Τὰ τρία ἐπίσης συστήματα τῶν καθέτων σπειροειδῶν κοσμημάτων ἀκολουθοῦν τὴν αὐτὴν πορείαν, διότι ἐνῷ τὸ πρῶτον δεξιὰ εὑρίσκεται ἀμέσως πρὸ τῆς προεκτάσεως τῆς δεξιᾶς λαβῆς, τὸ δεύτερον ὄχι εἰς τὸ μέσον τῆς ζώνης τῆς κοιλίας ἀλλὰ ὀλίγον δεξιώτερον καὶ τὸ τρίτον πολὺ μακρὰν καὶ πρὸς τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἀριστερᾶς λαβῆς. Τὴν αὐτὴν παρατήρησιν δύναται νὰ κάμῃ κανεὶς καὶ εἰς τὸν ἀμφορέα τοῦ Θεάτρου, τοῦ ὁποίου τὸ μαιανδροειδὲς κόσμημα ἀρχίζει ἀκριβῶς ἀπὸ τῆς προεκτάσεως τῆς γραμμῆς τῆς δεξιᾶς λαβῆς, ἀλλὰ φθάνει πολὺ πέραν τῆς ἀριστερᾶς. Τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτὰ ἀποτελοῦν ἀπὸ τῆς μιᾶς πλευρᾶς ἐνδείξεις τοῦ τρόπου τῆς ἐργασίας εἰς τοὺς ἀμφορεῖς καὶ τῶν δυσκολιῶν της, ἐνῷ ἀπὸ τῆς ἄλλης εἶναι ἀποδείξεις τῆς ἐλευθερίας μὲ τὴν ὁποίαν εἰργάζοντο οἱ δημιουργοὶ τῶν ἀγγείων αὐτῶν. Ἡ αὐτὴ ἐλευθερία φαίνεται καὶ εἰς τὴν θέσιν τὴν ὁποίαν κατέχουν οἱ ρόδακες εἰς ἑκάστην μετόπην, διότι καὶ ἐδῶ παρατηροῦνται μικραὶ ἀποκλίσεις ἀπὸ πεδίου εἰς πεδίον, αἱ ὁποῖαι θὰ ἦσαν εὔκολον νὰ ἀποφευχθοῦν ἐὰν ὁ τεχνίτης ἀπέβλεπεν εἰς τοῦτο.

Αἱ ταινίαι, αἱ ὁποῖαι ἔχουν τοποθετηθῆ καθέτως εἰς τὴν ζώνην τῆς κοιλίας, φέρουν μεταξὺ δύο γραμμῶν διπλᾶς σπείρας, αἱ ὁποῖαι εἶναι γνωσταὶ ἐκ τῆς ἀγγειογραφίας τῆς Λακωνικῆς ΙΙ περιόδου [330]. Ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἓν ὁλόκληρον σύστημα τοιούτων σπειρῶν, αἱ ὁποῖαι εἶναι ὁριζοντίως τοποθετημέναι καὶ συνδέονται διὰ μικροῦ πλέγματος, ἐνῷ εἰς τὰ κενὰ σημεῖα μεταξύ των ὑπάρχουν μικρὰ ρομβοειδῆ σχήματα. Ἀναλόγους σχηματισμοὺς ἔχομεν ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ εἰς τὰ χάλκινα ἐλάσματα, τόσον τοῦ ἱεροῦ τῆς Ὀρθίας, ὅσον καὶ τοῦ Ἀμυκλαίου [331]. Τὸ θέμα τῆς σπείρας εἶναι κοινόν, ὥστε νὰ μὴ χρειάζεται νὰ ἐπιμείνωμεν καὶ παρουσιάζεται εἰς ὅλα τὰ ἐργαστήρια μὲ τὴν μεγαλυτέραν ἐπικράτησιν εἰς τὰ κυκλαδικὰ καὶ σαφῆ τὴν καταγωγὴν ἐκ τῆς μινωικῆς τέχνης [332].

Διὰ τὰ μεταξὺ τῶν ταινιῶν αὐτῶν θέματα νομίζω ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία ὅτι μᾶς δίδουν ρόδακας, οἱ ὁποῖοι δὲν ἀπουσιάζουν ἀπὸ τὰ μετ' ἀναγλύφων ἀγγεῖα τῆς Κρήτης εἰς τὰ ὁποῖα διακοσμεῖται ἀκόμη καὶ ἡ ζώνη τοῦ λαιμοῦ [333], ὅπως καὶ

330. Πρβλ. Lane, BSA 34 (1933-34) σελ. 124 εἰκ. 12, 35.

331. Orthia πίν. 137, 1 καὶ 4, πίν. 138, 6. Ἀμυκλαῖον AM 52 (1927) Beilage 7.

332. Πρβλ. Matz, Frühkretische Siegel 1928 σελ. 33 κ.ἑ. ἐπίσης Geschichte gr. Kunst, I σελ. 262 κ.ἑ. διὰ τὴν καταγωγὴν καὶ τὴν διάδοσιν αὐτῆς τῆς σπειροειδοῦς κοσμήσεως. Διὰ τὴν σπεῖραν εἰς τὰ ροδιακὰ μετ' ἀναγλύφων ἀγγεῖα, Schäfer, Studien σελ. 57.

333. Πρβλ. Hesperia 14 (1945) πίν. 30, 1. Schäfer, Studien σελ. 18, ἀριθμ. 41. Doro Levi, Annuario 1927-28 σελ. 71 εἰκ. 49.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

ἀπὸ τὰς ἀγγειογραφίας τῶν ὑστερογεωμετρικῶν ἀττικῶν ἀγγείων[334]. Ἀλλὰ ἀκόμη περισσότερον ἐνδιαφέρον ἔχει νὰ σημειωθῇ, ὅτι εἰς τὴν ἰδίαν ἀκριβῶς θέσιν μὲ τὰ σπαρτιατικὰ καὶ μεταξὺ ἀναλόγων καθέτων ταινιῶν, παρουσιάζονται εἰς τὰ κυκλαδικὰ παραδείγματα ἰδίως τὰ μηλιακὰ ἀγγεῖα, ὅπως τὸν ἀμφορέα τοῦ Ἀχιλλέως[335]. Ἐκτὸς τῶν ἀμφορέων ἀναλόγους ρόδακας ἔχομεν εἰς τὴν λακωνικὴν τέχνην καὶ εἰς τὰ μολύβδινα εἰδώλια τῆς Ὀρθίας, ὥστε νὰ μὴν εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἐπανέλθωμεν. Βεβαίως, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, τὸ κύριον πρόβλημα τὸ ὁποῖον συνδέεται μὲ τὴν χρησιμοποίησιν ὡς κυρίου θέματος τῶν μετοπῶν τῆς κοιλίας τοῦ ἀγγείου τοῦ ρόδακος εἶναι αὐτὸ τῆς σημασίας του ἢ τοῦ νοήματος τὸ ὁποῖον ἔχει. Αὐτὸ ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ εὕρῃ μίαν ἱκανοποιητικὴν λύσιν παρὰ μόνον εἰς μίαν ἀλληλοσυσχέτισιν ὅλων τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς κοσμήσεως τῶν ἀμφορέων καὶ μίαν ἔνταξιν καὶ τοῦ ρόδακος, εἰς ἕνα εὐρύτερον κύκλον ἰδεῶν σχετιζομένων μὲ τὸν ταφικὸν προορισμὸν τοῦ ἀγγείου. Μόνον ἀπὸ μιᾶς τοιαύτης πλευρᾶς εἶναι δυνατὴ ἡ κατανόησίς του.

Εἰς τὸ τελευταῖον πρὸς τὰ κάτω τμῆμα τοῦ ἀμφορέως εἰς τὴν βάσιν τὴν σύνδεσιν τὴν ἔχομεν διὰ τῶν σχοινοειδῶν ταινιῶν, ὑπὸ τὰς ὁποίας φέρεται τὸ ἀνεστραμμένον γλωσσοειδὲς κόσμημα, τὸ ὁποῖον κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον εὑρίσκεται καὶ εἰς τὴν βάσιν τοῦ ἀμφορέως τοῦ Θεάτρου, ὅπως καὶ εἰς τὸν κρατῆρα τοῦ Βίξ, εἰς τὸ ὁποῖον ὅμως εἶναι τοποθετημένον μεταξὺ ἀστραγάλων[336]. Πρόκειται διὰ σύνηθες εἰς τὴν λακωνικὴν τέχνην θέμα, τὸ ὁποῖον, τόσον εἰς τὴν ἀγγειογραφίαν[337], ὅσον καὶ εἰς τὴν χαλκοτεχνίαν[338] καὶ τὰ ἐλεφαντοστᾶ[339], χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν δυνατότητα τὴν ὁποίαν ἔχει νὰ καταλαμβάνῃ οἱανδήποτε θέσιν. Ἐκτὸς τῆς βάσεως, εὑρίσκεται εἰς τὸν νέον ἀμφορέα καὶ εἰς τὴν διαχωριστικὴν ταινίαν μεταξὺ ὤμου καὶ λαιμοῦ ἄνωθεν τῶν παραστάσεων καὶ τὴν αὐτὴν θέσιν κατέχει καὶ εἰς τὸ τεμάχιον τοῦ ἄλλου ἀμφορέως τοῦ ὁποίου ἡ διασῳζομένη παράστασις τῆς ζώνης τοῦ ὤμου, προέρχεται ἀπὸ τὸ αὐτὸν τύπον (μήτραν). Κοινὸν ἐπίσης εἶναι καὶ τὸ πάλιν μεταξὺ ὤμου καὶ λαιμοῦ εὑρισκόμενον θέμα τοῦ κοσμήματος τῆς τοξοειδοῦς ἁλύσεως (Bogenkette), τὸ ὁποῖον ἐπαναλαμβάνεται καὶ εἰς τὴν ἄνωθεν τοῦ λαιμοῦ καὶ ὑπὸ τὰ χείλη τοῦ ἀμφορέως θέσιν, τὸ φέρον εἰς τὰ σημεῖα συνδέσεως τῶν σπειρῶν κλειστὸν ἄνθος[340]. Ἡ καταγωγὴ τοῦ θέματος φαίνεται ὅτι πρέπει ἐπίσης νὰ ἀναζητηθῇ εἰς τὰ κυκλαδικὰ ἀγγεῖα καὶ εἰδικῶς εἰς τὰ μηλιακά, ὅπου καταλαμβάνει μεγάλας ἐπιφανείας[341], καὶ τονίζει περισσότερον καὶ τὰ ἀνόργανα καὶ φυτικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ σχήματος.

334. Ἀττικὴ ὑστερογεωμετρικὴ λουτροφόρος τοῦ Λούβρου, Mon. Piot 36 πίν. 2. Matz, G. gr.K.I, πίν. 193 πρβλ. γενικῶς ἄλλα παραδείγματα Matz πίν. 20, 21.

335. AE, 1894 πίν. 13, Matz πίν. 173 A.

336. Διὰ τὸ γλωσσοειδὲς κόσμημα πρβλ. καὶ Kunze, Arch. Schildb. σελ. 46 καὶ 47. Joffroy, Trésor πίν. 6.

337. Πρβλ. Lane, BSA 34 (1933-34) σελ. 124 εἰκ. 12, 18. Orthia εἰς τὴν Λάκαιναν τῆς Λακωνικῆς II περιόδου, πίν. 7.

338. Εἰς τὸ χάλκινον ἔλασμα μὲ τὴν πομπὴν τῶν ἁρμάτων Orthia σελ. 201 εἰκ. 115· ἐπίσης εἰς τὰ ἀρχιτεκτονικὰ τεμάχια ἐκ διαφόρων λακωνικῶν ἱερῶν Orthia πίν. 23-25.

339. Orthia πίν. 118, 4-5 εἰς τὸν πόλον θεᾶς.

340. Kunze, Kretische Bronzrel. σελ. 97. Payne NC σελ. 145. Johansen, Vas. Sic. σελ. 120 εἰκ. 76.

341. Πρβλ. τὸ ἴδιον θέμα εἰς τὸν ἀμφορέα τοῦ Ἡρακλέους Matz, G. gr. K. I πίν. 173 A.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

Αἱ λαβαί

Ἐξαιρετικῶς πλουσία πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἡ διακόσμησις τῶν λαβῶν (Πίν. 101β) τοῦ νέου ἀμφορέως καὶ ὅσον δύναται νὰ κριθῇ καὶ ἀπὸ τὰ σῳζόμενα τεμάχια ἄλλων λαβῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀμφορέων. Διότι φαίνεται σχεδὸν ἀσφαλές, ὅτι ὅλοι οἱ μετ' ἀναγλύφων ἀμφορεῖς τῆς Σπάρτης εἶχον ὁμοίας λαβὰς καὶ τοῦτο διὰ καθαρῶς τεχνικοὺς λόγους, διὰ τὴν δυνατότητα καλυτέρας συνδέσεως τῶν χειλωμάτων καὶ τήν μεταφορὰν τοῦ βάρους των, εἰς τὸν ὦμον τοῦ ἀγγείου. Μᾶς διασῴζονται ἄλλωστε τεμάχια λαβῶν πέντε ἀκόμη ἀμφορέων καὶ ἂν ὑπολογισθοῦν καὶ τὰ τρία ἐσωτερικὰ συστήματα κοσμήσεως τῶν λαβῶν, τῶν ὁποίων ἔχομεν τεμάχια τὰ ὁποῖα δὲν φαίνεται νὰ συνανήκουν μὲ τὰ κάθετα στελέχη, ἀσφαλῶς ὀκτώ.

Αἱ λαβαὶ ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἓν στέλεχος τὸ ὁποῖον ἐκφύεται ἀπὸ τὸ μέσον σχεδὸν τῆς ζώνης τοῦ ὤμου καὶ ἀνέρχεται μὲ ἐλαφρὰν πρὸς τὰ ἔξω κλίσιν εἰς τὸ ὕψος τοῦ λαιμοῦ, ὅπου κάμπτεται εἰς θαυμασίαν καμπύλην, ἡ ὁποία ἔρχεται νὰ δεχθῇ τὸ βάρος τοῦ χειλώματος καὶ ὡς ἐὰν πιέζεται ὑπ' αὐτοῦ ἀναδιπλώνεται εἰς μίαν διπλῆν σιγμοειδῆ σπεῖραν καταλήγουσαν εἰς δύο ἀνθέμια. Τὰ στελέχη τῶν λαβῶν ἐνῷ ἔχουν σχεδὸν πάντα, τοὐλάχιστον εἰς τὰ σῳζόμενα παραδείγματα, τὸ ἴδιον θέμα, δηλαδὴ τὴν τρέχουσαν σπεῖραν, ποτὲ δὲν τὴν ἀποδίδουν μὲ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἀλλὰ πάντοτε διαφοροποιημένην καὶ κατὰ διαφόρους τρόπους.

Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ διακόσμησις καὶ ὁ σχηματισμὸς τῆς λαβῆς βασίζεται εἰς ἐλάχιστα στοιχεῖα ἐπιτυγχάνει χωρὶς καμμίαν ἐκζήτησιν καὶ μόνον μὲ τὴν ἁπλότητά της μίαν θαυμασίαν ἐντύπωσιν. Διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἔρχεται νὰ ὁλοκληρώσῃ τήν λειτουργικὴν συγκρότησιν τοῦ σχήματος, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ συμπληρώσῃ τὰ διακοσμητικὰ στοιχεῖα τῶν ἐπιφανειῶν τοῦ ἀγγείου. Τὸ ἀνάγλυφον φαίνεται ὅτι προσεκολλήθη, ὅταν αἱ λαβαὶ εἶχον τοποθετηθῆ εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀμφορέως καὶ πρὸ τῆς καμινεύσεώς του, τοῦτο δὲ φαίνεται ἀπὸ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον συνδέονται τὰ τμήματά του εἰς τὸ ἄνω μέρος, ὅπου διακρίνονται καὶ τὰ ἴχνη τῶν δακτύλων τοῦ τεχνίτου. Εἰς τὸ στέλεχος τὸ ὁποῖον περιβάλλεται εἰς τὸν νέον ἀμφορέα ἀπὸ δύο σχοινοειδῆ κοσμήματα, τὸ ἓν μὲ ἀνοδικήν, τὸ ἕτερον μὲ καθοδικὴν φορὰν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ ἓν ὅμοιον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν μέρος, τὴν κυρίαν ἐπιφάνειαν τὴν κατέχει ἡ τρέχουσα σπεῖρα μεταξὺ τῆς ὁποίας ἔχουν τοποθετηθῆ σταυροειδῆ καὶ μᾶλλον φυτικῆς καταγωγῆς κοσμήματα. Τὰ θέματα, τόσον τῆς τρεχούσης σπείρας, ὅσον καὶ τοῦ φυτομόρφου σταυροειδοῦς κοσμήματος εἶναι κοινὰ καὶ εἰς ἄλλα λακωνικὰ μετ' ἀναγλύφων ἀγγεῖα[342], ὅπως καὶ εἰς τὰ ροδιακὰ καὶ ἄλλων περιοχῶν παραδείγματα[343].

342. Μεταξὺ ἄλλων εἰς τὰς λαβὰς τοῦ κρατῆρος τοῦ Βίξ, Joffroy, Trésor πίν. 4 καὶ 7, ὅπως καὶ εἰς τὸν λαιμόν, ὅπου τὸ θέμα παρουσιάζεται πλουσιώτερον διὰ τῶν προστιθεμένων μικρῶν ἀνθεμίων. Πρβλ. καὶ Rumpf, Charites σελ. 129, Orthia σελ. 133 εἰκ. 101 ἐπὶ σίμης καὶ σελ. 84 εἰκ. 57 ἐπὶ ἀγγείου ὅπου καὶ τὸ γλωσσοειδὲς κόσμημα. Τεμάχια ὁμοίας κοσμήσεως τοῦ στελέχους τῆς λαβῆς καὶ Orthia πίν. 14 καὶ ἄλλων ἀναλόγων λαβῶν ἀμφορέων μὲ ἀνάγλυφον κόσμησιν ἐνταῦθα.

343. Ἀνάλογα παραδείγματα εἰς τὰ ἐκ Βοιωτίας μετ' ἀναγλύφων ἀγγεῖα Hampe, Sagenbilder πίν. 37 εἰς τὴν ἐνδυμασίαν τῶν γυναικῶν τοῦ ἀγγείου τῆς Βοστώνης, ἐπίσης εἰς αὐτὸ μὲ τὴν παράστασιν τοῦ Περσέως τοῦ Λούβρου Hampe, πίν. 36. Διὰ τὰ παραδείγματα τῶν ροδιακῶν ἀγγείων πρβλ. BCH 74 (1950) σελ. 21 καὶ 29 ἐπίσης Schäfer, Studien σχέδια κοσμημάτων Beilage 2 καὶ 3 ἐπίσης εἰς τὸ ἐκ Μυκόνου M. Ervin, Α.Δ. 18 (1963) Πίν. 20-21 μεταξὺ τῶν μετοπῶν. Ἐπίσης, διὰ τὰ κρητικὰ πρβλ. Hesperia 14 (1945) πίν. 30, 1, Schäfer, Studien σελ. 18.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

Περισσότερον ἐνδιαφέρον παρουσιάζει εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς λαβῆς, ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ἀναπτύσσεται ἡ ἐπιφάνεια διὰ νὰ σχηματίσῃ ἓν εἶδος γεφύρας μεταξὺ τοῦ λαιμοῦ καὶ τοῦ στελέχους, ἡ ὁποία καλύπτεται διὰ μιᾶς μεγάλης διπλῆς σπείρας καταληγούσης εἰς δύο μεγάλα ἀνθέμια, ἐνῷ δύο ἄλλα ἀνθέμια ἐκβλαστάνουν ἐκ τῶν σημείων ὅπου συνδέονται αἱ δύο σπεῖραι[344]. Τὴν μεγαλυτέραν ἐντύπωσιν τὴν προκαλεῖ εἰς τὰς λαβὰς ὁ καθαρῶς ὀργανικὸς τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ σχῆμα αἱ σπεῖραι μέ τὴν εἰς ἀνθέμια κατάληξίν των παρουσιάζονται ὡς συνέχεια τῶν ἀνερχομένων γραμμῶν τοῦ σχοινοειδοῦς κοσμήματος. Τοῦτο προχωρεῖ ἐκ τῶν ἔξω καὶ τῶν ἔσω καὶ ὅταν φθάνῃ εἰς τὴν θέσιν ὅπου διὰ πλέγματος συνδέονται αἱ σπεῖραι μεταβάλλεται εἰς εἶδος μαλακοῦ συστρεφομένου κλαδίσκου καταλήγοντος εἰς τὰ ἀνθέμια. Ἡ σαφὴς καθαρὰ καὶ πλουσία διατύπωσις ὅλων τῶν στοιχείων τῆς διακοσμήσεως τῶν λαβῶν εἶναι χαρακτηριστικὴ τῶν δυνατοτήτων τοῦ λακωνικοῦ ἀγγειοπλαστικοῦ ἐργαστηρίου. Ἀρκεῖ μία σύγκρισις μὲ τὰς λαβὰς τῶν ἀμφορέων ἢ τῶν μετ' ἀναγλύφων γενικῶς ἀγγείων τῶν ἄλλων ἐργαστηρίων διὰ νὰ διαπιστωθῇ ἡ ἐπιτυχία τοῦ Σπαρτιάτου τεχνίτου. Ἀκόμη καὶ μία ἀντιπαράθεσις τῶν λαβῶν τοῦ ἀμφορέως τῆς Σπάρτης μὲ τὸ ἀγγεῖον τοῦ νησιωτικοβοιωτικοῦ ἐργαστηρίου εἰς τὴν Βοστώνην, τὸ ὁποῖον ἐπίσης φέρει εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν λαβῶν σπειροειδῆ ἀνάλογα κοσμήματα[345], δύναται νὰ δείξῃ τὴν διαφοράν. Ἐπίσης ἐνδιαφέρον εἶναι νὰ σημειωθῇ ἡ ἐλευθερία μὲ τὴν ὁποίαν χρησιμοποιεῖται ἡ διακόσμησις αὐτὴ εἰς τὰς λαβὰς τῶν λακωνικῶν, ὅπου σχεδὸν οὔτε ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν θέσιν τῶν ἀνθεμίων εἰς τὰς δύο λαβάς τοῦ αὐτοῦ ἀγγείου δὲν τοποθετοῦνται μὲ τὸν αὐτὸν τρόπον[346]. Ἡ διαφορὰ εἶναι κυρίως εἰς τὴν τάσιν τοῦ λακωνικοῦ ἐργαστηρίου νὰ προχωρήσῃ πέραν τοῦ τυπικὰ διακοσμητικοῦ τρόπου εἰς μίαν ὀργανικὴν λειτουργικὴν σύνθεσιν.

Τὰ θέματα τῶν λαβῶν, μὲ τὰς σπείρας καὶ τὰς εἰς ἀνθέμια ἀπολήξεις, προέρχονται ἀναμφιβόλως ἐκ τῆς κυκλαδικῆς κεραμεικῆς τῆς ὁποίας εἶναι ὁλοκλήρωσις[347], ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν, εἰς τὰ δείγματα τῶν λακωνικῶν ἀμφορέων, δὲν δύναται νὰ ὁμιλήσῃ κανεὶς περὶ παθητικῆς μεταφορᾶς, ἀλλὰ περὶ οὐσιαστικῶς νέας μεταπλάσεώς των. Εἰς τὰ μεγάλα μηλιακὰ ἀγγεῖα ἡ μεγάλη σπεῖρα μὲ τὰ ἀνθέμια παρουσιάζεται εἰς διαφόρους συσχετισμούς, ἀλλὰ πάντοτε παραμένει εἰς τὸν περιωρισμένον διακοσμητικὸν ρόλον χωρὶς σύνδεσιν μὲ τὰ ἄλλα χαρακτηριστικά των. Εἰς τὴν Σπάρτην, ἀντὶ τῆς στατικῆς καὶ διακοσμητικῆς χρησιμοποιήσεως, συνάπτεται μὲ τὰ ἄλλα στοιχεῖα τοῦ ἀγγείου καὶ μεταβάλλεται εἰς μίαν δυναμικὴν καὶ λειτουργικὴν προβολήν.

Τὸ θέμα αὐτὸ εὑρίσκεται καὶ εἰς τὴν διακόσμησιν τῶν συνδεθέντων μὲ τὸ λακωνικὸν

344. Καὶ τὰ λείψανα τριῶν ἄλλων λαβῶν ἔχουν τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς θέμα μὲ ἐλαχίστας λεπτομερειακὰς παραλλαγὰς πρβλ. Orthia πίν. 14 β, ὅπου μόνον ἓν ἀνθέμιον ἐκβλαστάνει πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν πλευράν, ἐνῷ πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν ἔχει μόνον ἓν διάφορον σχῆμα.

345. Τὸ εἰς Βοστώνην, Hampe, Sagenbilder πίν. 36, R 4, BCH 1898 σελ. 457, E. Courby, Vases σελ. 66 καὶ Fairbanks, Cat. of Greek and Etrusc. Vas. Boston ἀριθμ. 528 πίν. 52.

346. Εἰς τὴν μίαν λαβὴν στρέφεται πρὸς τὰ ἄνω εἰς τὴν ἄλλην πρὸς τὰ μέσα.

347. Πρβλ. Conze, Melische Tong. I, 1. AE, 1894 πίν. 13. Matz, G. gr. K. 170 καὶ 173 A. BCH 1892 σελ. 497, 1.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

ἐργαστήριον χαλκίνων ἐλασμάτων τῆς Ὀλυμπίας[348] τὰ ὁποῖα μᾶς δίδουν ἴσως μίαν ἰδέαν τῆς ἐπενδύσεως τῶν ξυλίνων ἀγαλμάτων διὰ σφυρηλάτου μετάλλου τὰ ὁποῖα μαρτυροῦνται καὶ διὰ τὴν Σπάρτην. Τὸ γεγονὸς μάλιστα τοῦτο τῆς παρουσίας τοῦ θέματος εἰς μετάλλινα πρότυπα, ἀποτελεῖ ἓν ἀκόμη στοιχεῖον διὰ τὴν ἐκ τῆς μεταλλοτεχνίας καταγωγὴν τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς διακοσμήσεως τῶν λαβῶν, τὸ ὁποῖον γενικῶς διὰ τὴν ἐργασίαν τοῦ ἀναγλύφου τῶν ἀμφορέων τοῦ λακωνικοῦ ἐργαστηρίου θεωρεῖται ὡς ἀφετηρία. Διότι δὲν εἶναι μόνον εἰς τὰς λαβὰς σαφὴς ἡ σχέσις πρὸς τὰς παραδόσεις τῆς τορευτικῆς καὶ τῆς μεταλλοτεχνίας ἀλλὰ εἰς ὅλην τὴν λεπτολόγον καὶ χαρακτηριστικὴν ἐργασίαν τοῦ ἀναγλύφου.

ΣΥΓΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ, ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΑ, ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΙΔΙΟΜΟΡΦΙΑΙ ΤΟΥ ΛΑΚΩΝΙΚΟΥ ΑΓΓΕΙΟΠΛΑΣΤΙΚΟΥ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΥ

Ἡ προηγηθεῖσα ἀνάλυσις τῶν διαφόρων στοιχείων τοῦ νέου μετ' ἀναγλύφων λακωνικοῦ ἀμφορέως, εἰκονογραφικῶν, μορφολογικῶν καὶ διακοσμητικῶν, ὡς καὶ τῆς τεχνικῆς του, δίδει τὴν δυνατότητα νὰ συνοψισθοῦν τὰ γενικὰ χαρακτηριστικά του καὶ νὰ συμπληρωθοῦν αἱ ἐπὶ μέρους παρατηρήσεις. Ἐπιτρέπει ἐπίσης, μὲ ἀφετηρίαν τὸν νέον ἀμφορέα, τὴν ἀπόπειραν ἐντάξεως ὅλων τῶν μετ' ἀναγλύφων ἀμφορέων τοῦ λακωνικοῦ ἐργαστηρίου εἰς ἓν γενικὸν χρονολογικὸν διάγραμμα, πέραν τῆς ἐπιχειρηθείσης κατατάξεώς των, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ διὰ τοὺς περισσότερους, ἀνεπαρκῶς διασῳζομένου σχήματος.

Ἡ μελέτη τοῦ νέου ἀμφορέως ἔδειξεν, ὅτι τὰ χαρακτηριστικά του ἐπηρεάζονται σαφῶς ἀπὸ τρεῖς διαφόρους κατευθύνσεις καὶ μάλιστα διακρινομένας χωρὶς ἰδιαιτέραν δυσκολίαν. Αὐτὰ εἶναι διὰ τὸ σχῆμα καὶ τὴν ὅλην ὀργάνωσιν τὰ τοπικὰ λακωνικὰ στοιχεῖα, διὰ τὴν κόσμησιν τῆς ζώνης τοῦ λαιμοῦ, τὰ κορινθιακὰ πρότυπα καὶ δι' αὐτὴν τοῦ ὤμου τῆς κοιλίας καὶ τῶν λαβῶν τὰ κυκλαδικὰ ἀγγεῖα. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν πρέπει νὰ σημειωθῇ, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ ἁπλῶς ἐκλεκτικῶν τάσεων, ἀλλὰ περὶ μιᾶς σκοπίμου παραλαβῆς στοιχείων, τὰ ὁποῖα ἐντάσσονται εἰς μίαν νέαν πειθαρχίαν καὶ χρησιμοποιοῦνται δι' ἕνα συγκεκριμένον καὶ σύμφωνον μὲ τὰς τοπικὰς προϋποθέσεις σκοπόν.

Ἡ τεχνικὴ τοῦ νέου, ὅσον καὶ τῶν ἄλλων ἀμφορέων τοῦ λακωνικοῦ ἐργαστηρίου, μὲ τὴν κατὰ τμήματα κατασκευὴν τοῦ ἀναγλύφου καὶ ἴσως καὶ τοῦ σώματος τοῦ ἀγγείου, τὴν ἐπικόλλησιν τῶν διαφόρων στοιχείων του, τὸν τορευτικὸν χαρακτῆρα τῆς κοσμήσεώς του, φαίνεται ὅτι ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς μεταλλοτεχνίας καὶ τοῦτο ἀποδεικνύεται, ὄχι μόνον ἀπὸ τὰς ἀρετὰς τῆς ἐργασίας των, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰς ἀδυναμίας της. Ἡ σύνδεσις αὐτὴ προϋποτίθεται ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ ἐκ τῆς κατευθύνσεως τῆς κινήσεως εἰς τὰς παραστάσεις τῶν λακωνικῶν ἀμφορέων καὶ δὲν ἀποτελεῖ παρὰ μίαν περαιτέρω ἐπιβεβαίωσιν τῶν παρατηρήσεων κατὰ τὰς ὁποίας γενικῶς ἡ λακωνικὴ κεραμεικὴ ἐπηρεάζε-

348. H. V. Hermann, VI Olymp. Ber. σελ. 167-8. Διὰ τὰ σφυρήλατα, Διὸς Ὑπάτου εἰς Σπάρτην Παυσ. III, 17, 6 καὶ VIII, 14, 7· ἐπίσης ὅμοιον εἰς Θήβας Παυσ. IX, 12, 4. Ἀνάλογον διακοσμητικὸν σύστημα εὑρίσκεται καὶ εἰς τὸν χιτῶνα τῆς Ἀθηνᾶς τοῦ Ἀμάσιος πρβλ. Graef-Langlotz πίν. 104, S. Karouzou, Amasis πίν. 38.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

ται ἐκ τῆς μεταλλοτεχνίας[349]. Ἀκριβῶς ἡ μεταφορὰ μεταλλίνων προτύπων εἰς τὸν πηλόν εἶναι αὐτὸ τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζει μερικὰ ἐκ τῶν σχημάτων τῶν λακωνικῶν ἀγγείων καὶ δίδει μίαν δυνατότητα νὰ κατανοήσωμεν τὴν τόλμην των[350]. Τοῦτο ἄλλωστε εἶναι αὐτονόητον, ἂν ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν αἱ εἰδήσεις περὶ τῶν μεγάλων κατακτήσεων τῆς λακωνικῆς μεταλλοτεχνίας[351], αἱ ὁποῖαι ἐπιβεβαιώνονται ἐκ τῶν διασωθέντων ἀρχαίων ἔργων, τῶν ἀσφαλῶς προερχομένων ἀπὸ τὰ λακωνικὰ ἐργαστήρια. Διὰ τοὺς μετ' ἀναγλύφων ἀμφορεῖς, οἱ ὁποῖοι ἔχουν βρεθῆ εἰς τὴν Βοιωτίαν εἶναι ἐπίσης βέβαιον ὅτι συνδέονται μὲ μετάλλινα πρότυπα[352] καὶ διὰ τοὺς λακωνικοὺς δὲν θὰ ἦτο ἄσκοπον νὰ σημειώσῃ κανεὶς καὶ τὰς προφανεῖς των σχέσεις μὲ μερικὰ ἀπὸ τὰ χάλκινα ἐλάσματα τῆς Ὀλυμπίας[353]. Διότι ἐκτὸς τῶν πληροφοριῶν περὶ τῆς ἀξίας τῶν ἔργων τοῦ λακωνικοῦ χαλκοπλαστικοῦ ἐργαστηρίου, τῶν εἰδήσεων περὶ τῆς διὰ χαλκίνων μετ' ἀναγλύφων πλακῶν ἐσωτερικῆς ἐπενδύσεως τοῦ ναοῦ τῆς Πολιάδος Ἀθηνᾶς, τῆς διὰ τοῦτο κληθείσης Χαλκιοίκου[354], εἰς τὴν ἀκρόπολιν τῆς Σπάρτης, καὶ τοῦ θεωρουμένου ὡς παλαιοτάτου εἰς τὴν Ἑλλάδα σφυρηλάτου ἀγάλματος τοῦ Διὸς τοῦ Ὑπάτου[355], εἶναι ἐνδεικτικὸν καὶ τὸ ὅτι εἰς τὰ χάλκινα ἐλάσματα τῆς Ὀλυμπίας[356] εὑρίσκεται καὶ τὸ θέμα τῆς διπλῆς σπείρας τῶν λαβῶν τῶν ἀμφορέων τῆς Σπάρτης. Διότι ἡ παρουσία τοῦ χαρακτηριστικοῦ αὐτοῦ θέματος καὶ μάλιστα σχεδὸν εἰς ἐποχὴν μὴ ἀφισταμένην ἀπὸ αὐτὴν τῶν ἀμφορέων τοῦ λακωνικοῦ ἐργαστηρίου[357] δὲν εἶναι δυνατόν νὰ θεωρηθῇ τυχαία. Ἐπιβεβαιώνει τὴν χρησιμοποίησίν του εἰς τὴν λακωνικὴν μεταλλοτεχνίαν, ὅπως καὶ εἰς τὴν ἀγγειοπλαστικήν, ἤδη ἀπὸ τοῦ 7ου αἰῶνος ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν κυκλαδικῶν προτύπων καὶ εἰδικῶς τῶν λεγομένων μηλιακῶν ἀγγείων[358]. Δὲν ἀποκλείεται ἡ σχέσις μεταξὺ μεταλλοτεχνικοῦ καὶ ἀγγειοπλαστικοῦ ἐργαστηρίου εἰς τὴν Σπάρτην νὰ ἦτο πολὺ στενοτέρα τοῦ ὅσον συνήθως γίνεται δεκτὸν καὶ νὰ ἔφθανε μέχρι κοινῶν ἐργασιῶν καὶ ἀνταλλαγῆς τῶν τύπων. Διότι ἡ ἐπικόλλησις τοῦ ἀναγλύφου εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀγγείου ἀνήκει οὐσιαστικῶς εἰς τὴν μεταλλοτεχνίαν καὶ προσδιορίζεται ἀπὸ τὰ ὑλικά της, τὰ ὁποῖα ἐπιτρέπουν τὴν πλήρη προσαρμογὴν τῶν τμημάτων εἰς τὸ σῶμα χωρὶς νὰ διακυβεύεται ἡ στερεότης τοῦ ἀναγλύφου καὶ ἡ ἀσφάλεια τοῦ συνόλου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἶναι

349. Pfuhl, Malerei I, σελ. 119 κ.ἑ. 282 κ.ἑ. Bahlow, Untersuchungen σελ. 50. Milchhöfer, AM 2 (1877) σελ. 452. Dugas, R. Archéol. 1907 σελ. 40. Droop, Orthia σελ. 92.

350. Lane, BSA 34 (1933-34) σελ. 122 καὶ 149.

351. Ἡροδ. I, 70 ἐπίσης Rumpf, Charites (Festschrift Langlotz) σελ. 130. J. Charbonneaux, Les bronzes Grecs σελ. 69.

352. Wolters, AE, 1892 σελ. 221 κ.ἑ. F.R. Grace, Archaic Sculpture in Boeotia 1939 σελ. 39.

353. Hampe, Antike, 15 σελ. 39 κ.ἑ.

354. Παυσ. III, 17, 2 πρβλ. καὶ BSA 13 σελ. 139 κ.ἑ. καὶ BSA 28 σελ. 49 κ.ἑ.

355. Παυσ. III, 17, 6 καὶ Παυσ. VIII, 14, 3, 7. Περὶ τῆς τεχνικῆς αὐτῆς πρβλ. Blümner, Technologie, IV, 241. K. Klüge, JdI 44 (1929) σελ. 3 κ.ἑ.

356. H. V. Hermann, VI Olympia Bericht, 1958 σελ. 167 πίν. 64 ὅπως καὶ ἐκ Σπάρτης Orthia σελ. 201 εἰκ. 115 καὶ BSA 28 σελ. 106 εἰκ. 7 μὲ παράστασιν ἁρμάτων καὶ τὸ τμῆμα παραγναθίδος μὲ παράστασιν κάπρου BSA 28 σελ. 94 εἰκ. 6. Ἀλλά, ἴσως χαρακτηριστικώτερον, ἔχομεν τὴν ἐξέλιξιν τῆς μεταλλοτεχνίας εἰς τὴν Σπάρτην ἐκτὸς τῶν χαλκίνων καὶ μὲ τὰ μολύβδινα εἰδώλια, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται εἰς ὅλα τὰ λακωνικὰ ἱερά. Πρβλ. Orthia σποράδην.

357. Τοποθετεῖται ἀπὸ τὸν δημοσιεύοντα τὸ ἔλασμα εἰς τὸ πρῶτον τέταρτον τοῦ 6ου αἰῶνος.

358. Περὶ τῆς προελεύσεως τῶν ἀγγείων αὐτῶν ἐκ Πάρου τάσσεται ὁ N. Κοντολέων, Gnomon 34 (1962) σελ. 110 κ.ἑ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

προβληματικὸν εἰς τὴν ἀγγειοπλαστικήν. Τὰ ὅρια εἰς τὰς περιπτώσεις υἱοθετήσεως τῆς τεχνικῆς αὐτῆς ἀπὸ τὴν ἀγγειοπλαστικήν, εἶναι αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἐπιβάλλονται ἀπὸ τὴν διαφορὰν τοῦ ὑλικοῦ, τὸ ὁποῖον δὲν ἐπιτρέπει τὴν πέραν ἑνὸς ὡρισμένου σημείου χωρὶς κινδύνους ἀνάπτυξίν του καὶ τὴν περιφρόνησιν τῆς ἰδιομορφίας του. Καὶ οἱ κίνδυνοι εἰς τοὺς εἰργασμένους κατὰ τὴν τεχνικὴν τῆς μεταλλοτεχνίας ἀμφορεῖς τῆς Σπάρτης, ἦσαν ὁ ἀπολεπισμὸς τοῦ ἀναγλύφου καὶ ἡ ἐκτίναξίς του κατὰ τὴν καμίνευσιν, ἡ ἀτελὴς σύνδεσις τῶν λαβῶν καὶ τὸ μεγάλον βάρος των. Διότι τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ἀπέκλειαν τὴν εὔκολον μετακίνησιν τῶν μετ' ἀναγλύφων ἀμφορέων καὶ ὄχι ἁπλῶς περιώριζον, ἀλλὰ ἔθετον ἀνυπέρβλητα ἐμπόδια διὰ τὴν ἐκτὸς τῆς Λακωνίας ἐξαγωγήν των. Οἱ κίνδυνοι τῆς καταστροφῆς τοῦ εὐθρύπτου ἀναγλύφου, αὐτὴ τοῦ ἀποχωρισμοῦ τῶν λαβῶν ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ ἀγγείου καὶ τὸ βάρος ἦσαν περιορισμοὶ ἀποφασιστικοὶ διὰ τὴν ἀποστολὴν τῶν ἀμφορέων αὐτῶν ἐκτὸς τῆς Σπάρτης. Ἡ ἀπουσία ἄλλωστε ἔστω καὶ μικρῶν τεμαχίων ἐκ τῶν μετ' ἀναγλύφων λακωνικῶν ἀμφορέων ἐξ ὅλων τῶν ἐκτὸς τῆς Λακωνίας θέσεων, ὅπου ἔχουν, καὶ μάλιστα εἰς σημαντικὸν ἀριθμόν, εὑρεθῆ δείγματα τῆς λακωνικῆς κεραμεικῆς [359], μηδὲ καὶ τοῦ Τάραντος [360] ἐξαιρουμένου, ἀποτελεῖ μίαν σαφῆ ἀπόδειξιν τοῦ γεγονότος τούτου. Δύναται ἑπομένως νὰ λεχθῆ, ὅτι οἱ μετ' ἀναγλύφων ἀμφορεῖς τοῦ σπαρτιατικοῦ ἐργαστηρίου κατεσκευάζοντο διὰ νὰ χρησιμοποιηθοῦν εἰς τὴν Σπάρτην, ἂν ὄχι καὶ δι' ἄλλους λόγους, διότι ἦτο ἀδύνατος ἡ ἐξαγωγή των.

Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῆ ἴσως τοῦτο ὡς ἔνδειξις καὶ διὰ τὰ μετ' ἀναγλύφων ἀγγεῖα τῶν ἄλλων ἐργαστηρίων καὶ εἰδικῶς διὰ τὸ θέμα τῆς κατασκευῆς αὐτῶν τὰ ὁποῖα προέρχονται ἀσφαλῶς ἐκ Βοιωτίας καὶ συνδέονται καὶ μὲ τάφους [361]. Διότι, ἂν καὶ εἶναι ἀναμφίβολος ἡ τεχνοτροπικὴ των συγγένεια μὲ τὰ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εὑρισκόμενα κυκλαδικὰ καὶ ἰδίως τηνιακὰ ἀγγεῖα [362], ἄλλον τόσον εἶναι δύσκολος ἡ παραδοχὴ τῆς ἐξαγωγῆς των ἐκ τῶν νήσων πρὸς τὴν Βοιωτίαν. Καὶ ὁ πρωταρχικὸς λόγος εἶναι ἡ καὶ διὰ τὴν περίπτωσιν τῶν λακωνικῶν σημειωθεῖσα δυσκολία ἐξαγωγῆς διὰ τοὺς κινδύνους τοὺς ὁποίους παρουσιάζει, ἡ ὁποία εἶναι ἀκόμη μεγαλυτέρα διὰ τοὺς εὑρεθέντας εἰς Βοιωτίαν, διότι εἶναι καὶ μεγαλυτέρου μεγέθους καὶ βάρους. Ἡ τεχνοτροπική των σχέσις δὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἐξηγηθῆ, διότι αὐτὴ δὲν συνδέεται μὲ τὴν ἐξαγωγὴν τῶν ἰδίων τῶν ἀγγείων, ἀλλ' ἀσφαλῶς μὲ τὰς περιοδικὰς ἢ μονίμους κινήσεις τεχνιτῶν ἐκ τῶν νήσων πρὸς τὴν Βοιωτίαν καὶ τὴν μεταφορὰν τῶν χρησιμοποιουμένων καὶ εἰς τὴν πατρίδα των τύπων (μητρῶν). Αὐτὸ ἐξηγεῖ τὴν κοινότητα τῶν θεμάτων τῶν τηνιακῶν καὶ τῶν βοιωτικῶν ἀγγείων, τὴν διαφορὰν τοῦ πηλοῦ [363]

359. Διὰ τὴν ἐπέκτασιν τῶν προϊόντων τῆς λακωνικῆς κεραμεικῆς πρβλ. τὴν ἐπισκόπησιν παρὰ Lane, BSA 34 (1933-34) σελ. 178-182, ἐκ τῆς ὁποίας ἀποδεικνύεται μία πράγματι ἀπίθανος ἐξαγωγικὴ δραστηριότης.

360. Pelagatti, Annuario, 1955-56 σελ. 7-44.

361. Πρβλ. A. De Ridder, BCH 22 (1892) σελ. 439 κ.ἑ. 497 κ.ἑ.

362. Πρβλ. τὴν ἐπισκόπησιν τῶν ἀγγείων τοῦ Schäfer, Studien σελ. 67 κ.ἑ. εἰς τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ περιληφθῆ καὶ ὁ νέος ἀμφορεὺς τῆς Μυκόνου, M. Ervin, Α.Δ. 18 (1963) σελ. 37 κ.ἑ.

363. A. De Ridder, BCH 22 (1892) σελ. 511 καὶ Pfuhl, Malerei I, σελ. 127. Παρὰ τὸ γεγονὸς ὡς πρὸς τὰς διαφορὰς τοῦ πηλοῦ καὶ τὰ ἄλλα κοινὰ καὶ διάφορα στοιχεῖα μεταξὺ τηνιακῶν καὶ βοιωτικῶν ἀγγείων, πρέπει νὰ ἀναμένωνται αἱ παρατηρήσεις τοῦ Ν. Κοντολέοντος κατὰ τὴν δημοσίευσιν τῶν τηνιακῶν, ὁ πηλὸς δὲν εἶναι ἀσφαλῶς ὁ ἴδιος. Ὁ Κοντολέων, Παράστασις ἐκ τῆς Μυθολογίας τῆς Δήλου, Ἀφιέρωμα εἰς Κ. Ἄμαντον σελ. 435 κ.ἑ. θεωρεῖ τὰ βοιωτικὰ ἐπαρχιακὴν ἐργασίαν ἐξαρτωμένην ἐκ τοῦ τηνιακοῦ ἐργαστηρίου.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

καὶ ἀκόμη καὶ τὰς χρονικὰς διαφορὰς μεταξὺ τῶν εἰς τὰς νήσους[364] καὶ εἰς τὴν Βοιωτίαν εὑρεθέντων. Καὶ εἶναι, νομίζω, σαφές, ὅτι πολὺ εὐκολωτέρα ἦτο ἡ μετανάστευσις τῶν τεχνιτῶν καὶ τῶν τύπων, παρὰ τῶν μεγάλων αὐτῶν ἀγγείων μὲ τὴν ἀνάγλυφον κόσμησιν, τὰς ἀδυναμίας τῶν λαβῶν καὶ τὸ ἐπιβλητικὸν βάρος. Μὲ αὐτὸ ἐξηγοῦνται τόσον τὰ κοινὰ ὅσον καὶ τὰ διάφορα χαρακτηριστικά, τὰ ὁποῖα συνδέονται μὲ τὰ ἀγγεῖα αὐτά. Τὴν ἄποψιν αὐτὴν δύναται νὰ ἐνισχύσῃ ἀκόμη καὶ τὸ γεγονός, ὅτι δὲν ἔχουν εὑρεθῆ ἀγγεῖα τῆς κατηγορίας αὐτῆς, εἰς θέσεις ἐκτὸς τῆς περιοχῆς εἰς τὴν ὁποίαν κατεσκευάσθησαν, δὲν ἔχομεν δηλαδὴ ἀσφαλῆ ἐξαγωγὴν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τῶν μετ' ἀναγλύφων ἀγγείων.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς πρέπει νὰ θεωρῆται ὡς ἀσφαλὲς ὅτι ἡ κοινότης τῶν χαρακτηριστικῶν εἰς πολλὰς περιπτώσεις δὲν ὀφείλεται παρὰ εἰς τὴν μετανάστευσιν τῶν τύπων, εἰδικῶς διὰ τὰ μετ' ἀναγλύφου κοσμήσεως ἀγγεῖα. Ὁ τρόπος αὐτὸς ἦτο εὐκολώτερος καὶ ἀσφαλέστερος αὐτοῦ τῆς ἐξαγωγῆς τῶν μεγάλων αὐτῶν ἀγγείων εἰς τὴν ὡλοκληρωμένην καὶ τελικήν των φάσιν. Διότι οἱ τύποι (μῆτραι) εἶναι φυσικὸν ὡς κτῆμα τοῦ ἐργαστηρίου καὶ μετὰ πολλὰς χρησιμοποιήσεις νὰ μὴ κατεστρέφοντο, ἀλλὰ νὰ διετηροῦντο, ἀκόμη καὶ νὰ ἐξήγοντο. Μάλιστα ἡ πολλαπλῆ των χρησιμοποίησις θέτει μερικὰ ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα προβλήματα διὰ τὴν χρονολόγησιν τῶν μετ' ἀναγλύφων ἀγγείων, ἂν περιορισθῇ μόνον εἰς τὰ δι' αὐτῶν διδόμενα παραστατικὰ στοιχεῖα.

Διότι ἕνας τύπος θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ χρησιμοποιηθῇ ἀμέσως μὲ τὴν κατασκευὴν του δι' ἕνα εἰδικὸν σκοπόν, διὰ μίαν ὡρισμένην παραγγελίαν καὶ παραλλήλως νὰ διατηρηθῇ καὶ νὰ ἐπαναχρησιμοποιηθῇ καὶ εἰς μίαν μεταγενεστέραν περίπτωσιν διὰ μίαν ἄλλην. Τοῦτο εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν σπαρτιατικῶν ἀμφορέων εἶναι καταφανὲς ἐκ τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ αὐτοῦ τύπου (μήτρας) διὰ τὴν σκηνὴν τῶν ἁρμάτων εἰς τὴν ζώνην τοῦ ὤμου εἰς δύο διάφορα ἀγγεῖα, τοῦ ἀμφορέως τῶν κυνηγῶν καὶ τοῦ τεμαχίου ἀριθμ. VII, ἐνῷ ὁ πηλός του εἶναι διάφορος καὶ ἴσως ἀποδεικνύει καὶ χρονικὴν διαφορὰν εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ τύπου. Οἱ τύποι (μῆτραι) τῶν ἀμφορέων θὰ πρέπει νὰ γίνῃ δεκτὸν ὅτι θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ κατεσκευάζοντο εἰς διάφορα ὑλικά[365], καὶ ὁ πηλὸς διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ἀναγλύφου θὰ ἐτίθετο ἐντὸς αὐτῶν, οὔτε πολὺ ὑγρὸς ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ σχηματισθῇ, οὔτε ἀρκετὰ στεγνὸς διὰ νὰ εἶναι εὔκολον, πιεζόμενος, νὰ δέχεται ὅλας τὰς λεπτομερείας[366]. Διὰ τὰ περισσότερα τῶν δειγμάτων τῶν σπαρτιατικῶν ἀμφορέων εἶναι ἀναμφίβολον ὅτι, προτοῦ τοποθετηθῇ τὸ ἀνάγλυφον, αἱ θέσεις αἱ προοριζόμεναι νὰ καλυφθοῦν δι' αὐτοῦ θὰ ὑφίσταντο κάποιαν ἐπεξεργασίαν καὶ εἰς μερικὰς περιπτώσεις μίαν μικρὰν ἐκβάθυνσιν, ὥστε νὰ δέχωνται καλύτερον καὶ στερεώτερον νὰ διατηροῦν τοῦτο. Ἡ ἐνσωμάτωσις αὐτὴ μάλιστα τοῦ ἀναγλύφου εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀγγείου ἐκτὸς τῶν θετικῶν ἔχει καὶ ἀρνητικὰ ἀποτελέσματα, διότι μειώνει τὴν πλαστικὴν δυνατότητα τῆς ἐκφράσεως τῶν μορφῶν καὶ ἐξαφανίζει τὰ περιγράμματα τῶν παραστάσεων.

364. Κατὰ τὸν Schäfer, Studien σελ. 67 κ.ἑ. προηγοῦνται τὰ τηνιακὰ παραδείγματα καὶ ἀκολουθοῦν τὰ βοιωτικὰ γενικῶς.

365. Διὰ τὰς διαφόρους ἀπόψεις περὶ τῆς κατασκευῆς τῶν τύπων καὶ τῶν τρόπων ἐργασίας τῶν ἀναγλύφων ὡς καὶ τὰς παλαιοτέρας θέσεις πρβλ. Jacobsthal, Melische Reliefs σελ. 104 κυρίως.

366. Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς καὶ ἡ σύγκρισις μὲ τὴν τεχνικὴν εἰς τὰ κατασκευαζόμενα μέχρι σήμερον πήλινα ἀγγεῖα ἡ ὁποία ἐπιχειρεῖται παρὰ Hampe-Winter, Bei Töpfern und Töpferinnen, 1962 σποράδην.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

Ἐκτὸς τῆς τεχνικῆς, σαφεῖς εἶναι αἱ σχέσεις αἱ ὁποῖαι ἀποκαλύπτονται διὰ τῶν μορφῶν τοῦ νέου ἀμφορέως πρὸς τὴν Κόρινθον καὶ τὰ κυκλαδικὰ κέντρα, καὶ τοῦτο δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς κανὼν καὶ διὰ τὰ ἄλλα δείγματα τῶν μετ' ἀναγλύφων ἀγγείων τοῦ λακωνικοῦ ἐργαστηρίου. Ἡ θεματικὴ ἐξάρτησις τῆς ζώνης τοῦ λαιμοῦ ἐκ προτύπων τῆς κορινθιακῆς καλλιτεχνικῆς περιοχῆς ἀποδεικνύεται χωρὶς δυσκολίαν καὶ εὑρίσκεται ἄλλωστε εἰς ἁρμονίαν καὶ μὲ τὰς ἄλλας γνωστὰς ἐπιδράσεις τῆς κορινθιακῆς εἰς τὴν λακωνικὴν κεραμεικήν[367]. Σαφὴς εἶναι ἐπίσης ἡ σχέσις πρὸς τὰ κυκλαδικὰ ἀγγεῖα, ἐκ τῶν ὁποίων δέχεται ὄχι μόνον μορφικὰς ἢ θεματικὰς παρορμήσεις, ἀλλὰ καὶ τυπικὰ στοιχεῖα, εἰδικῶς εἰς τὴν κόσμησιν τῆς ζώνης τοῦ ὤμου καὶ τὰ ἄλλα διακοσμητικὰ χαρακτηριστικὰ τὰ ὁποῖα παραλαμβάνονται ἕτοιμα καὶ χρησιμοποιοῦνται μὲ ἀνάλογον τρόπον. Ἀποδεικνύεται ἑπομένως καὶ διὰ τῶν μετ' ἀναγλύφων ἀμφορέων, ἡ σχέσις τῆς σπαρτιατικῆς τέχνης μὲ τὸν ἰωνικὸν κόσμον, ἡ ὁποία μᾶς εἶναι γνωστὴ καὶ ἐξ ἄλλων κατηγοριῶν ἔργων, ὅπως τῶν λεγομένων ἡρωικῶν ἀναγλύφων[368]. Τὸ χαρακτηριστικὸν πάντως στοιχεῖον εἰς τὴν περίπτωσιν, τόσον τοῦ σχήματος, ὅσον καὶ τῆς κοσμήσεως τῶν λακωνικῶν ἀμφορέων, εἶναι ἡ ἐπικράτησις τῶν καθαρῶς τοπικῶν χαρακτηριστικῶν, τὰ ὁποῖα κάνουν τοὺς ἀμφορεῖς τοῦ λακωνικοῦ ἐργαστηρίου νὰ διαφέρουν αὐτῶν ὅλων τῶν ἄλλων ἐργαστηρίων. Διότι αἱ θεματικαὶ σχέσεις δὲν συνοδεύονται καὶ ἀπὸ τὴν ὑποταγὴν εἰς τὸν μορφικὸν κανόνα τῶν προτύπων, ἀλλὰ χρησιμοποιοῦνται ὡς ἀφετηρία διὰ τὴν προβολὴν τῶν καθαρῶς λακωνικῶν μορφοπλαστικῶν δυνατοτήτων. Τοῦτο ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῆς ἐλευθερίας μὲ τὴν ὁποίαν χρησιμοποιεῖ τὰ ξένα θέματα ὁ τεχνίτης καὶ κυρίως τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖον συγχωνεύει καὶ μεταπλάθει εἰς μίαν νέαν ἑνότητα τὰ ἐκ διαφόρων περιοχῶν προερχόμενα πρότυπα. Διατηρεῖ τὸν διηγηματικὸν χαρακτῆρα τῆς συνθέσεως, ἡ ὁποία εἶναι βασικὸν χαρακτηριστικὸν τῆς λακωνικῆς τέχνης τῶν ἀρχαϊκῶν χρόνων[369], συνθέτει εἰς μίαν ἑνότητα τὰ εἰκονιστικὰ καὶ τὰ διακοσμητικὰ χαρακτηριστικά, τονίζει τὴν κυριαρχίαν τοῦ ὀργανικοῦ εἰς τὸ σχῆμα καὶ ὑποβάλλει εἰς μίαν ἐσωτερικὴν πειθαρχίαν τό σύνολον.

Ἀκριβῶς ἡ χρησιμοποίησις τῶν διαφόρων θεματικῶν χαρακτηριστικῶν καὶ τῶν διασταυρουμένων ἐπιδράσεων ἀποτελεῖ, νομίζω, μίαν χρήσιμον βάσιν διὰ τὴν χρονολόγησιν τοῦ νέου ἀμφορέως καὶ τὴν κατάταξιν καὶ τῶν ἄλλων μετ' ἀναγλύφων ἀγγείων τοῦ λακωνικοῦ ἐργαστηρίου. Διότι αὐτά, συνδυαζόμενα μὲ τὰς τοπικὰς ἰδιομορφίας, ἐπιτρέπουν τὴν τοποθέτησίν του, εἰς ἕνα ἀρκετὰ στενὸν κύκλον, ὁ ὁποῖος ἤδη διεφάνη ἐκ τῆς ἀναλύσεως τῶν διαφόρων εἰδικῶν χαρακτηριστικῶν του. Τὰ ἀνασκαφικὰ δεδομένα μὲ τὴν ἔλλειψιν ἄλλων σαφῶς διακρινομένων εὑρημάτων δὲν βοηθοῦν, ὅπως καὶ ἡ κατάστασις τῶν τάφων, δεδομένης τῆς μέχρι τῆς στιγμῆς αὐτῆς μὴ ἀνευρέσεως ἄλλων τάφων τῶν ἀρχαϊκῶν περιόδων. Ἡ εἰκονογράφησις πάντως τῆς ζώνης τοῦ λαιμοῦ μὲ τὴν παράστασιν τῶν κυνηγῶν μᾶς φέρει ἀναγκαστικῶς πρὸς τὰ ἔργα τοῦ τελευταίου τετάρτου τοῦ 7ου αἰῶνος, εἰδικῶς πρὸς τὰς παραστάσεις τοῦ πρωίμου κορινθιακοῦ ρυθμοῦ[370].

367. Lane, BSA 34 (1933-4) σελ. 122. R.M. Cook, Greek Painted Pottery σελ. 94. Buschor, Griechische Vasenmalerei σελ. 116.

368. Langlotz, Bildhauersch. σελ. 96 κ.ἑ. Lippold, Plastik σελ. 32· ἐπίσης Γ. Μπακαλάκης, Λακωνικὰ Ἀνθέμια, Πελοποννησιακὰ Γ-Δ (1958-9) σελ. 263.

369. Buschor, εἰς τὸ Furtwängler-Reichhold, Griechische Vasenm. III, σελ. 211.

370. Παρὰ τὰς λεπτομερειακὰς διαφωνίας ἡ τοποθέτησις τοῦ πρωίμου κορινθιακοῦ ρυθμοῦ εἰς τὸ τελευταῖον τέταρτον τοῦ 7ου αἰῶνος, τὴν ὁποίαν προέτεινεν ὁ Payne, φαίνεται ἡ περισσότερον ἐπι-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

Ἡ σχέσις μὲ τὸν κυνηγὸν τοῦ Θέρμου ἀλλὰ καὶ ἡ ταυτόχρονος διαπίστωσις τῆς σαφέστερον ὀργανικῆς τάσεως μέ τὴν βαρύτητα τῶν ἀναλογιῶν εἰς τοὺς κυνηγοὺς τῆς Σπάρτης μᾶς φέρει εἰς τὴν ἰδίαν περίοδον (Πίν. 102α). Περὶ τὸ τέλος τοῦ 7ου αἰῶνος μᾶς φέρει ἐπίσης ἡ τόσον κατὰ τὸ σύνολον καὶ τὰς ἀναλογίας, ὅσον καὶ τὰ εἰδικὰ χαρακτηριστικά, ἡ ὁμοιότης τῶν κυνηγῶν μὲ τὴν πηλίνην πινακίδα τοῦ Ἄργους εἰς τὴν μορφὴν τῆς ὁποίας ἀναγνωρίζεται ὁ Διόνυσος (Πίν. 102β) καὶ τοποθετεῖται ἐπίσης εἰς τὰ τέλη τοῦ αἰῶνος[371]. Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς οἱ κυνηγοί μας εὑρίσκουν τὰ παράλληλά των εἰς τὴν λακωνικὴν ἀγγειογραφίαν τῆς μεταβατικῆς ἀπὸ τὴν ΙΙ πρὸς τὴν ΙΙΙ περίοδον[372], ὅπως καὶ εἰς τὰς μορφὰς τοῦ ἀμφιγλύφου καὶ τῶν ἀρχαϊκῶν Διοσκούρων τῆς Σπάρτης[373]. Εἰς τὴν αὐτὴν περίοδον μᾶς φέρει ἡ χαρακτηριστικὴ κόμμωσις, ἡ ὁποία μὲ τὴν βαθμιδωτὴν διάταξιν καὶ τὴν γωνιώδη ἀπόληξιν εὑρίσκεται εἰς τὴν πηλίνην πλάκα τῆς Νέας Ὑόρκης (Πίν. 102γ), ἡ ὁποία χρονολογεῖται ἐπίσης εἰς τὸ τελευταῖον τέταρτον τοῦ 7ου αἰῶνος[374]. Ἀλλὰ καὶ ἡ παράστασις τῆς ζώνης τοῦ ὤμου, ἂν καὶ συνάπτεται καὶ μὲ παλαιότερα κυκλαδικὰ πρότυπα, φαίνεται ὅτι μᾶς φέρει εἰς τὸ τέλος τοῦ αἰῶνος. Τὰ σώματα τῶν ἵππων εὑρίσκονται (Πίν. 103) εἰς τὴν αὐτὴν γραμμὴν μὲ τὰ νεώτερα δείγματα τῶν ἵππων τῶν κυκλαδικῶν ἢ καλύτερον τῶν λεγομένων μηλιακῶν ἀμφορέων καὶ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ αὐτοὺς τῆς οἰνοχόης Chigi[375], ὥστε νὰ πλησιάζουν πρὸς τοὺς αὐτοὺς χρόνους. Ὅτι ἐν σχέσει μὲ τὰς μορφὰς τοῦ λαιμοῦ διατηροῦν ἓν εἶδος καθυστερήσεως εἶναι εὐκολονόητον, δεδομένου ὅτι διὰ τὴν μόνιμον καὶ τυπικὴν αὐτὴν παράστασιν τοῦ ὤμου, ἡ ὁποία χρησιμοποιεῖται καὶ παλαιότερον ὁ τεχνίτης δέχεται τὰ παλαιότερα πρότυπα, τὰ ὁποῖα καὶ ὡς τύποι (μῆτραι) ἦσαν εἰς τὸ ἐνεργητικὸν τοῦ ἐργαστηρίου, περιοριζόμενος εἰς τὴν συμπλήρωσιν λεπτομερειακῶν στοιχείων ἢ παραπλη-

κρατοῦσα, Payne, NC. σελ. 57, 281. Perachora I, σελ. 199 (625-600), ἐπίσης Cook, BSA 35 (1934-5) σελ. 201, Weinberg, Corinth 7, 1, σελ. 55, G. Richter, Kouroi σελ. 60 σημ. 54. Vallet-Villard, BCH 82 (1958) I, σελ. 26. Ὀλίγον χαμηλότερον τοποθετεῖται (620/15-590) ἀπὸ τὸν Hopper, BSA 44 (1949) σελ. 180 πρβλ. ἐπίσης Langlotz, Gnomon 10 (1934) σελ. 421. Matz, Gnomon 1937 σελ. 406 καὶ Matz, G. gr. Kunst σελ. 247 "Ihre frühstufe entspricht dem attischen Nettosbilde". Πρβλ. ἐπίσης Homann-Wedeking, Arch. Vasenorn. σελ. 40 σημ. 1. Dunbabin, BSA 45 (1950) σελ. 195 σημ. 6. K. Schefold, Gr. Plastik I, σελ. 63. Σ. Καρούζου, Ἀγγεῖα Ἀναγυροῦντος σελ. 120 κ.ἑ.

371. Langlotz, Antike, 1932 σελ. 177 πίν. 19. Matz, Geschichte gr. K. I σελ. 180 πίν. 92· πρβλ. καὶ Jenkins, Daedalica σελ. 36 καὶ τὸ ἀνάλογον δεῖγμα ἀπὸ τὴν Περαχώρα JHS, 52, σελ. 242 τὸ ὁποῖον χρονολογεῖται μᾶλλον πολὺ ὑψηλά.

372. Διὰ τὴν χρονολόγησιν τῆς λακωνικῆς κεραμεικῆς, ἡ ὁποία κερδίζει σταθερὰ πλαίσια μόνον διὰ τῆς συγκρίσεως μὲ τὰ κορινθιακὰ παραδείγματα πρβλ. Droop, JHS, 1910 σελ. 10 κ.ἑ. Orthia σελ. 112-113. Lane, BSA 34 (1933-4) σελ. 99 κ.ἑ. Homann-Wedeking, Archaische Vasenorn. σελ. 69. Shefton, BSA 1954 σελ. 201 κ.ἑ. Cook, Greek Painted Pottery σελ. 91 κ.ἑ. Ὁ Cook συμφωνῶν μὲ τὸν Lane δίδει: Λακωνικὴ Ι, 700-630, Λακων. ΙΙ, 630-590, Λακων. ΙΙΙ, 590-550, Λακων. IV, 550-525 διὰ τὰς ἐποχὰς τῆς ἀρχαϊκῆς σπαρτιατικῆς κεραμεικῆς. Διὰ τὴν χρονολόγησιν μὲ βάσιν τὰ εὑρήματα τῆς Ὀρθίας, πρβλ. καὶ J. Boardman, Artemis Orthia and Chronology, BSA 58 σελ. 1-7 (ἀνατύπου).

373. AE 1955 σελ. 92-3 εἰκ. 1-2. Tod-Wace, Catalogue σελ. 132 ἀριθ. 1. Picard, Manuel I σελ. 455 εἰκ. 131.

374. G. Richter, Archaic Greek Art σελ. 8 εἰκ. 8 καὶ Handbook of Greek Art σελ. 221 εἰκ. 327.

375. Πρβλ. καὶ εἰκόνα Arias-Hirmer, Tausend Jahre πίν. 17. Ἡ χρονολόγησις τῆς οἰνοχόης Chigi τίθεται ἀπὸ τὸν Matz, G.gr.K.I, σελ. 233 εἰς τὸ 630 π.Χ. Πρβλ. ἐπίσης Pfuhl, Malerei 59. Buschor, Griechische Vasenmalerei σελ. 56 κ.ἑ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

ρωματικῶν προσθηκῶν. Ὅλα τὰ οὐσιώδη χαρακτηριστικὰ τῶν παραστάσεων, ὅπως καὶ τὸ σχῆμα τοῦ ἀγγείου μᾶς φέρουν εἰς τὸ τέλος τοῦ 7ου αἰῶνος ἢ τὴν ἀρχὴν τοῦ 6ου μὲ ὅρια πρὸς τὰ ἄνω καὶ κάτω τὸ 610 καὶ τὸ 590. Ἀνήκει ἑπομένως εἰς τὴν μεγάλην ἐποχὴν ὄχι μόνον τοῦ λακωνικοῦ ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ἐργαστηρίων, εἰς τοὺς χρόνους τοῦ ἀμφορέως τοῦ Νέσσου[376] εἰς τὴν περίοδον τῆς τελικῆς καὶ ὁριστικῆς ὑπερβάσεως τῶν εἰκονογραφικῶν προτύπων τοῦ ἀνατολίζοντος ρυθμοῦ, κατὰ τὴν ὁποίαν συνοψίζονται αἱ κατακτήσεις τοῦ παρελθόντος καὶ διαφαίνονται τὰ πρόσωπα τοῦ μέλλοντος. Εἰς τὸ σύνολον εἶναι ἀπαραγνώριστος ἡ ὑπέρβασις τοῦ φυτικοῦ καὶ ἀνοργάνου διακοσμητισμοῦ καὶ τῆς κυριαρχίας τῶν ζωϊκῶν ἢ φανταστικῶν θεμάτων καὶ ἡ ἐπικράτησις τῆς ἀνθρωπίνης μορφῆς, εἰς μίαν ὀργανικὴν καὶ δυναμικὴν συγκρότησιν. Τὰ αὐτὰ χαρακτηριστικὰ ἔχομεν τὴν ἐποχὴν αὐτὴν καὶ εἰς τὴν λακωνικὴν ἀγγειογραφίαν διὰ τῶν ὁποίων διακρίνεται ἡ μετάβασις ἀπὸ τῆς Λακωνικῆς ΙΙ εἰς τὴν ΙΙΙ περίοδον, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι εἰς αὐτὴν δὲν εἶναι τόσον σαφῆ καὶ διατηρεῖται περισσότερον ἡ τάσις τοῦ φυτικοῦ διακοσμητισμοῦ.

Μὲ ἀφετηρίαν τὴν τοποθέτησιν τοῦ ἀμφορέως τῶν κυνηγῶν εἰς τὸ τέλος τοῦ 7ου αἰῶνος ἔχομεν μίαν δυνατότητα νὰ προχωρήσωμεν εἰς τὴν χρονολόγησιν καὶ τῶν ἄλλων ἀμφορέων, τῶν ὁποίων διασῴζονται ὀλιγώτερα στοιχεῖα, τόσον τοῦ σχήματος, ὅσον καὶ τῆς κοσμήσεως. Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς, ὁ ἀμφορεὺς τοῦ Θεάτρου, τοῦ ὁποίου ἔχομεν ἐκτὸς τῶν λαβῶν εἰς καλὴν κατάστασιν τὸ σῶμα τοῦ ἀγγείου καὶ τὴν κόσμησιν, μὲ τὸ νὰ ἐπιτρέπῃ πολλὰς παραλλήλους συγκρίσεις εἶναι εὐκολώτερον νὰ τοποθετηθῇ. Ὁ ἀνόργανος τρόπος συγκροτήσεως τοῦ λαιμοῦ ἡ διαφορὰ τῶν ἀναλογιῶν τῶν διαφόρων τμημάτων του καὶ περισσότερον τὰ παραστατικὰ στοιχεῖα τῆς ζώνης τοῦ ὤμου ἀποδεικνύουν χωρὶς δυσκολίαν, νομίζω, ὅτι εἰς αὐτὸν ἔχομεν ἕνα καταφανῶς παλαιότερον στάδιον. Τὰ σώματα τῶν ἵππων μὲ τὴν κάποιαν ξηρότητα, τὸ μικρότερον μῆκος των, ἡ μὴ διαφοροποίησις τῆς οὐρᾶς τῶν δύο ζῴων, ἡ μεγαλυτέρα ἀκινησία τῶν ποδῶν νομίζω ὅτι μᾶς φέρουν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτήν. Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι καὶ οἱ ἵπποι τοῦ ἀμφορέως τῶν κυνηγῶν εὑρίσκονται εἰς τὴν ἰδίαν γραμμὴν εἶναι καταφανές, ὅτι ἔπονται καὶ δὲν προηγοῦνται, οὔτε εἶναι ἐντελῶς σύγχρονοι αὐτῶν τοῦ Θεάτρου. Ἀνάλογα στοιχεῖα ἔχομεν καὶ εἰς τὸν ἡνιοχοῦντα καὶ τὸν πεζὸν πολεμιστὴν καὶ διακρίνονται ἐπίσης εἰς τὸν διάφορον τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον φέρεται ἐπὶ τῶν ὤμων ἡ χλαμὺς καὶ εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῶν περισσότερον πλουσίων χαρακτηριστικῶν τῶν προσώπων, εἰς τὸν ἀμφορέα τῶν κυνηγῶν. Εἶναι πάντως ἀναμφίβολον ὅτι εἰς τὸ σύνολόν της, ἡ παράστασις τοῦ ὤμου, τοῦ ἀμφορέως τῶν κυνηγῶν, ἀποτελεῖ συνέχισιν καὶ ἐλαφρὰν ἐξέλιξιν αὐτῆς τοῦ ἀμφορέως τοῦ Θεάτρου, μὲ ὀλίγας λεπτομερειακὰς βελτιώσεις τοῦ ἀρχικοῦ τύπου. Ὁ ἀμφορεὺς τοῦ Θεάτρου ἑπομένως πρέπει νὰ ἀνέρχεται μίαν ἢ δύο δεκαετίας ὑψηλότερον αὐτοῦ τῶν κυνηγῶν καὶ νὰ ἀνήκῃ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ τελευταίου τετάρτου τοῦ 7ου αἰῶνος, ἂν αὐτὸς τῶν κυνηγῶν ἔχῃ τὴν θέσιν εἰς τὸ τέλος του. Ἴσως εἰς τὴν ἰδίαν ἐποχὴν πρέπει νὰ τοποθετηθῇ καὶ τὸ μικρὸν τεμάχιον ἀριθμ. XVI (Πίν. 86β) μὲ τὰς ὁπλὰς τῶν ἵππων καὶ τὸ μαιανδροειδὲς κόσμημα, τὸ ὁποῖον κατ' ἀνάλογον τρόπον εὑρίσκεται καὶ εἰς τὸν ἀμφορέα τοῦ Θεάτρου. Μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν ἀμφορέων, ὅσον δύναται νὰ κριθῇ ἀπὸ τὰ σῳζόμενα ἐλάχιστα τεμάχια

376. Διὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἀμφορέως τοῦ Νέσσου πρβλ. τώρα Σ. Καρούζου, Ἀγγ. Ἀναγ. 123 κ.ἑ., ἐπίσης Matz, G.gr.K. I, σελ. 329 καὶ σελ. 117.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

ἐκ τῆς ζώνης τοῦ λαιμοῦ μὲ τοὺς βαίνοντας πρὸς τὰ δεξιὰ λέοντας[377] ἀριθμ. III (Πί ν. 82β), τὴν πρὸς τὰ ἀριστερὰ βαίνουσαν σφίγγα[378] ἀριθ. II (Πί ν. 82α) καὶ τὸν πτερωτὸν ἵππον[379] ἀριθ. IV (Πί ν. 83α). Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἐξαρτῶνται ἀπὸ παλαιότερα πρότυπα ἐπίσης κυκλαδικά, καὶ παρὰ τὸ γεγονός ὅτι τὸ πτερὸν τῆς σφιγγὸς εὑρίσκεται εἰς τὰ ἐλεφαντοστᾶ τῆς Ὀρθίας[380] τὰ ἀνήκοντα εἰς παλαιοτέρους χρόνους, ὁ σχηματισμὸς τῶν σωμάτων δὲν ἐπιτρέπει τὴν τοποθέτησίν των εἰς χρόνους πολὺ ἀπέχοντας τοῦ ἀμφορέως τοῦ Θεάτρου. Ὁ σχηματισμὸς τῆς κόμης εἰς τὴν σφίγγα εὑρίσκεται καὶ εἰς ἄλλα λακωνικὰ ἔργα καὶ ὁ ἐξερχόμενος ἐκ τῆς στεφάνης λεπτὸς βλαστὸς μὲ τὴν εἰς ἀνθέμιον κατάληξιν εἶναι ἐπίσης συνήθης εἰς τὴν λακωνικὴν ἀγγειογραφίαν καὶ τὰ ἐλεφαντοστᾶ[381].

Ἐνῷ ὅμως ὁ ἀμφορεὺς τοῦ Θεάτρου ἀνέρχεται πέραν τῶν χρόνων αὐτοῦ τῶν κυνηγῶν, τὸ μέγα τεμάχιον τοῦ Ἡρώου, ἀριθμ. IX (Πί ν. 84), κατέρχεται ἀναμφιβόλως χαμηλότερον αὐτοῦ. Τοῦτο διακρίνεται τόσον εἰς τὰ στοιχεῖα τοῦ σχήματος ποὺ διασῴζονται ὅσον καὶ εἰς τὴν κόσμησιν τοῦ λαιμοῦ καὶ εἰς τὴν νέαν διαμόρφωσιν τοῦ θέματος τῶν ἁρμάτων τῆς ζώνης τοῦ λαιμοῦ. Ἀνήκει σαφέστατα εἰς τὸν 6ον αἰῶνα καὶ ἀσφα-

377. Τὰ παραδείγματα τῆς ζῳοφόρου μὲ λέοντας δὲν ἀπουσιάζουν ἀπὸ τὴν ἐργασίαν τῶν ἀγγειογράφων ὅλων τῶν ἐργαστηρίων. Ὁμοιότητα ἔχουν οἱ λέοντες τοῦ ἀμφορέως τῆς Σπάρτης μὲ αὐτοὺς τῆς κορινθιακῆς οἰνοχόης τοῦ Μονάχου, Münchener Vasensammlung I σελ. 16 εἰκ. 24. Buschor, Gr. Vasenmalerei σελ. 56 εἰκ. 39. Παραστάσεις λεόντων δὲν ἐλλείπουν καὶ ἐκ τῆς λακωνικῆς ἀγγειογραφίας Orthia σελ. 86 εἰκ. 58 α, σελ. 97 εἰκ. 67α, ὅπως καὶ ἀπὸ τὰς παραστάσεις τῶν ἐλεφαντοστῶν πίν. 111, πίν. 114, 3 καὶ τῶν μολυβδίνων εἰδωλίων πίν. 143, 7, πίν. 144, 6-9.

378. Ἡ λακωνικὴ κεραμεικὴ βρίθει κυριολεκτικῶς σφιγγῶν καὶ ἴσως τὸ αὐτὸ δύναται νὰ λεχθῇ καὶ διὰ τὰ ἐλεφαντοστᾶ καὶ τὰ μολύβδινα εἰδώλια. Ἡ σφὶγξ κατὰ τὸ εὐθὺ πτερὸν εὑρίσκεται πλησίον τῶν ροδιακῶν παραδειγμάτων τοῦ καμειραϊκοῦ καὶ ὑποκαμειραϊκοῦ ρυθμοῦ πρβλ. Χ. Καρδαρᾶ, Ροδιακὴ Ἀγγειογραφία σελ. 190 εἰκ. 162, ἐπίσης διὰ τὸν κλάδον εἰς τὴν κεφαλὴν σελ. 35 εἰκ. 6 παράστασιν τοῦ ἀνατολίζοντος ροδιακοῦ ρυθμοῦ, ὅπου παρουσιάζεται ἀκόμη ἀνεξέλικτος. Διὰ τοὺς διαφόρους τύπους πρβλ. ἔ.ἀ. σελ. 263 εἰκ. 239-249. Περὶ τῆς σφιγγὸς γενικῶς πρβλ. Ν. Βερδελῆς, BCH 75 (1951) σελ. 18 κ.ἑ. Ἐπίσης Dessenne, Sphinx. διὰ πρωτοαττικὰ παραδείγματα Σ. Καρούζου, Ἀγγεῖα Ἀναγυροῦντος σελ. 96-98. Σφίγγας ἐπὶ ἀγγείων μὲ ἀνάγλυφον κόσμησιν Schäfer, Studien σελ. 31 κ.ἑ. 38. 44.54.79. Εἰς τὴν λακωνικὴν ἀγγειογραφίαν τοῦ 7ου αἰῶνος εἶναι ὀλίγαι πρβλ. καὶ Lane, BSA 34 (1933-4) σελ. 172 σημ. 4 καὶ πίν. 28 δ, ἐνῷ εἶναι πλῆθος μεταξὺ τῶν μολυβδίνων εἰδωλίων Orthia πίν. 184, πίν. 187, ὅπως καὶ εἰς ἄλλα ὑλικὰ καὶ πολλαπλασιάζονται τὸν 6ον αἰῶνα. Πρβλ. Orthia πίν. 8 ἀγγειογραφία Λακαίνης, εἰς ἀγγειογραφίας ἐπίσης Orthia σελ. 87 εἰκ. 59 f.k., σελ. 90 εἰκ. 61A πίν. 39, 3-4 πήλινα ἀνάγλυφα πίν. 70 χάραγμα μαλακοῦ λίθου πίν. 73 ὁλόγλυφος σφίγξ ἐκ μαλακοῦ λίθου, πίν. 93, 3 ἐπὶ ἐλεφαντοστοῦ, ἐπίσης πίν. 96, 1 μὲ κλαδίσκον εἰς τὴν στεφάνην καὶ ἀνάλογον σχηματισμόν της, πίν. 106, 2· ἐπίσης ἐπὶ ἐλεφαντοστοῦ πίν. 126, 2, πίν. 127, πίν. 128, 2, πίν. 169, 4, πίν. 176, 5, 177· ἐπίσης ἐλεφαντοστᾶ καὶ πίν. 153, 2.

379. Καὶ ὁ πτερωτὸς ἵππος δὲν ἀπουσιάζει ἀπὸ τὴν λακωνικὴν τέχνην· διὰ τὴν ἀγγειογραφίαν πρβλ. Lane, BSA 34 (1933-4) σελ. 172 σημ. 12 καὶ 41δ, AA 1923-24, σελ. 80 εἰκ. 18, 19· ἐπὶ ἐλεφαντοστῶν τοὺς πτερωτοὺς ἵππους ἅρματος Orthia πίν. 116, 1 καὶ 3 διὰ τῶν ὁποίων ἔρχονται εἰς τὴν μνήμην μας οἱ πτερωτοὶ ἵπποι τοῦ ἅρματος τοῦ μηλιακοῦ ἀγγείου μὲ τὸν Ἀπόλλωνα. Πτερωτὸς ἵππος ἐπίσης ἐπὶ ἐλεφαντοστοῦ πίν. 126, 3.

380. Τὸ εὐθὺ πτερὸν εὑρίσκεται ἤδη εἰς τὰς πρωίμους παραστάσεις τῆς Ποτνίας Θηρῶν εἰς τὴν Σπάρτην καὶ συνδέεται μὲ ἀνατολικὰς ἐπιδράσεις πρβλ. Orthia πίν. 91, 1, 92, 2, 93, 2 ἀνατολικοῦ τύπου εἶναι καὶ τὸ πτερὸν τῆς σφιγγὸς πίν. 97, 1.

381. Orthia πίν. 43, 1 κόμη, κλαδίσκος σελ. 87, εἰκ. 59 F, σελ. 92 εἰκ. 63, πίν. 97, 1 καὶ μὲ ἄλλην διαμόρφωσιν εἰς τὴν σφίγγα τῆς κύλικος τῆς Νέας Ὑόρκης, BSA 34 (1933-4) πίν. 45α πρβλ. καὶ πίν. 44α καὶ γ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

λῶς ἡ θέσις του εἶναι περὶ τὸ τέλος τοῦ πρώτου τετάρτου. Αἱ σχέσεις του πρὸς τὰς ἀναλόγους σκηνὰς συγκρούσεων πολεμιστῶν τῆς κορινθιακῆς ἀγγειογραφίας εἰς τὴν ζώνην τοῦ λαιμοῦ καὶ ἡ υἱοθέτησις ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ θέματος τοῦ ἀκολουθοῦντος τὸ ἅρμα πολεμιστοῦ, τοῦ εὑρισκομένου καὶ εἰς τὰ κυκλαδικὰ παραδείγματα[382], ἀλλὰ ἐπικρατοῦντος εἰς τὴν κορινθιακὴν τέχνην ἀνερχομένου εἰς τὸ ἅρμα, τοῦ ὁποίου λαμπρὸν δεῖγμα μᾶς δίδει ὁ κρατὴρ τοῦ Ἀμφιαράου[383], εἶναι χαρακτηριστικαί. Μεταξὺ τῶν ἔργων τῆς λακωνικῆς ἀγγειογραφίας ἔχει τὴν θέσιν του πλησίον τοῦ ζωγράφου τοῦ Ἀρκεσιλάου καὶ αὐτοῦ τοῦ κυνηγίου[384] καὶ συνδέεται διὰ τὴν παράστασιν τῆς ζώνης τοῦ λαιμοῦ μὲ τὴν ἰδίαν σκηνὴν τῆς λακωνικῆς ὑδρίας τῆς Ρόδου[385]. Μάλιστα, ἂν συγκρίνῃ κανεὶς τὰς δύο παραστάσεις, εἶναι καταφανὲς ὅτι ὁ ἀγγειογράφος φαίνεται νὰ ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὸν ἀγγειοπλάστην, ἂν δὲν πρόκειται περὶ τοῦ ἰδίου ἐργαστηρίου, διότι ἡ ἐπέκτασις τοῦ θέματος εἰς τὴν ὑδρίαν προέρχεται ἀπὸ προσθήκας εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ ἀμφορέως. Πλησίον τοῦ ἀμφορέως τοῦ Ἡρώου εὑρίσκεται ἡ θέσις καὶ τῶν τεμαχίων ἀριθμ. Χ καὶ ΧΙ (Π ί ν. 85β) τοῦ τεμαχίου τῆς Δρέσδης[386], ἀριθμ. XIV (Π ί ν. 89α) καὶ τῶν προερχομένων ἐπίσης ἐκ τοῦ Ἡρώου[387] τεμαχίων, ἀριθ. XIII, τὰ ὁποῖα καὶ θεματικῶς συνάπτονται μὲ τὴν παράστασιν τῆς ζώνης τοῦ ὤμου τοῦ μεγάλου τεμαχίου, ὅπως καὶ τὸ μικρὸν τεμάχιον ἀριθμ. VIII μὲ παράστασιν κυνηγίου ἀσφαλῶς (Π ί ν. 83γ), ἐκ τῆς ἀκροπόλεως τῆς Σπάρτης[388]. Ὀλίγον χαμηλότερον καὶ ἴσως περὶ τὰ μέσα τοῦ αἰῶνος πρέπει νὰ τοποθετηθοῦν τὰ δύο ἀνήκοντα εἰς τὸν αὐτὸν ἀμφορέα τεμάχια ἀριθ. XV (Π ί ν. 85γ), ὅπως καὶ τὸ τεμάχιον ἐκ τῆς ζώνης τοῦ λαιμοῦ μὲ παράστασιν πιθανώτατα κυνηγοῦ φέροντος ἀνηρτημένον εἰς τὸν ὦμον λαγόν, ἀριθ. XII (Π ί ν. 85α), καὶ ἴσως τὸ τεμάχιον χειλώματος μὲ τὴν προχωρημένην φυτικὴν διακόσμησιν, ἀριθ. XIX (Π ί ν. 87γ) καὶ τὰ ἀναλόγου χαρακτῆρος τεμάχια βάσεων, ἀριθ. XX (Π ί ν. 87β). Εἰς τὰ διατηρούμενα ἐκ τοῦ λαιμοῦ τμήματα τῶν ἀμφορέων αὐτῶν διακρίνεται μία τάσις πρὸς τὸ μνημειακόν, ὅπως καὶ τὴν ἔντασιν τῆς πλαστικῆς ἐντυπώσεως, ἀλλὰ καὶ μία ταυτόχρονος διάσπασις τῆς ἑνότητος τῶν χαρακτηριστικῶν καὶ μία ἀποσύνθεσις τῶν μορφικῶν στοιχείων, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ τεμάχιον XV. Ἡ ἐπιστροφὴ εἰς τὸν φυτικὸν διακοσμητισμὸν ὁ ὁποῖος εἶναι χαρακτηριστικὸς εἰς τὸ τεμάχιον τοῦ χειλώματος ἀριθ. XIX, εἶναι μία ἀκόμη ἀπόδειξις. Ἀξιοσημείωτον εἶναι ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς τὸ γεγονός, ὅτι τὸ ἐργαστήριον ἀρχίζει μὲ ἀφηρημένον γραμμικὸν διακοσμητισμὸν εἰς τὴν ζώνην τοῦ λαιμοῦ εἰς τὸν ἀμφορέα τοῦ Θεάτρου καὶ ἐπιστρέφει εἰς ἕνα ἐξεζητημένον φυτι-

382. Εἰς τὸν μηλιακὸν ἀμφορέα τοῦ Ἡρακλέους, Matz, G. gr. K. I πίν. 173 καὶ 173α, Richter, Archaic Greek Art εἰκ. 50.

383. Buschor, Gr. Vasenmalerei σελ. 93 εἰκ. 67. E. Pfuhl-Beazley, Masterpieces of Greek Drawing and Painting πίν. 9 εἰκ. 14.

384. Διὰ τὰ ἐργαστήρια καὶ τοὺς ζωγράφους τῆς λακωνικῆς κεραμεικῆς πρβλ. Lane, BSA 34 (1933-4) σελ. 131 κ.ἑ. καὶ Shefton, Three Laconian Painters BSA 44 (1954) σελ. 201 κ.ἑ.

385. Clara Rhodos VIII, πίν. 4 πρβλ. καὶ Homann-Wedeking, Arch. Vasenorn. σελ. 69. Διὰ τὸ θέμα αὐτὸ καὶ Lane, BSA 34 (1933-34) σελ. 159 τὸ ὁποῖον τετράκις συναντᾶται εἰς τὴν ἀγγειογραφίαν. Πρβλ. Orthia πίν. 8.

386. JdI 13 (1898) σελ. 139 εἰκ. 50 καὶ A. Hagemann, Griechische Panzerung 1919, σελ. 131 εἰκ. 145.

387. Πρβλ. καὶ Orthia πίν. 12.

388. Ἐνδιαφέρον εἶναι νὰ σημειωθῇ ὅτι ἐκ διαφόρου ἀφετηρίας ὁ Lane, BSA 34 (1933-4) σελ. 143, εἶχε προτείνει διὰ τὰ τεμάχια τοῦ Ἡρώου Orthia πίν. 12-14, ὅπως καὶ αὐτοῦ τῆς Δρέσδης, τὴν συσχέτισιν μὲ τὸν ζωγράφον τοῦ κυνηγίου καὶ ἐπομένως τὴν ἰδίαν περίοδον ἡ ὁποία προτείνεται καὶ ἐδῶ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

κὸν τοιοῦτον εἰς τὰ τελευταῖα γνωστά μας παραδείγματα. Μὲ αὐτὰ φαίνεται ὅτι τελειώνει ἡ δραστηριότης τοῦ λακωνικοῦ ἀγγειοπλαστικοῦ ἐργαστηρίου καὶ εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι τοῦτο συμβαίνει περὶ τὰ μέσα τοῦ 6ου αἰῶνος. Διότι μετὰ τὰ μέσα τοῦ 6ου αἰῶνος ἔχομεν μίαν γενικὴν ἀναστολὴν τῆς ἀναπτύξεως τῆς λακωνικῆς κεραμεικῆς[389] ἢ τοὐλάχιστον μίαν χαρακτηριστικὴν πτῶσιν τῆς ποιότητος τῆς παραγωγῆς της καὶ παραλλήλως μίαν διακοπὴν τῆς ἐξαγωγῆς τῶν προϊόντων της[390]. Ἀλλὰ ἴσως ἡ διακοπὴ τῆς παραγωγῆς τοῦ λακωνικοῦ ἀγγειοπλαστικοῦ ἐργαστηρίου, εἰδικῶς εἰς τοὺς μετ' ἀναγλύφου διακοσμήσεως ἀμφορεῖς, οἱ ὁποῖοι ὡς ἐλέχθη εἶχον μίαν ἰδιαιτέραν ταφικὴν χρησιμοποίησιν προοριζόμενοι μόνον διὰ τὴν ἐσωτερικὴν ἀγοράν, συνδέεται καὶ μὲ τὰ περιοριστικὰ διὰ τὴν κόσμησιν τῶν τάφων μέτρα τὰ ἀποδιδόμενα εἰς τὴν λεγομένην Λυκούργειον Νομοθεσίαν. Διότι παρὰ τὸ γεγονός, ὅτι διακρίνεται εἰς τὴν ἰδίαν τὴν σειρὰν τῶν ἀμφορέων μία χαρακτηριστικὴ αὐτοεξάντλησις τῶν μορφικῶν δυνατοτήτων αἱ ὁποῖαι ἦσαν δυναταὶ εἰς τὰ ἀγγεῖα αὐτά, ἡ ἀπουσία ἔστω καὶ περιωρισμένων καὶ δευτέρας κατηγορίας δειγμάτων ἢ καὶ ἐπαναλήψεων εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, μετὰ τὰ μέσα τοῦ 6ου αἰῶνος χρόνους, χωρὶς καὶ ἰσχυροὺς ἐξωτερικοὺς λόγους δὲν εἶναι νοητή. Καὶ οἱ ἐξωτερικοὶ αὐτοὶ λόγοι δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ συνδέωνται μὲ τὰς σχετικὰς μὲ τὰς ταφὰς καὶ τοὺς τάφους συνηθείας. Τὸ ἐρώτημα τὸ ὁποῖον τίθεται εἶναι, μήπως ἡ διακοπὴ τῆς παραγωγῆς ἀμφορέων, προοριζομένων διὰ τὴν κόσμησιν τῶν σπαρτιατικῶν τάφων, ἐξηγεῖται μὲ τὰ παραδιδόμενα ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου περὶ ταφικῶν ἀπαγορεύσεων καὶ εἰδικῶς (Πλουτ. Λυκ. 27) *συνθάπτειν οὐδὲν εἴασεν* καὶ τὰς εἰδήσεις τοῦ Ἀριστοτέλους (Ἡρακλείδης Ἀπ. 2 FHG, II, 210) *εὐτελεῖς δὲ ταφαὶ καὶ ἴσαι πᾶσιν εἰσί*. Διότι ἡ διαπίστωσις τῆς περὶ τὰ μέσα τοῦ 6ου αἰῶνος ἀναστολῆς τῆς δραστηριότητος τοῦ ἀγγειοπλαστικοῦ ἐργαστηρίου μὲ τὴν εἰδικευμένην παραγωγὴν παρέχει ἓν βασικὸν καὶ ἀπὸ πολλὰς ἀπόψεις καθοριστικὸν στοιχεῖον διὰ τὴν ἐποχὴν τῆς κωδικοποιήσεως τῶν θεσμῶν τῆς λεγομένης Λυκουργείου Νομοθεσίας, τὴν ὁποίαν φέρει εἰς τοὺς χρόνους τῆς Ἐφορείας τοῦ Χίλωνος[391]. Μάλιστα τὸ γεγονὸς τὸ ὁποῖον διεπιστώθη ἐκ τῆς μελέτης, ὅτι δηλαδὴ οἱ ἀμφορεῖς αὐτοὶ ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ καθαρῶς καὶ μόνον ταφικὴν χρῆσιν, εἶναι αὐτὸ τὸ ὁποῖον δίδει ἰδιαιτέραν ἀξίαν εἰς τὴν συμβολὴν τῆς ὁμάδος αὐτῆς τῶν εὑρημάτων, διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ ὅλου ζητήματος. Ἀκόμη θὰ ἠδύνατο νὰ προχωρήσῃ κανεὶς καὶ περαιτέρω καὶ νὰ ἐρωτήσῃ μήπως καὶ ἡ στροφὴ πρὸς τὴν μεταλλοτεχνίαν καὶ τὴν ἐξειδίκευσιν τῆς καλλιτεχνικῆς παραγωγῆς εἰς ὡρισμένους τύπους, ἡ ὁποία διαπιστοῦται σαφέστερον ἀπὸ τῆς αὐτῆς περιόδου, τῶν μέσων τοῦ 6ου αἰῶνος, δὲν εἶναι ἄσχετος πρὸς τοῦτο, ἀλλὰ συνδέεται μὲ τὰς αὐτὰς ἐσωτερικὰς καὶ ἐξωτερικὰς προϋποθέσεις. Ἐσωτερικὰς διότι ἀπεδέσμευσε τεχνίτας τοῦ ἀγγειοπλαστικοῦ ἐργαστηρίου, οἱ ὁποῖοι ἐστράφησαν πρὸς τὴν χαλκοτεχνίαν, ἐξωτερικὰς διότι διετήρησε τὴν δυνατότητα ἐξαγωγῶν καὶ μάλιστα εἰς ἀντικατάστασιν αὐτῶν τῶν πηλίνων, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ λακωνικὴ τέχνη εἶχεν ὑπερκερασθῆ ἀπὸ τὴν ἀττικήν.

Πάντως ἡ ὁμὰς τῶν ἀμφορέων μετ' ἀναγλύφου διακοσμήσεως μᾶς δίδει τὴν δυνατότητα νὰ γνωρισθῶμεν καλύτερον μὲ μίαν ἀπὸ τὰς σπουδαιοτέρας περιόδους τῆς λακωνικῆς τέ-

389. Πρβλ. Lane, BSA 34 (1933-4) σελ. 150.
390. Πρβλ. πρῶτον μέρος, ἀνωτέρω σελ. 162.
391. Πρβλ. καὶ πρῶτον μέρος, ἀνωτέρω σελ. 151 σημ. 81.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

χνης, ὅπως καὶ γενικώτερον τῆς ἑλληνικῆς ἱστορικῆς πορείας. Διότι μὲ τὸν ἀμφορέα τοῦ Θεάτρου περὶ τὸ 620, τοὺς ἀμφορεῖς μὲ τὰ ζῷα εἰς τὴν ζώνην τοῦ λαιμοῦ περὶ τὸ 610, τὸν ἀμφορέα τῶν κυνηγῶν περὶ τὸ 600, αὐτὸν τοῦ Ἡρώου περὶ τὸ 575 καὶ τὰ ἄλλα τεμάχια περὶ τὰ μέσα τοῦ 6ου αἰῶνος, ἔχομεν τὴν εὐκαιρίαν νὰ πλησιάσωμεν τὴν περίοδον τῶν σπουδαιοτέρων μεταβολῶν τῆς σπαρτιατικῆς καὶ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας. Εἶναι ἡ περίοδος εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ὁποίας ἡ Σπάρτη εἶναι ἀκόμη μία ἀνοικτὴ εἰς ὅλους τοὺς ἀνέμους πόλις, ἐλευθέρα εἰς ὅλας τὰς ἐπιδράσεις μὲ μίαν χαρακτηριστικὴν τόλμην διὰ νέας δημιουργικὰς τομάς, ἐνῷ εἰς τὸ τέλος της παρουσιάζεται νὰ ὁλοκληρώνῃ τὸν μιλιταριστικὸν προσανατολισμόν της, ὁ ὁποῖος θὰ τὴν κάμῃ πόλιν-στρατόπεδον. Εἶναι ἡ ἰδία ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν εἰς τὰς Ἀθήνας θὰ ἀνακαλυφθῇ τὸ μέγα μυστικὸν τῆς λύσεως τοῦ δημογραφικοῦ προβλήματος ὄχι διὰ τῆς ἐξαγωγῆς τοῦ πληθυσμοῦ, ποὺ ἦτο ὁ ἀποικισμός, ἀλλὰ διὰ τοῦ εἰδικοῦ προσανατολισμοῦ τῆς παραγωγῆς πρὸς τὴν ποιότητα δι' ἐξαγωγήν.

Διὰ τοῦ νέου ἀμφορέως τῶν κυνηγῶν ὡς καὶ τῶν ἄλλων μετ' ἀναγλύφων ἀμφορέων τοῦ λακωνικοῦ ἐργαστηρίου, γνωρίζομεν καὶ μίαν ἄλλην σημαντικὴν περιοχὴν τῆς σπαρτιατικῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας, ἐντελῶς διάφορον, τῆς γνωστῆς ἐκ τῶν λιθίνων ἀναγλύφων, ἐπιπεδογλυφίας[392]. Εἰς αὐτὴν ἐπιχειρεῖται ὁ συνδυασμὸς τῶν μορφικῶν προϋποθέσεων μὲ τὰ διακοσμητικὰ στοιχεῖα κατὰ τρόπον ὁ ὁποῖος θὰ ἠδύνατο νὰ χαρακτηρισθῇ ὑποδειγματικός. Ἡ καθαρῶς λακωνικὴ μορφικὴ θέλησις εἶναι ἀναμφισβήτητος εἰς τὴν γενικὴν ὀργάνωσιν τοῦ συνόλου μὲ τὴν χαρακτηριστικὴν τάσιν διὰ σαφήνειαν, λιτότητα, στερεότητα καὶ τὴν κυριαρχίαν τῆς ἀνθρωπίνης μορφῆς. Ὁ λειτουργικὸς τρόπος διαρθρώσεως τοῦ σχήματος καὶ ὁ ἀξιολογικὸς τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν πρὸς κόσμησιν ἐπιφανειῶν, εἶναι ἀπὸ πάσης πλευρᾶς ἀξιοσημείωτος.

Ἡ ὀρθὴ ἀναλογία εἰς τὴν χρῆσιν παραστατικῶν καὶ διακοσμητικῶν στοιχείων μὲ τὴν παράλληλον τοποθέτησιν τῶν δευτέρων εἰς τὰς παραπληρωματικὰς θέσεις, ἡ ὁποία παρουσιάζεται ὡλοκληρωμένη εἰς τὸν ἀμφορέα τῶν κυνηγῶν, δίδει σαφέστερον ἐκφραστικὸν περιεχόμενον εἰς τὸ σύνολον. Αἱ θεματικαὶ ἐπιδράσεις ἐκ τῆς κορινθιακῆς καὶ τῆς κυκλαδικῆς τέχνης, μὲ τὴν διατήρησιν μερικῶν χαρακτηριστικῶν ἰωνισμῶν, ἀποδεικνύουν ὄχι μόνον τὰς γνώσεις ξένων ἔργων τῶν τεχνιτῶν τῆς Σπάρτης, ἀλλὰ καὶ τὴν δυνατότητά των νὰ ἀφομοιώνουν τὰ παραλαμβανόμενα στοιχεῖα καὶ νὰ φθάνουν εἰς μίαν νέαν ἑνότητα. Αἱ σχέσεις τῶν τεχνιτῶν τῆς Λακωνίας μὲ τὰ ἰωνικὰ καλλιτεχνικὰ κέντρα καὶ γενικώτερον μὲ τὴν Ἀνατολήν, ἡ ὁποία μᾶς ἦτο γνωστὴ ἐκ τῆς ἀγγειογραφίας καὶ τῶν παντὸς τύπου εὑρημάτων τῶν λακωνικῶν ἱερῶν καὶ κυρίως αὐτοῦ τῆς Ὀρθίας, ἐπιβεβαιώνεται καὶ διὰ τῆς ἐργασίας τῶν μετ' ἀναγλύφων ἀμφορέων. Ἀλλὰ ἐνῷ εἰς τὰ ἐλεφαντοστᾶ εἰδικῶς εἶναι σαφὴς ἡ ἀνατολικὴ παρουσία ὑπὸ τὴν τοπικὴν διαπραγμάτευσιν, ἐδῶ ἀποδεικνύεται ἡ πλήρης ὑπέρβασις ὅλων τῶν ἰδιομορφιῶν της καὶ ἡ ὑποταγή της εἰς τὸν σπαρτιατικὸν μορφικὸν κανόνα. Ἡ προοδευτικὴ ἐπικράτησις τῶν καθαρῶς σπαρτιατικῶν χαρακτηριστικῶν εἰς τὰς μορφὰς τῶν κυνηγῶν καὶ αὐτὰς τῶν πολεμιστῶν εἶναι χαρακτηριστική, καὶ ἀποδεικνύει τὴν δημιουργίαν μιᾶς καθαρῶς τοπικῆς καλλιτεχνικῆς γλώσσης μὲ ἀπαραγνώριστον ἰδιομορφίαν.

Ἡ προτίμησις τῆς ἀνθρωπίνης μορφῆς, συνδεομένη μὲ τὴν πεποίθησιν, ὅτι τὸ ἀνθρώπινον σῶμα εἶναι ἡ σαφεστέρα διὰ τὴν τέχνην γλῶσσα καὶ ἡ καλυτέρα διὰ τὴν παρου-

392. Χ. Χρήστου, Ἀρχαϊκὸν Ἀνάγλυφον Διοσκούρων, ΑΕ 1955 σελ. 96 σημ. 2.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

σίασιν τῶν προβληματισμῶν της ἔκφρασις, ἀποκαλύπτει τὸ περιεχόμενον τῶν σκοπῶν της. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἡ ἑνότης τοῦ κόσμου τῶν ἀμφορέων αὐτῶν μὲ τὴν συνειδητὴν σύνδεσιν τῶν θεματικῶν δεδομένων μὲ τὸν ταφικὸν προορισμὸν τῶν ἀγγείων εἶναι ἀξιοθαύμαστος. Διότι ἐδῶ ἡ ἀνθρωπίνη μορφή, ὄχι εἰς ἕνα οἱονδήποτε μυθολογικὸν συσχετισμόν, ἀλλὰ εἰς μίαν συγκεκριμένην σκηνὴν τῆς καθημερινῆς ζωῆς, ἔρχεται νὰ ὁμιλήσῃ διὰ τὸν τάφον καὶ τὸν νεκρὸν πλησίον τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται μὲ πρόθεσιν αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ὁποίαν ἔχει ὁ ὁμηρικὸς ἀοιδός, δηλαδὴ νὰ παρουσιάσῃ «κλέα ἀνδρῶν»[393]. Καὶ δὲν περιορίζεται μόνον εἰς αὐτὸ ὁ τεχνίτης, ἀλλὰ ἔρχεται νὰ συνεχίσῃ εἰς τὴν ζώνην τοῦ ὤμου καὶ μὲ τὰς εἰκόνας τῶν τελετῶν περὶ τὸν τάφον καὶ μετὰ τὰ ἄλλα στοιχεῖα του, ἴσως μὲ ὑπαινιγμοὺς καὶ διὰ τὴν πέραν τοῦ τάφου ἐπιβίωσιν. Ἡ κατανομὴ αὐτὴ τῶν θεματικῶν χαρακτηριστικῶν κατὰ μίαν αὐστηρῶς ἱεραρχημένην διάταξιν, μὲ σκοπὸν τὴν ἑνότητα καὶ τὴν πληρότητα τοῦ ὅλου, εἶναι κάτι τὸ ὁποῖον δυσκόλως ἀπαντᾶται εἰς τὴν τέχνην ἄλλων περιοχῶν κατὰ τὴν περίοδον αὐτήν. Αὐτὸς ἀκριβῶς ὁ προσανατολισμὸς ὅλων τῶν στοιχείων τῆς κοσμήσεως εἰς μίαν ἑνότητα σκοποῦ, μᾶς ἐπιτρέπει νὰ θέσωμεν τὸ ἐρώτημα μήπως ἀνάλογα στοιχεῖα, ἂν καὶ ὄχι μὲ τὴν αὐτὴν συνέπειαν, δὲν διαφαίνονται καὶ εἰς τὰ ταφικὰ ἀγγεῖα καὶ ἄλλων περιοχῶν.

Ὁ ἀμφορεὺς τῶν κυνηγῶν τῆς Σπάρτης πάντως, τόσον κατὰ τὸ σχῆμα ὅσον καὶ τὸν κόσμον του, ἀποτελεῖ μίαν ἀπὸ τὰς κορυφὰς τῆς δημιουργίας τοῦ λακωνικοῦ ἀγγειοπλαστικοῦ ἐργαστηρίου καὶ ἓν ἀπὸ τὰ ἀριστουργήματα τῆς ἑλληνικῆς τέχνης. Μὲ τὴν λιτὴν ἀλλὰ καὶ σαφῶς ὀργανικήν του διάταξιν καὶ τὴν χαρακτηριστικὴν σύνθεσιν ὅλων τῶν ἀντιθέσεων εἰς μίαν αὐτοδύναμον ἑνότητα, ἀποτελεῖ μίαν ἀπὸ τὰς πλέον εὐτυχεῖς στιγμὰς τῆς δραστηριότητος τῶν τεχνιτῶν του. Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τοῦ κόσμου του, δίδει μίαν χαρακτηριστικὴν εἰκόνα τοῦ συνδυασμοῦ ἀναγκαιότητος καὶ ἐλευθερίας. Μὲ τὴν μετάβασιν ἀπὸ τὴν προσωπικὴν ἱστορίαν εἰς τὴν ζώνην τοῦ λαιμοῦ, εἰς τὴν τυπικὴν σκηνήν, εἰς αὐτὴν τοῦ ὤμου, καὶ τὰ ἀφηρημένα φυτικὰ θέματα εἰς τὰ ἄλλα μέρη του, ἔρχεται τρόπον τινὰ νὰ συγκεφαλαιώσῃ τὰς πεποιθήσεις μιᾶς ἐποχῆς. Μὲ τὸ καθαρῶς ἀνθρώπινον περιεχόμενον τῶν παραστάσεών του, τὴν καθημερινότητα τῶν σκηνῶν τῆς ζωῆς, τὴν μοναδικότητα τῆς συναντήσεως τοῦ θανάτου καὶ τὴν αἰωνιότητα τῶν πεποιθήσεων διὰ τὴν ὑπέρβασίν του, μορφοποιεῖ τὰς σχέσεις τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ γνωστὸν καὶ ὑπαινίσσεται τὰς ἐλπίδας του διὰ τὸ ἄγνωστον. Μὲ αὐτὰ ὁ τεχνίτης τῆς Σπάρτης δὲν κατώρθωσε μόνον νὰ ὁλοκληρώσῃ τὰς προθέσεις του, ἀλλὰ νὰ φθάσῃ εἰς μίαν ἑνότητα μορφῆς, περιεχομένου καὶ προορισμοῦ τῆς δημιουργίας του.

ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ ΑΘ. ΧΡΗΣΤΟΥ

393. Ἰλιάς, IX, 189 πρβλ. καὶ Ὀδύσ. 1, 338 *ἔργα ἀνδρῶν τε θεῶν τε, τά τε κλείουσιν ἀοιδοί.*

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον Σπάρτης: ὁ νέος μετ' ἀναγλύφων ἀμφορεὺς τῶν κυνηγῶν. Ἡ φέρουσα τὸν κόσμον κυρία του πλευρά

ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΥ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον Σπάρτης: ἡ δευτερεύουσα καὶ ἀκόσμητος πλευρὰ τοῦ νέου ἀμφορέως

ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΥ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον Σπάρτης: ἡ κυρία πλευρὰ τοῦ ἀμφορέως τοῦ Θεάτρου

ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΥ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον Σπάρτης: ἡ δευτέρα καὶ ἀκόσμητος ὄψις τοῦ ἀμφορέως τοῦ Θεάτρου

ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΥ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον Σπάρτης: α. Τεμάχιον ἀμφορέως μὲ βαίνουσαν πρὸς τὰ ἀριστερὰ σφίγγα. Ἐκ τῆς ζώνης τοῦ λαιμοῦ, β. Τεμάχιον ἀμφορέως μὲ βαδίζοντας πρὸς τὰ δεξιὰ λέοντας. Ἐκ τῆς ζώνης τοῦ λαιμοῦ

ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΥ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον Σπάρτης: α. Τεμάχιον ἐκ τῆς ζώνης τοῦ λαιμοῦ μὲ ἄνω μέρος πτερωτοῦ ἵππου καὶ μαίανδρον, β. Τεμάχιον ἐκ ζώνης τοῦ ὤμου μὲ ἀνάγλυφον ἐκ τοῦ αὐτοῦ τύπου (μήτρας) ἐκ τῆς ὁποίας ἔχει κατασκευασθῆ καὶ ἡ σκηνὴ τοῦ ὤμου τοῦ νέου ἀμφορέως, γ. Τεμάχιον ἐκ τῆς ζώνης τοῦ ὤμου ἀμφορέως μὲ παράστασιν μᾶλλον κυνηγίου

ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΥ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον Σπάρτης: Τὸ μέγα τεμάχιον ἀμφορέως τοῦ Ἥρώου

ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΥ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον Σπάρτης: α. Τεμάχιον ἀμφορέως, μὲ βραχίονα πιθανώτατα κυνηγοῦ. Διακρίνονται ἀμυδρῶς ἴχνη τοῦ λαγοῦ τοῦ φερομένου εἰς τὸν ὦμον, β. Δύο τεμάχια ἀμφορέως, τὸ ἓν ἐκ τοῦ λαιμοῦ καὶ τοῦ ἄνω μέρους τῆς ζώνης τοῦ ὤμου, τὸ ἕτερον ἐκ τοῦ κάτω μέρους τοῦ ὤμου μὲ τμῆμα τροχοῦ ἅρματος, γ. Δύο τεμάχια ἀμφορέως, τὸ ἓν ἐκ τοῦ λαιμοῦ, τὸ ἕτερον ἐκ τοῦ ὤμου

ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΥ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

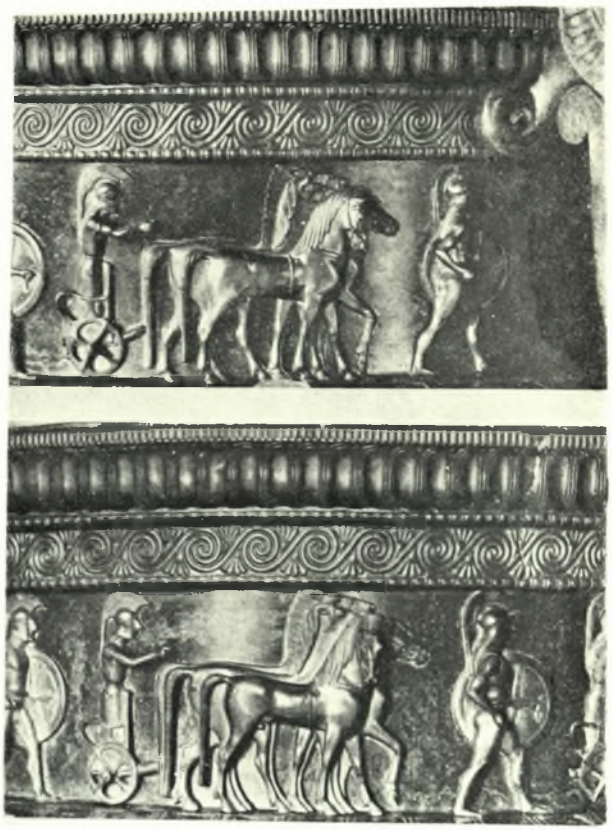

α. Ἅρματα καὶ πολεμισταὶ ἐκ τοῦ λαιμοῦ τοῦ κρατῆρος τοῦ Βίξ, β. Τεμάχιον ἀμφορέως ἐκ τοῦ κάτω μέρους τῆς ζώνης τοῦ ὤμου καὶ τῆς κοιλίας

ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΥ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

α. Δύο τεμάχια τοῦ στελέχους τῶν λαβῶν μὲ διάφορον σχηματισμὸν τῆς τρεχούσης σπείρας, β. Δύο βάσεις ἀμφορέων μὲ τὸ γλωσσοειδὲς θέμα καὶ ἄλλην κόσμησιν, γ. Χείλωμα καὶ ἄνω μέρος τῆς ζώνης τοῦ λαιμοῦ μὲ φυτικὴν κόσμησιν. δ. Δύο τεμάχια ἀμφορέων ἐκ τοῦ ὤμου μὲ ταινίας φερούσας τὸ σχοινοειδὲς κόσμημα

ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΥ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

'Αρχαιολογικὸν Μουσεῖον Σπάρτης: ἡ ζώνη τοῦ λαιμοῦ τοῦ νέου ἀμφορέως, μὲ τὰς μορφὰς τῶν κυνηγῶν

ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΥ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

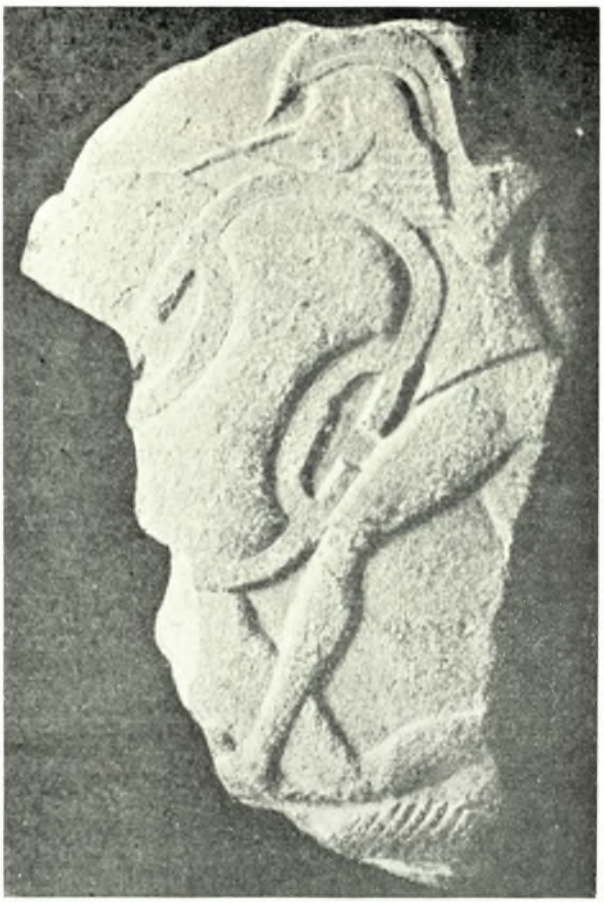

α. Τὸ τεμάχιον λακωνικοῦ ἀμφορέως τοῦ Μουσείου τῆς Δρέσδης, β. Ἡ μετόπη τοῦ κυνηγοῦ τοῦ Θέρμου, γ. Παράστασις τῆς λακωνικῆς κύλικος τοῦ Βερολίνου μὲ τοὺς μεταφέροντας νεκροὺς συντρόφους των, Σπαρτιάτας πολεμιστάς

ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΥ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον Σπάρτης: ἡ πρώτη ὁμὰς τῆς παραστάσεως καὶ τὸ ζῷον τῆς ἐλλιποῦς, μὲ τὸν πόδα καὶ τὴν χεῖρα τοῦ κυνηγοῦ καὶ τὸν αἰγαγρον

ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΥ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον Σπάρτης: ἡ τρίτη ὁμὰς τῆς παραστάσεως μὲ τὸν κυνηγὸν φέροντα τὰ αὐτὰ μὲ τὴν πρώτην ζῷα

ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΥ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον Σπάρτης: ἡ δευτέρα ὁμὰς τῆς παραστάσεως τοῦ μέσου τῆς ζώνης τοῦ λαιμοῦ μὲ τὸν κυνηγὸν φέροντα ζῶα διάφορα τῶν δύο ἄλλων ὁμάδων

ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΥ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

α. Κυνήγιον κάπρου, ἐκ τῆς παραστάσεως τῆς λακωνικῆς κύλικος τῶν Παρισίων,
β. Κυνήγιον κάπρου ἐκ τῆς παραστάσεως τῆς λακωνικῆς κύλικος τῆς Λειψίας

ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΥ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

'Αρχαιολογικὸν Μουσεῖον Σπάρτης: ἅρμα μὲ ἡνιοχοῦντα καὶ πεζὸν πολεμιστήν. Τοῦ νέου ἀμφορέως

ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΥ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον Σπάρτης: τὸ δεύτερον ἅρμα, ἐκ τοῦ αὐτοῦ τύπου (μήτρας) μὲ τὸ πρῶτον. Τοῦ νέου ἀμφορέως

ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΥ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον Σπάρτης: ὁ ἡνιοχῶν πολεμιστὴς καὶ ὁ ἀκολουθῶν πεζός

ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΥ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον Σπάρτης: ἅρμα καὶ ἡνιοχῶν πολεμιστὴς μὲ ἀκολουθοῦντα πεζόν, ἐκ τοῦ ἀμφορέως τοῦ Θεάτρου

ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΥ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

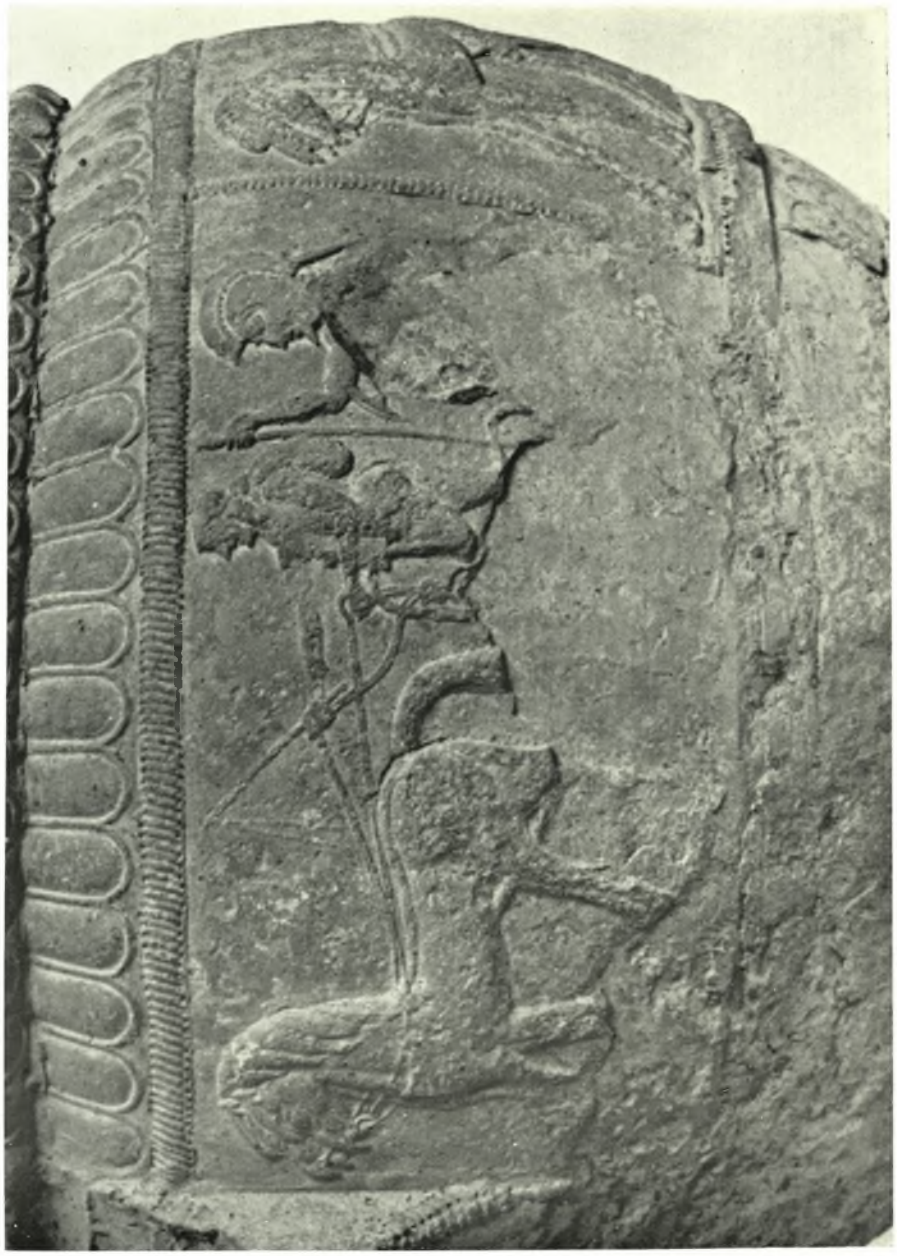

'Αρχαιολογικὸν Μουσεῖον Σπάρτης: τὸ δεύτερον ἄρμα ἐκ τοῦ ἀμφορέως τοῦ Θεάτρου καὶ τοῦ αὐτοῦ τύπου (μήτρας)

ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΥ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον Σπάρτης: τὸ ἅρμα μὲ τὸν ἡνιοχοῦντα καὶ τὸν ἀνερχόμενον πολεμιστήν, ἐκ τοῦ ἀμφορέως τοῦ Ἡρώου

ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΥ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

α. Ὁ ἀετὸς ἄνωθεν τοῦ ἵππου εἰς τὴν παράστασιν τῆς λακωνικῆς ὑδρίας τῆς Ἰαλυσοῦ, β. Ἀετὸς πρὸ τοῦ ἵππου ἱππέως τῆς παραστάσεως λακωνικῆς κύλικος τοῦ Λονδίνου

ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΥ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον Σπάρτης: α. Ἡ ζώνη τῆς κοιλίας καὶ ἡ βάσις μὲ τὸ γλωσσοειδὲς κόσμημα τοῦ νέου ἀμφορέως, β. Ἡ δεξιὰ λαβὴ καὶ τμῆμα τῆς ζώνης τοῦ λαιμοῦ

ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΥ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

α. Ὁ κυνηγὸς τῆς τρίτης ὁμάδος, β. Ἡ πηλίνη πινακὶς τοῦ Ἄργους, γ. Πηλίνη πλὰξ τῆς Νέας Ὑόρκης μὲ θρῆνον

ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΥ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79

Χρ. Χρήστου

Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον Σπάρτης: οἱ ἵπποι τοῦ νέου ἀμφορέως τῶν κυνηγῶν

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
05/05/2024 18:04:55 EEST - 3.14.13.79